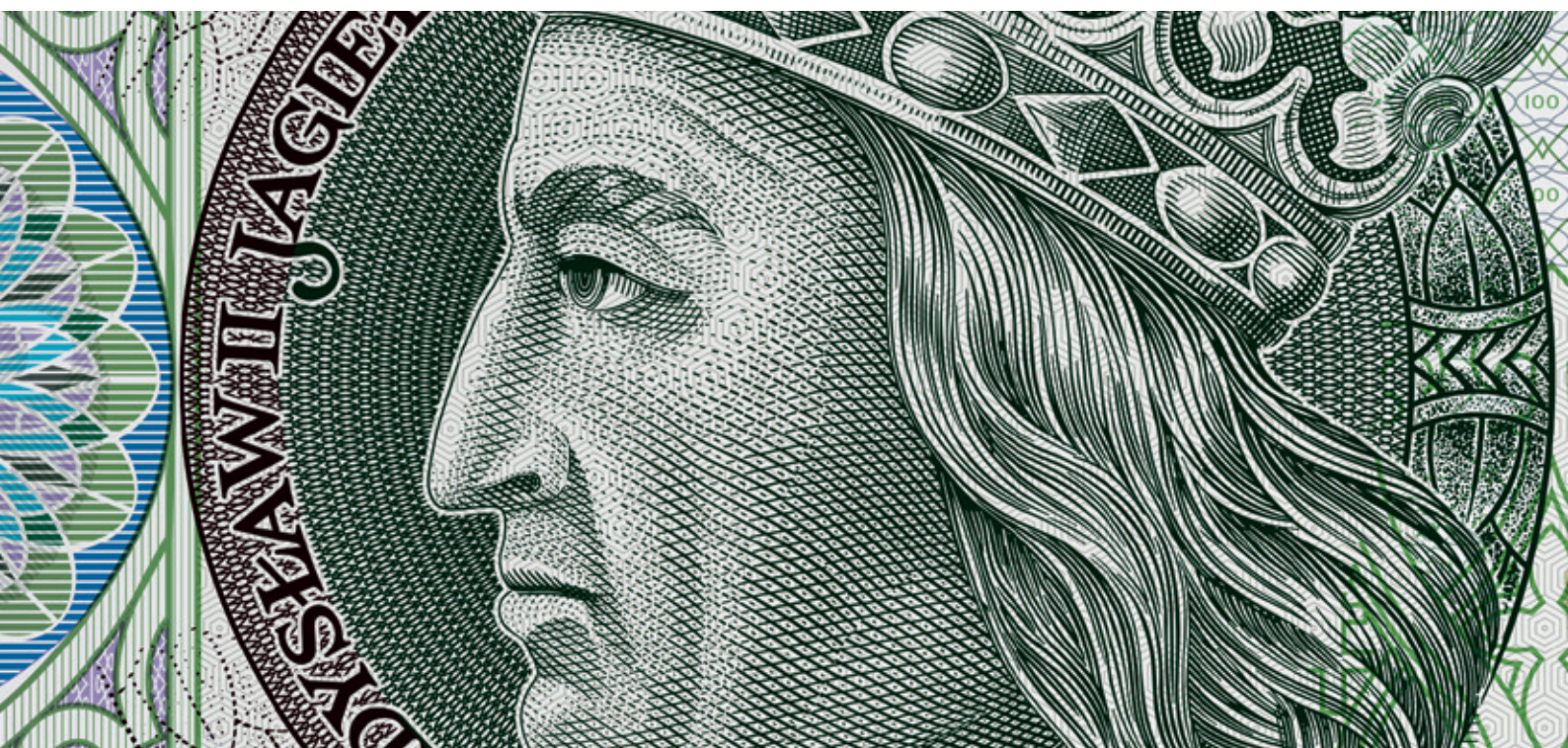

NBP

Narodowy Bank Polski

Grudzień 2019 r.

Raport o stabilności systemu finansowego

Grudzień 2019 r.

Raport o stabilności systemu finansowego

**Opracował zespół pod kierownictwem:
Olgi Szczepańskiej, Dyrektor Departamentu Stabilności Finansowej**

Zespół autorski:

Departament Stabilności Finansowej:

Piotr Bańbuła	Paweł Nieckuła
Marcin Borsuk	Jeremiasz Nowakowski
Jolanta Fijałkowska	Dorota Okseniuk
Paweł Gąsiorowski	Krzysztof Osesik
Marta Gołajewska	Jacek Osiński
Marzena Imielska	Agnieszka Paluch
Monika Józefowska	Marcin Papis
Milena Kabza	Aleksandra Paterek
Piotr Kasprzak	Joanna Przeworska
Kamil Klupa	Paweł Smaga
Sylwester Kozak	Karol Strzeliński
Piotr Krzak	Robert Szostak
Wojciech Kwaśniak	Andrzej Wojciechowski
Krzysztof Maliszewski	Sławomir Zajączkowski
Jerzy Matyjasiak	

Departamenty współpracujące:

Hanna Augustyniak	Marzena Zaczek
Paulina Broniatowska	Tomasz Gromek
Magda Ciżkowicz-Pękała	Paweł Pisany
Jacek Łaszek	Agnieszka Decewicz
Krzysztof Olszewski	Małgorzata Łukasik
Joanna Waszczuk	

Druk:

Drukarnia NBP

Wydał:

Narodowy Bank Polski
ul. Świętokrzyska 11/21, 00-919 Warszawa
tel.: +48 22 185 10 00
faks.: +48 185 10 10
www.nbp.pl

© Narodowy Bank Polski, 2019

Niniejszy Raport przedstawia analizę i ocenę zagrożeń dla stabilności systemu finansowego w Polsce. Stabilność systemu finansowego to stan, w którym system ten pełni swoje funkcje w sposób ciągły i efektywny, nawet w przypadku wystąpienia nieoczekiwanych i niekorzystnych zaburzeń o znacznej skali i niskim prawdopodobieństwie wystąpienia. Utrzymanie stabilności systemu finansowego wymaga monitorowania ryzyka systemowego powstającego w systemie finansowym lub jego otoczeniu, jak również podejmowania działań eliminujących lub ograniczających to ryzyko. Ryzyko systemowe to ryzyko takiego zakłócenia funkcjonowania systemu finansowego, które w razie materializacji zaburza działanie systemu finansowego i gospodarki narodowej jako całości (art. 4 ust. 15 ustawy o nadzorze makroostrożnościowym nad systemem finansowym i zarządzaniu kryzysowym w systemie finansowym).

Stabilnie funkcjonujący system finansowy jest warunkiem koniecznym dla zapewnienia zrównoważonego rozwoju gospodarczego w długim okresie. Szczególne znaczenie dla zachowania stabilności systemu finansowego w Polsce ma utrzymanie stabilności sektora bankowego, którego aktywa stanowią dwie trzecie całości systemu finansowego. Banki odgrywają kluczową rolę w finansowaniu gospodarki i w rozliczeniach pieniężnych. Ważną funkcją banków jest też oferowanie licznych produktów umożliwiających innym podmiotom zarządzanie ich ryzykiem finansowym. Z tych powodów szczególnie duży nacisk kładzie się na analizę i ocenę zagrożeń dla stabilności banków.

Stabilność systemu finansowego jest przedmiotem szczególnego zainteresowania NBP ze względu na powierzone Bankowi ustawowe zadania działania na rzecz wyeliminowania lub ograniczania ryzyka systemowego, kształtowania warunków niezbędnych do rozwoju systemu bankowego, jak również działania na rzecz stabilności systemu finansowego w zakresie instytucji finansowych (art. 3 ust. 2 pkt 6, 6a i 6b ustawy o NBP). Realizując te zadania, NBP współuczestniczy w sprawowaniu nadzoru makroostrożnościowego nad systemem finansowym, a w razie wystąpienia bezpośredniego zagrożenia dla stabilności systemu finansowego – może również uczestniczyć w działaniach w zakresie zarządzania kryzysowego. Celem nadzoru makroostrożnościowego jest w szczególności wzmacnianie odporności systemu finansowego na wypadek materializacji ryzyka systemowego i wspieranie przez to długookresowego, zrównoważonego wzrostu gospodarczego kraju (art. 1 ust. 2 ustawy o nadzorze makroostrożnościowym nad systemem finansowym i zarządzaniu kryzysowym w systemie finansowym).

Stabilność systemu finansowego jest istotnym warunkiem realizacji podstawowego zadania banku centralnego – utrzymania stabilności cen. System finansowy odgrywa kluczową rolę w transmisji impulsów polityki pieniężnej do sfery realnej. Niestabilność systemu finansowego może utrudnić jej skuteczne prowadzenie. Analiza systemu finansowego, w tym zagrożeń dla jego stabilności, jest również koniecznym elementem skutecznych polityk regulacyjnej i nadzorczej, w formułowaniu których NBP współuczestniczy i które, wraz z polityką pieniężną, przyczyniają się do utrzymania zrównoważonego wzrostu gospodarczego. Kolejną przesłanką działań NBP na rzecz stabilnego funkcjonowania systemu finansowego jest realizacja jego zadania w zakresie organizacji rozliczeń pieniężnych (art. 3 ust. 2 pkt 1 ustawy o NBP). Warunkiem koniecznym dla sprawnego i bezpiecznego działania systemu płatniczego jest stabilne funkcjonowanie współtworzących je instytucji finansowych.

„Raport o stabilności systemu finansowego” jest kierowany do uczestników rynku finansowego, podmiotów polityki gospodarczej oraz innych zainteresowanych instytucji i osób. Upowszechnienie tego rodzaju

wiedzy ma sprzyjać utrzymaniu stabilności finansowej, m.in. dzięki lepszemu zrozumieniu skali i zakresu ryzyka w systemie finansowym. W ten sposób zwiększa się prawdopodobieństwo samoistnej korekty zachowań uczestników rynku usług finansowych podejmujących zbyt duże ryzyko, bez konieczności ingerencji podmiotów publicznych w mechanizmy rynkowe. Polityka informacyjna banku centralnego jest ważnym instrumentem wspierania stabilności systemu finansowego. Raport jest również przedstawiany Komitetowi Stabilności Finansowej jako organowi nadzoru makroostrożnościowego.

Identyfikacja ryzyka systemowego wymaga analizowania sytuacji w systemie finansowym w sposób obejmujący, poza analizą sektorową, zjawiska i procesy zachodzące w systemie finansowym jako całości, w tym powiązania wewnątrz systemu, oraz interakcje systemu finansowego z jego otoczeniem krajowym i globalnym. Strukturę analizy ryzyka systemowego wyznacza zestaw celów pośrednich nadzoru makroostrożnościowego. Komitet Stabilności Finansowej, mając na uwadze zalecenia Europejskiej Rady ds. Ryzyka Systemowego, jak również uwzględniając specyfikę polskiego systemu finansowego, wyznaczył następujące cele pośrednie nadzoru makroostrożnościowego¹:

- ograniczenie ryzyka wynikającego z nadmiernego wzrostu lub wielkości zadłużenia lub dźwigni finansowej,
- ograniczenie ryzyka wynikającego z nadmiernego niedopasowania aktywów i pasywów lub ryzyka nie płynności rynków finansowych,
- ograniczenie ryzyka wynikającego z nadmiernych koncentracji ekspozycji wobec podmiotów lub czynników ryzyka i związanych z tym powiązań pomiędzy podmiotami systemu finansowego,
- ograniczenie ryzyka wynikającego z nieadekwatnych zachęt wpływających na zachowania instytucji finansowych lub ich klientów,
- zapewnienie odpowiedniej odporności infrastruktury finansowej.

Ocena ryzyka systemowego obejmuje identyfikację obszarów wrażliwych (słabych punktów) w systemie finansowym oraz czynników wzmacniających i ograniczających ryzyko, jak również ocenę odporności analizowanych instytucji finansowych na materializację zagrożeń. Ponadto w Raporcie są analizowane źródła szoków, które mogłyby prowadzić do materializacji ryzyka.

Analizie są poddane obszary odpowiadające pierwszym czterem celom pośrednim. W obszarze piątego celu pośredniego – odporności infrastruktury finansowej – NBP analizuje funkcjonowanie systemów płatności oraz schematów płatniczych, a także systemów rozrachunku i rozliczeń papierów wartościowych. Wyniki tych analiz są przedstawiane w odrębnej publikacji – „Raport o nadzorze systemowym w zakresie polskiego systemu płatniczego” i w części w „Ocenie funkcjonowania polskiego systemu płatniczego”.

Analiza przeprowadzona w niniejszej edycji Raportu opiera się na danych dostępnych do dnia 28 września 2019 r. (cut-off date). Raport został przyjęty przez Zarząd Narodowego Banku Polskiego na posiedzeniu w dniu 28 listopada 2019 r.

---

¹ Komitet Stabilności Finansowej, „Informacja o działalności Komitetu Stabilności Finansowej w zakresie nadzoru makroostrożnościowego w 2016 roku”, czerwiec 2017 r.

Spis treści

Synteza	7
Rekomendacje	10
1. Uwarunkowania działania instytucji finansowych	12
1.1. Sytuacja makroekonomiczna	12
1.2. Uwarunkowania globalne	14
1.3. Sytuacja na krajowym rynku finansowym	17
1.4. Sytuacja na rynku nieruchomości	20
2. Sektor bankowy	25
2.1. Akcja kredytowa	25
2.2. Ryzyko kredytowe	34
2.3. Ryzyko rynkowe	43
2.4. Struktura finansowania i płynność	47
2.5. Wyniki finansowe	52
2.6. Pozycja kapitałowa banków	68
2.7. Rynkowa ocena banków	75
2.8. Wybrane wskaźniki opisujące sytuację sektora bankowego (krajowych banków komercyjnych oraz banków spółdzielczych)	83
3. Sektor spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych	86
4. Niekredytowe instytucje finansowe	92
4.1. Zakłady ubezpieczeń	92
4.2. Fundusze inwestycyjne	105
4.3. Otwarte fundusze emerytalne	112
5. Ocena ryzyka systemowego w polskim systemie finansowym	117
5.1. Obszary ryzyka	117
5.2. Czynniki wyzwalające ryzyko	127
5.3. Odporność sektora bankowego na szoki	127
Słowniczek	137
Wykaz skrótów	144

Spis ramek

Ramka 2.1. Kredyty konsumpcyjne oraz mieszkaniowe kredyty walutowe w kontekście wyroków Trybunału Sprawiedliwości UE.....	31
Ramka 2.2. Determinanty zmian zyskowności polskiego sektora bankowego w długim okresie	59
Ramka 2.3. Wydatki na innowacje technologiczne w polskim sektorze bankowym – wyniki badania ankietowego.....	64
Ramka 2.4. Działalność oddziałów instytucji kredytowych (OIK) w Polsce.....	79
Ramka 5.1. Cyber-ryzyko a ryzyko systemowe w finansach.....	124

Synteza

W analizowanym okresie polski system finansowy funkcjonował stabilnie. Źródła ryzyka dla stabilności systemu finansowego pozostają podobne do tych zidentyfikowanych w poprzedniej edycji Raportu, jednak zmianie uległo natężenie niektórych z nich. Wzrosła również niepewność co do kształtowania się sytuacji makroekonomicznej w otoczeniu polskiej gospodarki. W ocenie NBP odporność krajowego systemu finansowego na materializację zidentyfikowanych źródeł ryzyka pozostaje wysoka.

Polski system bankowy, jako całość, pozostaje odporny na szoki dzięki zgromadzonemu kapitałowi i niskiemu poziomowi dźwigni finansowej. Średni, łączny współczynnik kapitałowy utrzymuje się powyżej 18%, przy wyższej niż w większości krajów UE średniej wadze ryzyka. Część z tego kapitału stanowi kapitał zgromadzony na pokrycie buforów kapitałowych (wynoszący łącznie ok. 57 mld zł), który pozwoli absorbować potencjalne straty w systemie bankowym, przy jednoczesnym utrzymaniu kredytowania gospodarki. Wysokim współczynnikiem kapitałowym towarzyszy niższy, niż w większości krajów UE, poziom dźwigni finansowej.

Utrzymująca się niepewność w otoczeniu gospodarczym Polski wskazuje na zwiększone prawdopodobieństwo wystąpienia negatywnych szoków zewnętrznych mogących spowolnić wzrost gospodarczy w Polsce. Wyniki testów warunków skrajnych wskazują, że sektor bankowy w Polsce pozostaje odporny. Tylko mała grupa banków zanotowałaby niewielkie niedobory kapitału w stosunku do wymogów kapitałowych z filarów I i II. Pozostałe banki byłyby wypłacalne i mogłyby nadal finansować gospodarkę.

Obniżona rentowność polskich banków, zwłaszcza mniejszych instytucji, rodzi wyzwania. Rentowność polskich banków nadal kształtuje się powyżej średniej w UE, jednak w ostatnich latach znacznie spadła i pozostaje poniżej szacowanego kosztu pozyskania kapitału na rynku, pomimo działań dostosowawczych banków. W takiej sytuacji wyzwaniami dla banków w przyszłości mogą być: zdolność do podnoszenia kapitału, spełnienie wymogu MREL a także finansowanie własnego rozwoju. Rentowności kapitału są szczególnie niskie w średnich i mniejszych bankach, co zwiększa ich podatność na szoki i ogranicza zdolności do absorpcji strat oraz odbudowy kapitału w przyszłości.

Niektóre instytucje kredytowe, w tym niektóre banki komercyjne, funkcjonują z niskimi współczynnikami kapitałowymi, co ogranicza ich odporność i zdolność do absorpcji ewentualnych dalszych strat. Pomimo niewielkiego zakresu bezpośrednich ekspozycji międzybankowych, problemy pojedynczych banków mogą wpływać negatywnie na inne banki poprzez kanał powiązań pośrednich. Materializacja problemów pojedynczych podmiotów może mieć negatywne skutki finansowe dla pozostałych banków, w związku z koniecznością dodatkowego finansowania systemu gwarancji depozytowych lub przymusowej restrukturyzacji. W szczególnych sytuacjach problemy pojedynczych banków mogą prowadzić również do spadków zaufania do innych banków i całego systemu bankowego.

Ryzyko portfela hipotecznych kredytów walutowych wzrosło. Wynika to z możliwości wzrostu liczby zaskarżanych umów przez niektórych kredytobiorców, m.in. w kontekście wyroku TSUE (zob. Ramka 2.1). Ponieważ sądy krajowe, w granicach określonych przepisami polskiego prawa i w zależności od treści roszczeń, mają swobodę w zakresie oceny abuzywności umów kredytowych i określania jej skutków, trudno jest określić potencjalne koszty dla systemu bankowego. W przypadku gdyby okazały się one wysokie, byłyby to dodatkowy czynnik obciążający wyniki finansowe banków posiadających duże ekspozycje na te kredyty, potęgując tym samym inne ryzyka związane z niską rentownością i niskimi kapitałami niektórych banków. Ze względu na długotrwałość spraw sądowych, ewentualna materializacja tego ryzyka będzie rozłożona w czasie, jednak już w najbliższych kwartałach na wyniki finansowe banków mogą mieć wpływ zawiązywane zwiększone rezerwy lub odpisy. Ich skala zależeć będzie od przyjętego podejścia przez banki i audytorów.

Tempo wzrostu kredytów ogółem dla sektora niefinansowego od wielu lat jest zbliżone do nominalnego tempa wzrostu PKB i jest bezpieczne z punktu widzenia stabilności finansowej kraju. W efekcie, bufor antycykliczny pozostaje na poziomie 0%. Jednak niektóre kategorie kredytu wymagają szczególnej uwagi. Dotyczy to kredytów konsumpcyjnych i złotych kredytów mieszkaniowych.

W obszarze kredytów konsumpcyjnych uwagę zwracają relatywnie wysoka dynamika i portfel niezabezpieczonych, wysokokwotowych kredytów o wieloletnich terminach zapadalności. Spodziewane spowolnienie tempa wzrostu gospodarczego i spadek popytu na pracę zwiększają prawdopodobieństwo materializacji strat kredytowych, a ten typ kredytów (wysokokwotowych) już teraz cechuje się wyższym ryzykiem, niż w przypadku pozostałych kredytów konsumpcyjnych. Wielu kredytodawców nie ma również doświadczeń ze spłacalnością tego typu kredytów w warunkach pogorszającej się koniunktury, co może utrudniać bankom adekwatną ocenę ryzyka kredytowego. Jednocześnie ekspozycja na wysokokwotowe i długoterminowe kredyty konsumpcyjne koncentruje się w kilku bankach, co w negatywnym scenariuszu może dodatkowo zwiększyć liczbę instytucji znajdujących się w trudnej sytuacji kapitałowej.

Szczególnej ostrożności wymaga również udzielanie kredytów mieszkaniowych, z uwagi na wysoką i rosnącą aktywność na rynku nieruchomości. Wartość nowo udzielonych kredytów po II kw. 2019 r., wzrosła wyraźnie i osiągnęła najwyższy poziom od 2008 r. Na obecnym etapie nie ma jednak oznak nadmiernego wzrostu stanu kredytów mieszkaniowych, gdyż jednocześnie spłaca się znaczna część portfela (w tym kredyty walutowe). Wartość nowo udzielonych kredytów, w relacji do funduszu płać, pozostaje stabilna, i choć w relacji do PKB nieco wzrasta, to pozostaje wyraźnie niższa niż w czasie poprzedniego okresu wysokiej aktywności na rynku nieruchomości przed 2008 r. Wzrost średniej wartości kredytu jest związany ze wzrostami cen nieruchomości i wynagrodzeń. Podjęte w ostatnich latach działania nadzorcze, w tym rekomendacje dotyczące limitów LtV oraz sposobu oceny zdolności kredytowej, ograniczyły ryzyko kredytowe w tym segmencie. Niski poziom stóp procentowych sprzyja dostępności tych kredytów, a wysoka aktywność na rynku nieruchomości i zwiększona dynamika cen mieszkań mogą stanowić bodziec dla pojawienia się popytu o charakterze spekulacyjnym.

Sektor banków spółdzielczych jako całość funkcjonuje stabilnie, aczkolwiek wciąż stoi on przed szeregiem wyzwań związanych z trudną sytuacją pojedynczych podmiotów oraz potrzebą zdefiniowania swojej długoterminowej strategii. Banki spółdzielcze, w większości przypadków, spełniają nadzorcze wymogi kapitałowe i płynnościowe, jednak niektóre banki wymagają zdecydowanych działań zmierzających do określenia ich dalszej formuły funkcjonowania. Niska efektywność związana z modelem biznesowym i niski poziom integracji sektora stanowią wyzwania dla zyskowności banków spółdzielczych oraz dla ich zdolności do rozwoju w przyszłości.

Poziom koncentracji w sektorze bankowym pozostaje umiarkowany, a bezpośrednie powiązania finansowe pomiędzy bankami są ograniczone. Konsolidacja sektora bankowego w przyszłości może wynikać z niskich stóp zwrotu z kapitału, zwłaszcza w małych i średnich bankach, co zachęcać może do łączeń i przejęć pozwalających na zwiększenie efektu skali. W najbliższym czasie do konsolidacji i wzrostu koncentracji w sektorze może prowadzić zapowiedziana sprzedaż jednego z większych banków działających na rynku krajowym. Ostateczny wynik tej transakcji będzie miał także wpływ na strukturę właścicielską polskiego sektora bankowego.

Sektor rządowy odgrywa rosnącą rolę w krajowym systemie finansowym Przejawia się ona w: (1) kontroli właścicielskiej szeregu dużych podmiotów finansowych, w tym w sektorach bankowym i ubezpieczeniowym, (2) istotnej reprezentacji sektora rządowego w organie decyzyjnym nadzoru mikroostrościowego nad tymi podmiotami oraz (3) rosnącym udziale obligacji skarbowych w bilansach instytucji finansowych. Na obecnym etapie nie ma przesłanek pozwalających oczekiwać zmiany tych uwarunkowań, dlatego wynikające stąd wyzwania dla stabilności finansowej - opisane w poprzednich edycjach Raportu - pozostają aktualne.

Dostosowanie stawek referencyjnych WIBOR i WIBID do wymogów rozporządzenia BMR² pozostaje ważną kwestią dla krajowego systemu finansowego. Jednak ryzyko z tym związane - sygnalizowane w poprzedniej edycji Raportu³ - zmalało z uwagi na uzgodnienie w UE przedłużenia terminu na wspomniane dostosowanie oraz zintensyfikowanie przygotowań przez organizatora systemu, spółkę GPW Benchmark.

² Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1011 z dnia 8 czerwca 2016 r. w sprawie indeksów stosowanych jako wskaźniki referencyjne w instrumentach finansowych i umowach finansowych lub do pomiaru wyników funduszy inwestycyjnych i zmieniające dyrektywy 2008/48/WE i 2014/17/UE oraz rozporządzenie (UE) nr 596/2014 (Dz. Urz. UE L171 z 2016 r., s. 1).

³ Patrz ramka w Raporcie o stabilności systemu finansowego. Czerwiec 2019 r.

Rekomendacje

Rolą Raportu jest, poza identyfikacją i oceną ryzyka w systemie finansowym, proponowanie działań mających na celu ograniczanie ryzyka systemowego. Jest to jeden ze sposobów realizacji ustawowych zadań NBP na rzecz utrzymania stabilności krajowego systemu finansowego (art. 3 ust. 2 pkt 6a i 6b ustawy o NBP). W opinii Narodowego Banku Polskiego realizacja następujących rekomendacji będzie sprzyjać utrzymaniu stabilności polskiego systemu finansowego.

- 1. Trudna sytuacja kapitałowa niektórych instytucji kredytowych wymaga zwiększenia efektywności ich auto-sanacji, a w przypadku jej nieskuteczności podjęcia, przewidzianych przepisami prawa, działań restrukturyzacyjnych.** Potrzeba przyspieszenia tych procesów jest umotywowana oczekiwanym spowolnieniem gospodarczym, co nie będzie sprzyjać poprawie dochodów banków. Kumulacja problemów pojedynczych podmiotów może mieć, poprzez wzrost ogólnego kosztu finansowania systemu gwarancji depozytowych i procesu restrukturyzacji, negatywne skutki finansowe dla pozostałych banków, a w szczególnych sytuacjach może prowadzić do spadku zaufania do całego systemu bankowego.
- 2. Banki i audytorzy powinni skutecznie współpracować w celu wypracowania spójnego podejścia do tworzenia rezerw i odpisów na ryzyko prawne związane z walutowymi kredytami mieszkaniowymi.** Pozwoli to bankom lepiej oceniać wpływ tego ryzyka na ich sytuację finansową i potrzeby kapitałowe w przyszłości, zmniejszając tym samym negatywny wpływ, jaki obecna niepewność ma na wycenę rynkową banków oraz możliwość i koszt pozyskiwania przez nie finansowania. Rozstrzygnięcia kierunkowe w tym obszarze mogą również mieć istotny wpływ na stabilność systemu finansowego w przyszłości.
- 3. Dla wzmocnienia sektora bankowości spółdzielczej potrzebne są intensyfikacja działań na rzecz dalszej integracji tego sektora oraz poprawa odporności banków zrzeszających.** Większa integracja pozwoli na ograniczenie kosztów działania banków spółdzielczych, co jest szczególnie ważne w obliczu wyzwań związanych z dynamicznie rozwijającym się rynkiem usług finansowych i zmianami technologicznymi. Kluczowa rola banków zrzeszających w IPS i ich silne związki finansowe z bankami spółdzielczymi, sprawiają, że konieczne jest zapewnienie bezpiecznego funkcjonowania tych banków. Wymaga to m.in. poprawy ich wyposażenia w kapitał.
- 4. W celu zwiększania odporności banków i ułatwienia im terminowego spełnienia wymogów MREL, pożądane jest umożliwienie bankom zasilania kapitałów regulacyjnych instrumentami dłużnymi (AT1) w sposób przewidziany w prawie UE.** Obecnie kapitały Tier I banków krajowych składają się wyłącznie z kapitału podstawowego. Emisja instrumentów mogących być zaliczonymi do kapitału dodatkowego Tier I (AT1) jest ze względów prawnych i regulacyjnych w Polsce praktycznie niemożliwa, choć jest dopuszczalna w ramach Rozporządzenia CRR i stosowana w innych państwach członkowskich UE. W warunkach obniżającej się zdolności

banków do akumulacji kapitału przez zatrzymane zyski i konieczność spełnienia wymogów MREL, zasadne jest umożliwienie bankom korzystania z innych dostępnych form finansowania, które zgodnie z Rozporządzeniem CRR mogą być zaliczane do funduszy własnych. Krajowe regulacje powinny zapewniać odpowiednią jakość kapitałów banków, ale jednocześnie nie powinny w nadmierny sposób pogarszać dostępności finansowania, osłabiając tym samym pozycję konkurencyjną banków w Polsce.

5. **Wskazane jest, aby banki przeanalizowały swoje podejście do wyceny ryzyka związanego z portfelem kredytów konsumpcyjnych, szczególnie kredytów wysokokwotowych i udzielanych na dłuższe terminy.** Kilkuletni okres sprzyjającej koniunktury gospodarczej i towarzyszący mu relatywnie niski poziom strat kredytowych mogą utrudniać bankom ocenę ryzyka kredytowego tego portfela, prowadząc do zaniżenia wyceny ryzyka. Banki powinny szczegółowo analizować i weryfikować cel zaciągania tych kredytów. Przy długim terminie zapadalności kredytu prawdopodobieństwa zmian stóp procentowych i dochodów kredytobiorcy są większe, dlatego banki powinny ostrożniej podchodzić do oceny zdolności kredytowej w takich przypadkach.
6. **Banki powinny kontynuować ostrożną politykę w zakresie kredytowania zakupu nieruchomości.** Jest to istotne w kontekście rosnącej aktywności na rynku nieruchomości mieszkaniowych. Banki powinny wymagać, aby kredytobiorcy dysponowali odpowiednimi buforami dochodowymi, umożliwiającymi spłatę kredytów nawet przy istotnie wyższych, niż obecnie, stopach procentowych, niezależnie od formuły oprocentowania kredytu i wartości jego zabezpieczenia.
7. **W warunkach zwiększonej, w ostatnich latach, roli sektora rządowego w systemie finansowym pożądane jest dążenie do ograniczenia ryzyka, którego źródłem może być rozbieżność celów pomiędzy funkcjami nadzorczą i właścicielską.** Skutecznemu rozdzieleniu funkcji nadzorczej i właścicielskiej służyć mogłaby reintegracja nadzoru nad rynkiem finansowym ze strukturami NBP. Zmiana taka byłaby zgodna ze światowymi trendami polegającymi na umiejscowieniu nadzoru mikroostrożnościowego w banku centralnym.
8. **Z uwagi na znaczenie stawek referencyjnych WIBOR dla stabilności systemu finansowego w Polsce oraz ścisły związek między indeksami WIBOR i WIBID wskazane jest, aby GPW Benchmark S.A. w odpowiednim terminie złożyła do KNF wnioski, o zezwolenie na administrowanie nimi, który będzie spełniał wymogi określone w rozporządzeniu BMR.** Wobec zakończenia konsultacji z bankami, powinny one rozpocząć przygotowania do zmiany sposobu kwotowania wspomnianych stawek.

1. Uwarunkowania działania instytucji finansowych

1.1. Sytuacja makroekonomiczna

W pierwszej połowie 2019 r. dynamika PKB w wielu gospodarkach na świecie pozostawała relatywnie niska. W strefie euro tempo wzrostu gospodarczego – obniżane przez osłabiony popyt zewnętrzny – utrzymało się na niskim poziomie (wyniosło 1,3% r/r w I kw. i 1,2% r/r w II kw.). Natomiast w Stanach Zjednoczonych sytuacja gospodarcza była nadal korzystna, mimo pewnego obniżenia się dynamiki PKB w II kwartale (do 2,3% r/r wobec 2,7% r/r w I kw. i średnio 2,8% r/r w II połowie ub.r.), na którą złożyły się przede wszystkim spadek eksportu oraz osłabienie wzrostu inwestycji prywatnych. Również w Chinach wzrost gospodarczy nadal stopniowo spowolniał i w III kw. br. dynamika PKB wyniosła 6,0% r/r (wobec 6,4% r/r w I kw. i 6,2% w II kw.), kształtując się na najniższym poziomie od blisko 20 lat.

Listopadowa projekcja NBP wskazuje, że dynamika PKB w otoczeniu polskiej gospodarki w 2020 r. nieco spadnie, przy wzroście gospodarczym w strefie euro utrzymującym się na niskim poziomie. Jednocześnie inflacja za granicą pozostanie umiarkowana. Źródłem niepewności dla sytuacji gospodarczej w otoczeniu polskiej gospodarki pozostaje przede wszystkim polityka handlowa największych gospodarek świata.

W warunkach utrzymującego się relatywnie niskiego tempa wzrostu gospodarczego za granicą, dynamika PKB w Polsce w I połowie 2019 r. obniżyła się nieznacznie, pozostając jednak na relatywnie wysokim poziomie (odpowiednio 4,7% r/r i 4,5% r/r w I i II kw.). Głównym czynnikiem wzrostu pozostawał rosnący popyt konsumpcyjny, wspierany przez korzystną sytuację na rynku pracy oraz związane z nią dobre nastroje gospodarstw domowych. Istotny wkład do wzrostu PKB miały także rosnące inwestycje, w szczególności zwiększające się nakłady inwestycyjne firm.

Roczna dynamika cen konsumpcyjnych pozostaje zbliżona do celu inflacyjnego NBP (we wrześniu br. inflacja CPI wyniosła 2,6% r/r), **mimo relatywnie wysokiego wzrostu gospodarczego, a także wystąpienia szoków podażowych znajdujących odzwierciedlenie w wyższych niż przed rokiem cenach żywności nieprzetworzonej.**

Pomimo nieznacznego osłabienia popytu na pracę, stopa bezrobocia w Polsce ponownie się obniżyła i w II kw. 2019 r. osiągnęła historycznie niski poziom (wyniosła 3,5%, dane wyrównane sezonowo, miara BAEL). Towarzyszył temu stabilny wzrost wynagrodzeń w gospodarce narodowej (7,0% r/r nominalnie w II kw. 2019 r.).

Utrzymująca się dobra sytuacja na rynku pracy przekładała się na dalszą poprawę sytuacji finansowej gospodarstw domowych. Stabilny wzrost dochodów do dyspozycji (realnie o 3,8% r/r w II kw.

2019 r.) oraz bardzo dobre nastroje gospodarstw domowych sprzyjały dalszym wzrostom konsumpcji i sprzedaży detalicznej. Jednocześnie, w dalszym ciągu rosły aktywa finansowe gospodarstw domowych (nominalnie o 7,2% r/r w II kw. 2019 r.), które zwiększały swoje zaangażowanie w bezpieczne formy lokowania oszczędności o względnie dużej płynności (gotówka i depozyty krótkoterminowe) oraz w inwestycje mieszkaniowe. Towarzyszył temu dalszy wzrost zobowiązań finansowych gospodarstw domowych (nominalnie o 5,7% r/r w II kw. 2019 r.). W rezultacie poziom aktywów finansowych netto gospodarstw domowych wzrósł nominalnie o 5,3% r/r na koniec II kw. 2019 r. Jednocześnie zadłużenie gospodarstw domowych, w relacji do dochodów rozporządzalnych, pozostało na umiarkowanym poziomie (59,6% w II kw. 2019 r.).

W I połowie 2019 r. sytuacja sektora przedsiębiorstw niefinansowych pozostała dobra, a wyniki finansowe poprawiły się w relacji rocznej. Rosnący popyt krajowy pozostał głównym źródłem wzrostu przychodów ze sprzedaży, które w II kw. br. wzrosły o 7,4% r/r. Jednocześnie wobec wyraźnie rosnących kosztów pracy, usług obcych oraz energii, dynamika kosztów sprzedaży była wyższa od tempa wzrostu przychodów (wyniosła 7,9% r/r), co przełożyło się na spadek wyniku ze sprzedaży (o 1,2% r/r) oraz obniżenie się wskaźnika rentowności sprzedaży w relacji rocznej (do poziomu 4,6%). Wyraźna poprawa wyniku na operacjach finansowych spowodowała jednak, że wynik netto sektora przedsiębiorstw był wyższy o 4,6% r/r. Jednocześnie odsetek przedsiębiorstw rentownych pozostał na wysokim poziomie i był zbliżony do notowanego w analogicznym okresie 2018 r. (74,9% wobec 74,4%).

W I połowie 2019 r. sektor przedsiębiorstw niefinansowych utrzymywał wysoką płynność oraz zdolność do obsługi zadłużenia. Potwierdza to wysoki udział firm deklarujących terminowe regulowanie zobowiązań wobec banków (94,3% w II kw. 2019 r.). W 2019 r. struktura finansowania działalności przedsiębiorstw pozostała stabilna, a wskaźnik ogólnego zadłużenia, wyrażony jako relacja zobowiązań i rezerw na zobowiązania do sumy bilansowej, pozostał na bezpiecznym poziomie ok. 50%. Również wzrost zadłużenia przedsiębiorstw wobec instytucji finansowych pozostał umiarkowany, a poziom zadłużenia w relacji do PKB utrzymał się na niskim poziomie (ok. 40,2% na koniec I kw. 2019 r.).

Sytuacja sektora finansów publicznych w I połowie 2019 r. była bardzo dobra. Nadwyżka sektora była wyższa niż w tym samym okresie ub.r. (odpowiednio: 0,6% i 0,4% PKB całorocznego w ujęciu ESA2010), do czego przyczyniła się przede wszystkim korzystna sytuacja gospodarcza. Wysokie tempo wzrostu wpływów z podatków i składek na ubezpieczenia społeczne (ok. 10,6% r/r) pozwoliło zrekomensować wzrost wydatków związany z wypłatami tzw. trzynastej emerytury (ok. 0,5% PKB).

Według listopadowej projekcji NBP dynamika krajowego PKB w latach 2019-2021 będzie się stopniowo obniżać (do 4,3% r/r w 2019 r., 3,6% r/r w 2020 r. oraz 3,3% r/r w 2021 r.). W kierunku osłabienia wzrostu gospodarczego będą oddziaływać pogorszenie koniunktury za granicą oraz wyhamowanie tempa wzrostu absorpcji funduszy unijnych finansujących nakłady na środki trwałe. Skalę obniżenia dynamiki PKB będą łagodzić wprowadzane przez rząd zmiany fiskalne wpływające pozytywnie na dochody do dyspozycji gospodarstw domowych. W efekcie ważnym czynnikiem wzrostu pozostanie popyt konsumpcyjny, wspierany w dalszym ciągu przez korzystną z punktu widzenia pracowników sytuację na rynku pracy. Inflacja CPI w 2019 r. pozostanie umiarkowana (wyniesie średnio 2,3% r/r)

i po wzroście w 2020 r. (do 2,8% r/r), pod koniec horyzontu projekcji ukształtuje się w pobliżu 2,5% r/r. Głównymi źródłami niepewności dla projekcji są przyszła koniunktura globalna, kształtowanie się cen surowców energetycznych na rynku światowym oraz regulacje dotyczące krajowego rynku energii elektrycznej.

1.2. Uwarunkowania globalne

Przewidywane przez NBP⁴ i większość międzynarodowych instytucji finansowych⁵ spowolnienie wzrostu gospodarczego na świecie jest w średnim okresie głównym źródłem zagrożenia zewnętrznego dla sytuacji gospodarczej Polski i kondycji polskiego systemu finansowego. Pogorszenie perspektyw koniunktury międzynarodowej jest wynikiem osłabienia wymiany handlowej na świecie, spadku poziomu inwestycji oraz aktywności gospodarczej. Ponadto rośnie niepewność dotycząca kierunków i skutków polityki gospodarczej największych gospodarek świata, co jest odzwierciedlone m.in. w niskiej, a coraz częściej ujemnej, rentowności krótko- i długoterminowych obligacji skarbowych i korporacyjnych (zob. Wykres 1.2). Potwierdzeniem słabnących perspektyw wzrostu PKB są spadające odczyty wskaźników obrazujących oczekiwania dot. przyszłej sytuacji gospodarczej (jak PMI, BCI lub CCI⁶) (zob. Wykres 1.1). Spodziewane niskie tempo wzrostu gospodarczego będzie sprzyjać utrzymaniu niskich stóp procentowych przez główne banki centralne w dłuższym horyzoncie czasu.

Globalne rynki finansowe nadal charakteryzują się niedoszacowaną wyceną ryzyka w niektórych segmentach, której urealnienie może skutkować wzrostem ryzyka dla instytucji finansowych. Luźna polityka pieniężna i otoczenie niskich stóp procentowych skłaniają inwestorów do zakupów aktywów o wyższym ryzyku kredytowym i niższej płynności, charakteryzujących się wyższą oczekiwaną rentownością (ang. *search for yield*), co sprzyja wzrostowi wycen tych aktywów. W efekcie rentowności instrumentów finansowych nie odzwierciedlają faktycznego ryzyka związanego z tymi inwestycjami. Rośnie również udział obligacji skarbowych, których rentowność jest ujemna. Spadek rentowności obligacji stanowi zachętę do zwiększania zadłużenia – zarówno sektora prywatnego, jak i publicznego. Konsekwencją jest obserwowana rosnąca wartość emitowanych obligacji przez przedsiębiorstwa o niższym ratingu oraz wysokim poziomie zadłużenia⁷. Instrumenty te są głównie nabywane przez niebankowe instytucje finansowe. Wysokie wyceny, przy wysokim ryzyku inwestycyjnym i niskiej płynności nabywanych aktywów, mogą w warunkach szoku spowodować powstanie ryzyka systemowego w postaci negatywnej spirali cenowej na globalnych rynkach finansowych.

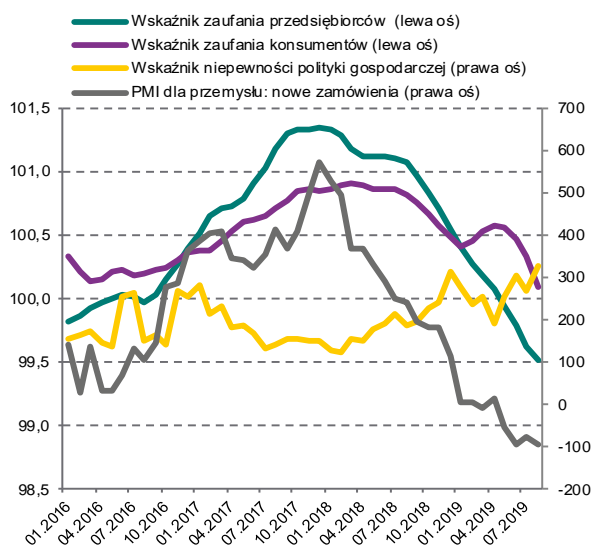
⁴ Przyczyny wyjaśniające oczekiwane spowolnienie gospodarcze głównych gospodarek świata zostały szerzej opisane w „Raporcie o inflacji – listopad 2019” https://www.nbp.pl/polityka_pieniezna/dokumenty/raport_o_inflacji/raport_listopad_2019.pdf.

⁵ Por. Prognozy Komisji Europejskiej, lato 2019; World Economic Outlook, MFW, październik 2019; Interim Economic Outlook, OECD, wrzesień 2019.

⁶ Purchasing Managers' Index, Business Confidence Index, Customer Confidence Index

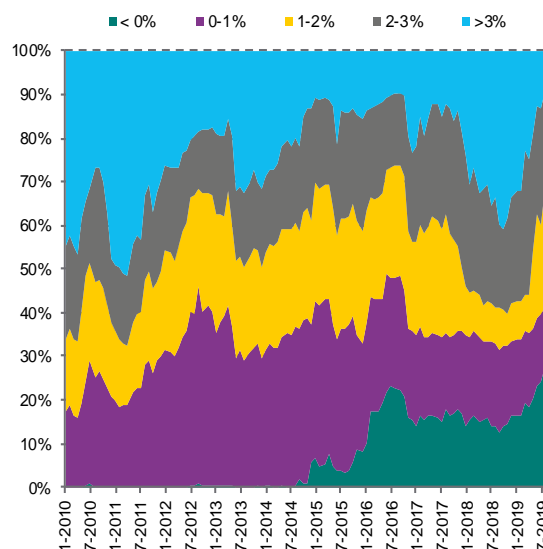
⁷ BBB i niższym, zob. np. Joint Committee Report on Risks and Vulnerabilities in the EU Financial System, Autumn 2019.

Wykres 1.1. Rosnąca niepewność polityki gospodarczej, słabnący sentyment i aktywność gospodarcza

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MFW World Economic Outlook (październik 2019 r.), OECD i www.policyncertainty.com.

Wykres 1.2. Struktura rentowności na globalnym rynku instrumentów dłużnych

Źródło: Bloomberg, obliczenia własne.

Sektory bankowe niektórych krajów UE nadal stoją przed poważnymi wyzwaniami – głównym z nich pozostaje bardzo niska rentowność banków, kształtująca się poniżej szacowanego kosztu kapitału. Mimo, że niskie stopy procentowe pozwalają bankom pozyskiwać tańsze finansowanie rynkowe, to jednocześnie negatywnie oddziałują na możliwość wzrostu przychodów odsetkowych, co – przy wysokim poziomie kosztów operacyjnych – powoduje, że rentowność banków wciąż pozostaje na obniżonym poziomie. Tempo poprawy adekwatności kapitałowej banków wyhamowało w ostatnim okresie. Mimo stopniowego wzrostu jakości aktywów, sektory bankowe m.in. w Grecji, Portugalii i we Włoszech wciąż są obciążone wysokim poziomem kredytów zagrożonych. W części krajów UE obserwowane jest też narastanie nierównowag cyklicznych na rynku nieruchomości mieszkaniowych, przy wysokim zadłużeniu sektora gospodarstw domowych⁸. Załamanie cen na tym rynku, bądź silne spowolnienie światowego wzrostu gospodarczego, mogłoby spowodować materializację ryzyka kredytowego w sektorze bankowym UE.

W średnim okresie przed bankami europejskimi stoją także wyzwania związane z:

- koniecznością ponoszenia wyższych nakładów na infrastrukturę teleinformatyczną i nowe technologie w celu utrzymania konkurencyjności i zwiększenia odporności na zagrożenia w cyberprzestrzeni;
- potrzebą dopasowania modeli biznesowych do wymogów zrównoważonego finansowania (ang. *sustainable finance*);

⁸ Por. ESRB, ESRB issues five warnings and six recommendations on medium-term residential real estate sector vulnerabilities, 23 September 2019.

- wdrożeniem pakietu wymogów regulacyjnych (CRD V/CRR II/BRRD II), co może wymagać zwiększenia kapitałów w wielu bankach UE i emisji instrumentów finansowych w celu spełnienia wymogów MREL;
- wdrożeniem finalnych propozycji Bazylei III⁹.

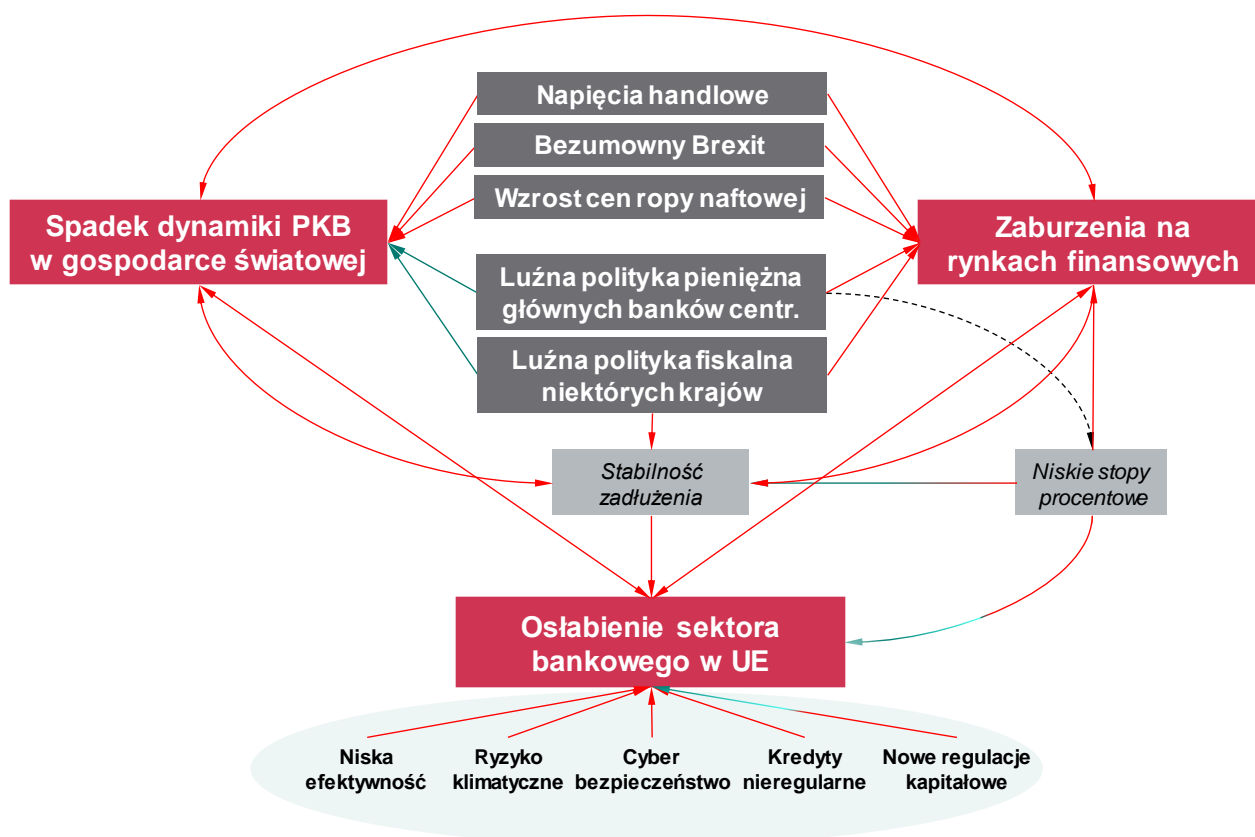
Dalsze pogarszanie sytuacji sektora bankowego w UE może prowadzić do ograniczenia podaży kredytu dla gospodarki i spadku tempa wzrostu gospodarczego.

Urzeczywistnienie się wyżej opisanych czynników ryzyka może być skutkiem wielu, powiązanych ze sobą zdarzeń (zob. Wykres 1.3). Zakłócenia w handlu międzynarodowym (np. między USA a Chinami, Unią Europejską, Japonią) spowodują spowolnienie tempa wzrostu gospodarczego m.in. w USA i strefie euro oraz na rynkach wschodzących. Z kolei wyjście Wielkiej Brytanii z UE bez zawarcia umowy kształtującej przyszłe relacje, może zaburzyć funkcjonowanie europejskich łańcuchów dostaw, np. w przemyśle samochodowym. Także wzrost napięcia geopolitycznego, np. na Bliskim Wschodzie, może doprowadzić do spadku dynamiki światowego PKB wskutek szokowego wzrostu cen ropy naftowej. Zdarzenia te mogą być przyczyną zaburzeń na rynkach finansowych. Wzrost napięć geopolitycznych skutkuje również pojawieniem się zwiększonego popytu na aktywa finansowe uznawane za bezpieczne (np. obligacje skarbowe Niemiec, USA, aktywa nominowane w CHF), co pogłębia skalę ujemnych rentowności tych aktywów. Możliwe łagodzenie polityki fiskalnej i monetarnej głównych gospodarek świata wpłynęłoby na ograniczenie spadkowej dynamiki wzrostu światowego PKB, ale mogłoby mieć też negatywne skutki. Ekspansywna polityka fiskalna, w przypadku krajów o wysokim poziomie zadłużenia, prowadziła do zwiększania zagrożeń związanych z ich zdolnością do obsługi długu publicznego. Niskie stopy procentowe mogą ułatwiać obsługę długu, jednak będą także zachęcać do dalszego zwiększania skali zadłużenia, w tym także przez np. przedsiębiorstwa realizujące nieefektywne projekty inwestycyjne. Znaczny spadek tempa wzrostu gospodarczego może zmniejszyć zdolność do obsługi zadłużenia i spowodować spadki cen na rynkach finansowych. Dodatkowo wydarzenia polityczne w UE – w szczególności Brexit lub problemy fiskalne niektórych krajów – mogą skutkować spadkami cen na rynkach europejskich skarbowych papierów wartościowych oraz rynkach długu korporacyjnego. To z kolei spowoduje straty instytucji finansowych posiadających ekspozycje na te rynki i może pogorszyć dostępność finansowania, zwiększając siłę szoku. Nie można wykluczyć także sytuacji, w której luźna polityka pieniężna głównych banków centralnych nie osiągnie zakładanych efektów (tzw. *quantitative failure*), co może spowodować negatywną reakcję rynków finansowych. Ponadto proces poszukiwania wysokiej stopy zwrotu przez inwestorów zwiększa potencjał do wzrostu awersji do ryzyka na globalnych rynkach finansowych.

---

⁹ Zgodnie z oceną EBA wpływu wdrożenia zapisów pakietu Bazylea III z grudnia 2017 r. na banki w UE, dostosowanie się banków do nowych wymogów będzie skutkowało wzrostem minimalnego wymogu kapitałowego przeciętnie o 24,4% (około 135 mld euro). W największym stopniu kosztami dostosowania obciążone będą duże, systemowo istotne banki działające globalnie oraz banki stosujące modele wewnętrzne. Por. EBA, *Basel III reforms: impact study and key recommendations*, Paris 2019.

Wykres 1.3. Zdarzenia mogące prowadzić do materializacji czynników ryzyka

Uwagi: czerwone strzałki oznaczają zwiększanie siły szoku, zielone – zmniejszanie siły szoku.

Źródło: NBP.

Głównym ryzykiem zewnętrznym dla stabilności polskiego systemu finansowego jest silne spowolnienie gospodarcze w skali światowej. Jego skutkiem, materializującym się poprzez kanał kredytowy w średnim okresie, będzie spowolnienie tempa wzrostu PKB w Polsce (w tym eksportu) i – w konsekwencji – wzrost kredytów z utratą wartości w bilansach polskich banków. Z kolei zaburzenia na rynkach finansowych mogą wpłynąć natychmiastowo, kanałem rynkowym, na osłabienie kursu złotego, wzrost rynkowych stóp procentowych, spadek cen aktywów finansowych lub wzrost kosztów finansowania banków. Skutki materializacji tego rodzaju ryzyka dla sektora bankowego są kwantyfikowane w ramach testów warunków skrajnych (zob. rozdział 5).

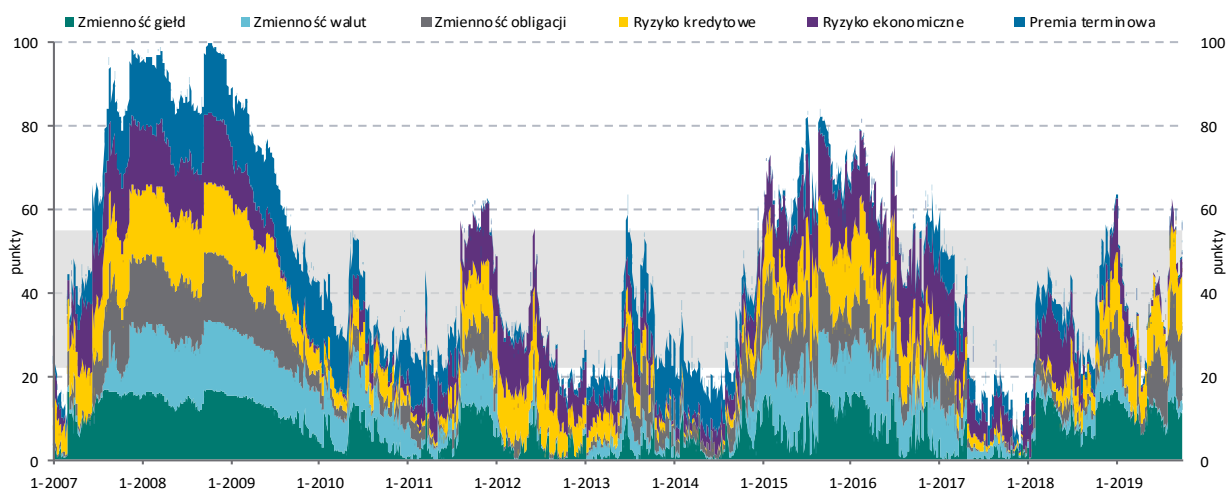
1.3. Sytuacja na krajowym rynku finansowym

1.3.1. Otoczenie międzynarodowe

Wycena ryzyka na globalnym rynku finansowym pozostała umiarkowana, a w niektórych segmentach niedoszacowana (zob. Wykres 1.4). Przejściowy wzrost wyceny ryzyka w III kw. 2019 r. był rezultatem zwiększenia obaw o osłabienie aktywności gospodarczej na świecie, w tym wystąpienia recesji

w niektórych gospodarkach rozwiniętych oraz rosnących napięć geopolitycznych. Czynnikiem ograniczającym skalę zmienności były oczekiwania na łagodzenie polityki pieniężnej przez główne banki centralne.

Wykres 1.4. Indeks ryzyka na globalnych rynkach finansowych

Uwagi: indeks ryzyka oszacowany na podstawie znormalizowanych rozkładów empirycznych miar wybranych kategorii ryzyka, wg wag wyznaczonych na podstawie analizy głównych składowych: zmienności giełd – indeks VIX, zmienności obligacji – indeks MOVE, zmienności walut – indeks JPM G7 volatility, ryzyka ekonomicznego – TED spread, ryzyka kredytowego – spread kredytowy obligacji korporacyjnych; szary obszar oznacza poziom neutralny względem ryzyka, poniżej 22 pkt – apetyt na ryzyko, powyżej 55 pkt – awersja do ryzyka.

Źródło: dane Bloomberg, opracowanie własne na podstawie Morgan Stanley Research „EM Risk Indicator: A Regime-Switching Model Approach”.

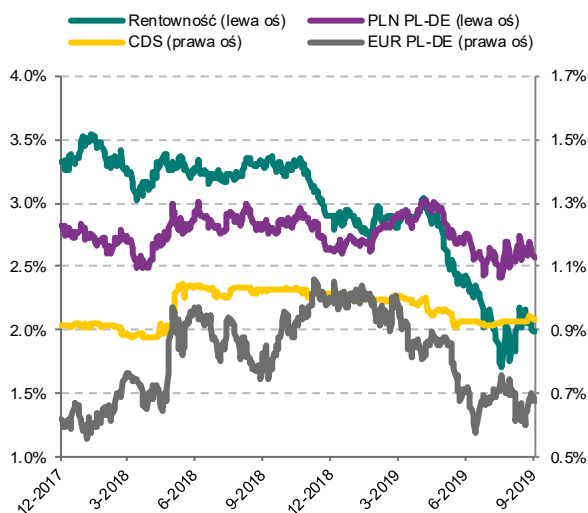
1.3.2. Rynek finansowy w Polsce

Rentowności polskich obligacji skarbowych wyraźnie spadały. Obserwowany wzrost cen długoterminowych obligacji skarbowych wynikał głównie z trendów cenowych na rynkach światowych oraz słabnących oczekiwań rynkowych na podwyżki stóp procentowych w Polsce, odzwierciedlonych m.in. w niższych kwotowaniach kontraktów FRA. Tendencji tej sprzyjała relatywnie niska podaż tych obligacji na rynku pierwotnym, wobec dobrej sytuacji fiskalnej budżetu. Rynkowa wycena ryzyka kredytowego obligacji skarbowych, mierzona cenami kontraktów CDS, nie zmieniła się istotnie. Zmniejszyła się natomiast różnica pomiędzy rentownością obligacji polskich emitowanych zarówno w złotych, jak i w euro, a rentownością niemieckich obligacji rządowych (zob. Wykres 1.5). Zaangażowanie nierezydentów na krajowym rynku SPW w dalszym ciągu malało, choć wolniej niż na początku tego roku (zob. Wykres 1.6).

Brak oczekiwań na wzrost stóp procentowych w Polsce skutkowało spłaszczeniem krzywej dochodowości. Łagodzenie polityki pieniężnej przez główne banki centralne oraz obawy o perspektywę wzrostu krajowej gospodarki, po serii słabszych danych z Niemiec, wzmocniły oczekiwania rynkowe na utrzymanie stóp procentowych w Polsce na niezmiennym poziomie w perspektywie kolejnych 2

lat (zob. Wykres 1.7). Znalazło to również odzwierciedlenie w zmniejszeniu różnicy między stawkami IRS a stopą referencyjną banku centralnego, zarówno w Polsce, jak i w strefie euro oraz krajach naszego regionu (zob. Wykres 1.8).

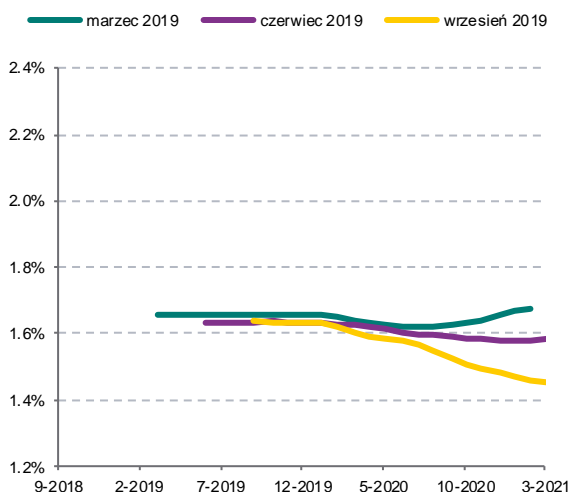
Wykres 1.5. Rentowność 10-letnich SPW na tle kwotowań CDS i różnicy do obligacji Niemiec

Uwagi: różnica rentowności obligacji polskich w walucie krajowej i w euro do niemieckich obligacji skarbowych w punktach procentowych.

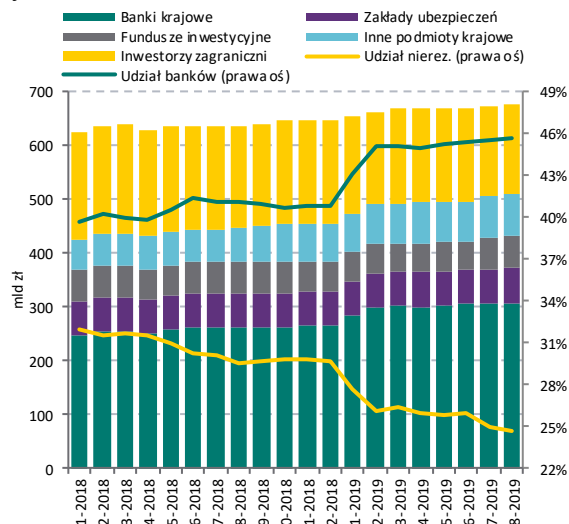
Źródło: Thomson Reuters.

Wykres 1.7. Zmiany oczekiwanej stawki WIBOR 1M implikowanej z FRA

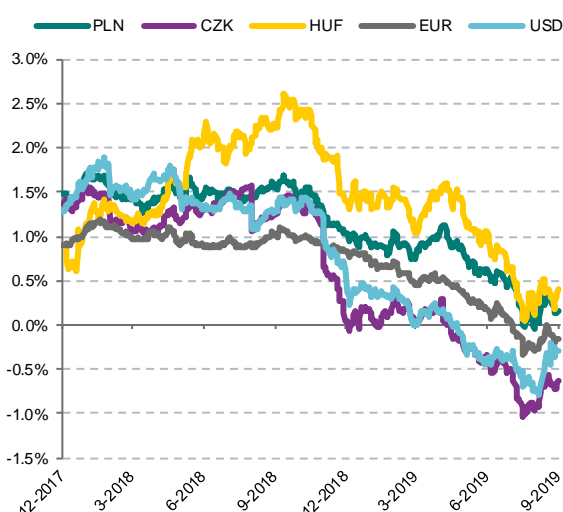
Źródło: Bloomberg, obliczenia własne.

Wykres 1.6. Struktura inwestorów na krajowym rynku SPW

Źródło: Ministerstwo Finansów.

Wykres 1.8. Różnica między stawkami IRS 10Y a stopą referencyjną banku centralnego dla wybranych walut

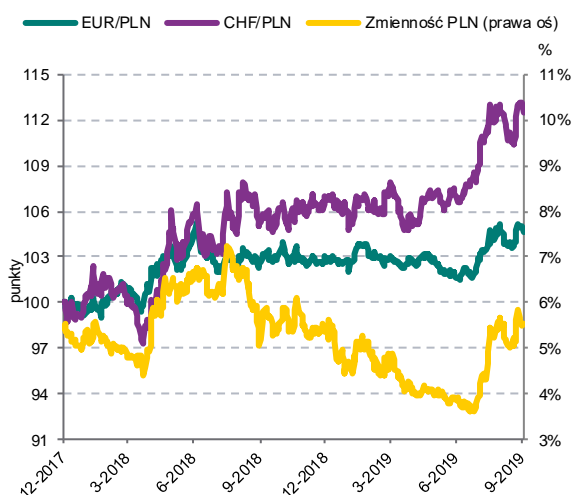
Źródło: Thomson Reuters, obliczenia własne.

Kurs złotego, w relacji do głównych walut, osłabił się w wyniku wzrostu awersji do ryzyka na globalnym rynku finansowym. Przyczyniły się do tego również obawy uczestników rynku o sytuację finansową banków krajowych po wyroku TSUE w sprawie kredytów hipotecznych indeksowanych do walut obcych (zob. Ramka 2.1). Zmienność oraz przedział zmiany kursu złotego w relacji do euro istotnie wzrosły, jednak wciąż pozostawały na umiarkowanym poziomie (zob. Wykres 1.9). Koszt pozyskania CHF w transakcjach CIRS *basis* za PLN, dzięki którym banki krajowe mogły zabezpieczać finansowanie m.in. walutowych kredytów hipotecznych, pozostawał stabilny i niski.

Wycena akcji w Polsce obniżała się w efekcie rosnących obaw o osłabienie aktywności gospodarczej, co było zgodne z tendencjami na rynkach światowych (zob. Wykres 1.10). Wyceny banków notowanych na GPW dodatkowo obciążone były obawami o wpływ wyroku TSUE na ich sytuację finansową.

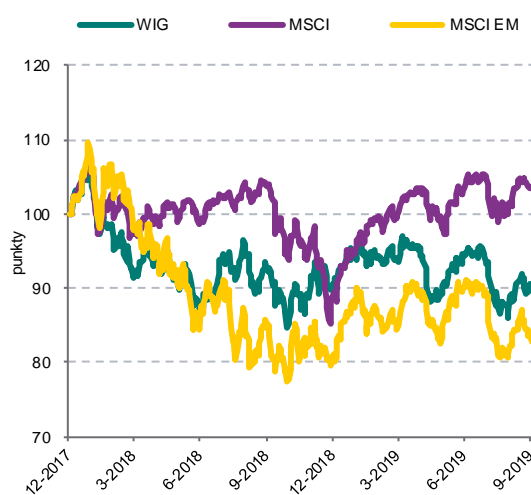
Wykres 1.9. Kurs złotego względem EUR i CHF oraz implikowana zmienność EUR/PLN

Uwaga: Kursy walutowe znormalizowane do 100 na koniec 2017 r.

Źródło: Thomson Reuters.

Wykres 1.10. Zmiany indeksów akcji na rynkach rozwiniętych, wschodzących i Polski

Uwaga: Indeksy giełd globalny (MSCI), rynków wschodzących (MSCI EM) i WIG zostały znormalizowane do 100 na koniec 2017 r.

Źródło: Thomson Reuters.

1.4. Sytuacja na rynku nieruchomości¹⁰

Rynek nieruchomości mieszkaniowych pozostawał w fazie wysokiej aktywności. Nadal obserwowany był wysoki poziom popytu w największych miastach, w tym popytu inwestycyjnego. Problemy z podażą mieszkań są wynikiem trudniejszego dostępu do terenów budowlanych oraz wysokiego po-

¹⁰ Szerzej o bieżącej sytuacji w sektorze nieruchomości w Polsce w opracowaniu „Informacja o cenach mieszkań i sytuacji na rynku nieruchomości mieszkaniowych i komercyjnych w Polsce w II kwartale 2019 r.”, dostępnym na stronie internetowej banku: https://www.nbp.pl/home.aspx?f=/publikacje/rynek_nieruchomosci/index2.html

pytu na czynniki produkcji w całym sektorze (biorąc pod uwagę realizowane inwestycje infrastrukturalne, nieruchomości komercyjne, nieruchomości mieszkaniowe). W konsekwencji rosną koszty budowy mieszkań, które to koszty deweloperzy przerzucają na konsumentów. Produkcja mieszkań jest nadal wysoko rentowna dla deweloperów. Obserwowane napięcia po stronie podaży wskazują, że równowaga na tym rynku wydaje się mniej stabilna niż w przeszłości. Dynamika akcji kredytowej jest niższa w porównaniu z poprzednią fazą ekspansji (z lat 2006-2008), a wysoki popyt w prawie 70%¹¹ finansowany jest ze środków własnych nabywców.

W najważniejszych segmentach rynku nieruchomości komercyjnych (nieruchomości biurowych i handlowo-usługowych) nadal utrzymuje się nadwyżka podaży powierzchni nad popytem. Można jednak odnotować pewne symptomy stabilizacji na rynku biurowym, gdzie pustostany w większości przypadków koncentrują się w zasobie o gorszej jakości. W segmencie biurowym jest obserwowana wysoka aktywność budowlano-inwestycyjna – rozpoczynane są nowe projekty komercyjne.

1.4.1. Rynek nieruchomości mieszkaniowych

Średnie ceny transakcyjne mkw. mieszkań dynamicznie rosły w pierwszym półroczu 2019 r., zarówno na rynkach pierwotnych, jak i wtórnych (zob. Wykres 1.11). Było to spowodowane w znacznym stopniu wzrostem cen czynników produkcji. Ceny mkw. wyznaczone przy użyciu indeksu hedonicznego (ceny mieszkań o podobnej charakterystyce i jakości) wzrosły w II kwartale 2019 r. w sześciu i dziesięciu największych miastach odpowiednio o 13,5% i 10,5% w relacji r/r oraz odpowiednio o 5,1% i 3,0% w relacji kw./kw. Rosły także średnie stawki najmu mieszkań (zob. Wykres 1.12). Nominalne poziomy cen transakcyjnych średnie w grupach miast przekroczyły wielkości notowane pod koniec poprzedniej fazy ożywienia, natomiast w ujęciu realnym, w odniesieniu do dochodów, pozostają stabilne i niższe.

W pierwszej połowie 2019 r. obserwowano dalszy wzrost popytu mieszkaniowego, zarówno konsumpcyjnego, jak też inwestycyjnego. Poziom szacowanej dostępności kredytów mieszkaniowych pozostawał stabilny. Szacowana kredytowa dostępność mieszkań w Warszawie i 6 miastach zmniejszyła się nieznacznie, ze względu na wzrost cen. Średnia dostępność mieszkania w największych miastach na koniec II kwartału 2019 r. utrzymała się na poziomie 0,82 mkw. za przeciętne miesięczne wynagrodzenie w sektorze przedsiębiorstw, czyli była większa o 0,33 mkw. względem minimum obserwowanego w III kwartale 2007 r.

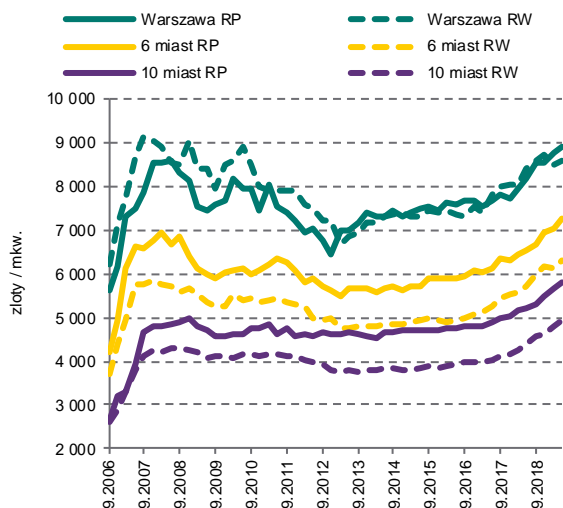
Wpływ uwarunkowań regulacyjnych na popyt konsumpcyjny zmniejszył się. Na początku 2018 r. wygasło oddziaływanie programu „Mieszkanie dla Młodych”¹². Obecnie, w ramach programu „Mieszkanie Plus”, BGK Nieruchomości realizuje inwestycje na gruntach należących do jednostek samorządu

¹¹ Wielkość uśredniona, eliminująca wahania cykliczne z okresu I 2017- II 2019 wynosi 68%.

¹² W ramach zamkniętego rządowego programu wspierania budowy mieszkań własnościowych „Mieszkanie dla Młodych”, w latach 2014-2018 r., wypłacono dopłaty 104,7 tys. kredytobiorcom w kwocie ok. 2,75 mld zł, w tym 0,85 mld zł na mieszkania z rynku wtórnego.

terytorialnego oraz prywatnych podmiotów. W lipcu 2018 r. powołano nowy element programu – „Mieszkanie na start”, którego celem są dopłaty do czynszu najmu nowych mieszkań. Programy te mają, jak dotąd, nieznaczny wpływ na rynek mieszkań.

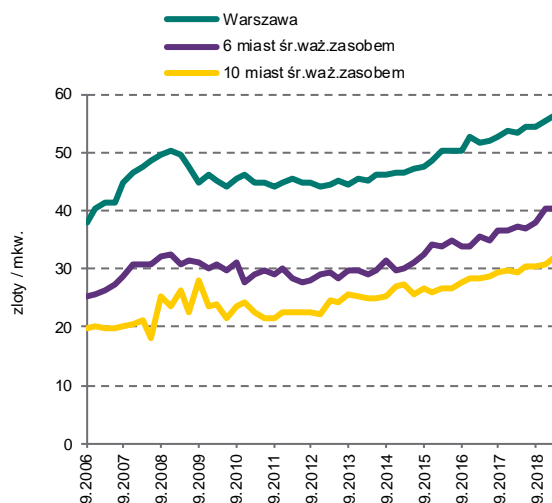
Wykres 1.11. Ceny transakcyjne mieszkań na rynku pierwotnym (RP) i wtórnym (RW) w wybranych grupach miast w Polsce

Uwaga: 6 miast obejmuje Gdańsk, Gdynię, Kraków, Łódź, Poznań i Wrocław, a 10 miast obejmuje Białystok, Bydgoszcz, Katowice, Kielce, Lublin, Olsztyn, Opole, Rzeszów, Szczecin i Zieloną Górę.

Źródło: NBP.

Wykres 1.12. Średnie (ofertowe i transakcyjne) stawki czynszu najmu w wybranych grupach miast w Polsce

Źródło: NBP.

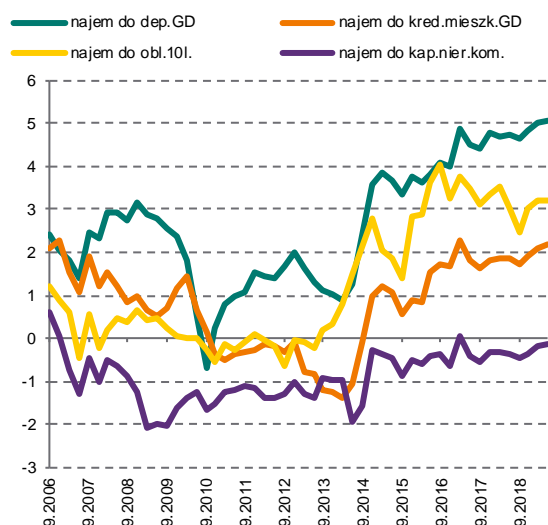
Popyt inwestycyjny na mieszkania związany jest z oczekiwaniem przez gospodarstwa domowe wyższych stóp zwrotu z wynajmu mieszkania niż z aktywów finansowych. Niskie oprocentowania depozytów i obligacji skarbowych powodują, że inwestycja w mieszkanie, pomimo niskiej płynności, nadal jest postrzegana jako atrakcyjna lokata (zob. Wykres 1.13). Korzystanie z kredytu złotowego zmniejsza jednak stopę zwrotu z inwestycji. W konsekwencji obserwowane jest wysokie wykorzystanie środków własnych gospodarstw domowych na zakupy mieszkań na wynajem.

Jak dotąd na rynku nie obserwuje się oddziaływania popytu spekulacyjnego z uwagi na niewielkie wzrosty ceny mieszkań przy wysokich kosztach transakcyjnych oraz brak oczekiwań na ich duży wzrost w przyszłości.

Dotychczas podaż mieszkań elastycznie dostosowywała się do popytu, ale ostatnio pojawiają się sygnały świadczące o narastaniu barier dla dalszego wzrostu podaży. Były to wzrosty cen czynników produkcji, tj. ziemi, materiałów budowlanych oraz szczególnie kosztów pracy. Wzrostowi podaży mieszkań sprzyjała utrzymująca się szacowana wysoka rentowność mieszkaniowych projektów deweloperskich (zob. Wykres 1.15). Czas wyprzedzaży całego zasobu mieszkań wystawionych na rynek pierw-

wotny, przy obecnym popycie, wynosi mniej niż rok (zob. Wykres 1.16). Sprzedaż na rynku pierwotnym przesuwają się w kierunku coraz wcześniejszych etapów produkcji, co oznacza, że redukcji ulega bufor absorbujący część szoków popytowych.

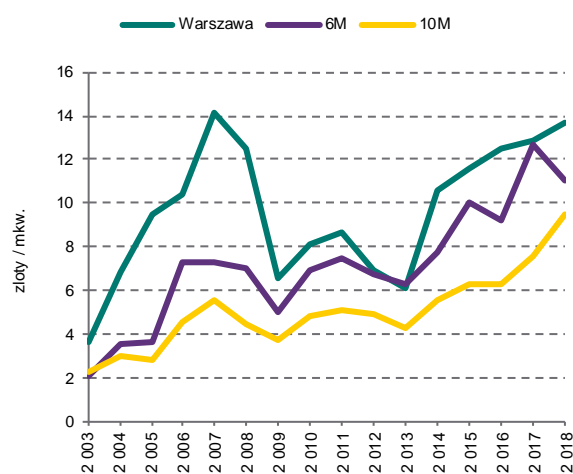
Wykres 1.13. Opłacalność wynajmu mieszkania (śr. w 7 miastach) wobec depozytów GD, kredytów mieszk., 10-letnich oblig. skarbowych oraz stopy kapitalizacji nieruchomości komercyjnych (biur i pow. handlowych)

Uwaga: na wykresie przedstawiono różnice stóp zwrotu z poszczególnych aktywów w punktach procentowych (w przypadku obligacji skarbowych wzięto pod uwagę bieżącą rentowność w okresie do wykupu). Analiza ta nie uwzględnia wysokich kosztów transakcyjnych na rynku mieszkaniowym oraz potencjalnie długiego czasu wychodzenia z takiej inwestycji. 7 miast obejmuje Warszawę, Gdańsk, Gdynię, Kraków, Łódź, Poznań i Wrocław.

Źródło: NBP, GUS.

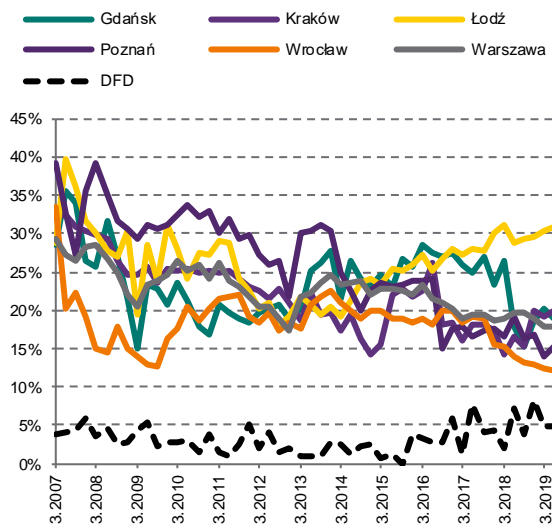
Wykres 1.14. Rozpoczęte budowy mieszkań na sprzedaż i wynajem na 1000 mieszkańców w wybranych grupach miast w Polsce

Źródło: GUS.

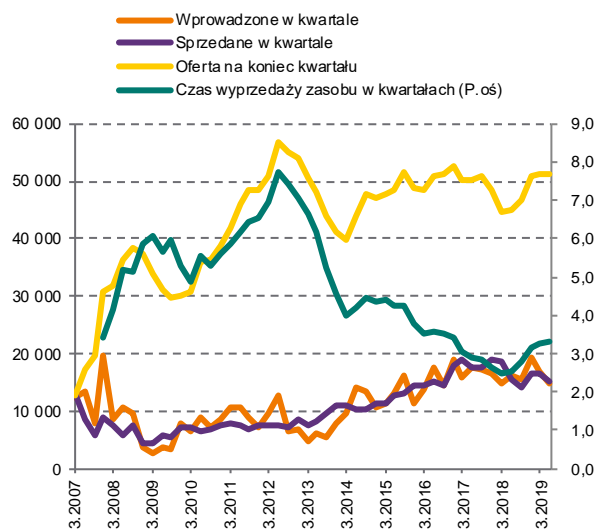
Powyższe zjawiska wskazują, że równowaga na rynku mieszkaniowym staje się mniej stabilna. Wystąpienie ewentualnych szoków podaży lub popytowych może zwiększyć prawdopodobieństwo powstania nierównowagi. W szczególności, gdyby doszło do istotnego ograniczenia podaży mieszkań przy utrzymaniu się silnego popytu, mogłoby to skutkować większym wzrostem cen mieszkań, a następnie ryzykiem ich spadku. W obecnej sytuacji ryzyko takie spoczywa głównie na sektorze deweloperskim i budowlanym.

Wykres 1.15. ROE z projektów inwestycyjnych w sześciu miastach w Polsce

Źródło: Szacunek NBP na podstawie Sekocenbud, GUS.

Wykres 1.16. Czas wyprzedaży oferty, liczba mieszkań wprowadzanych na pierwotny rynek, sprzedanych i znajdujących się w ofercie na sześciu największych rynkach Polski

Uwaga sześć największych rynków obejmuje: Kraków, Łódź, Poznań, Trójmiasto, Warszawę, Wrocław.

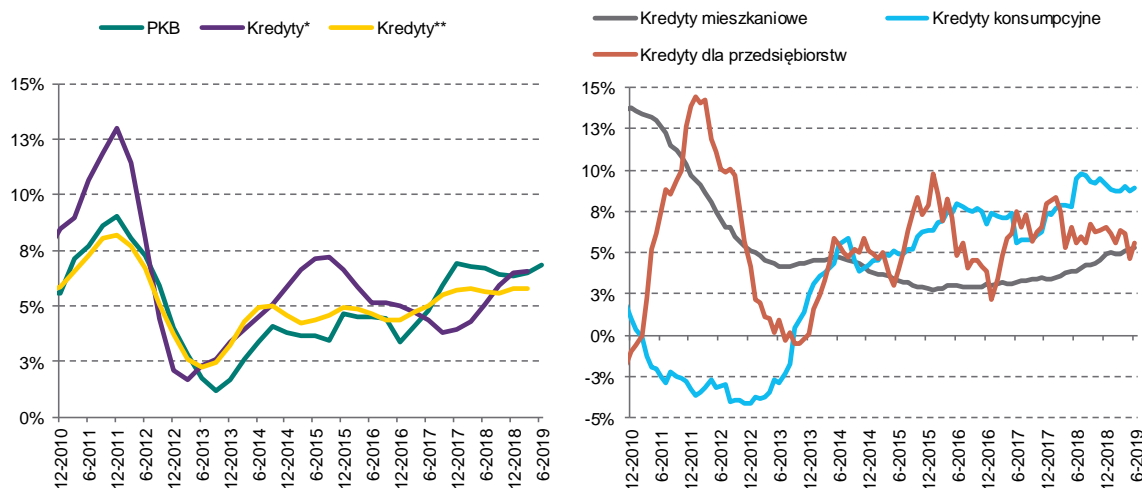
Źródło: JLL/REAS.

2. Sektor bankowy

2.1. Akcja kredytowa

Tempo wzrostu kredytów dla sektora niefinansowego pozostawało umiarkowane¹³ (zob. Wykres 2.1 lewy panel) i zbliżone do tempa wzrostu nominalnego PKB. Przyrostowi kredytów w dalszym ciągu sprzyjały m.in. wysoki wzrost gospodarczy, korzystna sytuacja na rynku pracy, niskie stopy procentowe oraz nadwyżki kapitałowe banków.

Wykres 2.1. Tempo wzrostu nominalnego PKB i wybranych kategorii kredytów dla sektora niefinansowego, r/r

Uwagi: lewy panel: kredyty* – nominalne tempo wzrostu, średnia ruchoma z trzech miesięcy; kredyty** – tempo wzrostu po wyeliminowaniu wpływu zmian kursowych, średnia ruchoma z trzech miesięcy; prawy panel: tempo wzrostu po wyeliminowaniu wpływu zmian kursowych.

Źródło: GUS, NBP.

Dynamika wzrostu złotych kredytów mieszkaniowych ustabilizowała się na relatywnie wysokim poziomie (zob. Wykres 2.3), przy czym nie obserwowano oznak łagodzenia polityki kredytowej przez banki. Wartość kredytów mieszkaniowych udzielonych w I połowie 2019 r. była wyraźnie wyższa niż w poprzednich okresach. Relacje wartości nowych kredytów do PKB i funduszu płać także wzrosły, przy czym nadal były istotnie niższe niż w 2008 r. (zob. Wykres 2.4). Wysoki popyt na kredyty mieszkaniowe wspierany był przez wzrost wynagrodzeń kredytobiorców wpływający korzystnie na ich zdolność kredytową. Do wysokiego wzrostu kredytów przyczynił się także wzrost cen nieruchomości.

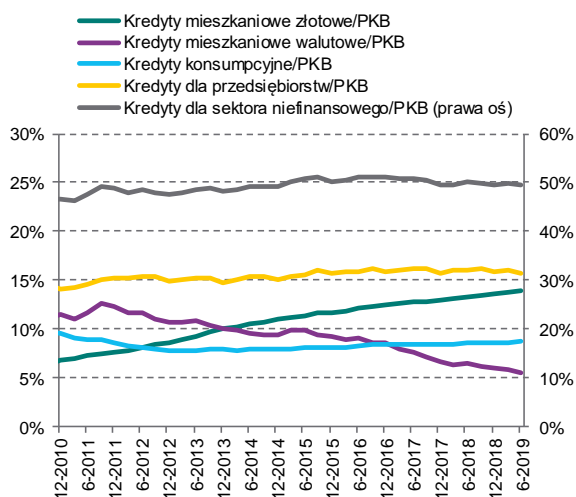
¹³ Przytaczane w podrozdziale 2.1. zmiany procentowe wartości kredytów odnoszą się do danych po wyeliminowaniu wpływu zmian kursów walutowych. Okres analizowany w rozdziale 2, o ile nie zaznaczono inaczej, oznacza okres od 31 grudnia 2018 r. do 30 czerwca 2019 r.

mości mieszkaniowych, który wpływa na systematyczne zwiększanie się w strumieniu nowych kredytów udziału kredytów na wyższe kwoty (powyżej 300 tys. zł). Popyt mieszkaniowy finansowany kredytem kształtowany był w decydującym stopniu przez nabywców mieszkań zaspokajających własne potrzeby. Skala zakupów mieszkań w celach inwestycyjnych zwiększała się¹⁴, jednak były one finansowane przede wszystkim ze środków własnych.

Zgodnie z deklaracjami banków, w I połowie 2019 r. nie zmieniały one kryteriów udzielania kredytów, natomiast zaostrzały niektóre warunki (m.in. podwyższenie marż oraz kosztów pozaodsetkowych)¹⁵. Udział kredytów z LTV powyżej 80%, udzielonych w I połowie 2019 r., był nieznacznie wyższy niż w II połowie 2018 r.¹⁶, ale od 2017 r. (po wejściu w życie pełnego wymiaru wymogu w zakresie wkładu własnego w ramach Rekomendacji S) nie przekracza 45% nowych kredytów.

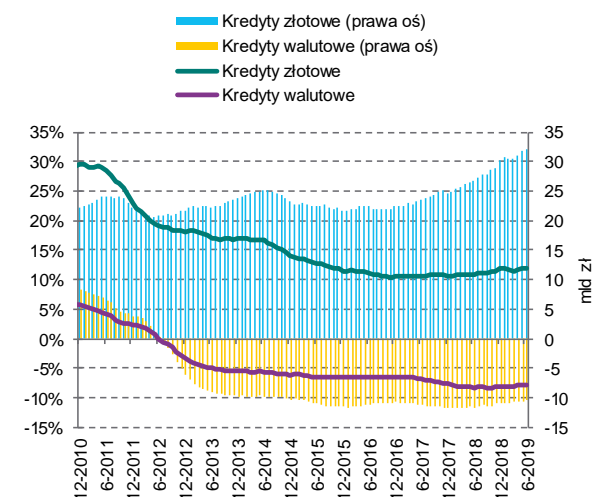
Wykres 2.2. Relacja wartości wybranych kategorii kredytów do PKB

Uwagi: relacja wartości wybranych kategorii kredytów do skumulowanego nominalnego PKB z czterech ostatnich kwartałów.

Źródło: NBP.

Wykres 2.3. Zmiany wartości i tempo wzrostu kredytów mieszkaniowych, r/r

Źródło: NBP.

Walutowe kredyty mieszkaniowe są systematycznie spłacane (zob. Wykres 2.3) – spada ich wartość w relacji do PKB (zob. Wykres 2.2) i udział w portfelu kredytów dla sektora niefinansowego, ale nadal stanowią istotną część tego portfela (około 11%). Ponad 80% tego portfela stanowiły kredyty

¹⁴ Zob. „Informacja o cenach mieszkań i sytuacji na rynku nieruchomości mieszkaniowych i komercyjnych w Polsce – II kwartał 2019 r.”, wrzesień 2019 r., NBP.

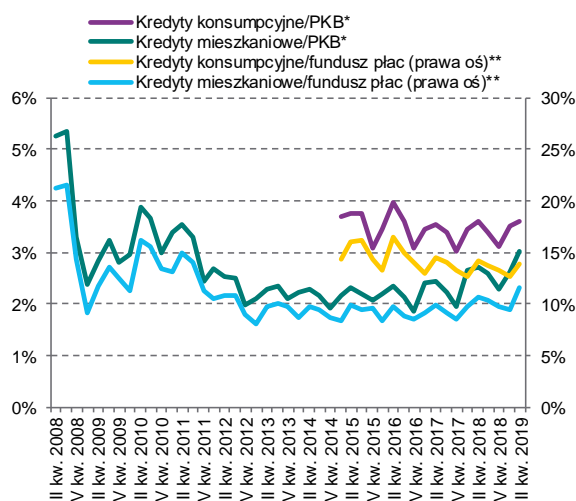
¹⁵ Więcej o przyczynach i kierunkach zmian w polityce kredytowej w: „Sytuacja na rynku kredytowym. Wyniki ankiety do przewodniczących komitetów kredytowych. II kwartał 2019 r.”, kwiecień 2019 r. oraz „Sytuacja na rynku kredytowym. Wyniki ankiety do przewodniczących komitetów kredytowych. III kwartał 2019 r.”, lipiec 2019 r., NBP.

¹⁶ Zob. „Raport AMRON-SARFiN 2/2019. Ogólnopolski raport o kredytach mieszkaniowych i cenach transakcyjnych nieruchomości”, sierpień 2019 r., ZBP.

nominowane we franku szwajcarskim. Bilansowa wartość tych kredytów wyrażona w złotych pozostawała pod wpływem zmienności kursu walutowego, ale wartość wyrażona w walucie kredytu obniżała się stopniowo w tempie zbliżonym do obserwowanego w poprzednich latach (zob. Wykres 2.5).

Roczne tempo wzrostu kredytów konsumpcyjnych nadal pozostawało relatywnie wysokie. Wynikało to przede wszystkim z fazy cyklu koniunkturalnego i odzwierciedlało strukturę wzrostu gospodarczego, w którym dominowała konsumpcja prywatna. Optymizm konsumentów utrzymywał się na wysokim poziomie, a popyt na kredyt wzrastał współmiernie do wzrostu płac (zob. Wykres 2.4).

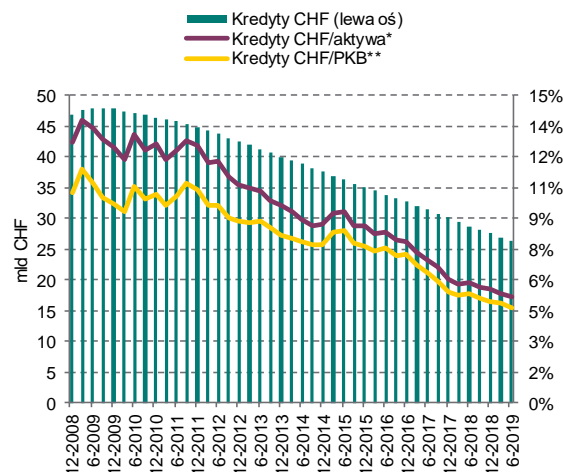
Wykres 2.4. Relacje wartości nowo udzielonych kredytów konsumpcyjnych i mieszkaniowych do nominalnego PKB i funduszu płac

Uwagi: kredyty/PKB – relacja wartości nowych kredytów konsumpcyjnych/mieszkaniowych udzielonych w danym kwartale do kwartalnej wartości nominalnego PKB; kredyty/fundusz płac – relacja wartości nowych kredytów konsumpcyjnych/mieszkaniowych udzielonych w danym kwartale do łącznej wartości wynagrodzeń w gospodarce narodowej w danym kwartale.

Źródło: obliczenia NBP na podstawie danych GUS, NBP i ZBP.

Wykres 2.5. Wartość kredytów w CHF w relacji do aktywów sektora bankowego i PKB

Uwagi: kredyty CHF/aktywa* – relacja wartości kredytów mieszkaniowych nominowanych w CHF wyrażona w złotych do aktywów sektora bankowego na koniec danego kwartału; Kredyty CHF/PKB** – relacja kredytów mieszkaniowych nominowanych w CHF wyrażona w złotych do nominalnego PKB liczonego narastająco w czterech kwartałach.

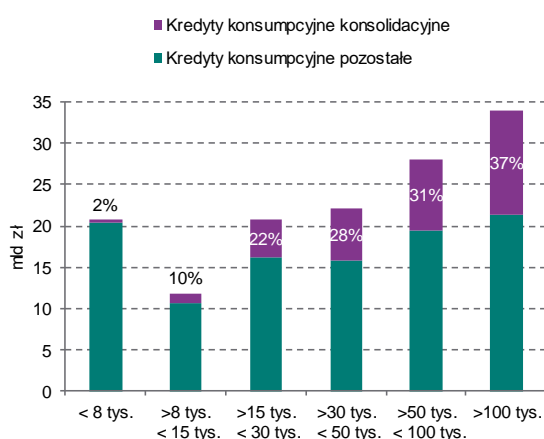
Źródło: NBP, GUS.

W odpowiedzi na wysoki popyt na kredyty konsumpcyjne banki dostosowywały podaż, przy czym nie łagodziły istotnie polityki kredytowej w tym segmencie. W warunkach zwiększonych obciążeń zewnętrznych, skutkujących długookresowym spadkiem zyskowności, banki pozostawały skłonne do zwiększania zaangażowania w wysokomarżowe kredyty konsumpcyjne. Tym niemniej część banków zaostrzyła kryteria oraz niektóre warunki udzielania kredytów (np. podwyższyła oprocentowanie i koszty pozaodsetkowe oraz obniżyła maksymalną kwotę kredytu), uzasadniając to m.in. wzrostem ryzyka związanego z przewidywaną sytuacją gospodarczą oraz zwiększeniem udziału kredytów zagrożonych. Niektóre banki zaostrzały warunki udzielania kredytów w wyniku zaleceń pokontrolnych UKNF. Jednak obserwowane są również przejawy łagodzenia warunków udzielania kredytów konsumpcyjnych poprzez wydłużanie maksymalnego okresu kredytowania przez niektóre banki. Udział

kredytów o terminie zapadalności dłuższym niż 5 lat systematycznie zwiększa się i na koniec czerwca 2019 r. wyniósł około 58%.

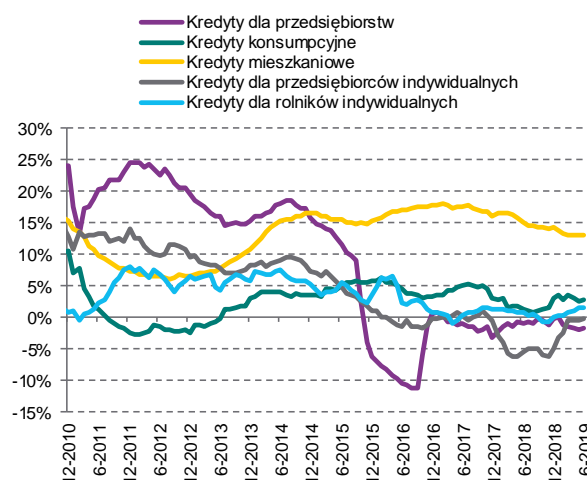
Ryzyko portfela kredytów konsumpcyjnych związane jest w dużym stopniu z utrzymującym się wzrostem wartości kredytów wysokokwotowych i długoterminowych oraz wysoką koncentracją podmiotową w tym segmencie rynku. Od kilku lat udział kredytów konsumpcyjnych na wysokie kwoty (o wartości jednostkowej w momencie udzielenia powyżej 100 tys. zł) w nowych kredytach systematycznie zwiększa się – w 2018 r. wyniósł 14%. Mimo relatywnie szybkiego przyrostu wartości wysokokwotowych kredytów konsumpcyjnych, ich udział w całym portfelu kredytów dla sektora niefinansowego jest stosunkowo niski i wynosi około 4%. W segmencie kredytów wysokokwotowych można zaobserwować wysoką koncentrację – w przypadku kilku banków kredyty te stanowią znaczną część ich aktywów, co może stanowić dla nich istotne źródło ryzyka.

Wykres 2.6. Udział kredytów konsolidacyjnych w kredytach konsumpcyjnych według przedziałów kwotowych

Źródło: szacunki NBP na podstawie danych UKNF.

Wykres 2.7. Tempo wzrostu wybranych kredytów dla sektora niefinansowego w bankach spółdzielczych, r/r

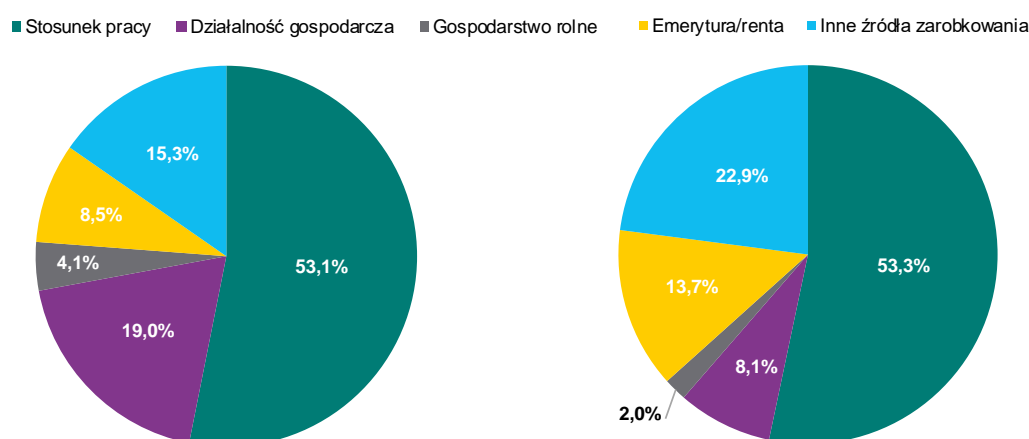
Uwaga: tempo wzrostu kredytów wyrażone jest w wartościach nominalnych, ponieważ kredyty walutowe stanowią nieznaczną część portfela kredytowego banków spółdzielczych.

Źródło: NBP.

Istotną część wysokokwotowych kredytów konsumpcyjnych stanowią długoterminowe kredyty konsolidacyjne (zob. Wykres 2.6). Dynamiczny wzrost kredytów na wyższe kwoty w ostatnich latach może więc częściowo wynikać z większej skłonności kredytobiorców do refinansowania swojego zadłużenia w otoczeniu niskich stóp procentowych. Mając na uwadze, że kredyty wysokokwotowe, w większym stopniu niż pozostałe kredyty konsumpcyjne, oprocentowane są zmienną stopą procentową, część kredytobiorców może mieć trudności ze spłatą tych zobowiązań w przypadku wzrostu stóp procentowych. Równocześnie, w segmencie kredytów wysokokwotowych można zaobserwować wyższy udział kredytobiorców prowadzących działalność gospodarczą (zob. Wykres 2.8). Z jednej strony, może to być uwarunkowane wyższą zdolnością kredytową tej grupy kredytobiorców. Z drugiej

strony, może to wskazywać na zjawisko zaciągania wysokokwotowych kredytów konsumpcyjnych w celu finansowania działalności gospodarczej i oznaczałoby, że profil ryzyka tych kredytów jest inny niż pozostałych kredytów konsumpcyjnych.

Wykres 2.8. Struktura kredytów konsumpcyjnych wysokokwotowych (lewy panel) i pozostałych (prawy panel) według źródła zarobkowania kredytobiorców

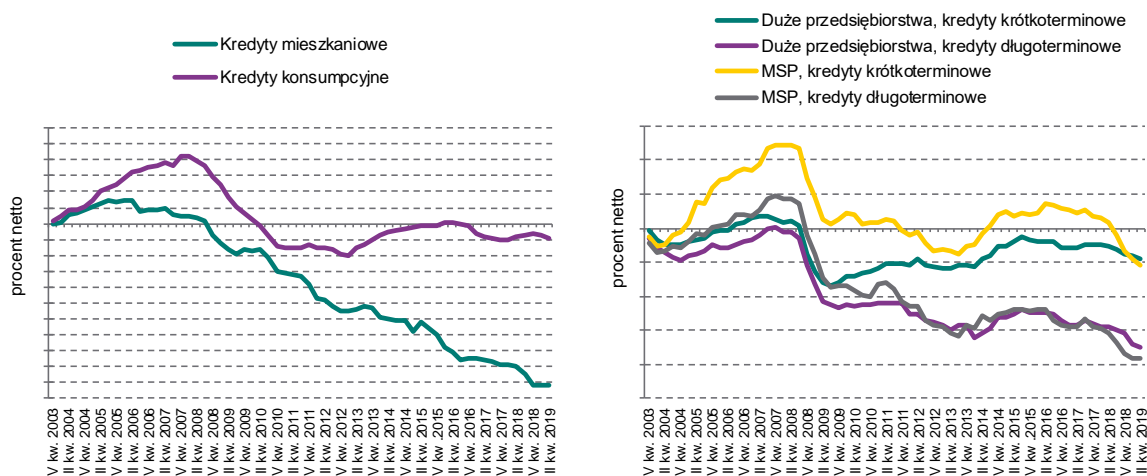

Źródło: NBP.

W przypadku akcji kredytowej dla przedsiębiorstw nie zaobserwowano zmian mogących wpływać na poziom ryzyka (zob. Wykres 2.9). Sprzyjająca koniunktura gospodarcza nie przekładała się na wzrost popytu na kredyt ze strony przedsiębiorstw. Tempo wzrostu kredytów w I połowie 2019 r. zmniejszyło się, a według badań ankietowych odsetek przedsiębiorstw korzystających z kredytu pozostawał niski¹⁷. Banki nieznacznie zaostrzały zarówno kryteria jak i warunki udzielania kredytów, w tym m.in. podwyższyły marże kredytowe, obniżyły maksymalną kwotę kredytu oraz skróciły maksymalny okres kredytowania. Uzasadnieniem dla takich działań był m.in. wzrost ryzyka branży, w tym szczególnie branży budowlanej. Deklarowane zaostrzanie polityki kredytowej znalazło odzwierciedlenie m.in. w spadku udziału zaakceptowanych wniosków kredytowych. W kierunku ograniczania ryzyka związanego z udzielaniem kredytów dla małych i średnich przedsiębiorstw w dalszym ciągu oddziaływały gwarancje Banku Gospodarstwa Krajowego. Kredyty objęte gwarancjami *de minimis* stanowiły około 15% ogółu kredytów udzielonych przedsiębiorstwom w I połowie 2019 r. (w porównaniu z 12% w poprzednim półroczu).

¹⁷ Zob. „Szybki Monitoring NBP. Analiza sytuacji sektora przedsiębiorstw. Nr 04/19”, październik 2019 r., NBP.

Wykres 2.9. Skumulowany indeks zmiany kryteriów polityki kredytowej banków – kredyty dla gospodarstw domowych (lewy panel) i kredyty dla przedsiębiorstw (prawy panel)

Uwagi: dodatnie nachylenie linii oznacza łagodzenie kryteriów polityki kredytowej w danym okresie, ujemne – zaostrzenie.

Źródło: NBP.

Procesy zachodzące w akcji kredytowej banków spółdzielczych różniły się od tych identyfikowanych w całym sektorze bankowym. Przede wszystkim w bankach spółdzielczych nie obserwowano tak szybkiego wzrostu kredytów konsumpcyjnych jak miało to miejsce w bankach komercyjnych. Z kolei dynamika kredytów mieszkaniowych utrzymywała się na wyższym poziomie niż w bankach komercyjnych (zob. Wykres 2.7), co jest wynikiem efektu niskiej bazy, ale również może wskazywać na skłonność do rozwijania działalności w mniej ryzykownych segmentach kredytowych.

Prognozy makroekonomiczne oraz uwarunkowania strukturalne wskazują, że ryzyko wystąpienia nadmiernego wzrostu kredytu ogółem jest niskie. Można spodziewać się, że spowolnienie tempa wzrostu gospodarczego wpłynie na ograniczenie popytu na kredyt. Oprócz utrzymującej się strukturalnie niskiej skłonności przedsiębiorstw do wykorzystywania kredytów w działalności gospodarczej, ograniczająco na popyt oddziaływać może oczekiwany spadek tempa wzrostu nakładów na środki trwałe brutto¹⁸, a na podaż - zapowiedzi dalszego zaostrzenia polityki kredytowej. Od strony podażowej spodziewać się można, że tempo wzrostu kredytów konsumpcyjnych wspierane będzie dążeniem banków do angażowania się w wysokomarżowe produkty z uwagi na utrzymujące się zwiększone obciążenia zewnętrzne.

¹⁸ Zob. „Raport o inflacji”, listopad 2019 r., NBP.

Ramka 2.1. Kredyty konsumpcyjne oraz mieszkaniowe kredyty walutowe w kontekście wyroków Trybunału Sprawiedliwości UE

W trybie prejudycjalnym Trybunał Sprawiedliwości UE (TSUE) nie orzeka co do meritum sporu, ponieważ nie należy to do jego jurysdykcji. Zgodnie z art. 19 ust. 3 lit. b) Traktatu o Unii Europejskiej oraz art. 267 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, TSUE orzeka w trybie prejudycjalnym w sprawie wykładni prawa UE lub ważności aktów przyjętych przez instytucje UE. Jakkolwiek wyroki TSUE wydawane w tym trybie są wiążące tylko dla sądu krajowego zadającego pytanie, to mają również na celu ujednoclenie interpretacji prawa unijnego we wszystkich państwach członkowskich i w odniesieniu do podobnych stanów faktycznych stanowią wskazówkę dla pozostałych sądów.

Wyrok TSUE w sprawie C-383/18 Lexitor

W dniu 11 września 2019 r., TSUE wydał wyrok w trybie prejudycjalnym w sprawie C-383/18 Lexitor¹⁹, w związku z wnioskiem przedłożonym w czerwcu 2018 r. przez Sąd Rejonowy w Lublinie, dotyczący wykładni dyrektywy 2008/48²⁰.

Sąd polski zwrócił się do TSUE z pytaniem, czy według prawa unijnego konsument po wcześniejszej spłacie kredytu konsumenckiego jest uprawniony do uzyskania obniżki całkowitego kosztu kredytu, w tym również o koszty, których wysokość nie jest zależna od pierwotnej długości trwania umowy o kredyt. Pytanie dotyczy trzech spraw, które zostały połączone do wspólnego rozpoznania i rozstrzygnięcia przez sąd krajowy. Wszystkie te sprawy charakteryzują się podobnymi okolicznościami faktycznymi. Pozwane przed polskim sądem instytucje kredytowe zawarły z konsumentami umowy o kredyty konsumenckie i równocześnie pobrały prowizję za udzielenie tych kredytów, które nie były zależne od czasu trwania umowy o kredyt. Po dokonaniu wcześniejszej spłaty kredytów, konsumenci przenieśli na spółkę Lexitor wierzytelności jakie przysługiwały im z tytułu całkowitej wcześniejszej spłaty. Spółka Lexitor zażądała następnie od kredytodawców zwrotu części prowizji zapłaconych przez konsumentów. Ponieważ w polskim orzecznictwie występują rozbieżności co do tego, czy w przypadku przedterminowej spłaty obniżka całkowitego kosztu kredytu dotyczy także kosztów, które nie są uzależnione od okresu obowiązywania umowy, sąd krajowy postanowił wystąpić do TSUE z pytaniem prejudycjalnym jak należy interpretować zakres prawa konsumenta na gruncie dyrektywy 2008/48.

TSUE stwierdził, że odpowiednie przepisy dyrektywy 2008/48 należy interpretować w ten sposób, że prawo konsumenta do obniżki całkowitego kosztu kredytu w przypadku wcześniejszej spłaty obejmuje wszystkie koszty, które zostały nałożone na konsumenta. TSUE odwołując się do kon-

¹⁹ Zob. <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=pl&td=ALL&num=C-383/18>.

²⁰ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/48/WE z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie umów o kredyt konsumencki oraz uchylająca dyrektywę Rady 87/102/EWG.

kstu i celów dyrektywy 2008/48 ocenił, że ograniczenie możliwości obniżenia całkowitego kosztu kredytu jedynie do kosztów wyraźnie związanych z okresem obowiązywania umowy pociągałoby za sobą ryzyko, że konsument zostanie obciążony wyższymi jednorazowymi płatnościami w chwili zawarcia umowy o kredyt.

W orzeczeniu TSUE nie wskazano, że obniżenie całkowitego kosztu kredytu w przypadku wcześniejszej spłaty, powinno być proporcjonalne do pozostałego okresu obowiązywania umowy. Skala obniżki całkowitego kosztu kredytu w przypadku trzech sporów, w związku z którymi sąd polski zwrócił się z pytaniem prejudycjalnym, zostanie rozstrzygnięta przez ten sąd. W przypadku innych umów o kredyty konsumenckie, wysokość należnej obniżki z tytułu wcześniejszej spłaty będzie określana przez banki – w ramach rozpatrywania reklamacji, przez sądy powszechne – w przypadku składania powództw przez konsumentów, albo – w okolicznościach stwierdzenia stosowania praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów – decyzjami UOKiK. 19 września 2019 r. Prezes UOKiK odwołując się do Stanowiska Rzecznika Finansowego i Prezesa UOKiK z 16 maja 2016 r.²¹ wydał decyzję administracyjną skierowaną do jednej z firm pożyczkowych²², w której zobowiązał ją m.in. do zwrotu konsumentom części opłaty przygotowawczej, proporcjonalnie do okresu, o który skrócono czas obowiązywania umowy pożyczki. Zobowiązanie dotyczy konsumentów, którzy po 16 maja 2016 r. spłacili pożyczkę przed terminem przewidzianym w umowie i złożyli reklamację. Oczekiwanie co do obniżenia całkowitych kosztów kredytu w wymiarze proporcjonalnym do skrócenia okresu kredytowania Prezes UOKiK wyraził także w komunikacie prasowym z 11 września 2019 r.²³.

Wyrok TSUE w sprawie C-260/18 Dziubak

W dniu 3 października 2019 r., TSUE wydał wyrok w trybie prejudycjalnym w sprawie C-260/18 Dziubak²⁴, w związku z wnioskiem przedłożonym w sierpniu 2018 r. przez Sąd Okręgowy w Warszawie, dotyczący wykładni dyrektywy 93/13²⁵.

Sąd polski zwrócił się do TSUE m.in z pytaniem czy po uznaniu klauzuli kursowej za abuzywną, na gruncie prawa unijnego dopuszczalne są zniesienie indeksacji do CHF i przekształcenie umowy w kredyt złotowy oprocentowany stawką właściwą dla CHF. W sprawie, która zawisła przed Sądem Okręgowym w Warszawie, kredytobiorcy kwestionują ważność klauzuli przeliczeniowej w umowie kredytu indeksowanego do CHF z uwagi na jej nieuczciwy charakter. Sąd polski rozważał, czy po usunięciu z umowy klauzuli kursowej możliwe będzie jej dalsze wykonywanie. Ponieważ sąd miał wątpliwości, co do wykładni prawa unijnego, zdecydował się wystąpić do TSUE z czterema pytaniami prejudycjalnymi, z których jedno dotyczyło tego, czy na gruncie dyrektywy 93/13

²¹ Zob. https://rf.gov.pl/pdf/Stanowisko_UOKiK_RzF_1605016.pdf.

²² Zob. https://decyzje.uokik.gov.pl/bp/dec_prez.nsf.

²³ Zob. https://www.uokik.gov.pl/aktualnosci.php?news_id=15765&news_page=2.

²⁴ Zob. <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=pl&td=ALL&num=C-260/18>.

²⁵ Dyrektywa Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich.

dopuszczalne jest rozstrzygnięcie utrzymujące w mocy umowę po usunięciu klauzuli abuzywnej, która jest nierozzerwalnie związana z innymi postanowieniami określającymi główny przedmiot umowy.

TSUE orzekł, że jeżeli sąd krajowy uzna, że zgodnie z przepisami prawa krajowego utrzymanie w mocy umowy bez zawartych w niej postanowień abuzywnych nie jest możliwe, dyrektywa 93/13 nie stoi na przeszkodzie jej unieważnieniu. W ocenie TSUE umowa po uznaniu określonych postanowień za abuzywne może zostać utrzymana w mocy, pod warunkiem, że zgodnie z przepisami prawa krajowego takie utrzymanie w mocy umowy bez nieuczciwych postanowień jest prawnie możliwe, co musi zostać zweryfikowane przez sąd krajowy przy zastosowaniu obiektywnych podejścia i kryteriów. Dyrektywa 93/13 nie określa kryteriów dotyczących możliwości dalszego obowiązywania umowy bez nieuczciwych warunków, kryteria te muszą zostać odczytane z prawa krajowego. TSUE podkreślił jednak cel dyrektywy, jakim jest przywracanie rzeczywistej równowagi stron.

W opinii TSUE klauzule kursowe dotyczą głównego przedmiotu umowy, co może wpływać na dokonywaną przez sąd krajowy ocenę możliwości utrzymania umowy w mocy po uznaniu tych klauzul za abuzywne. W ocenie TSUE unieważnienie klauzul zakwestionowanych przez kredytobiorców w przedmiotowej sprawie doprowadziłoby nie tylko do zniesienia mechanizmu indeksacji oraz różnic kursów walutowych, ale również do zaniknięcia ryzyka kursowego, które jest bezpośrednio związane z indeksacją przedmiotowego kredytu do waluty. TSUE w innych sprawach (C-118/17 Dunai) orzekł już, że klauzule kursowe określają główny przedmiot umowy kredytu, w związku z czym obiektywna możliwość utrzymania obowiązywania przedmiotowej umowy kredytu po uznaniu klauzuli kursowej za abuzywną wydaje się w tych okolicznościach niepewna. TSUE nie ma jednak jurysdykcji do rozstrzygania o tym, czy dane postanowienie odnosi się do głównego przedmiotu umowy, ponieważ zagadnienie to dotyczy meritum sporu i leży w gestii sądów krajowych.

Orzeczenie TSUE nie będzie odnosiło bezpośrednich skutków względem wszystkich umów kredytów indeksowanych. Ocena abuzywności klauzul indeksacyjnych i ewentualnych jej skutków dla obowiązywania konkretnych umów (w szczególności, czy umowa po ewentualnym usunięciu klauzuli indeksacyjnej będzie mogła dalej funkcjonować) będzie, tak jak dotychczas, dokonywana w ramach kontroli incydentalnej przez polskie sądy w odniesieniu do konkretnych treści umów i z uwzględnieniem indywidualnych okoliczności towarzyszących ich zawarciu.

Wyrok TSUE w sprawie C-260/18 Dziubak nie powinien być utożsamiany z ostatecznym rozstrzygnięciem merytorycznym w sprawie toczącej się przed polskim sądem, ani tym bardziej w sprawie wszystkich kredytów walutowych. TSUE nie rozstrzygał o abuzywności klauzuli kursowej w umowie kredytu indeksowanego, a jedynie wskazał, że unieważnienie takiej umowy w konsekwencji

uznania tej klauzuli za abuzywną byłoby zgodne z prawem unijnym. Umowy dotyczące mieszkaniowych kredytów walutowych zawierane przez banki działające w Polsce są bardzo zróżnicowane pod względem stosowanych w nich postanowień i nie ma podstaw do wnioskowania, w jakim stopniu stosowane zapisy umowne są tożsame lub zbliżone do zapisów w umowie, która była przedmiotem analizy TSUE. Ponieważ sądy krajowe, w granicach określonych przepisami polskiego prawa i treścią roszczeń, mają swobodę w zakresie oceny abuzywności i określania jej skutków, trudno określić jak będzie kształtowała się ich linia orzecznicza. W konsekwencji wiarygodne oszacowanie potencjalnej skali skutków finansowych jest na obecnym etapie wysoce utrudnione.

2.2. Ryzyko kredytowe

W warunkach dobrej i stabilnej sytuacji gospodarstw domowych i przedsiębiorstw ryzyko kredytowe nie zmieniło się istotnie, jednak sytuacja w poszczególnych kategoriach kredytów była zróżnicowana i zależała głównie od polityki kredytowej banków.

Na kształtowanie się strat kredytowych w ostatnich kwartałach wpływały także czynniki o charakterze pozaekonomicznym, w tym wprowadzenie w życie standardu MSSF 9. Zgodnie z tym standardem od 2018 r. banki tworzą odpisy nie tylko na kredyty ze stwierdzoną utratą wartości (tzw. faza 3), ale także na *oczekiwane* straty kredytowe w okresie 12 miesięcy, gdy nie stwierdzono istotnego wzrostu ryzyka kredytowego od momentu udzielenia kredytu (tzw. faza 1), oraz na straty oczekiwane w całym cyklu życia kredytu, gdy ryzyko kredytowe istotnie wzrosło (tzw. faza 2)²⁶. Odpisy tworzone są zatem wcześniej – jeszcze przed materializacją ryzyka kredytowego, w odróżnieniu od poprzedniego standardu MSR 39. Na wstępnym etapie wdrażania, banki niejednolicie stosowały dotychczas zasady sformułowane w MSSF 9 i istnieje potrzeba wykształcenia jednolitych praktyk. Dodatkowo niektóre instytucje nadal doskonalą swoje systemy szacowania oczekiwanych strat, co znajduje odzwierciedlenie w zmienności raportowanych kwot i wskaźników z zakresu ryzyka kredytowego. Czynniki te utrudniają precyzyjną ocenę zmian w ryzyku kredytowym podejmowanym przez sektor bankowy²⁷.

Na wysokość odpisów na ryzyko kredytowe miały również wpływ zmiany właścicielskie i operacje przejęć portfeli kredytowych innych banków, które pociągały za sobą konieczność ujednoczenia zasad oceny ryzyka kredytowego i zawiązywania dodatkowych odpisów.

²⁶ Szerzej nt. zmian w zasadach rachunkowości i sprawozdawczości bankowej w Polsce w: „Raport o stabilności systemu finansowego. Grudzień 2018 r.”, NBP, ramka 2.2, s. 38.

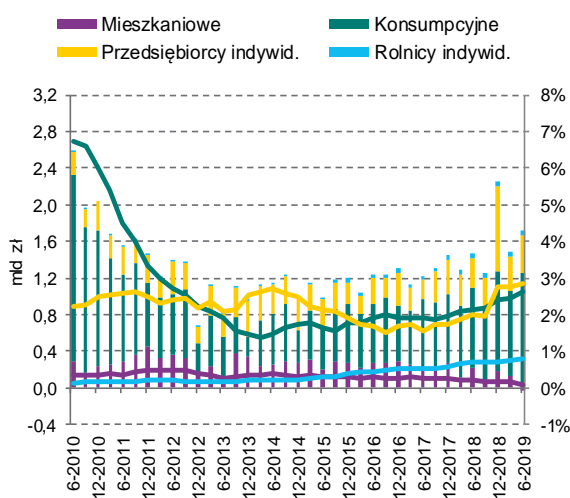
²⁷ Większą spójność odnośnie do sposobu wdrożenia w życie standardu MSSF 9 ma zapewnić opracowywany przez UKNF projekt nowelizacji Rekomendacji R dotyczącej zasad zarządzania ryzykiem kredytowym oraz ujmowania oczekiwanych strat kredytowych.

2.2.1. Ryzyko portfela kredytów dla gospodarstw domowych

W ostatnich kwartałach poprawiały się wskaźniki opisujące ryzyko kredytowe portfela kredytów mieszkaniowych – największego portfela kredytowego polskich banków. Zmniejszyły się straty kredytowe, spadły udziały kredytów opóźnionych w spłacie i kredytów zagrożonych (zob. Wykres 2.10, Wykres 2.11 i Wykres 2.12). W I półroczu 2019 r. zagregowane straty kredytowe w całym sektorze bankowym były nominalnie najniższe od końca 2008 r. (mimo znacznego wzrostu portfela kredytów w tym okresie). Udział kredytów restrukturyzowanych (*forborne*) w ostatnich kilku kwartałach zmniejszył się nieznacznie i na koniec II kwartału 2019 r. wyniósł 2,1%.

Przyczynami wyjątkowo niskich strat kredytowych na tym portfelu była zarówno bardzo dobra sytuacja sektora gospodarstw domowych (zob. Rozdział 1), jak i zaostrzenie kryteriów udzielania kredytów w tym segmencie rynku w ostatnich latach. Banki podwyższyły wymogi w zakresie maksymalnego dopuszczalnego obciążenia dochodów spłatą kredytu poprzez zwiększenie buforów na wzrost stóp procentowych i minimalnych wydatków przyjmowanych przez banki do oceny zdolności kredytowej (zob. Wykres 2.13). Wprawdzie w I półroczu 2019 r. zwiększyły się nieznacznie udziały kredytów z najwyższymi wskaźnikami LTV (powyżej 80%²⁸), jednak w dłuższym okresie nastąpił znaczny spadek udziału tych kredytów (zob. Wykres 2.14).

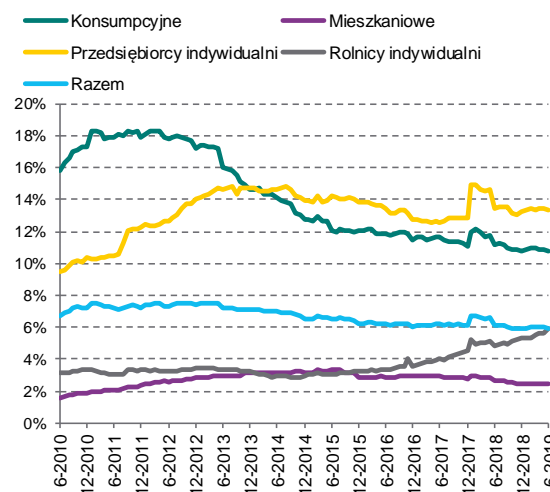
Wykres 2.10. Straty kredytowe i ich relacja do wartości kredytów netto w portfelu kredytów gospodarstw domowych

Uwagi: słupki przedstawiają straty kredytowe, linie – relację strat kredytowych do wartości kredytów netto. Kredyty dla przedsiębiorców i rolników indywidualnych na inne cele niż mieszkaniowe. Relacja strat kredytowych do wartości kredytów netto – dane annualizowane.

Źródło: NBP.

Wykres 2.11. Wskaźniki kredytów zagrożonych dla poszczególnych rodzajów kredytów gospodarstw domowych

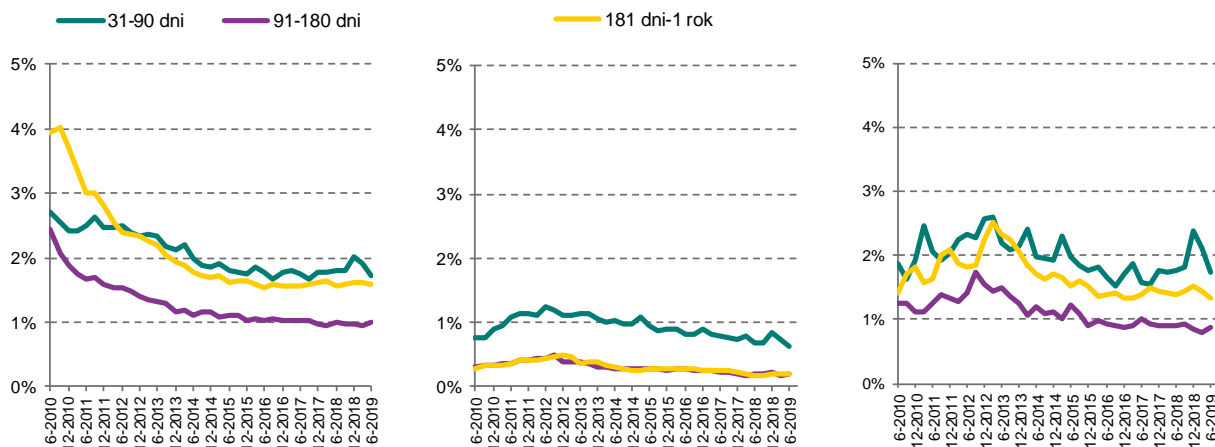

Uwagi: kredyty dla przedsiębiorców i rolników indywidualnych na inne cele niż mieszkaniowe.

Źródło: NBP.

²⁸ Źródło: Raporty Amron-Sarfin, z lat 2018-2019, dostępne na <https://www.amron.pl/strona.php?tytul=raporty-amron-sarfin>.

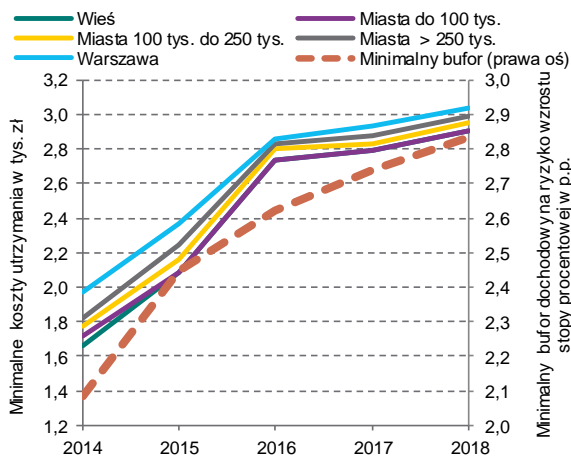
Wykres 2.12. Udziały kredytów konsumpcyjnych (lewy panel), mieszkaniowych (środkowy panel) i kredytów dla przedsiębiorców indywidualnych (prawy panel) opóźnionych w spłacie w poszczególnych przedziałach opóźnień

Uwagi: opóźnienia dla kredytów konsumpcyjnych – dane szacunkowe.

Źródło: NBP.

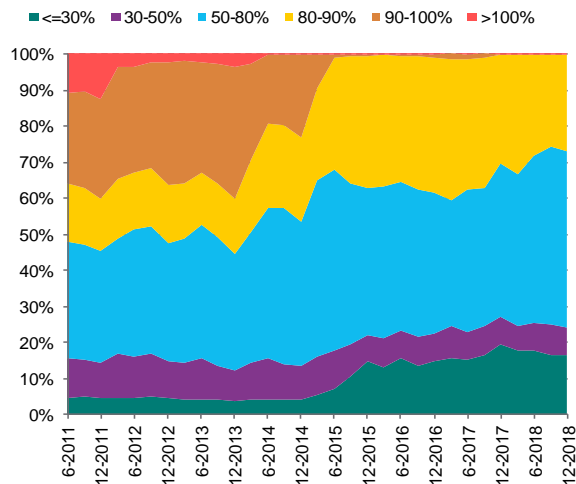
Wykres 2.13. Wybrane minimalne wymagania akceptowane przez bank przy ocenie zdolności kredytowej klienta ubiegającego się o kredyt mieszkaniowy

Uwagi: średnia dla banków biorących udział w badaniu ważona wartością udzielonych kredytów. Założono koszty utrzymania dla trzyosobowej rodziny z dzieckiem. Interpretacja wartości bufora – klient powinien być w stanie obsługiwać kredyt przy wzroście oprocentowania o tę wielkość. Dane na grudzień wskazanych na wykresie lat.

Źródło: szacunki NBP na podstawie dodatkowego badania pozasprawozdawczego UKNF.

Wykres 2.14. Rozkład wartości nowo udzielanych kredytów mieszkaniowych według wskaźników LTV

Źródło: szacunki NBP na podstawie danych ZBP i dodatkowego badania pozasprawozdawczego UKNF.

Ryzyko kredytowe portfela walutowych kredytów mieszkaniowych nie zmieniło się istotnie. Portfel ten charakteryzował się nieco wyższym odsetkiem kredytów z utratą wartości niż portfel złotowy, było to jednak głównie wynikiem „starzenia” się portfela kredytów walutowych związanego z bardzo niewielką wartością nowo udzielanych kredytów walutowych i stosunkowo wysokiej dynamiki wzrostu kredytów złotych (zob. Wykres 2.16). W III kwartale 2019 r. niekorzystny wpływ na koszty obsługi kredytów we franku szwajcarskim miała aprecjacja kursu tej waluty do złotego²⁹. Wpływ wzrostu kursu franka szwajcarskiego (w stosunku do daty udzielenia kredytu) na wysokość rat kredytów nominowanych w tej walucie był jednak łagodzony niskimi stopami procentowymi w tej walucie (zob. Wykres 2.15). Ryzykiem o nieekonomicznym charakterze, związanym z tym portfelem kredytów, jest natomiast możliwość zaskarżania umów przez niektórych kredytobiorców (zob. Ramka 2.1).

Znaczna część portfela kredytów mieszkaniowych nominowanych we franku szwajcarskim charakteryzowała się stosunkowo niskim stopniem zabezpieczenia, co mogłoby stwarzać ryzyko dla banków w przypadku pogorszenia jakości kredytów i konieczności windykowania należności na dużą skalę. Na koniec 2018 r. szacunkowe udziały kredytów o wskaźnikach LtV powyżej 100% i 120% wyniosły odpowiednio 34% i 21%³⁰. Wpływ poszczególnych czynników na zmianę wskaźników LtV w 2019 r. był różnokierunkowy – na jego spadek wpływały wzrost cen nieruchomości (zob. rozdział 1) i spłaty kredytów, na wzrost – deprecjacja złotego w stosunku do franka szwajcarskiego. Dzięki dobrej jakości portfela tych kredytów wpływ wysokich wskaźników LtV na wyniki finansowe banków był jednak niewielki.

W ostatnich kwartałach wzrosły straty kredytowe w kredytach konsumpcyjnych. Nie towarzyszyło temu pogorszenie spłacalności kredytów (zob. Wykres 2.10, Wykres 2.11 i Wykres 2.12), nie odnotowano również wzrostu udziału kredytów restrukturyzowanych. Wzrost strat kredytowych był częściowo związany ze zwiększeniem pokrycia kredytów z utratą wartości odpisami (zob. Wykres 2.19), co może wskazywać na bardziej konserwatywną politykę tworzenia odpisów. W porównaniu z latami 2016-2017 na poziom strat mogła też wpłynąć mniejsza liczba transakcji sprzedaży wierzytelności³¹ i ich niższe ceny.

Nieco wyższym ryzykiem charakteryzuje się portfel wysokokwotowych kredytów konsumpcyjnych, jednak jego aktualna rentowność jest nadal wysoka dzięki poziomowi marży, podobnie jak

²⁹ W pierwszych trzech kwartałach 2019 r. złoty osłabił się do CHF o 5,5%.

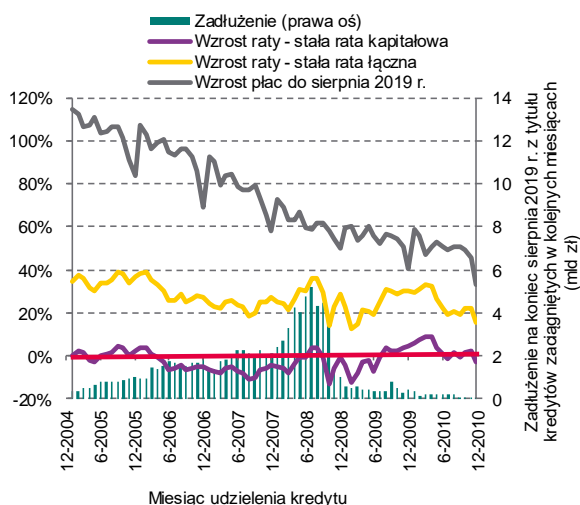
³⁰ Zob. Wyniki badania portfela kredytów mieszkaniowych i konsumpcyjnych gospodarstw domowych według stanu na koniec 2018 r. – aneks do „Raportu o sytuacji banków w 2018”, UKNF, Warszawa, 2019 r.

³¹ Zgodnie z wynikami dodatkowych badań poza sprawozdawczych UKNF wartość transakcji sprzedaży wierzytelności z tytułu kredytów konsumpcyjnych spadła w latach 2014-2018 z 4,4 mld zł do 2,2 mld zł.

w przypadku pozostałych kredytów konsumpcyjnych. Profile ryzyka portfeli kredytów konsumpcyjnych wysokokwotowych poszczególnych banków są przy tym zróżnicowane³². Duży wpływ na średnie wskaźniki ryzyka kredytowego dla całego sektora bankowego ma kilka banków z niską jakością tego portfela.

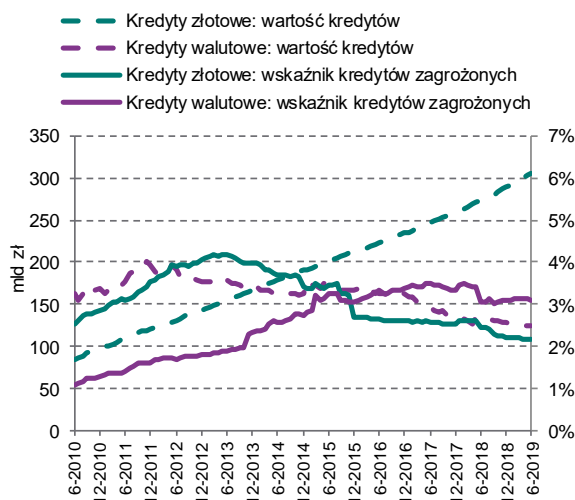
Wykres 2.15. Obecna rata kredytu mieszkaniowego w CHF w stosunku do raty w miesiącu udzielenia kredytu na tle zadłużenia z tytułu tych kredytów oraz wzrostu płac

Uwagi: kredyt mieszkaniowy nominowany we franku szwajcarskim zaciągnięty na 25 lat, spłacany w równych ratach łącznych lub równych ratach kapitałowych, rata obliczona na podstawie kursu franka szwajcarskiego i stawki LIBOR 3M z 31.08.2019 r. oraz średniej marży dla kredytów nominowanych we franku szwajcarskim w momencie udzielenia kredytu. Punkty na osi poziomej oznaczają miesiąc udzielenia kredytu. Słupki przedstawiają wartość w złotych (na koniec sierpnia 2019 r.) kredytów mieszkaniowych nominowanych we franku szwajcarskim, które zostały zaciągnięte w danym miesiącu wskazanym na osi poziomej. Szara linia przedstawia wzrost płac w sektorze przedsiębiorstw od momentu udzielenia kredytu do sierpnia 2019 r.

Źródło: szacunki NBP na podstawie NBP, Thomson Reuters, GUS i BIK.

Wykres 2.16. Wartości kredytów i wskaźniki kredytów zagrożonych w walutowych i złotych kredytach mieszkaniowych

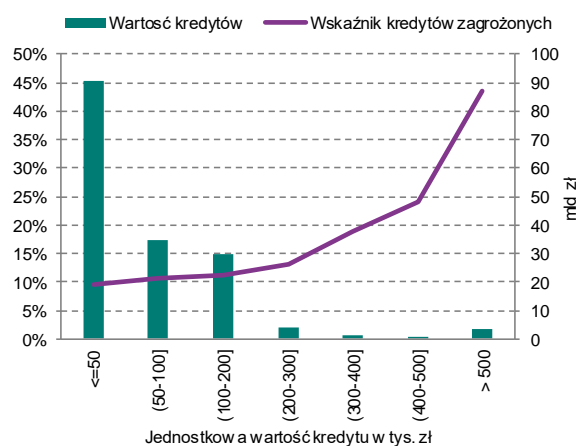
Źródło: NBP.

³² Zgodnie z wynikami dodatkowego badania poza sprawozdawczego UKNF, na koniec 2018 r., w 9 badanych bankach, o 32% udziale kredytach konsumpcyjnych, wskaźniki kredytów zagrożonych kredytów wysokokwotowych (o wartości powyżej 100 tys. zł w momencie udzielenia) były niższe niż w pozostałych kredytach konsumpcyjnych. W 16 bankach wystąpiła sytuacja odwrotna – jakość kredytów wysokokwotowych była gorsza niż pozostałych.

Niższa jakość wysokokwotowych kredytów konsumpcyjnych jest również konsekwencją „zalegania” w bilansach banków udzielonych w poprzednich latach kredytów konsumpcyjnych o bardzo wysokiej wartości. Pomimo ich niewielkiego udziału w portfelu, kredyty te (o wartości powyżej 300 tys. zł w momencie udzielenia) mają istotny negatywny wpływ na jakość portfela kredytów wysokokwotowych³³ (zob. Wykres 2.17). Te kredyty niemal nie były udzielane po 2015 r.³⁴ (zob. Wykres 2.18).

Niekorzystny wpływ na wskaźniki ryzyka kredytów wysokokwotowych mają także kredyty zaciągnięte przez gospodarstwa domowe, których głównym źródłem utrzymania jest działalność gospodarcza. Jakość kredytów dla tej grupy klientów jest istotnie niższa od średniej³⁵, a ich udział w kredytach wysokokwotowych wyższy niż w pozostałych kredytach konsumpcyjnych (zob. Wykres 2.8).

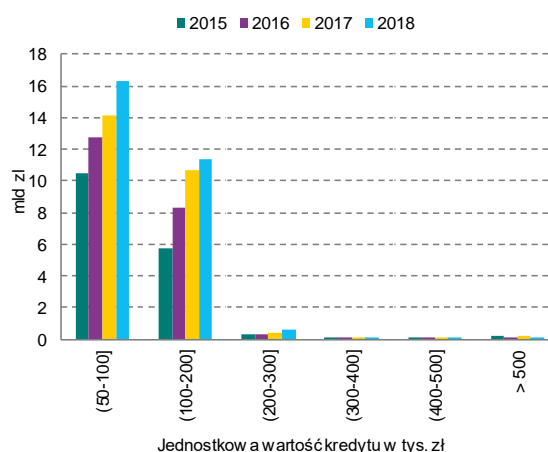
Wykres 2.17. Wskaźniki kredytów zagrożonych i wartość portfeli kredytów konsumpcyjnych w podziale według kwoty jednostkowej udzielonego kredytu

Uwaga: dane na koniec 2018 r.

Źródło: szacunki NBP na podstawie danych UKNF.

Wykres 2.18. Kwoty nowo udzielonych kredytów konsumpcyjnych w podziale według kwoty jednostkowej udzielonego kredytu

Źródło: szacunki NBP na podstawie danych UKNF.

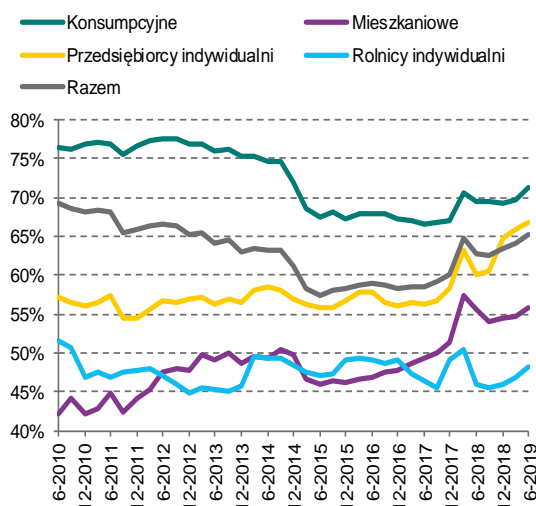
³³ Zgodnie z wynikami ww. badania wskaźnik kredytów zagrożonych dla wszystkich kredytów o wartości w momencie udzielenia przekraczającej 100 tys. zł wyniósł 14,7%, w tym dla kredytów o wartości powyżej 300 tys. zł – 35,1%, a dla pozostałych kredytów wysokokwotowych (o wartości 100-300 tys. zł) – 11,3%. Dla kredytów o wartości do 100 tys. zł wyniósł on 9,8%.

³⁴ Wartość kredytów o kwocie jednostkowej powyżej 300 tys. zł, udzielonych w latach 2015-2018, wyniosła 1,1 mld zł, podczas gdy łączna wartość zadłużenia z tytułu takich kredytów na koniec 2018 r. wyniosła 5,4 mld zł.

³⁵ Zgodnie z wynikami pytania dodatkowego do ankiety NBP o sytuacji na rynku kredytowym, wskaźnik kredytów zagrożonych dla tej grupy kredytobiorców na koniec 2018 r. w kredytach wysokokwotowych (o wartości powyżej 100 tys. zł w momencie udzielenia) wyniósł 25,2% wobec 13,5% dla pozostałych kredytów (w całym portfelu kredytów konsumpcyjnych wielkości te wyniosły odpowiednio 14,4% i 8,8%). Dane zostały zebrane dla 15 banków, których łączny udział w segmencie kredytów konsumpcyjnych wyniósł 86%.

Po wzroście strat kredytowych w końcu 2018 r., wskaźniki ryzyka kredytowego w kredytach dla przedsiębiorców indywidualnych nie zmieniły się istotnie (zob. Wykres 2.10, Wykres 2.11 i Wykres 2.12). Wysoki wzrost strat kredytowych w końcu 2018 r. był związany głównie ze zmianami w modelach odpisów po wprowadzeniu MSSF 9, szczególnie w jednym z banków specjalizujących się w kredytach dla tych przedsiębiorców³⁶ i wpływającym na wielkości średnie w sektorze bankowym. Znaczenie miały również operacje przejścia portfeli kredytowych innych banków i wiążące się z tym zwiększenie odpisów na ryzyko kredytowe. Wynikiem tych zjawisk był znaczny wzrost pokrycia kredytów z utratą wartości odpisami, który był kontynuowany w I półroczu 2019 r. (zob. Wykres 2.19).

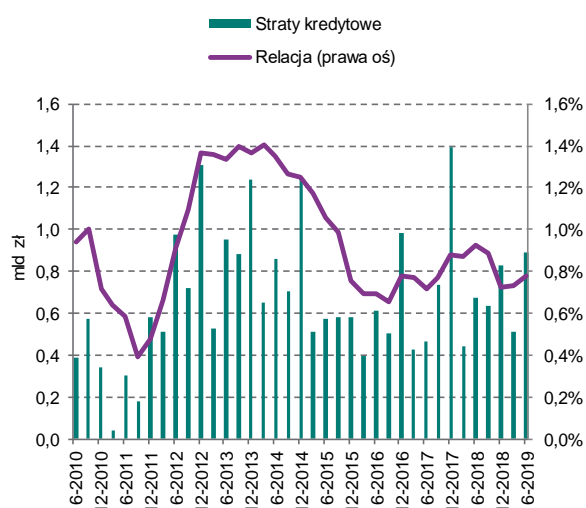
Wykres 2.19. Pokrycie odpisami kredytów z utratą wartości w poszczególnych rodzajach kredytów dla gospodarstw domowych

Uwaga: na wzrost pokrycia w I kwartale 2018 r. wpłynęło wprowadzenie w życie MSSF 9, a na jego spadek w II kwartale 2018 r. – duże operacje przeniesienia kredytów do ewidencji pozabilansowej.

Źródło: NBP.

Wykres 2.20. Straty kredytowe i ich relacja do wartości kredytów netto w kredytach dla przedsiębiorstw

Uwaga: relacja – dane annualizowane.

Źródło: NBP.

W ciągu ostatnich kilku lat nastąpił wzrost ryzyka kredytów dla rolników indywidualnych, chociaż utrzymuje się ono nadal na umiarkowanym poziomie. O wzroście ryzyka świadczą pogorszenie jakości, wzrost strat kredytowych i opóźnień w spłacie kredytów (zob. Wykres 2.10 i Wykres 2.11). Ryzyko związane z tym portfelem – choć niewielkim w całym sektorze - ma materialne znaczenie dla banków spółdzielczych, w których kredyty dla rolników indywidualnych stanowią 27% kredytów dla sektora niefinansowego i 13% aktywów. Wzrost ryzyka kredytowego w tym segmencie rynku wynika

³⁶ Zob. „Sprawozdanie finansowe Idea Banku S.A. za rok zakończony dnia 31.12.2018”, dostępne na <https://www.relacje.ideabank.pl/>, s. 66-67. Wzrost strat był wynikiem zmian w metodyce kalkulacji odpisów skutkujących znacznym ich zwiększeniem.

m.in. z pogorszenia koniunktury w rolnictwie³⁷, a także z szybkiego spadku wartości i udziału kredytów preferencyjnych w kredytach dla rolnictwa (z 60% na koniec 2013 r. do 26% na koniec czerwca 2019 r.). Kredyty te mają niższe ryzyko kredytowe ze względu na dopłaty do oprocentowania, gwarancje i poręczenia oraz spłaty części kapitału niektórych kredytów przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa. Spadek wartości kredytów preferencyjnych mógł mieć związek z obniżeniem wysokości dopłat do ich oprocentowania.

W nadchodzących kwartałach obciążenie kredytów dla gospodarstw domowych odpisami na ryzyko kredytowe powinno się ustabilizować lub nieznacznie wzrosnąć. Do wzrostu obciążenia może się przyczynić prawdopodobny spadek tempa wzrostu gospodarczego oraz nieznaczny wzrost bezrobocia³⁸. Pozytywny wpływ na zdolność gospodarstw domowych do obsługi kredytów będzie mieć natomiast dodatkowy wzrost dochodów w związku z rozszerzeniem programu 500+ oraz obniżeniem podatków od osób fizycznych.

2.2.2. Ryzyko kredytowe portfela kredytów dla przedsiębiorstw

Dzięki dotychczasowej dobrej sytuacji przedsiębiorstw³⁹ wskaźniki opisujące ryzyko kredytów dla tego sektora nie zmieniły się istotnie. Nieznaczny wzrost strat kredytowych w I półroczu 2019 r. (zob. Wykres 2.20) wynikał głównie z wysokich odpisów na kredyty dla jednej z dużych firm z branży spożywczej. Jednocześnie krótkie opóźnienia w spłacie nie zmieniły się istotnie (zob. Wykres 2.21), a wartości wskaźnika kredytów zagrożonych i udziału kredytów restrukturyzowanych nieznacznie spadły.

Większe zmiany jakości kredytów dotyczyły głównie branż o niewielkim udziale w portfelu kredytowym, podczas gdy wskaźnik dla największych branż nie zmienił się istotnie (zob. Wykres 2.22). Po wcześniejszym, znacznym pogorszeniu poprawiła się jakość kredytów w sekcji wytwarzania i zaopatrywania w energię, gaz i wodę, szczególnie w branży energetyki wiatrowej. Wzrost wskaźnika kredytów zagrożonych w kredytach dla rolnictwa jest spójny ze zwiększeniem ryzyka kredytów dla rolników indywidualnych. Z kolei pogorszenie jakości kredytów dla górnictwa było spowodowane wpływem czynnika o charakterze statystycznym w postaci spadku zadłużenia branży (spadek mianownika wskaźnika kredytów zagrożonych), przy jednoczesnym nieznacznym spadku wartości kredytów z utratą wartości.

Po znacznym wzroście w poprzednich latach ryzyko portfela kredytów dla przedsiębiorstw w bankach spółdzielczych obniżyło się nieznacznie. Nastąpiły stabilizacja jakości kredytów, wzrost pokrycia kredytów z utratą wartości odpisami (zob. Wykres 2.23 i Wykres 2.24) oraz zmniejszenie udziału kredytów z krótkimi opóźnieniami w spłacie. Jakość kredytów jest nadal szczególnie niska w niektó-

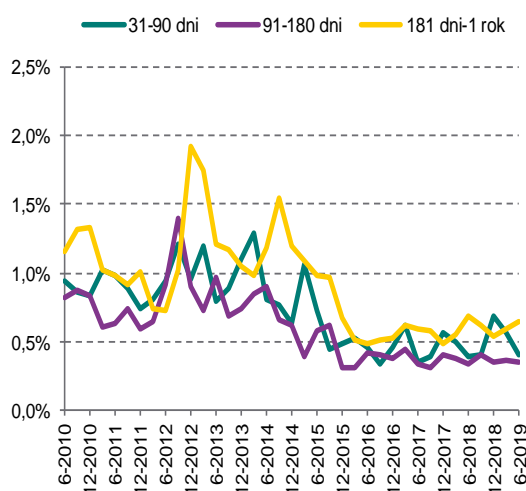
³⁷ Zob. raporty GUS „Koniunktura w gospodarstwach rolnych” dostępne na <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rolnictwo-lesnictwo/>.

³⁸ Zob. „Raport o inflacji”, listopad 2019 r., NBP.

³⁹ Zob. „Szybki monitoring NBP. Analiza sytuacji sektora przedsiębiorstw”, październik 2019 r., NBP.

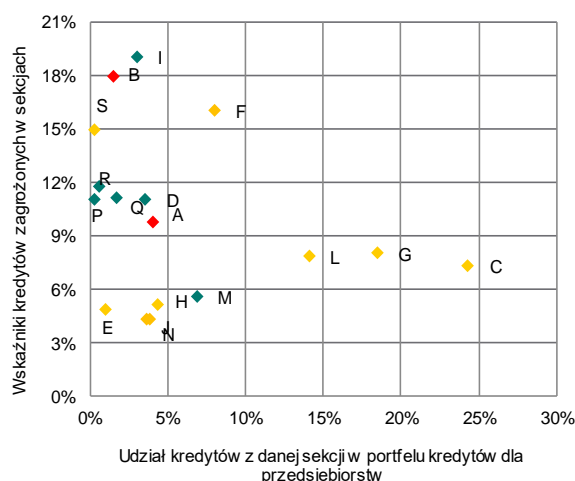
rych dużych bankach spółdzielczych i bankach nie należących do IPS. Z kolei pokrycie kredytów zagrożonych odpisami jest najniższe w dużych bankach spółdzielczych, co może wskazywać, że są one niedoszacowane.

Wykres 2.21. Udziały kredytów opóźnionych w spłacie dla przedsiębiorstw w poszczególnych przedziałach opóźnień od 31 dni do roku

Źródło: NBP.

Wykres 2.22. Wskaźniki kredytów zagrożonych w poszczególnych sekcjach gospodarki narodowej i ich udziały w portfelu kredytowym

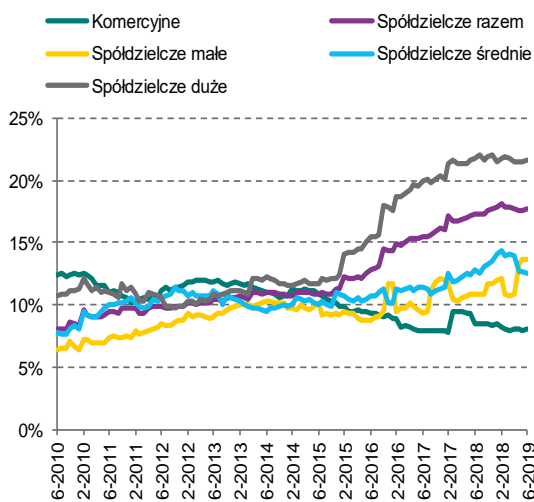
Uwaga: zestawienie przygotowane na podstawie sprawozdawczości tzw. dużych zaangażowań. Zmiany w okresie czerwiec 2018 r. - czerwiec 2019 r.: zielony kolor – spadek wskaźnika kredytów zagrożonych, czerwony – wzrost o więcej niż 1 p.p., żółty – wzrost o nie więcej niż 1 p.p. Sekcje: A – Rolnictwo, B – Górnictwo, C – Przetwórstwo przemysłowe, D – Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię, gaz i wodę, E – Dostawy wody, ścieki i odpady, F – Budownictwo, G – Handel i naprawy, H – Transport i gospodarka magazynowa, I – Hotele i Restauracje, J – Informacja i komunikacja, L – Obsługa nieruchomości, M – Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna, N – Administrowanie, P – Edukacja, Q – Opieka zdrowotna, R – Kultura, rekreacja i rozrywka, S – Usługi pozostałe.

Źródło: NBP.

W nadchodzących kwartałach można oczekiwać niewielkiego wzrostu strat w portfelu kredytów dla przedsiębiorstw. Główną przyczyną jest prognozowane stopniowe obniżenie tempa wzrostu PKB. Na możliwość wzrostu odpisów wskazuje także pogorszenie prognoz sytuacji ekonomicznej przedsiębiorstw⁴⁰. Z kolei pozytywnie na ryzyko portfela może oddziaływać proces zaostrzania polityki kredytowej w ostatnich kwartałach, głównie w przypadku kredytów dla małych i średnich przedsiębiorstw.

⁴⁰ Zob. „Szybki monitoring NBP. Analiza sytuacji sektora przedsiębiorstw”, październik 2019 r., NBP.

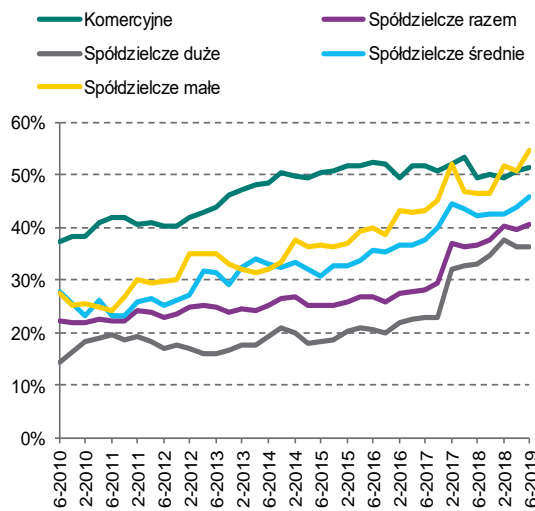
Wykres 2.23. Wskaźniki kredytów zagrożonych dla przedsiębiorstw w podziale na typy banków

Uwagi: dane z wyłączeniem SK banku.

Źródło: NBP.

Wykres 2.24. Pokrycie odpisami kredytów z utratą wartości dla przedsiębiorstw w podziale na typy banków

Uwagi: dane z wyłączeniem SK banku. Na wzrost pokrycia w 2017 r. w bankach spółdzielczych wpłynęły zmiany w rachunkowości. Do września 2017 r. pokrycia w bankach spółdzielczych na podstawie wartości nominalnej kredytów.

Źródło: NBP.

2.3. Ryzyko rynkowe

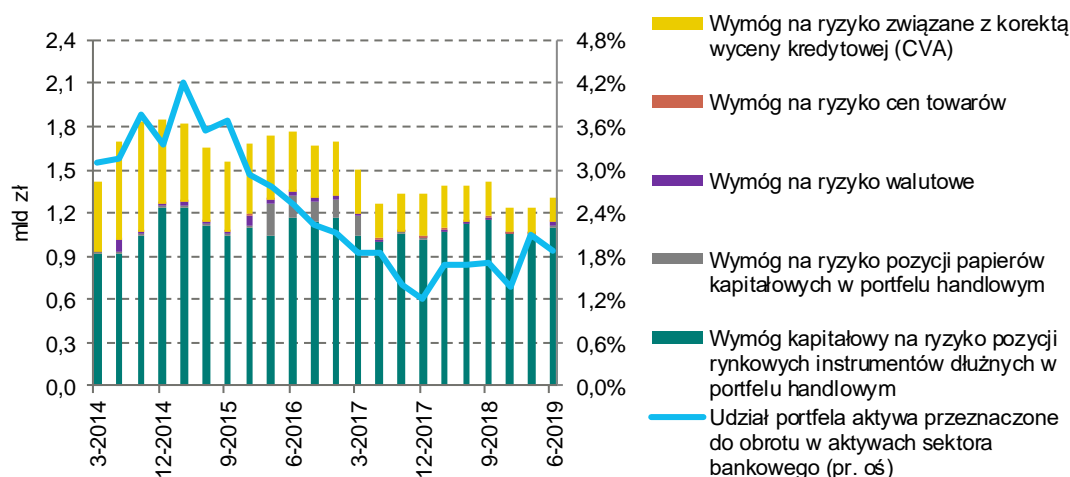
Podstawowymi źródłami ryzyka rynkowego są istotny udział w aktywach banków obligacji rządowych wycenianych według wartości rynkowej oraz niedopasowanie terminów przeszacowania oprocentowania aktywów i pasywów. Wrażliwość banków wynika także z konieczności odnawiania walutowych transakcji pochodnych wykorzystywanych do domykania otwartej bilansowej pozycji walutowej. Natomiast działalność handlowa banków pozostaje ograniczona – wskazują na to niewielki udział aktywów przeznaczonych do obrotu w aktywach banków (który dodatkowo zmalał w ostatnim półroczu) oraz niska wartość wymogu kapitałowego z tytułu ryzyka rynkowego⁴¹ (zob. Wykres 2.25)⁴².

⁴¹ Część tego wymogu dotyczy ryzyka niezwiązanego z działalnością handlową oraz rynkowej wyceny ryzyka kredytowego kontrahenta (CVA).

⁴² Wartość oraz struktura zarówno wymogu kapitałowego, jak i portfela aktywów PDO są jedynie przybliżeniami ryzyka działalności handlowej banków rozumianej w myśl definicji Rozporządzenia CRR. Dokładniejsze dane będą dostępne po wejściu w życie nowelizacji rozporządzenia, tj. Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/876 z dnia 20 maja 2019 r. zmieniającego rozporządzenie (UE) nr 575/2013 w odniesieniu do wskaźnika dźwigni, wskaźnika stabilnego finansowania netto, wymogów w zakresie funduszy własnych i zobowiązań kwalifikowalnych, ryzyka kredytowego kontrahenta, ryzyka rynkowego, ekspozycji wobec kontrahentów centralnych, ekspozycji wobec przedsiębiorstw zbiorowego inwestowania, dużych ekspozycji, wymogów dotyczących sprawozdawczości i ujawniania informacji, a także rozporządzenie (UE) nr 648/2012 (dalej: Rozporządzenie CRR II).

Wykres 2.25. Wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka rynkowego oraz udział portfela księgowego „Aktywa przeznaczone do obrotu” w aktywach banków

Uwagi: krajowy sektor bankowy z oddziałami zagranicznymi bez BGK. Wykres uwzględnia jedynie wymogi, z tytułu których banki posiadały w przeszłości lub posiadają obecnie narzut kapitałowy.

Źródło: NBP.

Na portfel instrumentów dłużnych banków, który jest narażony na wzrost rynkowych stóp procentowych, składają się przede wszystkim aktywa uznawane za płynne i bezpieczne: obligacje rządowe (około 75% wartości tego portfela) i bony pieniężne NBP (około 11%). Banki ograniczają ryzyko stopy procentowej związane z obligacjami rządowymi⁴³ poprzez utrzymywanie relatywnie krótkiego *duration* (około 2 lat⁴⁴) oraz sposób klasyfikacji księgowej (Tabela 2.1). Poziom *duration* tego portfela jest obniżany m.in. za pomocą istotnego zaangażowania w obligacje zmiennokuponowe Skarbu Państwa, których udział ustabilizował się w ostatnich miesiącach na poziomie około 43% tego portfela. Ponadto około 29% portfela instrumentów dłużnych wycenianych jest według zamortyzowanego kosztu, a nie w wartości godziwej. Dodatkowo wrażliwości wyników finansowych i kapitałów banków na zmiany wyceny rynkowej obligacji z powodu zmian stóp procentowych są częściowo ograniczone przez transakcje zabezpieczające instrumentami pochodnymi.

Przewaga aktywów złotych nad pasywami nominowanymi w złotych o krótszych terminach przeszacowania (dodatnia luka stopy procentowej) powoduje, że wynik odsetkowy sektora bankowego jest wrażliwy na spadki rynkowych stóp procentowych. Prawdopodobieństwo zmiany rynkowych stóp procentowych w najbliższych kwartałach jest jednak oceniane przez uczestników rynku jako niskie (zob. rozdział 1.3.2). Ponadto wartości skumulowanej jednorocznej luki stopy procentowej i tzw.

⁴³ Obligacje Skarbu Państwa stanowią około 99% całego portfela obligacji rządowych. Na pozostałą część składają się obligacje rządów innych niż polski.

⁴⁴ Szacunek Ministerstwa Finansów w biuletynie miesięcznym „Zadłużenie Skarbu Państwa”, nr 6/2019, MF, Warszawa. Krajowy sektor bankowy posiada obligacje Skarbu Państwa o krótszym *duration* niż całość obligacji wyemitowanych przez Skarb Państwa (na czerwiec 2019 r. wyniosło ono około 3,6 lat).

luki stopy zarządzanej (zob. Wykres 2.27) są zbliżone do ich poziomów z końca 2018 r., co sugerowałoby stabilizację ekspozycji na ryzyko stopy procentowej w bilansie sektora.

Tabela 2.1. Wartość bilansowa dłużnych papierów wartościowych w portfelach księgowych banków według sektora emitenta i klasyfikacji rachunkowej (mld zł)

	Przeznaczone do obrotu	Wyceniane wg wartości godziwej przez RZiS	Wyceniane wg wartości godziwej przez inne całkowite dochody	Wyceniane według zamortyzowanego kosztu	Razem
Banki centralne	0,0	0,1	30,0	13,7	43,8
Banki i oddziały instytucji kredytowych	0,4	0,0	3,7	2,4	6,5
Inne monetarne instytucje finansowe	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Instytucje rządowe szczebla centralnego	19,0	0,2	211,2	76,5	306,9
Instytucje samorządowe	0,0	0,0	9,2	11,7	20,9
Pozostałe instytucje sektora finansowego	1,0	0,5	8,6	6,0	16,1
Sektor niefinansowy	0,4	0,4	6,5	6,0	13,2
Razem	20,8	1,2	269,2	116,3	407,4

Uwagi: dane krajowego sektora bankowego, bez BGK, na koniec czerwca 2019 r.

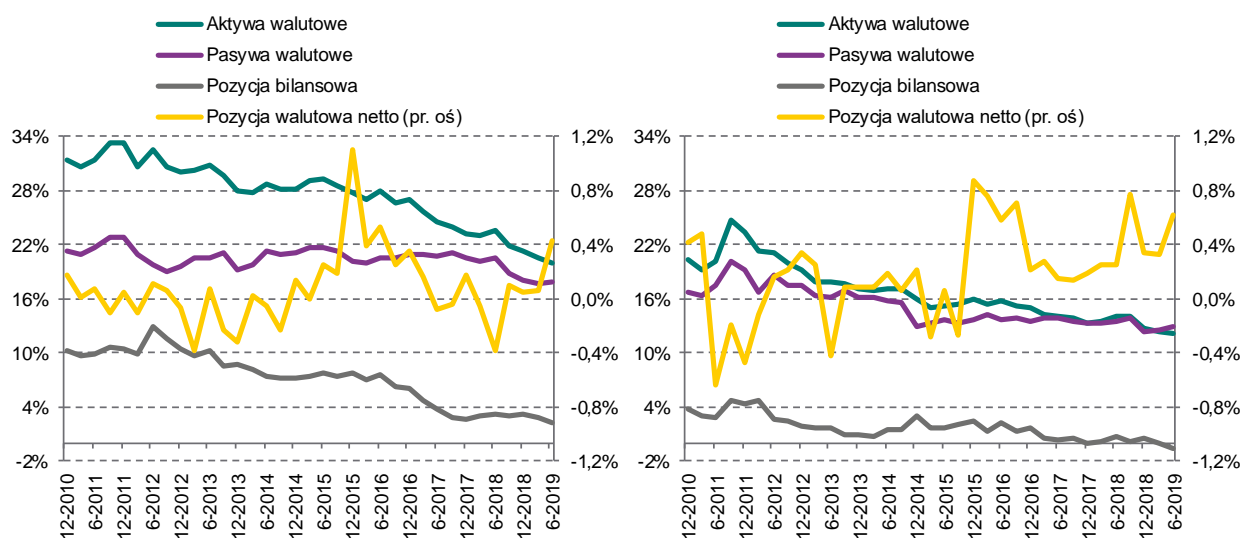
Źródło: NBP.

Na spadek stóp procentowych bardziej wrażliwe są banki spółdzielcze ze względu na wyższy udział wyniku odsetkowego w wyniku z działalności bankowej oraz wysoki udział krótkoterminowych aktywów (przede wszystkim lokat złożonych w bankach zreszających). Wyższa i bardziej skoncentrowana w krótkich terminach przeszacowania dodatnia luka stopy procentowej banków spółdzielczych powoduje, że wpływ zmiany stóp procentowych na ich marżę odsetkową jest szybszy niż w bankach komercyjnych. Choć wyższy, niż w przypadku banków komercyjnych, udział w pasywach pozycji o tzw. stopie zarządzanej mógłby przełożyć się na większą swobodę w kształtowaniu marży odsetkowej przez banki spółdzielcze, to silna konkurencja o depozyty klientów może wymuszać faktyczne uzależnienie oprocentowania tych pasywów od zmian rynkowych stóp procentowych. W przeciwieństwie do banków komercyjnych, negatywny wpływ spadku stóp procentowych na wynik odsetkowy portfela kredytowego byłby tylko w niewielkim stopniu równoważony wzrostem wyceny papierów wartościowych. Portfel instrumentów dłużnych w posiadaniu banków spółdzielczych (około 15% ich aktywów) jest w ograniczonym stopniu podatny na zmiany rynkowych stóp procentowych, ponieważ tworzą go w 63% bony pieniężne NBP, a dodatkowo duża część tego portfela (około 60%) jest wyceniana według zamortyzowanego kosztu.

Domknięta pozycja walutowa banków sprawia, że ryzyko powstania strat bezpośrednio w wyniku zmian kursów walut jest niewielkie (zob. Wykres 2.26). Wartość aktywów nominowanych w walutach obcych spada (przede wszystkim w wyniku spłacania walutowych kredytów mieszkaniowych przez kredytobiorców), a wraz z nią zmniejsza się otwarta pozycja bilansowa sektora. Niedopasowanie walutowej pozycji bilansowej banków posiadających istotny udział walutowych kredytów mieszkaniowych w relacji do ich aktywów zmniejszyło się do około 2% aktywów (zob. Wykres 2.26 lewy panel), co jest najniższym poziomem od 2011 r. Tym niemniej otwarta pozycja bilansowa tych banków wyłącznie we franku szwajcarskim, pomimo tendencji spadkowej, na koniec czerwca 2019 r. wynosiła

około 7% aktywów i wymagała domknięcia transakcjami pochodnymi. Pozostałe banki charakteryzują się praktycznie domkniętą bilansową pozycją walutową (zob. Wykres 2.26 prawy panel). Z kolei większa niepewność na światowych rynkach finansowych może zwiększyć zmienność kosztów odnowienia transakcji *fx swap* i CIRS oraz wartość wymaganych depozytów zabezpieczających.

Wykres 2.26. Pozycja walutowa w relacji do aktywów banków o co najmniej 5%-wym udziale walutowych kredytów mieszkaniowych w aktywach (lewy panel) i do aktywów pozostałych banków krajowych (prawy panel)

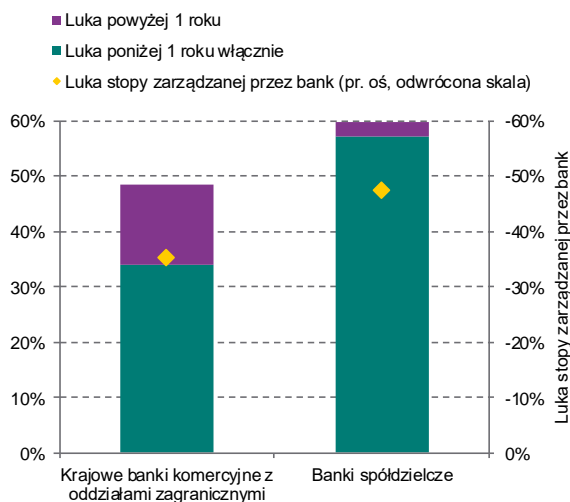
Uwagi: banki hipoteczne przydzielono do grupy zawierającej spółkę-matkę. Pozycja walutowa netto odniesiona do funduszy własnych krajowego sektora bankowego bez BGK.

Źródło: NBP.

Z ekspozycją banków na dług Skarbu Państwa związane jest również ryzyko koncentracji, którego poziom nie zmienił się w analizowanym okresie. W I połowie 2019 r. średni udział obligacji Skarbu Państwa w aktywach krajowego sektora bankowego wyniósł ponad 17%, nieznacznie więcej niż średnia w 2018 r. Udział w aktywach sektora banków posiadających obligacje Skarbu Państwa o wartości wyższej niż 24% swoich aktywów wyniósł około 7,6% i zmalał w porównaniu do grudnia 2018 r. (zob. Wykres 2.28). Podtrzymane przez agencje ratingowe oceny kredytowe⁴⁵, poprawa sytuacji sektora finansów publicznych w ostatnich latach i dobre wyposażenie banków w kapitał pozwalają ocenić, że obecnie ryzyko związane z portfelem obligacji skarbowych banków pozostaje niewielkie. W dłuższym okresie wzrost tego portfela obserwowany w ostatnich latach zwiększa ryzyko wystąpienia negatywnego sprzężenia zwrotnego między sektorem publicznym i sektorem bankowym (zob. rozdziały 5.1.3 i 5.1.4).

⁴⁵ W 2019 roku agencje ratingowe Fitch, Moody's oraz S&P potwierdziły dotychczasowe oceny kredytowe Polski i opisały ich perspektywę jako stabilne.

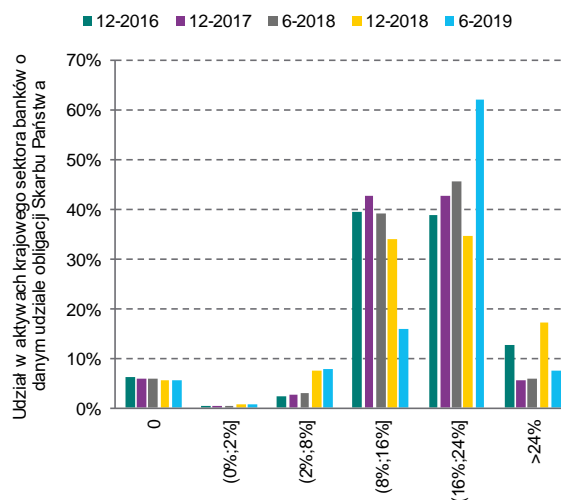
Wykres 2.27. Luka stopy procentowej w relacji do aktywów przychodowych

Uwagi: krajowy sektor bankowy bez BGK.

Źródło: NBP.

Wykres 2.28. Rozkład aktywów krajowego sektora bankowego według udziału obligacji skarbowych w aktywach banków

Uwagi: krajowy sektor bankowy z oddziałami zagranicznymi bez BGK. Wartości graniczne przedziałów wybrane na podstawie rozkładu udziału obligacji Skarbu Państwa w aktywach krajowych banków komercyjnych w grudniu 2015 r., tj. przed wprowadzeniem podatku od niektórych instytucji finansowych. Mediana tego rozkładu wyniosła około 8%.

Źródło: NBP.

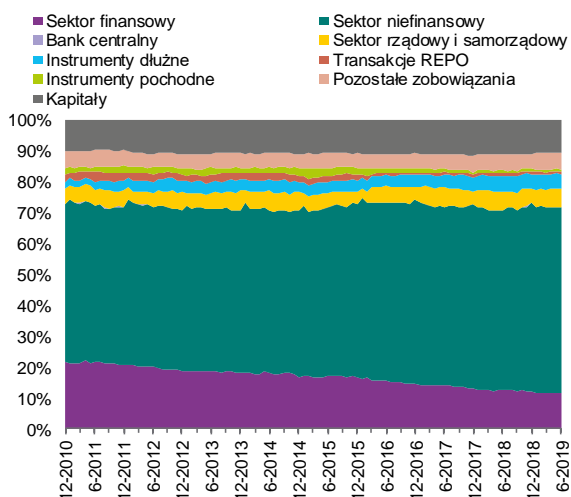
2.4. Struktura finansowania i płynność

W I półroczu 2019 r. struktura finansowania sektora bankowego była stabilna i zbliżona do obserwowanej we wcześniejszych okresach. Jest ona korzystna ze względu na mniejszą zależność banków od droższego i charakteryzującego się większą zmiennością rynku hurtowego. Głównym źródłem finansowania banków pozostawały depozyty sektora niefinansowego i – w zdecydowanie mniejszym stopniu – zobowiązania wobec podmiotów finansowych (odpowiednio 60% i 12% sumy bilansowej, zob. Wykres 2.29). Rola innych źródeł finansowania, w tym zwłaszcza depozytów sektora rządowego i samorządowego oraz własnych emisji instrumentów dłużnych, była nadal niewielka.

Podstawowym źródłem ryzyka finansowania banków pozostaje niedopasowanie terminowe aktywów i pasywów (zob. Wykres 2.30). Było ono jednak ograniczane przez wysoką stabilność bazy depozytowej wynikającą m.in. z wysokiego udziału gwarantowanych środków detalicznych oraz ich rozdrobnienia zwiększającego dywersyfikację podmiotową. Na koniec czerwca 2019 r. depozyty gospodarstw domowych stanowiły ponad 75% depozytów sektora niefinansowego.

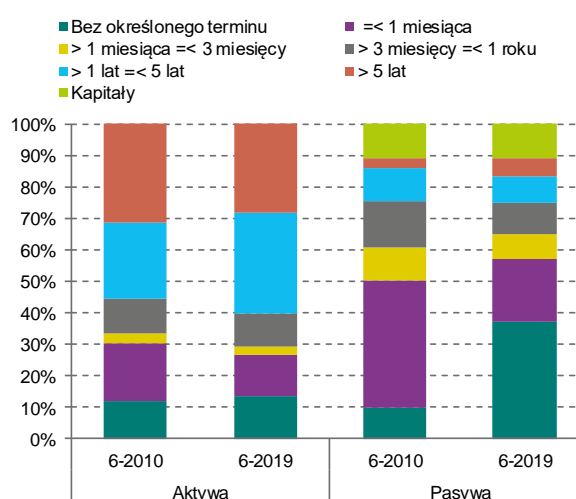
Systematycznie rosnący udział depozytów bieżących⁴⁶ zwiększa niedopasowanie terminowe bilansu, tym niemniej nie wpłynął istotnie na ryzyko płynności w sektorze bankowym. Od końca 2017 r. rośnie dynamika depozytów sektora niefinansowego, w tym depozytów detalicznych (zob. Wykres 2.31). Po raz pierwszy od początku 2017 r. zwiększyła się również kwota depozytów terminowych gospodarstw domowych. Należy jednak podkreślić, że struktura terminowa depozytów nie ma istotnego wpływu na ich stabilność. Ryzyko odpływu depozytów bieżących i terminowych jest podobne, ponieważ większość depozytów terminowych jest zrywana na żądanie. Dodatkowy wpływ na mobilność depozytów terminowych ma również dynamiczny rozwój elektronicznych kanałów dystrybucji usług finansowych przez banki. Jedynym kosztem zerwania depozytu terminowego jest utrata odsetek, obecnie niewielkich ze względu na niski poziom stóp procentowych. Dotychczasowe doświadczenia polskich banków pokazują, że w normalnych warunkach depozyty gospodarstw domowych charakteryzują się relatywnie wysoką stabilnością.

Wykres 2.29 Struktura pasywów sektora bankowego

Źródło: NBP.

Wykres 2.30 Struktura terminowa aktywów i pasywów sektora bankowego

Uwaga: w pozycji „bez określonego terminu” po stronie pasywów wykazywane są wielkości, których nie można przyporządkować do określonego terminu zapadalności, głównie ROR i konta oszczędnościowe oraz mniejsze pozycje (m.in. zobowiązania z tytułu podatku dochodowego, rezerwy).

Źródło: NBP.

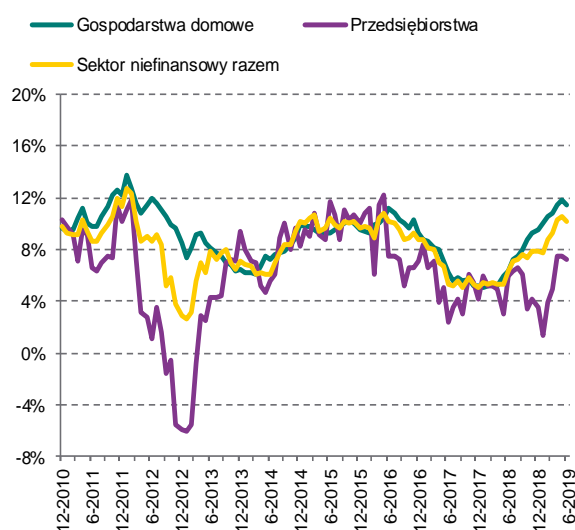
Udział środków pozyskanych od instytucji finansowych w strukturze pasywów sektora bankowego, w tym głównie środków od podmiotów zagranicznych, systematycznie maleje. Znaczenie rynku międzybankowego w finansowaniu działalności banków jest ograniczone do zarządzania krótkookresową płynnością. Znaczną część depozytów od sektora finansowego stanowią środki otrzymane od zagranicznych banków, w tym od podmiotów dominujących lub powiązanych kapitałowo. Kwota

⁴⁶ Kategoria „depozyty bieżące” zawiera wszystkie środki wypłacane na żądanie, zarówno gromadzone na rachunkach oszczędnościowo-rozliczeniowych, jak i na kontach oszczędnościowych.

środków pozyskanych od krajowych niebankowych instytucji finansowych była w okresie ostatnich dwóch lat stabilna, ale rośnie jej udział w całości środków pozyskanych od sektora finansowego (na koniec czerwca 2019 r. wynosiła ona 52% środków w porównaniu do 28% na koniec 2010 r.).

W zobowiązaniach wobec zagranicznych podmiotów finansowych nadal spadał udział środków otrzymywanych od powiązanych instytucji finansowych (zob. Wykres 2.32). Z jednej strony taka zmiana zmniejsza ryzyko koncentracji, natomiast z drugiej strony – może zwiększać ryzyko odnowienia transakcji. W strukturze terminowej nadal dominują zobowiązania o zapadalności powyżej 1 roku.

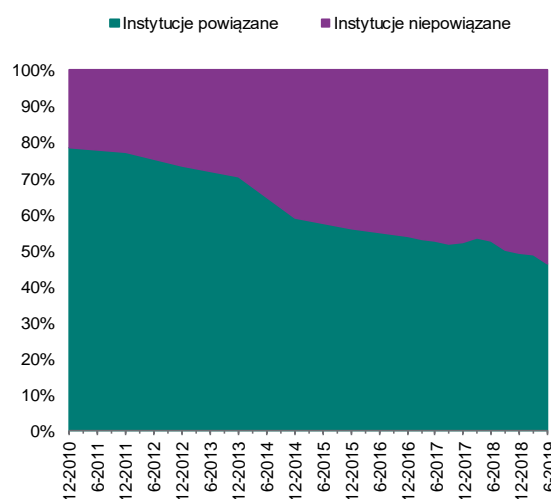
Wykres 2.31 Roczne tempo zmian depozytów sektora niefinansowego

Uwagi: dane dla rezydentów po wyeliminowaniu wpływu zmian kursu walutowego.

Źródło: NBP.

Wykres 2.32. Struktura zobowiązań banków wobec zagranicznych instytucji finansowych

Źródło: NBP na podstawie danych ze sprawozdawczości na potrzeby bilansu płatniczego.

Zmiany w strukturze pasywów przyczyniły się do stabilizacji poziomu luki finansowania. Na poziomie całego sektora bankowego pozostawała ona domknięta. Luka finansowania w bankach komercyjnych kształtowała się na poziomie nieznacznie powyżej średniej sektora, natomiast banki spółdzielcze charakteryzowały się tradycyjnie głęboko ujemną luką finansowania odzwierciedlającą model biznesowy (zob. Wykres 2.33). Nadwyżkę depozytów względem kredytów banki spółdzielcze lokowały głównie w bankach zrzeszających oraz, w znacznie mniejszym stopniu, w bezpiecznych instrumentach dłużnych (m.in. w bonach NBP i obligacjach skarbowych)⁴⁷.

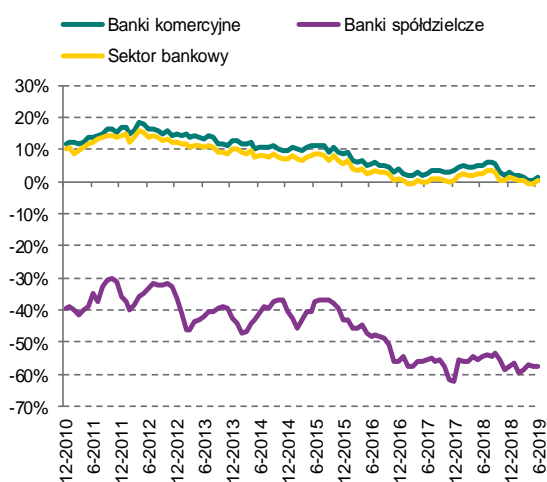
Pozycja płynnościowa sektora bankowego kształtowała się korzystnie. W analizowanym okresie przeciętny udział aktywów płynnych w sumie bilansowej ustabilizował się na wysokim poziomie.

⁴⁷ Więcej na temat w: ramka nr 4.1.2 Sytuacja banków spółdzielczych w Polsce, „Rozwój systemu finansowego w Polsce w 2018 r.”, listopad 2019 r., NBP, s. 121.

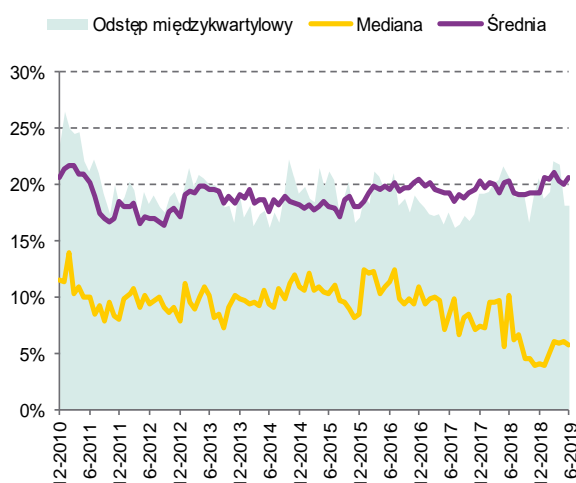
Utrzymywała się przy tym wysoka koncentracja i zróżnicowanie banków pod względem wartości i udziału aktywów płynnych w bilansie (zob. Wykres 2.34).

Wykres 2.33. Luka finansowania

Źródło: NBP.

Wykres 2.34. Udział krajowych skarbowych papierów wartościowych oraz bonów NBP w aktywach banków komercyjnych

Uwagi: dane bez BGK.

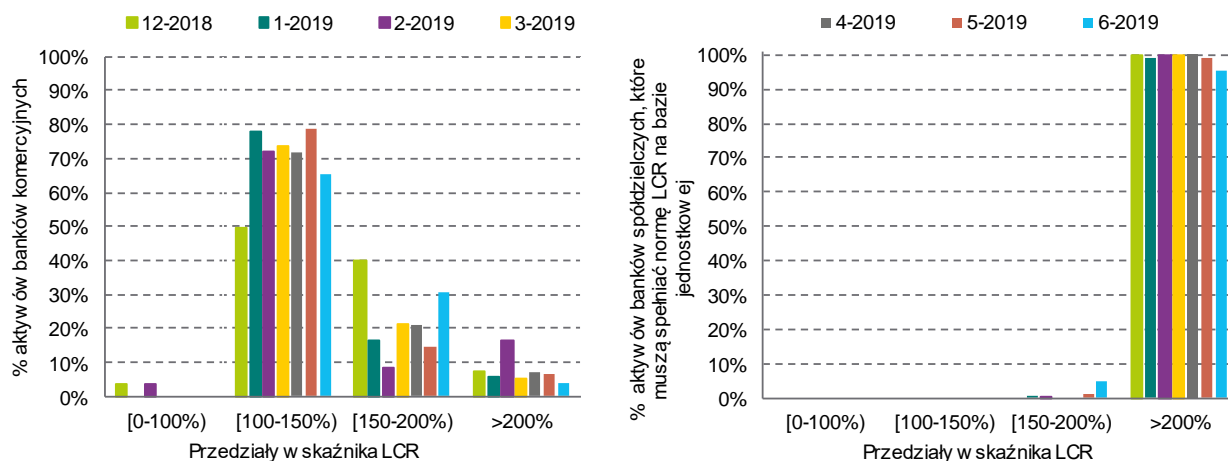
Źródło: NBP.

Poziomy wskaźników płynności krótkoterminowej – LCR i płynności długoterminowej – NSFR potwierdzają dobrą sytuację płynnościową polskiego sektora bankowego. Na koniec czerwca 2019 r. wszystkie banki komercyjne spełniały normę LCR w wysokości obowiązującego minimum (zob. Wykres 2.35). Normę spełniały również wszystkie banki spółdzielcze, które zobowiązane są do utrzymywania wskaźnika LCR na bazie jednostkowej, oraz oba systemy IPS⁴⁸ spełniające normę na bazie skonsolidowanej⁴⁹. Przeciętna wartość wskaźnika LCR dla całego sektora bankowego wynosiła 151% na koniec czerwca 2019 r. Pomimo niedoborów środków płynnych, w niektórych walutach nadwyżka w złotych jest odpowiednio wysoka by umożliwić bankom pokrycie ewentualnych potrzeb płynnościowych w tych walutach (na koniec czerwca 2019 r. nadwyżka w PLN wynosiła 103 mld zł, a łączny niedobór w CHF i EUR – 1,8 mld zł).

⁴⁸ Systemy ochrony instytucjonalnej (IPS) tworzą banki spółdzielcze i banki zrzeszające na podstawie zawartych między sobą umów określających m.in. mechanizmy wsparcia płynności i wypłacalności uczestników systemu, mechanizmy kontroli ryzyka w ramach systemu oraz wartości parametrów warunkujących uczestnictwo w systemie. Na koniec czerwca 2019 r. funkcjonowały dwa systemy ochrony instytucjonalnej, a aktywa banków tworzących je stanowiły około 10% aktywów banków zobowiązanych do spełniania norm kapitałowych i płynnościowych na podstawie CRDIV/CRR i około 91% aktywów sektora banków spółdzielczych.

⁴⁹ Banki będące uczestnikami IPS za zgodą KNF mogą zostać zwolnione z obowiązku spełniania normy LCR na zasadzie indywidualnej. Stosują wówczas, na podstawie art. 8 CRR, wskaźnik skonsolidowany dla całego systemu ochrony.

Wykres 2.35. Rozkład aktywów banków komercyjnych (lewy panel) i spółdzielczych z wymogiem LCR na bazie jednostkowej (prawy panel) w poszczególnych przedziałach wskaźnika LCR

Uwagi: dane dla banków komercyjnych z wyłączeniem banków zrzeszających i BGK. Aktywa banków spółdzielczych, które muszą spełniać normę LCR na bazie jednostkowej, stanowiły około 8% łącznych aktywów banków spółdzielczych i banków zrzeszających.

Źródło: NBP.

Pomimo niedopasowania terminowego aktywów i pasywów, większość banków komercyjnych spełniała normę płynności długoterminowej. Spełnieniu normy sprzyjała jej konstrukcja przypisująca depozytom detalicznym wysokie wagi tzw. stabilnego finansowania niezależnie od terminu ich wymagalności. Przeciętna wartość wskaźnika stabilnego finansowania dla banków komercyjnych wyniosła na koniec czerwca 2019 r. około 123%. Niektóre banki hipoteczne miały wskaźniki poniżej 100%, co nie oznacza jednak w ich przypadku nadmiernego zagrożenia ryzykiem płynności finansowania, a odzwierciedla problem niedopasowania normy NSFR do charakteru działalności banków specjalistycznych⁵⁰. W dłuższym okresie stopień niespełniania normy NSFR w bankach hipotecznych w Polsce powinien się zmniejszać wraz ze wzrostem wartości emisji listów zastawnych. Skala niedopasowania może podlegać krótkookresowym fluktuacjom w zależności od wartości listów zastawnych o rezydualnym terminie zapadalności krótszym niż 6 miesięcy oraz nabywanych od banków-matek transz portfeli kredytów mieszkaniowych.

W średnim okresie zjawiskami wpływającymi na strukturę finansowania sektora bankowego i przyczyniającymi się do zmniejszenia strukturalnego niedopasowania terminów aktywów i pasywów będą:

- **emisja długu na potrzeby spełniania wymogu MREL**, która spowoduje wzrost udziału długoterminowych źródeł finansowania w strukturze pasywów sektora bankowego. Dotychczas

⁵⁰ Więcej na temat w: ramka 2.4, „Raport o stabilności systemu finansowego. Grudzień 2018 r.”, NBP, s. 57.

proces ten nie osiągnął dużej skali, prawdopodobnie ze względu na oddalający się termin spełnienia wymogu⁵¹. Emisja zobowiązań kwalifikowalnych może być wyzwaniem m.in. ze względu na relatywnie niski stopień rozwoju krajowego rynku papierów dłużnych, utrudniony i bardziej kosztowny dostęp do rynków międzynarodowych, szczególnie dla banków mniejszych i dotychczas nieaktywnych na rynku długu, oraz wyższy koszt finansowania związany z większymi oczekiwaniami inwestorów, których wierzytelności mogłyby zostać poddane umorzeniu lub konwersji.

- **stopniowe upowszechnianie się modelu *poolingowego* przez działające na polskim rynku banki hipoteczne**⁵². Polega on na przenoszeniu przez banki uniwersalne własnych portfeli kredytów mieszkaniowych do banków hipotecznych działających w grupie kapitałowej. Od początku 2017 r. banki uniwersalne przeniosły kredyty o łącznej wartości około 14 mld zł, co stanowiło około 35% obecnej sumy bilansowej wszystkich banków hipotecznych. Rozwiązanie takie umożliwia skracanie terminu wymagalności aktywów posiadanych przez banki uniwersalne.

2.5. Wyniki finansowe

W pierwszej połowie 2019 r. zyskowność sektora bankowego nieznacznie się zmniejszyła. Na tym tle uwagę zwraca wzrost zyskowności niektórych dużych banków spółdzielczych. Na poziom wskaźników zyskowności sektora negatywny wpływ wywierały znaczne straty odniesione przez pojedyncze banki⁵³ w IV kwartale 2018 r. (zob. Wykres 2.37)⁵⁴.

Zyskowność poszczególnych banków była nadal silnie zróżnicowana (zob. Wykres 2.36). Największe banki komercyjne charakteryzowały się znacząco wyższą rentownością od pozostałych (zob. Wykres 2.38) – pięć największych instytucji⁵⁵, kontrolujących blisko 50% aktywów sektora bankowego, wypracowało ponad 2/3 jego dodatnich wyników finansowych⁵⁶. Trwałość zjawiska świadczy o występowaniu korzyści skali. Może to zachęcać właścicieli banków działających w Polsce do podejmowa-

⁵¹ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/879 z dnia 20 maja 2019 r. zmieniająca dyrektywę 2014/59/UE w odniesieniu do zdolności do pokrycia strat i dokapitalizowania instytucji kredytowych i firm inwestycyjnych oraz dyrektywę 98/26/WE, art. 45m.

⁵² Obecnie na polskim rynku funkcjonują cztery banki hipoteczne. Można oczekiwać, że w najbliższym czasie ich liczba się zwiększy, na co wskazują wypowiedzi przedstawicieli niektórych banków uniwersalnych.

⁵³ W szczególności straty Idea Banku. Więcej informacji na temat wyników finansowych banku można znaleźć na stronie www.relace.idealbank.pl.

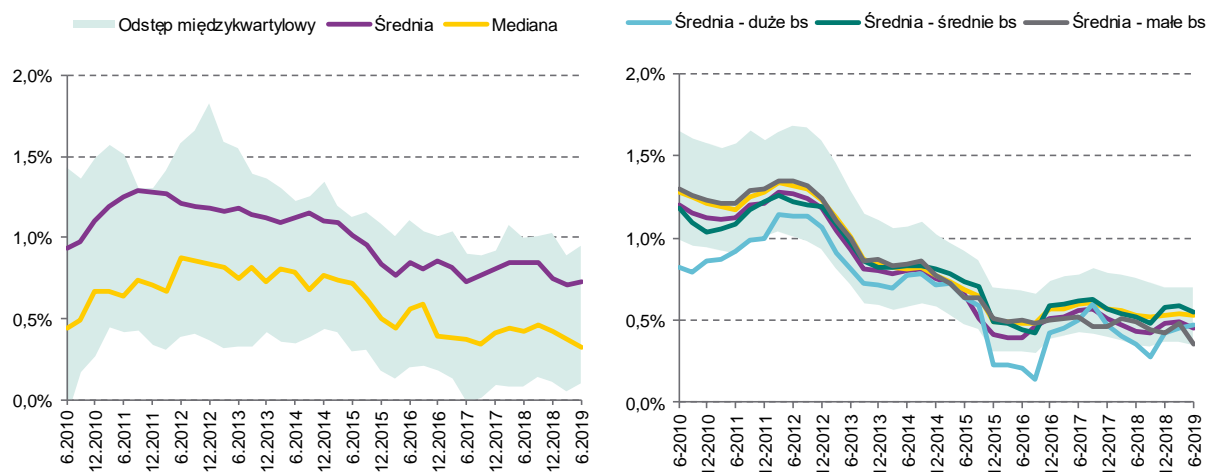
⁵⁴ Bez uwzględnienia straty Idea Banku w IV kwartale 2018 r. wskaźnik zwrotu z aktywów wyniósłby 0,77% (a nie 0,69%).

⁵⁵ Z pominięciem BGK.

⁵⁶ Szerzej na temat wyższej zyskowności największych banków w ramce 2.5 w: „Raport o stabilności systemu finansowego. Grudzień 2018 r.”, NBP, s. 59.

nia decyzji prowadzących do zwiększenia sumy bilansowej ich banków (w szczególności przez przejęcia innych podmiotów) lub o zbyciu polskich spółek zależnych z powodu braku możliwości osiągnięcia odpowiedniej rentowności kapitału.

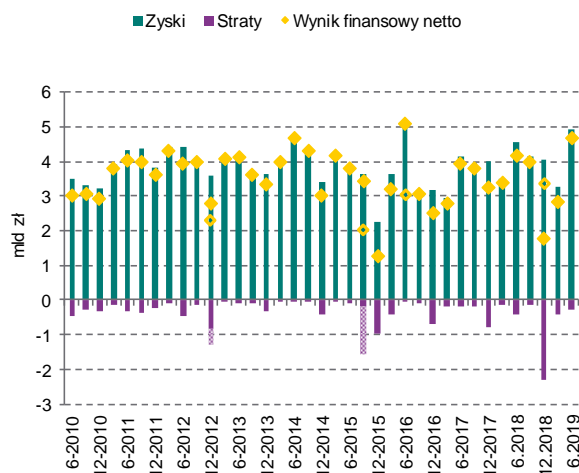
Wykres 2.36. Zwrot z aktywów w krajowych bankach komercyjnych (lewy panel) i bankach spółdzielczych (prawy panel)

Uwagi: dane annualizowane.

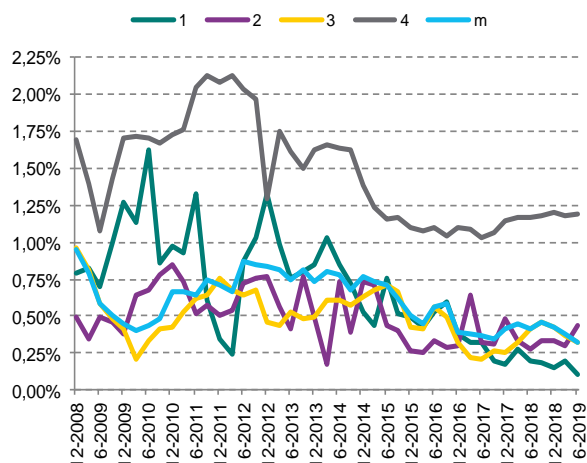
Źródło: NBP.

Liczba banków o ujemnej zyskowności oraz ich udział w aktywach sektora bankowego pozostały niewielkie. Łącznie 34 instytucje o udziale 7,6% w aktywach sektora odnotowały ujemną zyskowność (na koniec 2018 r. było to 28 podmiotów o udziale 8,0%). Straty niektórych z tych instytucji znacznie obciążały ich kapitały, zagrażając perspektywom kontynuacji ich działalności. Dodatkowo kilka podmiotów (w tym także banków komercyjnych) ponosiło straty nieprzerwanie od kilku lub kilkunastu kwartałów mimo realizowania w tym okresie działań naprawczych.

Wykres 2.37. Kwartalny wynik finansowy sektora bankowego

Uwagi: pustym znacznikiem oznaczono wyniki finansowe banków skorygowane o szacowany wpływ zdarzeń jednorazowych o znacznej skali (w IV kwartale 2018 r. – m.in. bez uwzględnienia straty Idea Banku).

Źródło: NBP.

Wykres 2.38. Zyskowność aktywów w grupach krajowych banków komercyjnych według wielkości

Uwagi: dane annualizowane. „m” oznacza medianę ROA dla wszystkich krajowych banków komercyjnych, „4” – dla 5 największych banków, „3” – dla pozostałych banków o aktywach większych niż mediana, „2” – dla pozostałych banków o aktywach większych niż 1. kwartyl, „1” – dla pozostałych banków.

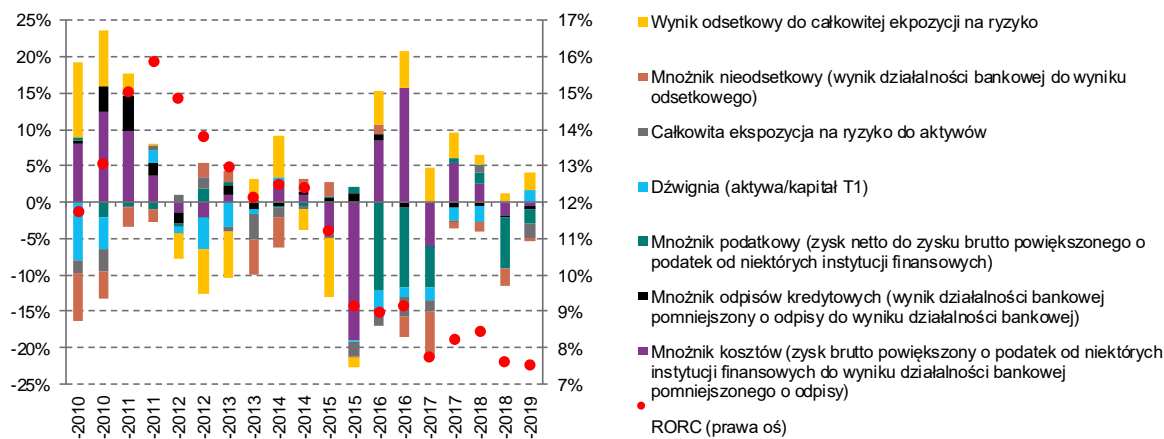
Źródło: NBP.

Wpływ czynników wzmacniających i osłabiających zyskowność sektora bankowego był w I półroczu 2019 r. zrównoważony (zob. Tabela 2.2 i Wykres 2.39). Negatywnie na zyskowność wpłynęły wzrost obciążenia wyników podatkami i kosztami operacyjnymi oraz odpisami na ryzyko kredytowe (szerzej na temat odpisów w rozdziale 2.2), natomiast w przeciwnym kierunku oddziaływały wzrost marży odsetkowej netto i niewielkie zwiększenie dźwigni. Odmienne tendencje można było zaobserwować wśród banków spółdzielczych, gdzie marża odsetkowa nadal malała (m.in. ze względu spadającą efektywność portfeli kredytowych i brak możliwości dostosowania kosztów depozytów w odpowiedniej skali), obciążenie wyników odpisami z tytułu utraty wartości kredytów wzrosło bardziej niż przeciętnie w sektorze bankowym, a w kierunku wzrostu zyskowności działała poprawa efektywności kosztowej.

Dalszy wzrost marży odsetkowej netto wynikał przede wszystkim z kontynuacji stopniowego zwiększania w strukturze portfela kredytowego bardziej zyskownych produktów. Stopniowo spłacane walutowe kredyty mieszkaniowe były zastępowane przez nowo udzielone kredyty złotowe z wyższą marżą, w tym także kredyty konsumpcyjne. Kredyty te pozostawały najbardziej zyskownym produktem, a ich efektywne oprocentowanie wzrosło (zob. Wykres 2.40). Z kolei efektywne oprocentowanie zobowiązań nie zmieniło się mimo dalszego zwiększenia w pasywach banków udziału rachunków bieżących (co do zasady niżej oprocentowanych). Ponieważ oczekiwania rynkowe wskazują na niskie prawdopodobieństwo wzrostu stóp procentowych, dalszy wzrost marży odsetkowej zależy

od możliwości kontynuowania, przez banki, zmiany struktury bilansu w stronę wyżej oprocentowanych kredytów i niżej oprocentowanych zobowiązań.

Wykres 2.39. Wskaźnik RORC krajowego sektora bankowego i dekompozycja jego zmian

Uwagi: RORC – dane annualizowane, składniki dekompozycji – zmiany półroczne annualizowanych wskaźników obliczone jako logarytm naturalny ilorazu wskaźnika na koniec danego okresu i poprzedniego okresu.

Źródło: NBP.

Do spadku efektywności kosztowej banków, w stosunku do poprzedniego roku, przyczynił się wzrost składek na fundusze BFG (zob. Tabela 2.2)⁵⁷. Składka na fundusz przymusowej restrukturyzacji wzrosła dwukrotnie, a ponadto zdecydowana większość banków (liczona według udziału w składce) zaliczyła ją w całości do kosztów na początku roku. Banki komercyjne były przy tym znacznie mocniej obciążone składką na ten fundusz niż banki spółdzielcze, które płacą składkę ryczałtową uzależnioną od ich wielkości. Natomiast składka na fundusz gwarancyjny została ustalona na niższym poziomie niż w 2018 r., a ponadto jest wpłacana stopniowo i obciąża koszty w kolejnych kwartałach roku.

W nadchodzących kwartałach można oczekiwać dalszego spadku zyskowności sektora bankowego, do czego przyczynią się koszty trwających i przyszłych sporów z klientami dotyczących nieprawidłowości przy sprzedaży kredytów i innych instrumentów finansowych, w tym obecności klauzul abuzywnych w umowach oraz zwrotów opłat i prowizji. Potencjalnie największe koszty może nieść ewentualne upowszechnienie się uznawania przez sądy za abuzywne klauzul indeksacyjnych stosowanych w umowach kredytów walutowych (zob. Ramka 2.1). Możliwość wiarygodnego oszacowania kosztów związanych ze sporami w takich sprawach jest ograniczona, ponieważ nie wiadomo, jak wielu klientów zdecyduje się na dochodzenie roszczeń, a słuszność każdego z tych roszczeń będzie rozstrzygana przez sądy na podstawie indywidualnych umów i okoliczności towarzyszących ich zawarciu. Niemniej jednak, najprawdopodobniej już w najbliższych kwartałach banki zdecydują się na utworzenie dodatkowych rezerw lub odpisów, związanych z tym ryzykiem, oszacowanych dla całego portfela

⁵⁷ Rada Bankowego Funduszu Gwarancyjnego określiła łączną kwotę składek na fundusz gwarancyjny banków na 2019 r. w wysokości 791 mln zł (1,240 mld w 2018 r.), a na fundusz przymusowej restrukturyzacji banków w wysokości 2 mld zł (960 mln w 2018 r.).

kredytowego (a nie tylko dla indywidualnych przypadków, w których klienci wystąpili z roszczeniem). W krótkim okresie banki będą również zawiązywać rezerwy na zwrot części przychodów od udzielonych kredytów konsumpcyjnych, które zostały przedterminowo spłacone. Konieczność zwrotu kredytobiorcom części opłat i prowizji potwierdza wyrok TSUE w sprawie C-383/18⁵⁸, a także stanowisko UOKiK i Rzecznika Finansowego⁵⁹. Może to również prowadzić do zmniejszenia w kolejnych kwartałach przychodów odsetkowych z tytułu kredytów udzielonych jeszcze przed wyrokiem TSUE.

Do dalszego spadku marży nieodsetkowej może przyczynić się zwiększona konkurencja ze strony podmiotów niebankowych (w tym działających transgranicznie) związana z wejściem w życie dyrektywy PSD2⁶⁰, ułatwiającej oferowanie usług płatniczych. Reakcją banków może być poszerzenie oferty produktowej i lepsze jej dopasowanie do potrzeb klientów, co wymagać będzie jednak poniesienia kosztów prac rozwojowych, opłat dla dostawców lub akwizycji przedsiębiorstw z sektora technologii finansowych (FinTech). Może to prowadzić do dalszego umacniania przewagi konkurencyjnej największych i najbardziej zyskownych podmiotów.

W dłuższym okresie na wzrost kosztów finansowania będą wpływać emisje instrumentów dłużnych banków niezbędne do spełnienia wymogu MREL, w tym w celu pozyskania kapitałów dodatkowego Tier I (AT1) i Tier II. Stosunkowo nieliczne dotychczas emisje krajowe polskich banków⁶¹ wskazują, że pozyskanie środków tą drogą jest zazwyczaj istotnie droższe niż finansowanie się depozytami detalicznymi. Z kolei próby pozyskania inwestorów na rynkach zagranicznych, gdzie dotąd większość polskich banków nie była aktywna, mogą być utrudnione przez konkurencję banków europejskich. Czynnikiem ułatwiającym emisję będzie utrzymywanie się środowiska niskich stóp procentowych na świecie i związane z tym zjawisko poszukiwania przez inwestorów wyższych stóp zwrotu.

---

⁵⁸ Zob. <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=pl&td=ALL&num=C-383/18>

⁵⁹ Zob. <https://www.uokik.gov.pl/download.php?plik=17925>

⁶⁰ Dyrektywę PSD2 do polskiego porządku prawnego wdrożyła ustawa z dnia 10 maja 2018 r. o zmianie ustawy o usługach płatniczych oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. z 2018 r., poz. 1075.

⁶¹ Więcej na temat skali emisji banków polskich w: „Rozwój sektora finansowego w Polsce w 2017 r.”, 2018 r., NBP, s. 223 i 268-271.

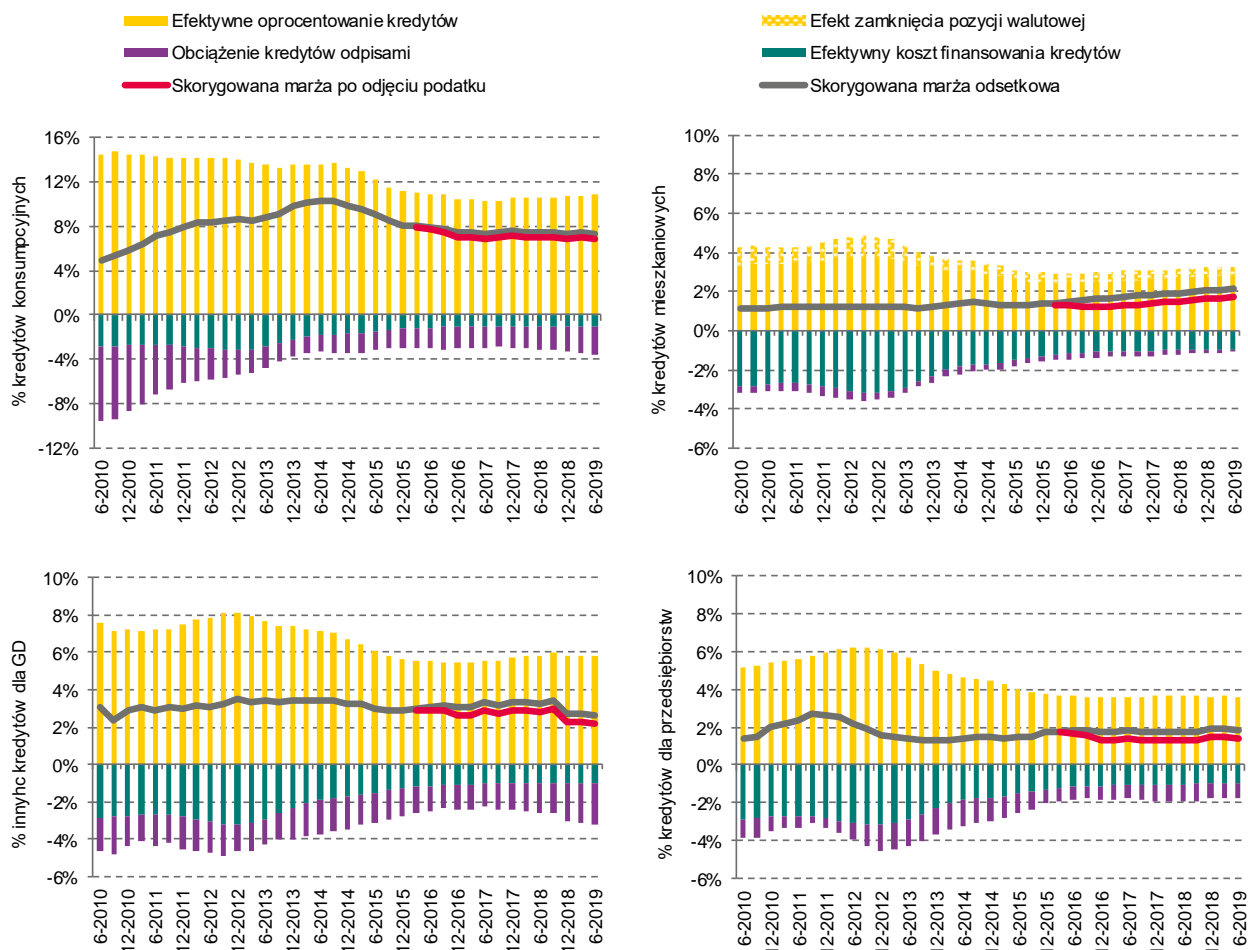
Tabela 2.2. Wybrane wskaźniki operacyjne sektora bankowego

	6-2018	9-2018	12-2018	3-2019	6-2019
Procent aktywów					
Wynik z tytułu odsetek	2,49	2,50	2,51	2,52	2,53
Wynik nieodsetkowy	1,09	1,07	1,00	1,00	0,99
Wynik działalności bankowej	3,58	3,57	3,51	3,52	3,52
Koszty operacyjne	2,06	2,07	2,05	2,09	2,07
w tym: składki na fundusze BFG	0,12	0,12	0,12	0,16	0,15
podatek od niektórych instytucji finansowych	0,21	0,21	0,21	0,21	0,21
Wynik z tytułu odpisów na oczekiwane straty kredytowe	0,49	0,48	0,50	0,51	0,52
Wynik finansowy brutto	1,09	1,09	1,02	0,98	1,00
Podatek CIT	0,27	0,27	0,30	0,30	0,31
Wynik finansowy netto	0,82	0,82	0,72	0,68	0,69
Procent wyniku działalności bankowej					
Wynik z tytułu odsetek	69,6	70,1	71,6	71,7	71,9
Wynik nieodsetkowy	30,4	29,9	28,4	28,3	28,1
Wynik działalności bankowej	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Koszty operacyjne	57,7	57,9	58,5	59,4	58,7
w tym: składki na fundusze BFG	3,3	3,3	3,3	4,4	4,4
podatek od niektórych instytucji finansowych	5,8	5,8	5,9	5,9	5,9
Wynik z tytułu odpisów na oczekiwane straty kredytowe	13,7	13,4	14,3	14,5	14,9
Wynik finansowy brutto	30,5	30,5	29,0	27,8	28,4
Podatek CIT	7,6	7,6	8,6	8,5	8,7
Wynik finansowy netto	22,9	22,9	20,5	19,3	19,7
Procent kapitału Tier I (RORC)					
Wynik finansowy brutto	11,3	11,3	10,8	10,6	10,9
Wynik finansowy netto	8,5	8,5	7,6	7,3	7,5
Procent kapitału księgowego (ROE)					
Wynik finansowy brutto	10,1	10,2	9,8	9,5	9,8
Wynik finansowy netto	7,5	7,6	6,9	6,6	6,8

Uwagi: dane annualizowane. Wskaźniki wykorzystujące kapitał Tier I i kapitał księgowy nie obejmują BGK i oddziałów instytucji kredytowych. W pozycji „odpisy na oczekiwane straty kredytowe” przed 2018 r. znajdują się odpisy z tytułu utraty wartości kredytów i odpisy na poniesione niezareportowane straty (IBNR).

Źródło: NBP.

Wykres 2.40. Szacowana zyskowność kredytów konsumpcyjnych (lewy górny panel), kredytów mieszkaniowych (prawy górny panel), innych kredytów dla gospodarstw domowych (lewy dolny panel) i kredytów dla przedsiębiorstw (prawy dolny panel)

Uwagi: dane annualizowane.

Prezentowane wartości skorygowanej marży odsetkowej netto należy traktować jedynie jako przybliżenie faktycznej zyskowności poszczególnych produktów kredytowych. Przyjęto identyczny koszt finansowania (efektywne oprocentowanie zobowiązań) dla każdej kategorii kredytów. W kalkulacji nie uwzględniono kosztów operacyjnych, kosztu kapitału potrzebnego na pokrycie wymogów kapitałowych, przychodów z prowizji i opłat (w tym związanych z *cross-sellingiem*) i zysku osiąganego na kredytach walutowych z tytułu różnicy między kursem kupna i sprzedaży walut (*spread* walutowy).

„Efekt zamknięcia pozycji walutowej” dla kredytów mieszkaniowych to szacowany wynik finansowy zamknięcia przez banki otwartej bilansowej pozycji walutowej (związanej z udzielaniem kredytów mieszkaniowych nominowanych we frankach szwajcarskich) przy założeniu wykorzystywania odnawianych 3-miesięcznych transakcji *fx swap* CHF/USD i USD/PLN.

„Skorygowana marża po odjęciu podatku” została obliczona przez odjęcie od skorygowanej marży odsetkowej stawki podatku od niektórych instytucji finansowych w wysokości 0,44% przeskalowanej w celu uwzględnienia okresu obowiązywania podatku.

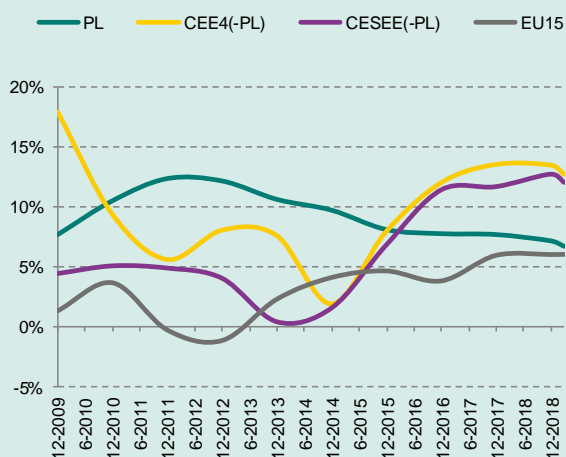
Źródło: NBP.

Ramka 2.2. Determinanty zmian zyskowności polskiego sektora bankowego w długim okresie

Zyskowność krajowego sektora bankowego obniża się stopniowo od kilku lat. Przeciętne wskaźniki zwrotu z kapitału polskich banków nadal, choć w coraz mniejszym stopniu, przewyższają średnie najbardziej rozwiniętych krajów Unii Europejskiej (EU15), ale od 2016 r. kształtują się znacznie poniżej przeciętnych wskaźników w innych krajach CESEE (zob. Wykres 2.41). Zyskowność banków w Polsce jest również niższa niż innych instytucji finansowych i przedsiębiorstw niefinansowych (zob. Wykres 2.42). Dla wielu banków zwroty z kapitału są niższe niż szacowane koszty pozyskania kapitału (zob. rozdział 2.6). Może to rodzić wątpliwości, czy taka zyskowność jest wystarczająca do utrzymania pozycji konkurencyjnej i dalszego rozwoju, w tym poprzez wdrażanie innowacji (zob. Ramka 2.3).

Niniejsza ramka ma na celu analizę przyczyn spadku zyskowności krajowego sektora bankowego⁶² od końca 2011 r., czyli momentu, od którego zyskowność zaczęła się systematycznie obniżać (zob. Wykres 2.41). Analiza koncentruje się na zmianach stopy zwrotu z kapitałów regulacyjnych i obejmuje jej najważniejsze determinanty, tj. wysokość dźwigni finansowej, wyniki odsetkowe i nieodsetkowe, koszty ryzyka kredytowego, efektywność kosztową i obciążenia zewnętrzne (np. podatkowe)⁶³.

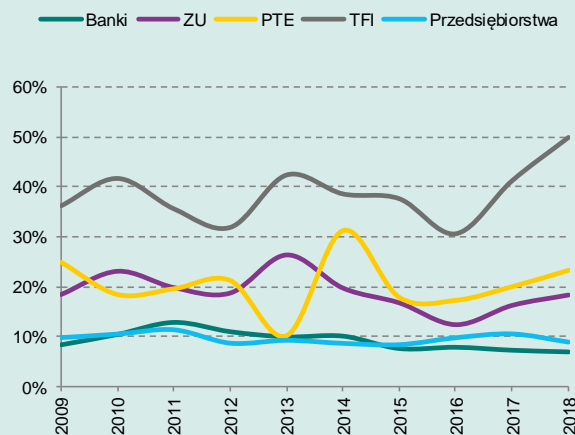
Wykres 2.41. Zwrot z kapitału w sektorach bankowych krajów UE

Uwagi: dane annualizowane. Ze średnich dla CEE4 i CESEE wyłączono Polskę.

Źródło: ECB Statistical Data Warehouse.

Wykres 2.42. Zwrot z kapitału instytucji finansowych i przedsiębiorstw niefinansowych w Polsce

Uwaga: dane annualizowane.

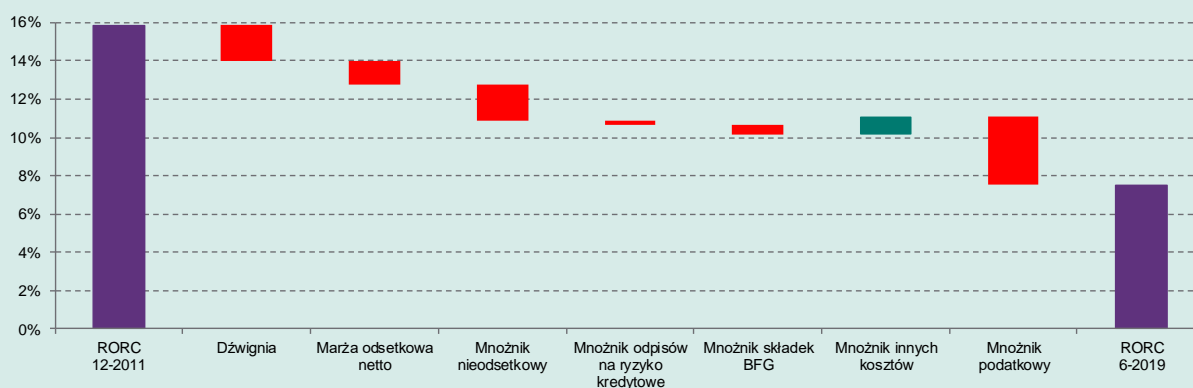
Źródło: obliczenia własne na podstawie danych UKNF, GUS i NBP.

⁶² Z wyłączeniem BGK.

⁶³ Analiza ma na celu uchwycenie długoterminowych tendencji, dlatego ewentualne zdarzenia jednorazowe lub wahania cykliczne, które miały miejsce w tym okresie, nie zostały uwzględnione.

Jednym z czynników wpływających osłabiająco na zyskowność krajowego sektora bankowego był spadek dźwigni (rozumianej jako relacja aktywów do kapitału Tier 1). Było to wynikiem m.in. pokrzyzysowej reformy regulacji ostrożnościowych (wdrożenie pakietu CRD/CRR), która spowodowała zwiększenie wymaganych poziomów kapitałów regulacyjnych we wszystkich krajach UE. W Polsce zostało to wzmocnione ostrożnym podejściem krajowego nadzoru do zasad wyznaczania współczynników kapitałowych (w szczególności w odniesieniu do ekspozycji wynikających z udzielonych walutowych kredytów mieszkaniowych) i wypłaty dywidendy, a także ograniczoną skalą wdrażania przez banki zaawansowanych metod szacowania ekspozycji na ryzyko. Czynniki te znalazły odzwierciedlenie w spadku dźwigni krajowego sektora bankowego.

Wykres 2.43. Czynniki wpływające na zmianę zwrotu z kapitału regulacyjnego

Uwagi: fioletowe słupki oznaczają wysokość annualizowanego wskaźnika zwrotu z kapitału regulacyjnego (RORC) analizowanych banków na początku i na końcu analizowanego okresu. Zielonymi słupkami oznaczono czynniki mające wpływ na zwiększenie przeciętnego zwrotu z kapitału regulacyjnego w analizowanym okresie, a czerwonymi – czynniki wpływające na jego spadek. Wpływ czynników obliczono jako zmianę annualizowanych wskaźników między końcem 2011 r. a końcem pierwszej połowy 2019 r. Definicje mnożników jak na Wykres 2.39, z wyjątkiem mnożnika składek BFG i mnożnika innych kosztów, których iloczyn jest równy mnożnikowi kosztów z Wykres 2.39.

Źródło: NBP.

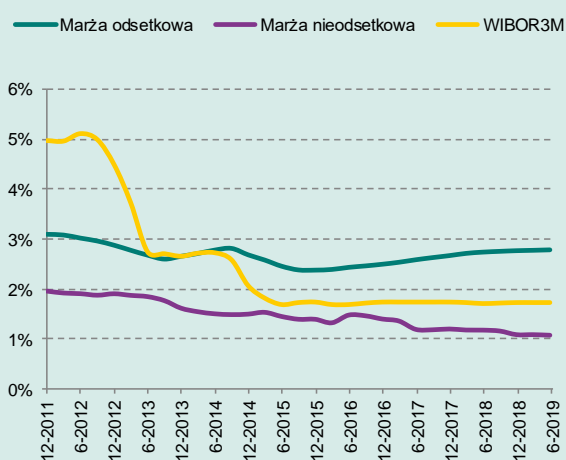
Środowisko niskich/malejących stóp procentowych miało również negatywny wpływ na zyskowność krajowego sektora bankowego. Siła tego wpływu była jednak mniejsza, niż mogłoby to wynikać ze skali spadku stóp procentowych (zob. Wykres 2.44). Krótkookresowym skutkiem obniżania stóp procentowych NBP były spadki marży odsetkowej na skutek automatycznego dostosowania oprocentowania aktywów i zobowiązań złotych o zmiennej stopie procentowej⁶⁴ oraz na skutek spadku maksymalnego dopuszczalnego poziomu nominalnego oprocentowania⁶⁵. W dłuższym okresie banki były w stanie częściowo odbudować poziom marży odsetkowej. Przyczyniły się do tego

⁶⁴ W większości polskich banków występuje dodatnia luka stopy procentowej w okresie do jednego roku, przez co w początkowym okresie po spadku stóp procentowych oprocentowanie aktywów zmniejsza się (*ceteris paribus*) szybciej niż oprocentowanie zobowiązań.

⁶⁵ Maksymalny dopuszczalny poziom oprocentowania jest ustalany jako dwukrotność stopy referencyjnej NBP powiększonej o 3,5 p. proc. Do 2015 r. była to czterokrotność stopy kredytu lombardowego NBP.

zwiększanie udziału bardziej zyskownych (np. kredyty konsumpcyjne) lub zmniejszanie mniej zyskownych (np. walutowe kredyty mieszkaniowe) produktów kredytowych oraz obniżanie oprocentowania zobowiązań. Marża odsetkowa w Polsce pozostawała relatywnie wysoka na tle innych krajów UE, co miało też związek z tym, że poziom stóp procentowych w Polsce był nadal istotnie wyższy od 0, a przez to odległy od tzw. *zero lower bound*⁶⁶, w odróżnieniu w szczególności od krajów strefy euro.

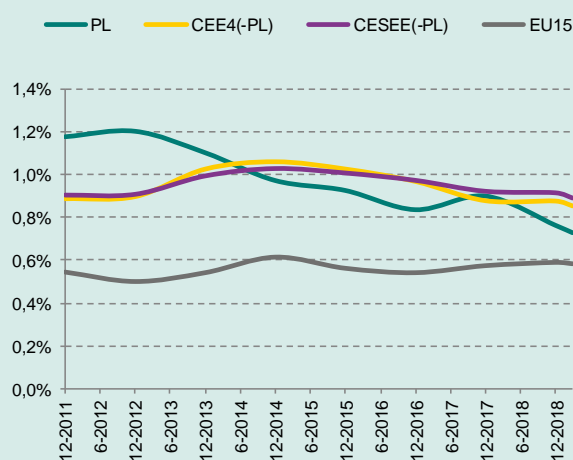
Wykres 2.44. Marża odsetkowa i nieodsetkowa polskiego sektora bankowego

Uwagi: dane annualizowane.

Źródło: NBP.

Wykres 2.45. Marża prowizyjna w sektorach bankowych krajów UE

Uwaga: dane annualizowane. Marża liczona w relacji do przeciętnych aktywów. Ze średnich dla CEE4 i CESEE wyłączone Polskę.

Źródło: ECB Statistical Data Warehouse.

W analizowanym okresie istotny negatywny wpływ na zyskowność banków miał spadek marży nieodsetkowej, w tym w szczególności marży prowizyjnej, która jest drugim (po marży odsetkowej) najważniejszym źródłem dochodów banków. Polski sektor bankowy odróżniał się pod tym względem na tle innych krajów UE (zob. Wykres 2.45). Za część tego spadku odpowiadały działania ustawowe i regulacyjne mające na celu zwiększenie ochrony konsumentów poprzez obniżanie ponoszonych przez nich kosztów (np. opłat przy transakcjach kartowych, czy spreadów walutowych przy spłatach kredytów) lub eliminowanie z rynku niekorzystnych dla nich transakcji (w tym niektórych produktów ubezpieczeniowych lub inwestycyjnych). Na spadek wyników prowizyjnych miały również wpływ wymóg ze strony organu nadzoru dotyczący odpowiedniej struktury bodźców (np. w zakresie wynagradzania dystrybutorów funduszy inwestycyjnych) i rozliczanie w czasie niektórych typów przychodów (zamiast jednorazowego rozpoznawania ich w całości). Można również postawić hipotezę, że na spadek marży nieodsetkowej miały wpływ wzrost konkurencji między instytucjami finansowymi, a także działania klientów mające na celu unikanie ponoszenia niektórych

⁶⁶ Bariera zerowego oprocentowania depozytów.

kosztów. Być może również banki starały się aktywnie kształtować table opłat i prowizji w taki sposób, by zniechęcić klientów do niektórych zachowań (np. zmniejszenie wykorzystania placówek bankowych na rzecz bankowości elektronicznej) i dzięki temu móc ograniczać koszty działalności (np. przez zmniejszanie sieci oddziałów).

Obciążenie odpisami na ryzyko kredytowe nie miało znacznego wpływu na zmiany zyskowności banków. Utrzymaniu jakości portfela sprzyjały korzystna (przez większość okresu) sytuacja gospodarcza oraz zaostrzenie (lub co najmniej brak nadmiernego łagodzenia) kryteriów i warunków udzielania kredytów (zarówno przez własne decyzje biznesowe banków, jak też na skutek działań organów nadzoru). Wejście w życie, od 2018 r., nowego standardu rachunkowości MSSF 9, wprowadzającego wymóg tworzenia odpisów również na oczekiwane straty kredytowe (a nie tylko na poniesione, jak we wcześniejszym standardzie MSR 39) również nie spowodowało dotychczas znacznego wzrostu odpisów na ryzyko kredytowe.

Krajowy sektor bankowy poprawił efektywność kosztową mimo wzrostu niepodatkowych obciążeń finansowych nakładanych przez państwo. Część z tych obciążeń służyła poprawie stabilności sektora bankowego – zwiększone zostały składki odprowadzane przez banki na rzecz Bankowego Funduszu Gwarancyjnego. Było to m. in. skutkiem wprowadzenia w Unii Europejskiej nowych regulacji dotyczących gwarantowania depozytów⁶⁷ oraz uporządkowanej restrukturyzacji banków⁶⁸. Dodatkowo w Polsce przyjęte zostały relatywnie wysokie poziomy docelowe funduszy gwarantowania depozytów i *resolution*. W analizowanym okresie banki zostały też obciążone kosztami restrukturyzacji i wypłaty depozytów w związku z problemami niektórych monetarnych instytucji finansowych (w szczególności spółdzielczych). W ostatnim okresie banki poniosły też koszty stworzenia infrastruktury służącej uszczelnianiu systemu podatkowego przez mechanizm podzielonej płatności w podatku VAT (*split payment*) oraz utworzenia Systemu Teleinformatycznej Izby Rozliczeniowej (STIR). Na skutek pokryzysowych reform regulacji ostrożnościowych zwiększyły się też ponoszone przez banki koszty sprawozdawczości ostrożnościowej i *compliance*.

W porównaniu z 2011 r. znacznie zwiększyły się obciążenia podatkowe banków. W szczególności, od 2016 r. został wprowadzony podatek od niektórych instytucji finansowych, opodatkowujący aktywa banków (pomniejszone o 4 mld zł, fundusze własne, obligacje skarbowe i inne wybrane pozycje bilansu). Efektywne obciążenie podatkowe zostało też zwiększone przez wyłączenie uznawania niektórych kategorii kosztów (w szczególności podatku od niektórych instytucji finansowych i składek na BFG) za koszty uzyskania przychodu w podatku dochodowym od osób prawnych. W związku z tymi zmianami, efektywna stopa podatku CIT dla krajowego sektora bankowego wzrosła z 21% do 27%, a po uwzględnieniu dodatkowo płaconego podatku od niektórych instytucji finansowych – do

⁶⁷ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/49/UE z dnia 16 kwietnia 2014 r. w sprawie systemów gwarancji depozytów.

⁶⁸ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/59/UE z dnia 15 maja 2014 r. ustanawiająca ramy na potrzeby prowadzenia działań naprawczych oraz restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji w odniesieniu do instytucji kredytowych i firm inwestycyjnych

48%. Na podstawie dostępnych danych można ostrożnie stwierdzić, że obciążenie podatkowe polskiego sektora bankowego (nawet nie uwzględniając powyższego podatku) przewyższa średnią UE (zob. Tabela 2.3).

Tabela 2.3. Efektywna stopa opodatkowania sektora bankowego w Polsce na tle krajów europejskich

	2014	2015	2016	2017	2018
Średnia efektywna stopa opodatkowania dochodu z działalności kontynuowanej					
PL	20,1	18,3	24,1	26,8	25,9
EU15	27,5	26,8	32,1	27,4	25,4
CEE4	42,9	23,8	19,8	16,9	16,3
CESEE	45,8	19,6	16,4	16,2	15,3
Statystyki pozycyjne rozkładu efektywnych stóp opodatkowania dochodu z działalności kontynuowanej w krajach UE					
PL (percentyl)	0,5	0,3	0,7	0,8	0,8
mediana (percentyl 0,5)	20,0	20,0	19,6	19,0	18,9
trzeci kwartyl (percentyl 0,75)	25,0	27,2	24,7	26,8	24,4
percentyl 0,9	33,6	40,9	34,8	28,2	29,0

Uwagi: dane nie obejmują podatku od niektórych instytucji finansowych, a jedynie brak uznawania tego podatku za koszt uznawania przychodów w CIT.

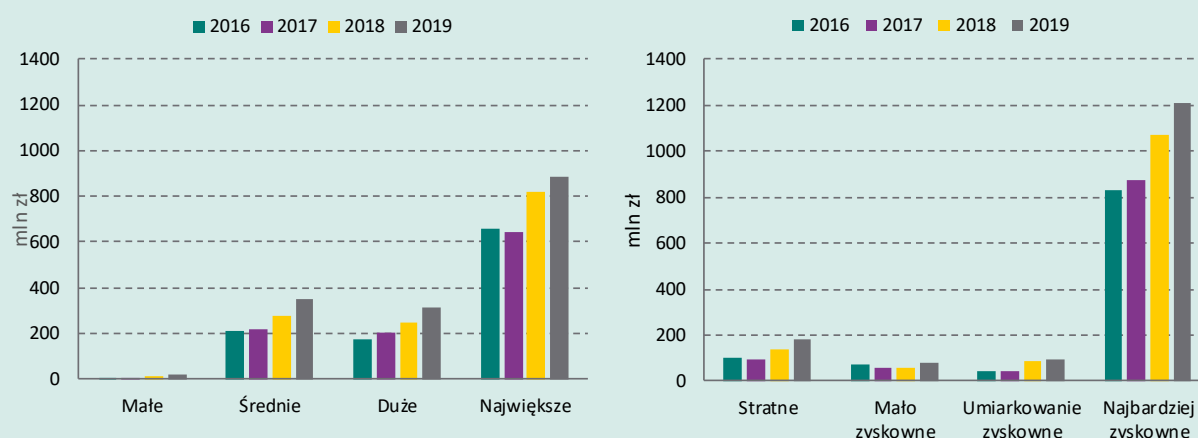
Źródło: EBC Statistical Data Warehouse.

Podsumowując, można stwierdzić, że nowe regulacje i obciążenia finansowe miały znacznie większy wpływ na zyskowność banków niż inne czynniki, w szczególności te związane z cyklami gospodarczym i finansowym. Indywidualnie te regulacje i obciążenia mają w większości korzystny wpływ na stabilność sektora bankowego lub są dobrze uzasadnione realizacją innych ważnych celów polityki państwa (takimi jak ochrona konsumenta). Łącznie jednak w znacznym stopniu obciążają one wyniki banków i ograniczają ich zdolność do wewnętrznej akumulacji kapitału.

Ramka 2.3. Wydatki na innowacje technologiczne w polskim sektorze bankowym – wyniki badania ankietowego

Dynamiczny rozwój technologii informatycznych doprowadził do pojawienia się na rynku nowych modeli biznesowych i rozwiązań, które istotnie zmieniają warunki świadczenia usług finansowych w sektorze bankowym. Nowe regulacje dotyczące usług płatniczych⁶⁹ otworzyły rynek bankowy na konkurencję ze strony podmiotów spoza sektora. W połączeniu z dostępnością produktów i usług oferowanych transgranicznie w ramach UE zwiększa to presję konkurencyjną na banki w Polsce i potęguje znaczenie transformacji technologicznej banków. W takim otoczeniu nakłady na innowacje mają ważne znaczenie dla poprawy ich efektywności, utrzymania stabilności i podtrzymania pozycji rynkowej poszczególnych banków względem konkurentów bankowych, w tym tych działających transgranicznie, jak również podmiotów niebankowych z sektora FinTech oraz innych instytucji płatniczych regulowanych przepisami o usługach płatniczych.

Wykres 2.46. Nakłady na innowacje w sektorze bankowym w poszczególnych grupach banków – według wielkości aktywów (lewy panel) oraz według zyskowności (prawy panel)

Uwagi: dane za 2019 r. według prognoz banków.

Grupy banków: lewy panel – małe – aktywa na koniec 2018 r. mniejsze niż 3 mld zł, średnie – aktywa między 6 a 25 mld zł, duże – aktywa między 45 a 110 mld zł, największe – aktywa powyżej 130 mld zł; prawy panel – stratne – średnioroczny wskaźnik ROA w latach 2016-2018 poniżej 0, mało zyskowne – ROA dodatnie poniżej 0,1%, umiarkowanie zyskowne – ROA między 0,25% a 0,81%, najbardziej zyskowne – ROA powyżej 0,97%.

Źródło: obliczenia NBP na podstawie wyników ankiety.

Spadek zyskowności sektora oraz narastające zróżnicowanie banków pod tym względem (zob. rozdział 2.5 i Ramka 2.2) mogą budzić obawy o to, czy poszczególne instytucje, a także polski sektor bankowy jako całość, dysponują wystarczającymi środkami na inwestycje w rozwój i innowacje. W celu zbadania skali nakładów na innowacje, identyfikacji kluczowych technologii wdrażanych

⁶⁹ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/2366 z dnia 25 listopada 2015 r. w sprawie usług płatniczych w ramach rynku wewnętrznego (zw. dyrektywą PSD 2) i Ustawa z dnia 10 maja 2018 r. o zmianie ustawy o usługach płatniczych oraz niektórych innych ustaw - wprowadzająca przepisy dyrektywy do prawa polskiego.

przez banki oraz ich planów rozwoju innowacji, UKNF we współpracy z NBP przeprowadził badanie ankietowe wśród banków⁷⁰. Badanie dotyczyło nakładów zarówno na prostsze działania rozwojowe i rozwiązania pozwalające bankom na ograniczenie kosztów, często określane mianem „transformacji cyfrowej” działalności banku, jak również bardziej innowacyjne zastosowania technologii informatycznych, które potencjalnie mogą zmienić model biznesowy banku. Niniejsza ramka przedstawia pierwsze wyniki i wnioski z ankiety, istotne z punktu widzenia stabilności sektora finansowego.

Na poziomie całego sektora udział wydatków na inwestycje w innowacje technologiczne w kosztach operacyjnych banków rośnie. Jednocześnie jednak inwestycje te są silnie skoncentrowane w bankach największych i najbardziej zyskownych (zob. Wykres 2.46 i Tabela 2.4). W 2018 r. grupa banków najbardziej zyskownych odpowiadała za 81% wydatków na innowacje banków objętych ankietą (przy udziale tych banków w aktywach na poziomie 76%). W tym samym roku wydatki grupy banków o największych aktywach stanowiły 56% wszystkich wydatków (przy udziale tych banków w aktywach na poziomie 62%), zaś wydatki na innowacje grupy banków z przewagą kapitału zagranicznego stanowiły 53% wszystkich wydatków (przy udziale tych banków w aktywach na poziomie 52%).

Analiza zróżnicowania banków pod względem skali nakładów na innowacje potwierdza ponadprzeciętną rolę tych nakładów w największych i najbardziej zyskownych bankach (zob. Wykres 2.47). W ankiecie uwzględniono banki o różnorodnych modelach biznesowych oraz – w konsekwencji – o odmiennej strukturze kosztowej, co może istotnie wpływać na odchylenia wartości wskaźników, np. dla banków hipotecznych lub banków wyspecjalizowanych w kredytach konsumenckich. Na wykresie wyraźnie zarysowuje się jednak grupa 8 banków (5 banków największych pod względem aktywów oraz 3 banki duże) charakteryzująca się ponadprzeciętnym zaangażowaniem w inwestycje technologiczne oraz ponadprzeciętną zyskownością.

Tabela 2.4. Udział nakładów na innowacje w kosztach operacyjnych skorygowanych o podatek bankowy i składki na BFG

2016	2017	2018	2019
5,3%	5,2%	6,2%	6,4%

Źródło: obliczenia NBP na podstawie wyników ankiety.

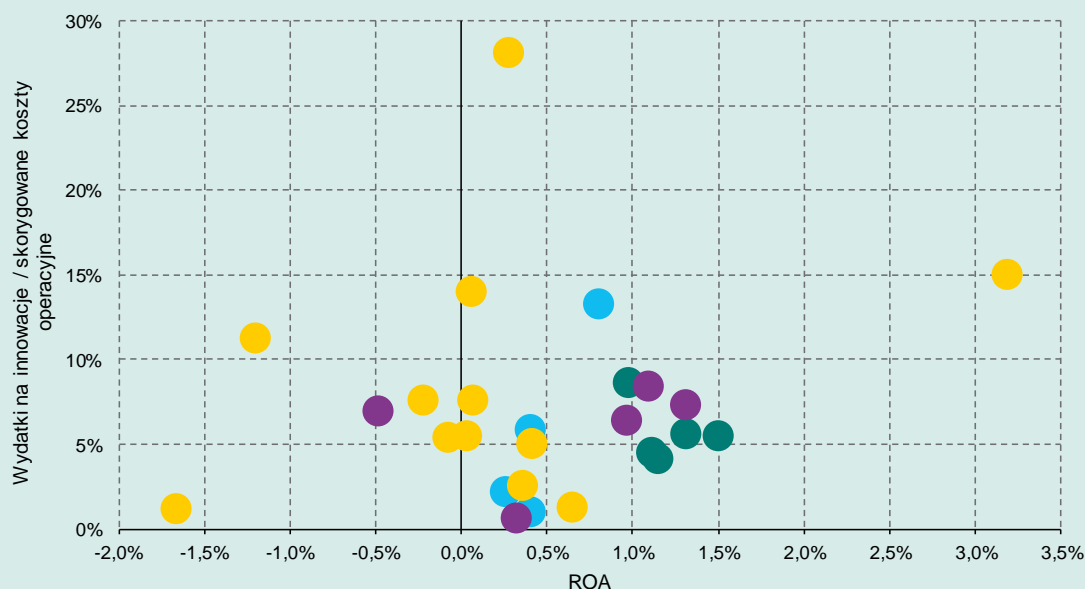
Wydatki na innowacyjne technologie w polskim sektorze bankowym służyły przede wszystkim redukcji kosztów. W 2018 r. 19 banków wskazało, że redukcja kosztów była celem podejmowanych inwestycji w innowacje (zob. Wykres 2.48). Mniejsze znaczenie miały natomiast pozostałe cele: poprawa jakości obsługi klientów (*customer experience*) (16 banków), zwiększenie przychodów (15 banków) oraz ograniczanie ryzyka (15 banków)⁷¹. Odpowiedzi ankietowanych banków wskazują, że in-

⁷⁰ Ankieta objęła 26 banków komercyjnych (w tym banki uniwersalne, specjalistyczne i zrzeszające), których aktywa stanowią łącznie 79% sumy aktywów polskiego sektora bankowego.

⁷¹ Banki mogły wybrać więcej niż jeden cel.

westyje technologiczne najczęściej mają charakter stopniowy i w dużej mierze służą automatyzacji oraz cyfryzacji istniejących procesów biznesowych, co ostatecznie ma służyć podniesieniu efektywności kosztowej, jak również umożliwić wdrożenie bardziej zaawansowanych rozwiązań w następnych okresach. Jednocześnie niektóre spośród ankietowanych banków (w 2018 r. – 40%) deklarowały korzystanie z możliwości pomniejszania płaconego podatku od osób prawnych w związku z nakładami na rozwój systemów IT i innowacje ICT, np. przez odliczenie od podstawy opodatkowania kosztów działalności badawczo-rozwojowej lub amortyzację kosztów prac rozwojowych zakończonych wynikiem pozytywnym.

Wykres 2.47. Udział nakładów na innowacje w kosztach operacyjnych w poszczególnych bankach na tle średniej wartości ROA

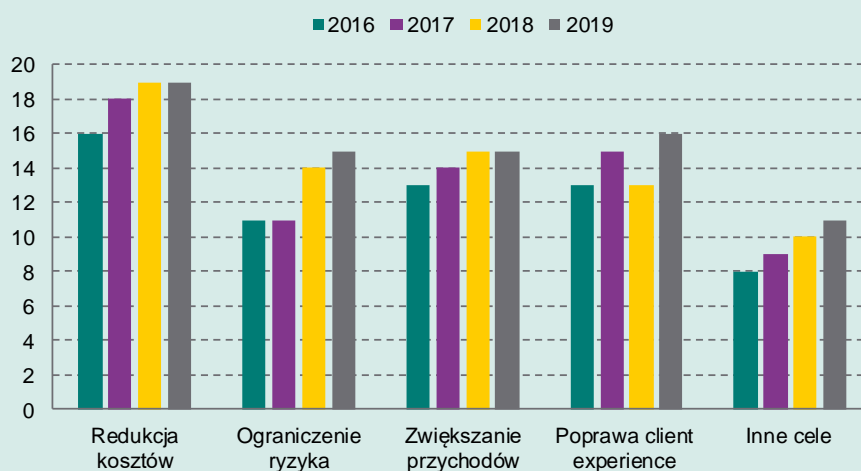
Uwagi: koszty operacyjne skorygowane o podatek bankowy oraz składki na BFG. Wydatki na innowacje – średni wskaźnik dla lat 2016-2018, ROA - średnia wartości w tych latach.

Legenda: kolor zielony – banki największe, kolor fioletowy – banki duże, kolor żółty – banki średnie, kolor niebieski – banki małe.

Źródło: obliczenia NBP na podstawie wyników ankiety.

Zakup usług zewnętrznych pozostaje najważniejszym kanałem pozyskiwania innowacyjnych rozwiązań w bankach i przewyższa pod względem wartości wydatków kilkukrotnie drugą najistotniejszą kategorię, tj. wykorzystanie zasobów własnych (zob. Wykres 2.49). Na tym tle nie występują znaczne różnice pomiędzy grupami banków, patrząc zarówno przez pryzmat wielkości aktywów, jak i zyskowności. Inne źródła pozyskiwania innowacyjnych rozwiązań mają ograniczone znaczenie, choć w grupie banków z przewagą kapitału zagranicznego, zgodnie z oczekiwaniami, pewną rolę odgrywa wdrażanie rozwiązań z grupy kapitałowej. Jest to jednak również dla tych banków dopiero trzeci pod względem istotności kanał finansowania innowacji (po zakupach usług wewnętrznych oraz zasobach własnych).

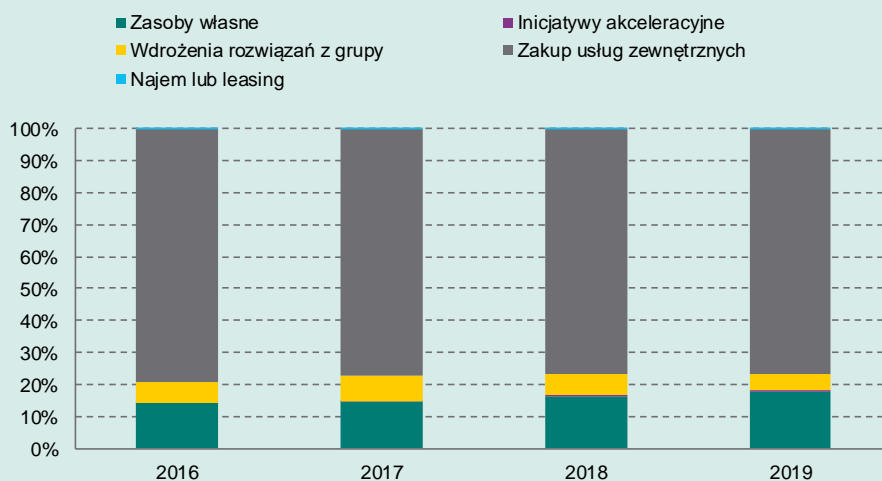
Wykres 2.48. Liczba banków deklarujących nakłady na innowacje w danym celu

Źródło: obliczenia NBP na podstawie wyników ankiety.

Banki nie wskazały na istnienie takich wydatków na innowacje, których nie byłyby w stanie zrealizować. Nie odnotowano zatem – tak rozumianej – finansowej luki innowacyjności w polskim sektorze bankowym. Może to potwierdzać tezę o dualnym rozwoju w polskich bankach. Liderzy sektora inwestują w innowacje na satysfakcjonującym poziomie i osiągają korzyści skali. Mniejsze podmioty nie opierają natomiast swoich strategii rozwojowych na szerokich inwestycjach w technologię.

Wykres 2.49. Ścieżki pozyskiwania innowacyjnych rozwiązań wskazywane przez banki

Źródło: obliczenia NBP na podstawie wyników ankiety.

Podsumowując, wyniki ankiety zdają się potwierdzać tezę o narastających dysproporcjach rozwojowych między bankami w Polsce i jednocześnie można oczekiwać, że zróżnicowanie ścieżek rozwojowych w sektorze bankowym w Polsce, wobec istotnych dysproporcji bieżących nakładów

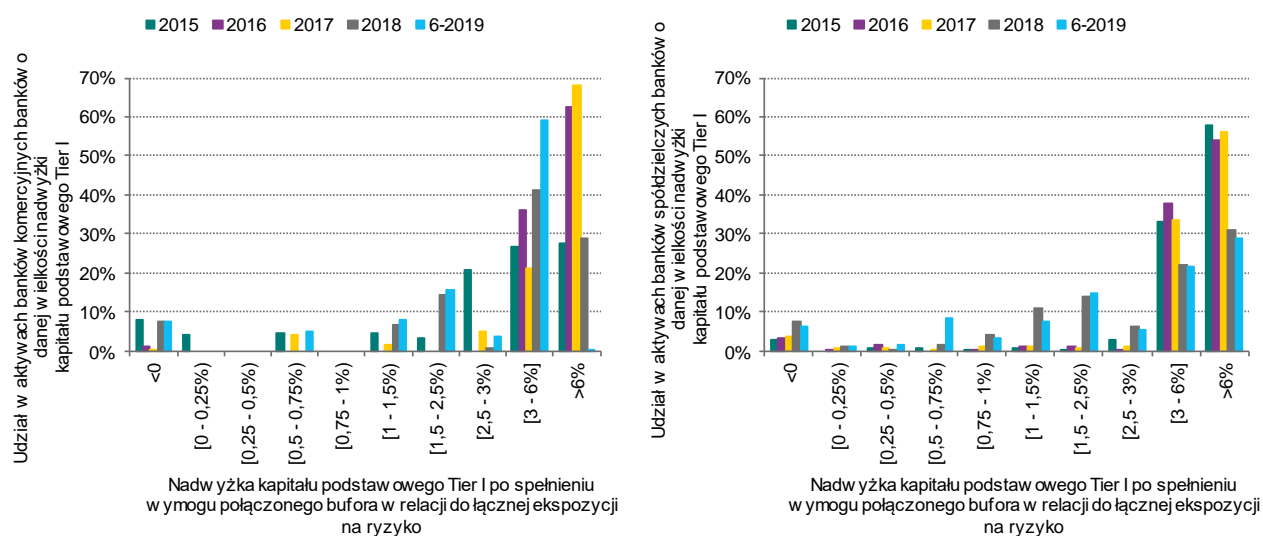

inwestycyjnych na innowacje, będzie się powiększać. W średniej perspektywie czasowej może to skłaniać banki słabsze, o niższym poziomie efektywności, do konsolidacji lub stać się motorem przejęć podmiotów słabszych przez podmioty największe, co w dłuższym okresie będzie skutkować wzrostem koncentracji w sektorze bankowym.

2.6. Pozycja kapitałowa banków

Wyposażenie kapitałowe⁷² większości banków pozwalało spełniać obowiązujące wymogi ostrożnościowe wynikające z filarów I i II oraz buforów kapitałowych. Na koniec czerwca 2019 r. norm kapitałowych nie spełniały cztery banki, w tym dwa małe banki komercyjne i dwa banki spółdzielcze (o łącznym udziale w aktywach sektora na poziomie 1,5%). Wymogu połączonego bufora nie spełniało 21 banków⁷³ (o łącznym udziale w aktywach sektora bankowego poniżej 7,7%), w tym pięć komercyjnych (zob. Wykres 2.50). Łączna kwota niedoboru z obu wymienionych tytułów sięgała około 3,5 mld zł.

Wykres 2.50. Rozkład aktywów krajowych banków komercyjnych (lewy panel) i banków spółdzielczych (prawy panel) według relacji nadwyżki kapitału podstawowego Tier I do łącznej ekspozycji na ryzyko

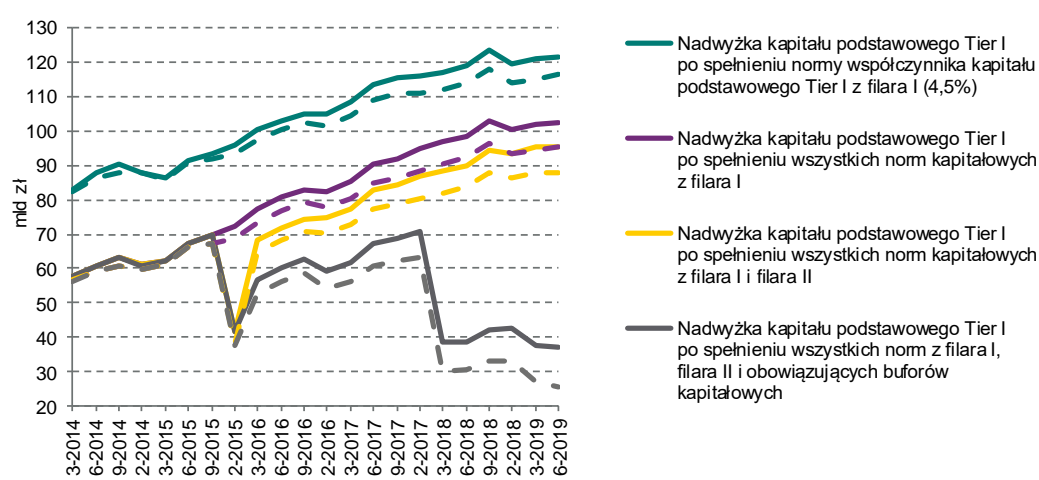
Źródło: NBP.

⁷² O ile nie zaznaczono w tekście inaczej, w analizie uwzględniono dane ze sprawozdań nieskonsolidowanych banków komercyjnych wraz z ich oddziałami zagranicznymi oraz dane banków spółdzielczych (aktywa oddziałów zagranicznych stanowią około 0,3% aktywów sektora i niewiele ponad 1% trzech posiadających je banków). Z analizy wyłączone są oddziały zagranicznych instytucji kredytowych oraz bank BGK, który nie podlega regulacjom pakietu CRD IV/CRR w takim samym zakresie jak inne banki. Oddziały instytucji kredytowych nie są zobowiązane do samodzielnego spełniania norm kapitałowych – ich ekspozycje nie zaliczają się do ekspozycji sektora w Polsce, ale stanowią część ekspozycji instytucji w kraju macierzystym i sektora tego kraju.

⁷³ Konsekwencjom niespełniania norm kapitałowych oraz wymogu połączonego bufora poświęcona jest ramka w: „Raport o stabilności systemu finansowego. Czerwiec 2017 r.”, NBP, ramka 4, s. 54.

Nadwyżki kapitałowe pozwalały bankom kontynuować akcję kredytową i stanowiły adekwatne zabezpieczenie na wypadek nieoczekiwanych strat (zob. Wykres 2.50 i Wykres 2.51). Nadwyżki kapitału podstawowego Tier I nad wymogami kapitałowymi z filarów I i II oraz wymogiem połączonego bufora (tzw. *MDA pillow*) obniżyły się od grudnia 2018 r., głównie za sprawą wzrostu bufora zabezpieczającego do docelowego poziomu 2,5% łącznej ekspozycji na ryzyko oraz zmian strukturalnych w sektorze⁷⁴. Dodatkowym czynnikiem powodującym spadek nadwyżki było zmniejszenie korekty kapitału podstawowego Tier I wynikającej ze stosowania przejściowych przepisów pozwalających łagodzić wpływ wejścia w życie standardu rachunkowości MSSF 9⁷⁵.

Wykres 2.51. Nadwyżki kapitału podstawowego Tier I

Uwagi: linią przerywaną prezentowane są dane dla sektora skonsolidowanego ostrożnościowo. Wykres uwzględnia banki lub grupy kapitałowe posiadające nadwyżki kapitału podstawowego Tier I. Łączny niedobór kapitału podstawowego Tier I na koniec czerwca 2019 r. w ujęciu jednostkowym wynosił około 3,5 mld zł, a w ujęciu skonsolidowanym ostrożnościowo nieco ponad 3,6 mld zł.

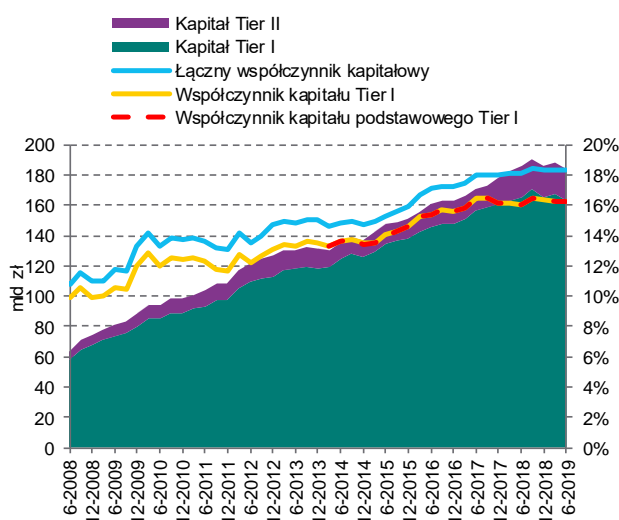
Źródło: NBP.

⁷⁴ Zmiany strukturalne w sektorze w I połowie 2019 r., obejmowały następujące transakcje: Bank Millennium przejął Euro Bank, co zgodnie z przepisami art. 36 i art. 40-48 Rozporządzenia CRR pociągnęło za sobą konieczność pomniejszenia kapitału podstawowego Tier I; HSBC Bank Polska S.A przekształcił się w oddział zagranicznej instytucji kredytowej i z chwilą przekształcenia kapitał regulacyjny i ekspozycje tej instytucji przestały być częścią sektora w Polsce; zakończył działalność RBS Bank (Polska) S.A systematycznie ograniczający od kilku lat swoją działalność w Polsce. Łącznie transakcje te spowodowały pomniejszenie kapitału Tier I sektora o około 2,1 mld zł (około 1,3%).

⁷⁵ Na koniec czerwca 2019 r. łączna wartość tej korekty w bankach komercyjnych sięgała około 5,3 mld zł i była uwzględniana w kapitałach regulacyjnych 19 banków. W porównaniu do końca 2018 r. kwota korekty zmniejszyła się o około 400 mln zł. Szerzej na temat wpływu wejścia w życie MSSF 9 w: „Raport o stabilności systemu finansowego. Czerwiec 2018 r.”, NBP, Ramka 4.

Powyższe czynniki kształtowały również wielkość nadwyżek sektora w ujęciu „skonsolidowanym ostrożnościowo”⁷⁶. Skala działalności podmiotów spoza sektora bankowego (m.in. firm leasingowych), które objęte były konsolidacją pozostawała niewielka⁷⁷. W przypadku kilku grup kapitałowych działalność takich podmiotów wywiera ujemny wpływ na nadwyżki kapitałowe i przez to zagregowana wielkość nadwyżki kapitału podstawowego Tier I po spełnieniu wymogu połączonego bufora, w przypadku sektora skonsolidowanego, była o 9,7 mld zł niższa niż w przypadku sektora nieskonsolidowanego (zob. Wykres 2.51).

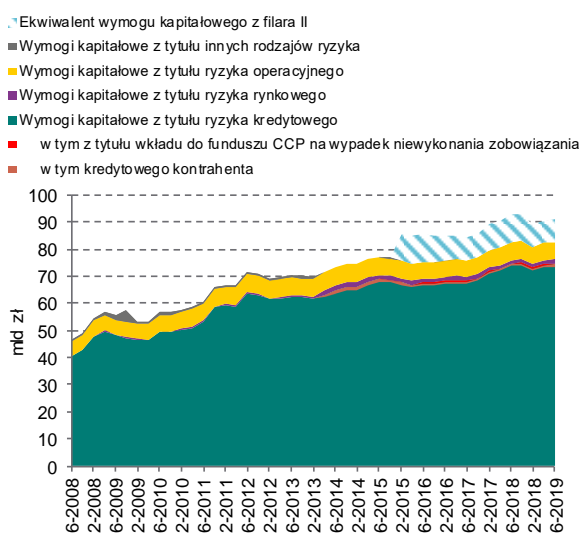
Wykres 2.52. Główne składniki funduszy własnych i współczynniki kapitałowe

Uwaga: kapitał dodatkowy Tier I (AT1) prawie nie występuje i kapitał podstawowy Tier I odpowiada kwocie kapitału Tier I.

Źródło: NBP.

Wykres 2.53. Wymogi kapitałowe

Uwagi: wymóg na ryzyko rynkowe od 2014 r. obejmuje wymóg na ryzyko pozycji rynkowych instrumentów dłużnych, pozycji papierów kapitałowych, walutowe, cen towarów, CVA, szczególnie sekurytyzacji, korelacyjnego portfela handlowego. Wymóg na ryzyko kredytowe kontrahenta przed 2014 r. nie jest możliwy do wyodrębnienia z wymogu na ryzyko kredytowe. Ekwiwalent wymogu kapitałowego z filara II wynika z domiarów dla banków istotnie zaangażowanych w kredyty walutowe dla gospodarstw domowych i nie wchodzi do łącznej ekspozycji na ryzyko, tylko zwiększa w p.p. współczynnik TCR.

Źródło: NBP.

⁷⁶ W analizie sektora w ujęciu skonsolidowanym ostrożnościowo uwzględniane są bankowe grupy kapitałowe skonsolidowane ostrożnościowo na najwyższym krajowym stopniu konsolidacji i pozostałe pojedyncze banki.

⁷⁷ Na koniec czerwca 2019 r. w krajowym sektorze bankowym było 14 grup kapitałowych zobowiązanych do przestrzegania norm adekwatności kapitałowej na zasadzie subskonsolidowanej (skonsolidowanej na krajowym poziomie konsolidacji ostrożnościowej). Nieskonsolidowane aktywa banków wchodzących w skład tych grup kapitałowych stanowiły około 80% aktywów sektora bankowego, po skonsolidowaniu ostrożnościowym udział aktywów grup kapitałowych był wyższy o 2 p.p.

Do wzrostu kapitału podstawowego Tier I przyczyniły się emisja akcji przez banki komercyjne oraz zwiększenie salda udziałów członkowskich w bankach spółdzielczych „trwale” zaliczanych do kapitału regulacyjnego, które razem przewyższyły dwukrotnie (o 0,6 mld zł) kwotę wykupionych i umorzonych akcji i wycofanych udziałów. Większa emisja nowych akcji miała miejsce w jednym dużym banku komercyjnym oraz rozwijających działalność bankach hipotecznych. Dodatkowym źródłem zwiększenia kapitału podstawowego Tier I był wzrost tzw. innych całkowitych dochodów (o 0,5 mld zł), wynikający z korzystnej dla banków wyceny aktywów finansowych. Ponadto, emisje nowego długu podporządkowanego lub zaciągnięte nowe pożyczki podporządkowane zaliczane do kapitału Tier II przewyższyły (o 0,7 mld zł) wielkość długu zapadającego lub spłacanego.

Średnie poziomy współczynniki kapitałowych sektora zmieniły się w niewielkim stopniu (zob. Wykres 2.52). Te same czynniki, które wpłynęły na wysokość nadwyżek kapitałowych, kształtowały również poziom tych współczynników. Zmiany poziomu łącznej ekspozycji na ryzyko miały dużo mniejszy wpływ na zachowanie współczynników kapitałowych w I połowie 2019 r.

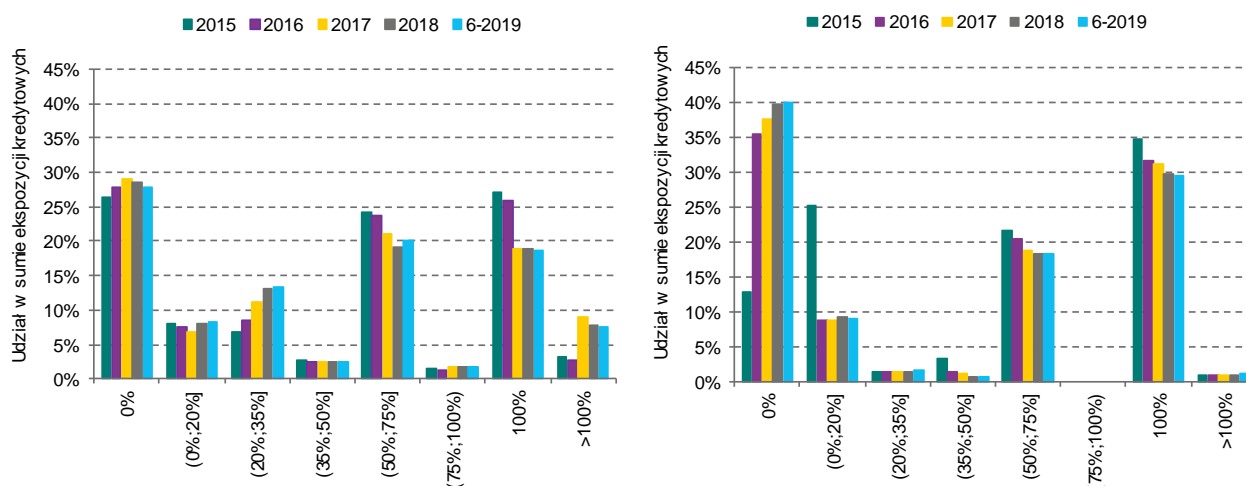
W I półroczu 2019 r. doszło do niewielkich zmian w łącznej ekspozycji na ryzyko. W ramach ryzyka kredytowego nie zaobserwowano istotnych zmian średnich wag ryzyka ani zmian w rozkładach ekspozycji po klasach ekspozycji i wagach ryzyka (zob. Wykres 2.54), które mogłyby świadczyć o optymalizacji na dużą skalę. Nie wzrosło też istotnie pokrycie ekspozycji kredytowych metodą wewnętrznych ratingów. Wzrost łącznej ekspozycji na ryzyko (zob. Wykres 2.53) wynikał głównie z kontynuacji akcji kredytowej, a zmiany w strukturze ekspozycji miały następujące źródła:

- wzrost udziału ekspozycji z wagą ryzyka 0% w bankach spółdzielczych wiąże się głównie ze wzrostem poziomu wzajemnych ekspozycji członków danego systemu ochrony instytucjonalnej (IPS), którzy posiadali zgodę KNF na stosowanie tej preferencyjnej wagi ryzyka.
- postępujący wzrost udziału ekspozycji z wagą ryzyka 35% w bankach komercyjnych to głównie efekt klasyfikowania dużej części nowo udzielonych kredytów mieszkaniowych do klasy ekspozycji zabezpieczonych na nieruchomości i przypisania preferencyjnej wagi ryzyka (względem ekspozycji detalicznych z wagą ryzyka 75%). Banki mają taką możliwość, ponieważ większość tych kredytów jest w pełni i całkowicie zabezpieczona hipoteką na nieruchomości mieszkalnej zgodnie z wymogami Rozporządzenia CRR⁷⁸. Sprzyja temu stosowanie się do wymogów Rekomendacji S, dzięki której większość nowo udzielonych kredytów mieszkaniowych ma LtV poniżej 80%.
- wzrost udziału ekspozycji z wagą ryzyka 75% w klasie ekspozycji detalicznych to głównie efekt wzrostu salda kredytów konsumpcyjnych w portfelach banków, a w grupie banków

⁷⁸ Zob. art. 124 i 125 oraz 208 i 229 Rozporządzenia CRR.

komercyjnych dodatkowo rezultat tzw. „efektu przeniesienia” związanego z przenoszeniem portfeli kredytów mieszkaniowych do banków hipotecyjnych⁷⁹.

Wykres 2.54. Rozkład ekspozycji kredytowych ze względu na wagę ryzyka kredytowego w krajowych bankach komercyjnych (lewy panel) i bankach spółdzielczych (prawy panel)

Uwagi: wartość ekspozycji po zastosowaniu technik redukcji ryzyka i użyciu ekwiwalentów bilansowych, przed ważeniem ryzykiem i użyciem współczynnika wsparcia MSP.

Źródło: NBP.

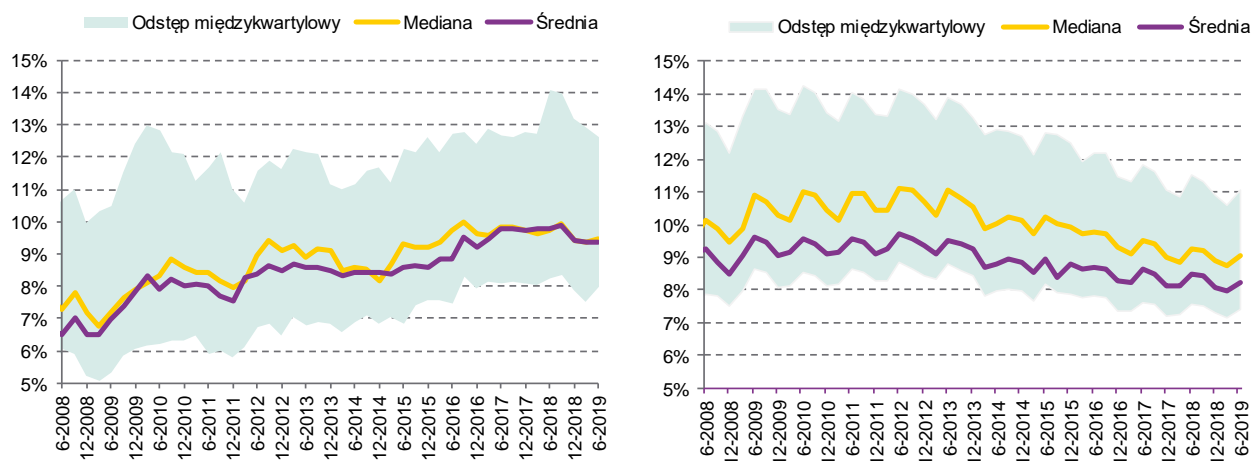
Wskaźnik dźwigni w sektorze pozostawał na bezpiecznym poziomie znacznie powyżej 3%, wyznaczonego jako przyszły minimalny poziom regulacyjny⁸⁰ (zob. Wykres 2.55). Tym niemniej w kilku mniejszych instytucjach, w większości w bankach należących do IPS, wskaźnik dźwigni oscylował koło 3%. Po wejściu w życie Rozporządzenia CRR II w 2021 r., wskaźniki w tej grupie banków mogą ulec

⁷⁹ Zgodnie z ustawą z dnia 29 sierpnia 1997 r. o listach zastawnych i bankach hipotecyjnych, bank hipotecyjny musi stosować w swojej działalności, w tym dla celów rachunku adekwatności kapitałowej, bankowo-hipotecyjną wartość nieruchomości, która jest bardziej konserwatywna (niższa) niż wartość rynkowa nieruchomości, i przez to przy wyznaczaniu wymogu kapitałowego na ryzyko kredytowe metodą standardową część ekspozycji, którą zwykły bank komercyjny (albo bank, który pierwotnie udzielił danego kredytu) klasyfikowałby jako ekspozycja zabezpieczona na nieruchomości z wagą ryzyka 35%, bank hipotecyjny musi klasyfikować jako ekspozycje detaliczne z wagą ryzyka 75%.

⁸⁰ Minimalna wartość wskaźnika dźwigni na poziomie 3% stanie się od 2021 r. komplementarnym wymogiem kapitałowym do stosowanych dotychczas miar opartych na ryzyku w ramach filaru I adekwatności kapitałowej. Szerzej w: Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/876 z dnia 20 maja 2019 r. zmieniające rozporządzenie (UE) nr 575/2013 w odniesieniu do wskaźnika dźwigni, wskaźnika stabilnego finansowania netto, wymogów w zakresie funduszy własnych i zobowiązań kwalifikowalnych, ryzyka kredytowego kontrahenta, ryzyka rynkowego, ekspozycji wobec kontrahentów centralnych, ekspozycji wobec przedsiębiorstw zbiorowego inwestowania, dużych ekspozycji, wymogów dotyczących sprawozdawczości i ujawniania informacji, a także rozporządzenie (UE) nr 648/2012.

poprawie z uwagi na możliwość wyłączenia z miary ekspozycji pozycji dotyczących wzajemnych ekspozycji członków IPS (jeśli takie pozycje za zgodą organu nadzoru otrzymały wagę ryzyka 0%).

Wykres 2.55. Wskaźnik dźwigni w bankach komercyjnych (lewy panel) i bankach spółdzielczych (prawy panel)

Uwagi: wskaźnik dźwigni sprzed 2014 r. na podstawie szacunków.

Źródło: NBP.

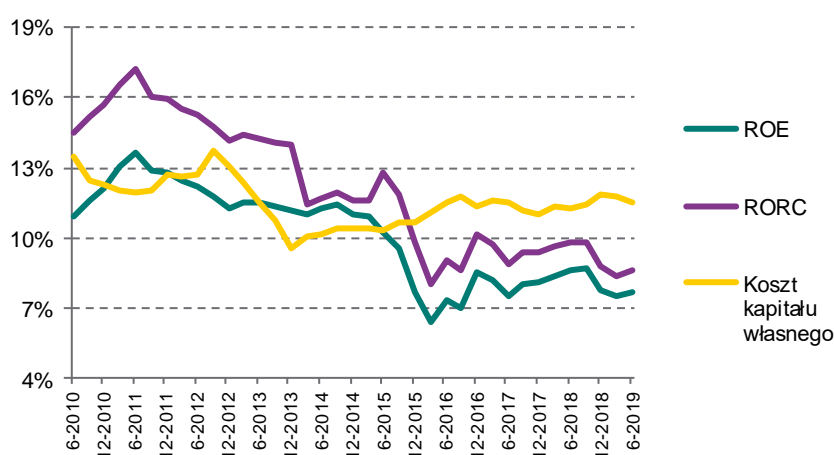
W najbliższych latach wyzwaniem dla banków pozostanie zwiększanie kapitałów. W warunkach obniżonej zyskowności i możliwością wystąpienia kosztów związanych z materializacją ryzyka prawnego (zob. rozdział 2.5 i Ramka 2.1), zatrzymywane zyski najprawdopodobniej nie wystarczą, żeby spełnić na czas łącznie wymogi kapitałowe oraz wymogi MREL. Czynnikiem ograniczającym możliwość pozyskania kapitału akcyjnego ze źródeł zewnętrznych pozostaje utrzymywanie się zyskowności banków poniżej szacowanego implikowanego kosztu kapitału (zob. Wykres 2.56). W tych warunkach potencjalnym źródłem kapitału regulacyjnego, po który mogą sięgnąć banki, będą podporządkowane instrumenty dłużne. W obecnej chwili nadal występują jednak ograniczenia prawne⁸¹ dla emisji instru-

⁸¹ Ograniczeniem dla emisji instrumentów zaliczanych do kapitału dodatkowego Tier I (AT1) są m.in. brak transparentnych rozwiązań w przepisach prawa krajowego pozwalających emitentowi na anulowanie poszczególnych świadczeń wynikających z wyemitowanego instrumentu, w taki sposób żeby nie stanowiło to niewykonania zobowiązania przez emitenta (*event of default*), a także brak transparentnych rozwiązań regulujących umowną konwersję wyemitowanego instrumentu na akcje oraz możliwość trwałego bądź czasowego obniżenia wartości nominalnej instrumentu. Dostosowania wymagają również kwestie podziału zysków regulowanych przez *Kodeks spółek handlowych*, w celu zapewnienia, że środki na wypłaty świadczeń wynikających z instrumentu AT1 pochodzą z pozycji podlegających podziałowi. Konieczne wydaje się również odpowiednie dostosowanie przepisów ustawy *Prawo upadłościowe* w zakresie przesłanek uznania emitenta za niewypłacalnego (art. 11), tj. jak należy uwzględnić w zobowiązaniach pieniężnych zobowiązania wynikające z instrumentów AT1. Wspólnym ograniczeniem dla emisji zagranicznych obligacji zaliczanych do kapitału Tier II i kapitału dodatkowego Tier I pozostaje również występowanie niesprzyjających rozwiązań podatkowych w zakresie podatku u źródła.

mentów zaliczanych do kapitałów dodatkowego Tier I i Tier II, a krajowy rynek instrumentów najprawdopodobniej nie byłby w stanie zaabsorbować wystarczającej wartości takich instrumentów. Dodatkowo dług niektórych emitentów znajdujący się obecnie w portfelach krajowych inwestorów instytucjonalnych jest bliski osiągnięcia limitów zaangażowań, przez co emitenci ci będą zmuszeni do konkurencji o inwestorów na rynkach międzynarodowych. Czynnikiem przemawiającym za kierowaniem emisji na zagraniczny rynek długu wydają się zwiększony popyt inwestorów zagranicznych i ich poszukiwanie inwestycji o wyższej rentowności (*search for yield*, zob. Wykres 2.57).

Wykres 2.56. Szacunkowy koszt kapitału własnego na tle rentowności kapitału banków notowanych na GPW

Uwagi: uwzględniono banki wchodzące w skład indeksu WIG-banki. Aktywa tych banków na koniec czerwca 2019 r. stanowiły prawie 80% sektora bankowego. Zyskowność kapitału regulacyjnego (RORC) została wyliczana na bazie kapitału Tier I po wyeliminowaniu zdarzeń jednorazowych. Wartości zaprezentowanych wskaźników są wartościami średnioważonymi.

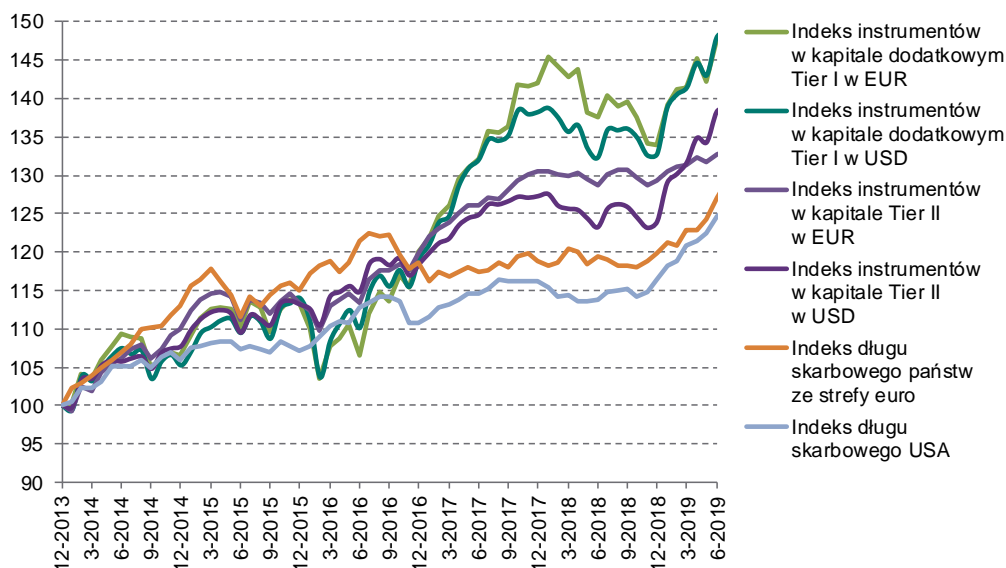
Źródło: obliczenia NBP na podstawie Bloomberg.

Dla mniejszych banków i tych, które nie podejmowały dotychczas prób emisji na rynkach zagranicznych, konkurowanie o inwestora na globalnym rynku długu będzie stanowić wyzwanie i wiązać się z dodatkowymi kosztami (m.in. koszt uzyskania ratingu). Dodatkowo w najbliższych latach konkurencję może wzmacniać złożenie się dwóch czynników: niskich rentowności instrumentów dłużnych i możliwości wcześniejszego wykupienia przez banki znacznej części dotychczas wyemitowanych instrumentów zaliczanych do kapitału dodatkowego Tier I⁸². W takich warunkach dotychczasowi emitenci mogą chcieć odnowić finansowanie przy niższym koszcie⁸³.

⁸² Zgodnie z art. 52 ust. 1 lit. i) rozporządzenia CRR opcja wykupu wbudowana w instrument zaliczany do kapitału dodatkowego Tier I może być wykonana nie wcześniej niż po upływie pięciu lat od daty emisji.

⁸³ Szerzej: "Banks gear up for high-risk debt sales in 'once in a lifetime' market", Reuters, 18 września 2019 r. <https://www.reuters.com/article/us-europe-banks-bankcapital/banks-gear-up-for-high-risk-debt-sales-in-once-in-a-lifetime-market-idUSKBN1W317Q>

Wykres 2.57. Porównanie indeksów całkowitego zwrotu z instrumentów finansowych zaliczanych do kapitału dodatkowego Tier I, kapitału Tier II i indeksów całkowitego zwrotu z instrumentów skarbowych państw ze strefy euro i USA

Uwagi: indeksy długu skarbowego iboxx Eurozone Sovereign Overall TRI i iboxx USD 1-10Y Sovereign Overall Tri znormalizowane (1.01.2014 = 100). Indeksy instrumentów w kapitale dodatkowym Tier I i kapitale Tier II to indeksy z grupy Markit iBoxx Contingent Convertible Liquid Developed Markets AT1 TRI Index i Markit iBoxx Contingent Convertible Liquid Developed Markets T2 TRI Index.

Źródło: dane Bloomberg i obliczenia NBP.

W przypadku banków spółdzielczych czynnikiem ograniczającym możliwości wzrostu kapitału podstawowego Tier I, oprócz niskiej zyskowności, jest często brak realnych zachęt dla udziałowców do zwiększania zaangażowania finansowego w działanie banku spółdzielczego.

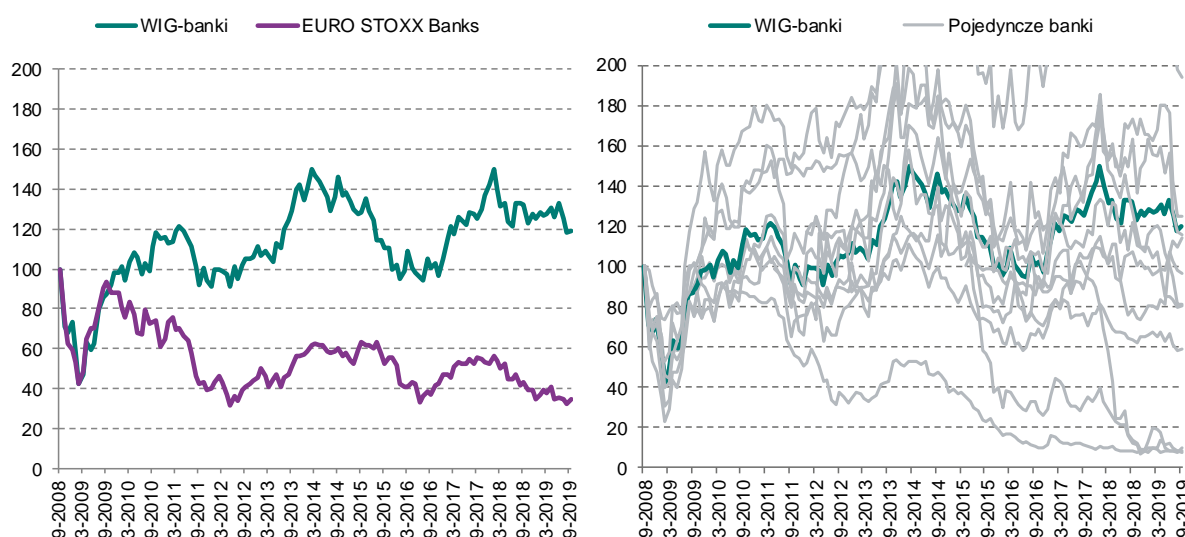
2.7. Rynkowa ocena banków

Rynkowa ocena polskiego sektora bankowego w ostatnich sześciu miesiącach pogorszyła się. Ceny akcji większości polskich banków podążały za trendami na giełdach globalnych i nieznacznie się obniżyły (zob. Wykres 2.58). Niepewność związana z oczekiwaniem na orzeczenie TSUE dotyczącym sposobu rozstrzygnięcia sporów między bankami a kredytobiorcami posiadającymi kredyty indeksowane do walut obcych (zob. Ramka 2.1) przyczyniła się dodatkowo do istotnego spadku cen akcji banków posiadających znaczne portfele takich kredytów. Również publikacja opracowania naukowego przez pracowników Biura Studiów i Analiz Sądu Najwyższego, dotycząca kredytów walutowych wywołała głębokie, choć krótkotrwałe spadki tych banków⁸⁴. Średni wskaźnik „cena do wartości księgowej” dla banków notowanych na GPW kontynuował trend spadkowy i obniżył się do poziomu 1,1 (zob. Wykres 2.59). Był to wynik najgorszy od maja 2009 r. Jednak, dwukrotnie wyższe wartości tego wskaźnika dla

⁸⁴ "Kredyty Walutowe. Węzłowe zagadnienia", sierpień 2019 r., Biuro Studiów i Analiz Sądu Najwyższego.

polskich banków w porównaniu do banków europejskich świadczą o utrzymywaniu się wśród inwestorów przekonania o większym potencjale do generowania zysków przez polskie banki, choć przewaga ta znacznie się zmniejszyła od maksymalnych wartości notowanych w 2010 r.

Wykres 2.58. Kursy indeksów WIG-banki i EURO STOXX Banks (lewy panel) oraz akcji polskich banków (prawy panel)

Uwagi: kursy indeksów i akcji banków przeskalowane do 100 na początku kryzysu finansowego 15 września 2008 r. Dla zachowania porównywalności wykresów, linie reprezentujące zmiany cen akcji dwóch banków zostały zaprezentowane do wartości 200.

Źródło: obliczenia NBP na podstawie Thomson Reuters.

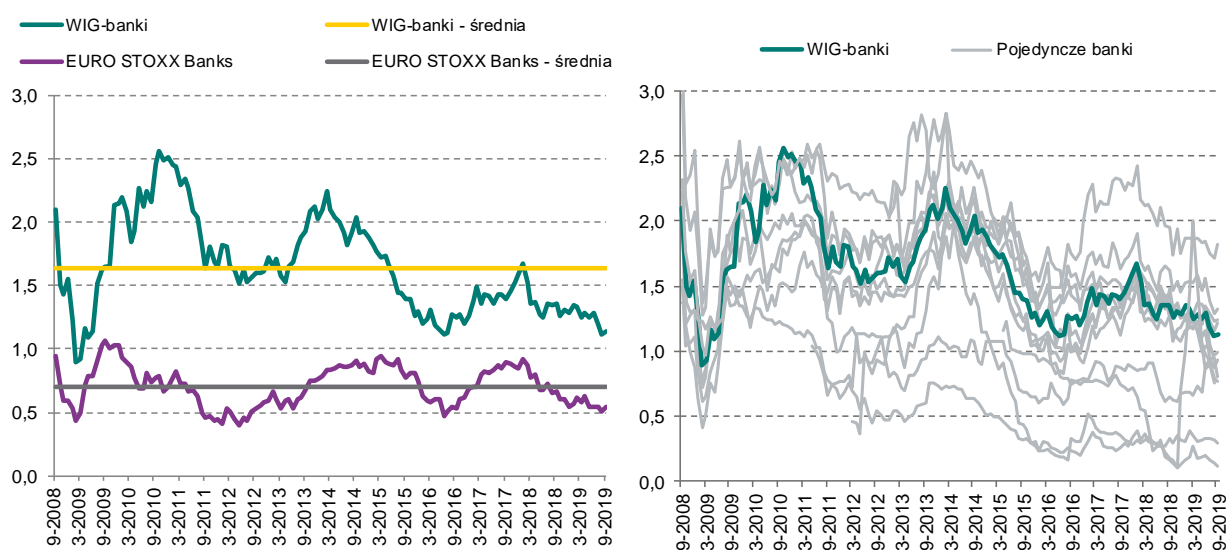
Czynniki krajowe w zróżnicowany sposób wpływały na wycenę polskich banków. Dobra sytuacja makroekonomiczna i optymizm przedsiębiorców i gospodarstw domowych ograniczały negatywny wpływ niestabilnej sytuacji na rynkach globalnych. Analitycy rynkowi sygnalizowali jednak, że znaczne obciążenia podatkowe i utrzymujące się niskie stopy procentowe mogą pogorszyć wyniki banków. W podobnym kierunku działała percepcja zwiększonego ryzyka prawnego związanego z orzeczeniem TSUE.

Agencje ratingowe potwierdziły dobrą sytuację polskiego sektora bankowego oraz podniosły ratingi większości ocenianych banków (zob. Tabela 2.5). Potwierdzając stabilną perspektywę dla sektora bankowego w Polsce, agencja Moody's podkreśliła jego wysoką płynność, finansowanie się krajowymi depozytami sektora niefinansowego i utrzymywanie wysokiej jakości kapitałów⁸⁵. Z kolei agencja Fitch, potwierdzając rating Polski na poziomie A-, wskazała na pozytywne wsparcie dla tej oceny ze strony stabilnego systemu bankowego. Zwróciła również uwagę na możliwość poniesienia przez niektóre banki strat związanych z wyrokiem TSUE w dłuższym okresie⁸⁶.

⁸⁵ Komunikat Moody's z 23 września 2019 r. „Moody's - Outlook for Polish banking is stable on economic growth” https://www.moody.com/research/Moodys-Outlook-for-Polish-banking-is-stable-on-economic-growth--PBC_1196024.

⁸⁶ Komunikat Fitch z 27 września 2019 r. „Fitch Affirms Poland at A-; Outlook Stable”, <https://www.fitchratings.com/site/pr/10087602>

Wykres 2.59. Wskaźnik „cena do wartości księgowej” dla indeksów WIG-banki i EURO STOXX Banks (lewy panel) i polskich banków (prawy panel)

Uwaga: wartość średnia z wartości indeksów w latach 2009-2019.

Źródło: obliczenia NBP na podstawie Thomson Reuters i Bloomberg.

Ocena rynkowa polskich banków nie zmieniła się istotnie po opublikowaniu orzeczenia TSUE 3 października 2019 r.⁸⁷ W tym dniu notowania akcji banków charakteryzowały się znaczną zmiennością. Na koniec sesji wartość indeksu WIG-banki była niższa o 1% od wartości w dniu poprzednim, a największy spadek ceny pojedynczego banku wynosił około 5%. Spadki te zbiegły się z istotnym pogorszeniem notowań akcji na giełdach globalnych. W dniach 2 i 3 października 2019 r. m.in. indeksy FTSE, DAX i EURO STOXX Banks utraciły około 3% swojej wartości. W kolejnych dniach akcje polskich banków odrobiły straty. Brak istotnej zmiany cen akcji banków posiadających znaczne portfele kredytów indeksowanych do walut obcych w dniu wydania orzeczenia wskazuje, że inwestorzy giełdowi zakładają, że ewentualne koszty banków byłyby rozłożone w dłuższym terminie. Podobny pogląd reprezentują agencje ratingowe. Agencje Moody's i S&P, utrzymując rating Polski, wskazały, że straty banków mogą być istotne, ale będą rozłożone w czasie i w znacznym stopniu są uzależnione od linii orzeczniczej sądów w Polsce, natomiast agencja Fitch potwierdziła ratingi trzech banków, w tym dwóch posiadających znaczne portfele kredytów indeksowanych do walut obcych.

⁸⁷ Wspomniane w akapicie wydarzenia miały miejsce po przyjętym *cut off*-ie. Okres objęty analiza został wydłużony o dwa tygodnie ze względu na duże zainteresowanie wyrokiem TSUE i niepewność na rynku przed jego ogłoszeniem.

Tabela 2.5. Ratingi polskich banków ocenianych w okresie od 1 kwietnia do 30 września 2019 r.

Moody's	Podstawowa ocena kredytowa	Rating depozytowy długoterminowy	Rating depozytowy krótkoterminowy	Perspektywa
Santander Bank Polska ¹	baa2 (baa3)	A2 (A3)	P-1 (P-2)	STA (POZ)
mBank ^{2,6}	baa3 (ba1)	A3 (Baa1)	P-2 (P-2)	NEG (POZ)
Bank Millennium ³	baa3 (ba1)	Baa1 (Baa2)	P-2 (P-2)	STA (POZ)
Getin Noble Bank ⁴	ca (caa1)	Caa1 (B2)	NP (NP)	NEG (NEG)
mBank Hipoteczny ^{2,6}	brak (brak)	A3 (Baa1)	P-2 (P-2)	NEG (POZ)
Fitch	Viability rating	Rating długoterminowy	Rating krótkoterminowy	Perspektywa
Getin Noble Bank ⁴	b- (b-)	B- (B-)	B (B)	NEG (STA)
S&P	Rating indywidualny	Rating długoterminowy	Rating krótkoterminowy	Perspektywa
mBank ⁵	bbb (bbb)	BBB (BBB+)	A-2 (A-2)	ROZ (NEG)

1. Santander Bank Polska: poprawa jakości aktywów i zyskowności banku.
2. mBank (mBank Hipoteczny): poprawa jakości aktywów i zyskowności banku.
3. Bank Millennium: podniesienie ratingu większościowego inwestora – portugalskiego banku BCP.
4. Getin Noble Bank: znaczne pogorszenie zyskowności i pozycji kapitałowej.
5. mBank - możliwość sprzedaży większościowego pakietu akcji banku.
6. mBank (mBank Hipoteczny): obniżenie perspektywy do negatywnej ze względu na możliwość sprzedaży większościowego pakietu akcji banku.

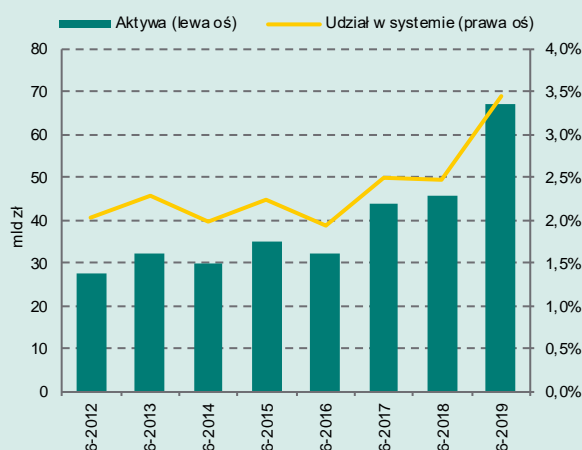
Uwaga: w nawiasie stan na koniec marca 2019 r. Definicje ratingów w Słowniczku.

Źródło: www.moody.com, www.fitchpolska.com, www.standardandpoors.com.

Ramka 2.4. Działalność oddziałów instytucji kredytowych (OIK) w Polsce

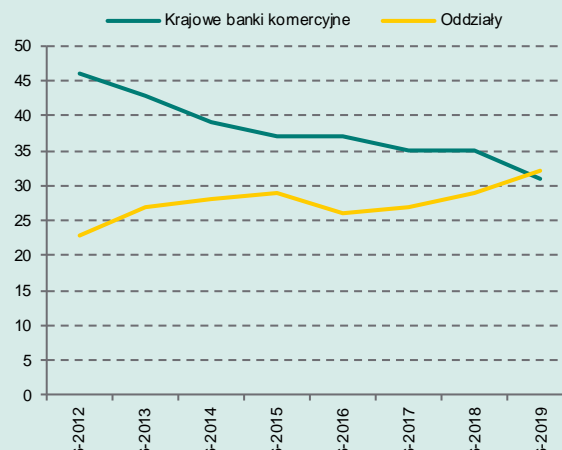
W ostatnich latach nastąpił zauważalny wzrost liczby oddziałów instytucji kredytowych działających w Polsce - na koniec czerwca 2019 r. funkcjonowało ich więcej niż krajowych banków komercyjnych. Jednocześnie udział oddziałów w aktywach polskiego sektora bankowego zwiększył się (zob. Wykres 2.60). Wciąż jednak znaczenie tych instytucji w sektorze bankowym jest niewielkie (3,4% aktywów systemu). Na koniec czerwca 2019 r. w Polsce działały 32 oddziały instytucji kredytowych o łącznej wartości aktywów 67,4 mld zł. W podziale na kraj pochodzenia, największe aktywa posiadają oddziały banków zarejestrowanych we Francji, w Austrii oraz w Luksemburgu⁸⁸.

Wykres 2.60. Aktywa oddziałów instytucji kredytowych oraz ich udział w aktywach krajowego sektora bankowego

Źródło: NBP.

Wykres 2.61. Liczba działających w Polsce krajowych banków komercyjnych oraz oddziałów instytucji kredytowych

Źródło: NBP.

Wzrost liczby OIK działających na polskim rynku jest między innymi wynikiem działań optymalizacyjnych prowadzonych przez zagraniczne grupy bankowe. Zmiana formy organizacyjnej z banku krajowego na oddział daje możliwość przeniesienia większości funkcji zarządczych na szczebel zagranicznej centrali, co pozwala na integrację zarządzania ryzykiem na poziomie całej grupy i przyczynia się do redukcji kosztów. W okresie od połowy 2012 r. do połowy 2019 r. na takie działanie zdecydowało się 7 instytucji – na koniec czerwca 2019 r. działalność na polskim rynku prowadziło 6 z nich, o łącznych aktywach 29,8 mld zł. Szczególnym przykładem przekształcenia był Raiffeisen Bank Polska, który po sprzedaży wydzielonej części przedsiębiorstwa do BNP Paribas Polska, pozostałe aktywa przeniósł do nowo powstałego oddziału, co wpłynęło w dużym stopniu na wzrost udziału OIK w sektorze bankowym odnotowany pod koniec 2018 r.

⁸⁸ Licencje w Luksemburgu pozyskują często grupy bankowe spoza UE, które następnie na podstawie zarejestrowanej w Luksemburgu działalności otwierają oddziały w innych krajach Unii. W przypadku luksemburskich oddziałów działających w Polsce, 99% aktywów należy do banków pochodzących z Chin.

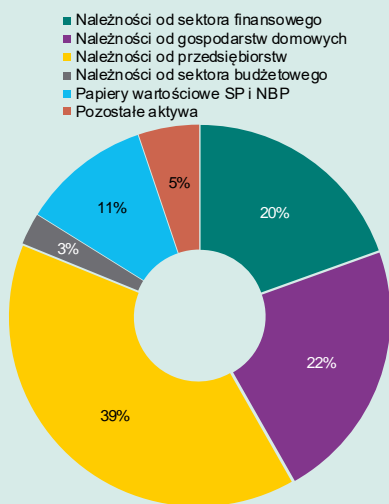

Z kolei dla podmiotów zainteresowanych wejściem na polski rynek i rozwijaniem swojej działalności bankowej od podstaw, rozpoczęcie oraz prowadzenie działalności w formie oddziału instytucji kredytowej – dzięki zasadzie jednolitego paszportu – jest znacznie ułatwione dla inwestorów z UE. W okresie od 1 lipca 2012 r. do 30 czerwca 2019 r. na rozpoczęcie działalności w tej formie zdecydowało się 9 instytucji (z pośród nich na koniec II kwartału 2019 r. działało nadal 8 podmiotów, a ich łączne aktywa wynosiły 8,5 mld zł).

Charakterystyka działalności OIK w Polsce

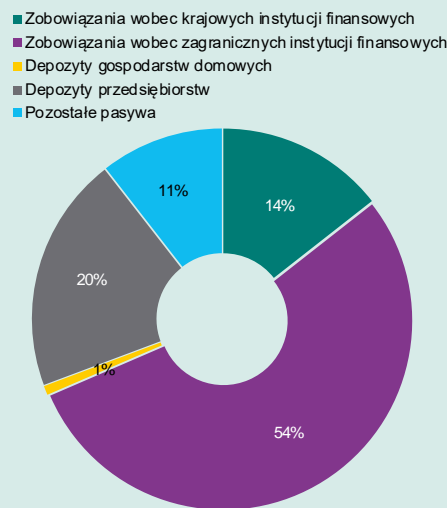
W strukturze aktywów większości OIK dominują kredyty dla sektora niefinansowego (ok. 60% bilansu). Głównym składnikiem tego portfela są należności od przedsiębiorstw, tj. grupy klientów wokół której OIK koncentrują swoją działalność. Drugą, pod względem wartości, klasą aktywów są należności od podmiotów finansowych, wśród których równorzędną pozycję do środków ulokowanych w bankach (zagranicznych i krajowych) zajmują należności od pozostałych instytucji, tj. pośrednictwa finansowego i instytucji pomocniczych. Jedynie nieliczne oddziały angażują swoje środki w papiery skarbowe, co może wynikać z wyłączenia OIK działających w Polsce z obowiązku utrzymywania płynności płatniczej oraz sprawozdawania się w tym zakresie (normy LCR, M3, M4)⁸⁹. Oddziały instytucji kredytowych nie angażują się także w finansowanie jednostek budżetowych, jedynie nieliczne OIK utrzymują niewielką ekspozycję na komunalne papiery wartościowe.

Wykres 2.62. Struktura aktywów oddziałów instytucji kredytowych wg stanu na 30.06.2019 r.

Źródło: NBP.

Wykres 2.63. Struktura pasywów oddziałów instytucji kredytowych wg stanu na 30.06.2019 r.

Źródło: NBP.

Relatywnie wysoki udział należności od gospodarstw domowych wynika głównie ze wspomnianego przeniesienia do oddziału części aktywów Raiffeisen Bank Polska (przede wszystkim kre-

⁸⁹ Oddział, jako część banku w kraju macierzystym, kontrybuuje do łącznej ekspozycji na ryzyko, miary ekspozycji we wskaźniku dźwigni finansowej i elementów miar płynnościowych (LCR i NSFR).

dytów mieszkaniowych w walutach obcych). Pozostałe OIK w niewielkim stopniu angażują się w kredytowanie osób prywatnych.

Głównym źródłem finansowania oddziałów są środki pochodzące od zagranicznych banków, z których istotną część stanowią zobowiązania wobec centrali. Łącznie ze środkami pozyskanymi od krajowych instytucji finansowych (głównie banków) zobowiązania wobec podmiotów sektora finansowego stanowią blisko 70% sumy bilansowej OIK. Finansowanie uzupełniają depozyty przedsiębiorstw zarejestrowanych głównie w Polsce. W związku z notyfikowaniem działalności w ostatnich latach także przez instytucje unijne, których strategia zakłada przyjmowanie w sposób masowy depozytów ludności, należy oczekiwać, że udział tych depozytów złożonych w oddziałach instytucji kredytowych i ubezpieczonych w macierzystych funduszach gwarancji depozytów w kraju pochodzenia instytucji kredytowej będzie rósł. Dodatkowo, konkurowanie o depozyt przez te oddziały może stopniowo wpływać na polskie banki. Oznacza to potrzebę większej uwagi nadzorczej ze strony UOKiK oraz KNF nad działalnością tych oddziałów, w tym poprzez współpracę z nadzorem macierzystym.

Dochodowość większości oddziałów jest niska. Zwrot z aktywów tej grupy instytucji wyniósł, wg stanu na koniec czerwca 2019 r., około 0,3% i był on istotnie niższy od średniej dla całego sektora bankowego. Przy ocenie efektywności funkcjonowania tych podmiotów należy jednak uwzględnić to, że głównym celem ich działalności na polskim rynku jest realizacja zadań postawionych przez grupę, do których należy m.in. obsługa klientów działających na międzynarodowych rynkach oraz obsługa spółek finansowych i niefinansowych z grupy strategicznego akcjonariusza. W przypadku niektórych OIK niska rentowność związana jest z wygaszaniem działalności bankowej prowadzonej w Polsce.

Jednocześnie, jakość aktywów większości OIK jest dobra - wskaźnik należności od sektora niefinansowego z utratą wartości kształtuje się na poziomie około 4%.

Nadzór nad działalnością oddziałów instytucji kredytowych

Zgodnie z zapisami dyrektywy CRD IV, kompetencje KNF w zakresie bieżącego nadzoru nad oddziałami instytucji kredytowych są ograniczone, gdyż funkcja ta jest głównie sprawowana przez nadzór z państwa macierzystego OIK. Podejmowanie działań nadzorczych takich jak kontrole i inspekcje na miejscu, czy zobowiązanie oddziału do przekazania informacji na temat jego działalności, może odbywać się w sytuacji, gdy właściwe organy państwa goszczącego uznają to za stosowne ze względu na stabilność systemu finansowego. UKNF może współpracować i prowadzić wymianę informacji z właściwymi władzami nadzorczymi w zakresie kolegiów organów nadzoru, a także uczestniczyć w działaniach związanych z przygotowaniem i realizacją planów naprawy oraz planów restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji. Dobrą praktyką, zgodną z prawem UE, stosowaną przez KNF wobec OIK jest określanie warunków w interesie dobra ogólnego, co pozwala na nakładanie dodatkowych obowiązków na te instytucje oraz na rozszerzanie zakresu kontroli nad

nimi⁹⁰. Możliwe konsekwencje braku efektywnego nadzoru nad działalnością OIK oraz braku właściwej współpracy nadzorców z dwóch jurysdykcji obrazuje przykład Danske Banku, którego estoński oddział został oskarżony o pranie pieniędzy na znaczną skalę – ok. 200 mld €. W rezultacie afery duńska grupa wycofuje się z działalności na estońskim rynku po tym jak lokalny nadzorca nakazał zamknięcie oddziału Danske Banku.

Aktualne dane sprawozdawcze nie wskazują, aby z aktywnością oddziałów instytucji kredytowych na polskim rynku związane było istotne ryzyko. Jednak z uwagi na rosnący udział OIK w aktywach sektora bankowego, należy prowadzić działania mające na celu adekwatną identyfikację ryzyka w tym segmencie rynku.

Znaczenie właściwej wymiany informacji dla efektywnej realizacji celów nadzoru makroostrożnościowego dostrzegła także Europejska Rada ds. Ryzyka Systemowego (ERRS), która na wrześnieowym posiedzeniu Rady Generalnej przyjęła zalecenie w sprawie wymiany informacji na temat oddziałów⁹¹. Wdrożenie zalecenia powinno zapewnić krajowym organom makroostrożnościowym dostęp „na żądanie” do informacji na temat oddziałów instytucji kredytowych działających w ich jurysdykcji, w szczególności, jeśli mają one znaczenie systemowe dla kraju goszczącego. Usprawnienie procesu wymiany informacji wymaga podjęcia działań przez odpowiednie organy zarówno na szczeblu krajowym, jak i unijnym.

---

⁹⁰ Wymagania te mogą dotyczyć m.in. prowadzenia działalności zgodnie z dobrymi praktykami rynkowymi stosowanymi przez inne banki w Polsce, obowiązującymi przepisami i decyzjami władz regulacyjnych (m.in. KNF, UOKiK oraz Rzecznika Finansowego), honorowania rozstrzygnięć polskich sądów dla potrzeb powództw cywilnoprawnych umów zawartych przez klientów banku czy wypełniania wymogów informacyjnych wobec klientów.

⁹¹ <https://www.esrb.europa.eu/news/pr/date/2019/html/esrb.pr191002~8efb305920.en.html>

2.8. Wybrane wskaźniki opisujące sytuację sektora bankowego (krajowych banków komercyjnych oraz banków spółdzielczych)

Tabela 2.6. Sektor bankowy

w %	6-2018	9-2018	12-2018	3-2019	6-2019
Zyskowność aktywów (ROA)	0,82	0,82	0,72	0,68	0,69
Zyskowność kapitału (RORC)	8,5	8,5	7,6	7,3	7,5
Zyskowność kapitału (ROE)	7,5	7,6	6,9	6,6	6,8
Marża odsetkowa netto (NIM)	2,49	2,50	2,51	2,52	2,53
Wyniki odsetkowe do wyniku działalności bankowej	69,6	70,1	71,6	71,7	71,9
Wyniki nieodsetkowe do wyniku działalności bankowej	30,4	29,9	28,4	28,3	28,1
Koszty operacyjne do wyniku działalności bankowej (CTI)	57,7	57,9	58,5	59,4	58,7
Wynik z tytułu odpisów na oczekiwane straty kredytowe do wyniku działalności bankowej	13,7	13,4	14,3	14,5	14,9
Tempo wzrostu kredytów (r/r)					
- sektor niefinansowy	5,3	5,7	5,8	5,8	5,8
- gospodarstwa domowe	5,1	5,2	5,5	5,5	5,8
- kredyty konsumpcyjne	9,5	9,3	9,1	8,7	8,9
- kredyty mieszkaniowe	3,9	4,2	4,9	4,9	5,3
- przedsiębiorstwa	5,6	6,7	6,5	6,4	5,6
Wskaźniki kredytów zagrożonych					
- sektor niefinansowy	7,1	7,0	6,9	6,8	6,8
- gospodarstwa domowe	6,1	6,0	5,9	6,0	6,0
- kredyty konsumpcyjne	11,1	11,0	10,8	11,0	10,8
- kredyty mieszkaniowe	2,6	2,5	2,5	2,5	2,4
- przedsiębiorstwa	9,0	9,0	8,7	8,5	8,6
Wynik z tytułu odpisów na oczekiwane straty kredytowe do kredytów netto					
- sektor niefinansowy	0,89	0,87	0,88	0,90	0,93
- gospodarstwa domowe	0,87	0,86	0,98	1,00	1,01
- kredyty konsumpcyjne	2,13	2,17	2,38	2,45	2,64
- kredyty mieszkaniowe	0,21	0,17	0,15	0,15	0,08
- przedsiębiorstwa	0,92	0,89	0,72	0,73	0,78
Luka finansowania	2,4	3,2	1,5	0,6	0,2
Łączny współczynnik kapitałowy	18,1	18,4	18,3	18,3	18,3
Współczynnik kapitału Tier I	16,1	16,4	16,3	16,2	16,2
Współczynnik kapitału podstawowego Tier I	16,1	16,4	16,3	16,2	16,2
Dźwignia finansowa (krotność)	9,8	9,7	10,2	10,3	10,3
Wskaźnik dźwigni finansowej według CRDIV/CRR	9,7	9,8	9,3	9,3	9,3

Uwaga: wskaźniki ROA, RORC, NIM, CTI oraz wynik z tytułu odpisów na oczekiwane straty netto do kredytów netto/wyniku działalności bankowej – dane annualizowane. Wskaźniki kapitałowe oraz zwroty z kapitału obliczone dla banków krajowych bez BGK. Tempo wzrostu kredytów po wyeliminowaniu wpływu zmian kursów walutowych.

Źródło: NBP.

Tabela 2.7. Krajowe banki komercyjne

w %	6-2018	9-2018	12-2018	3-2019	6-2019
Zyskowość aktywów (ROA)	0,85	0,85	0,75	0,71	0,73
Zyskowość kapitału (RORC)	8,7	8,7	7,8	7,4	7,7
Zyskowość kapitału (ROE)	7,7	7,8	7,0	6,7	6,9
Marża odsetkowa netto (NIM)	2,50	2,52	2,54	2,55	2,56
Wyniki odsetkowe do wyniku działalności bankowej	69,4	69,8	71,4	71,4	71,7
Wyniki nieodsetkowe do wyniku działalności bankowej	30,6	30,2	28,6	28,6	28,3
Koszty operacyjne do wyniku działalności bankowej (CTI)	54,0	54,0	54,4	55,3	54,5
Wynik z tytułu odpisów na oczekiwane straty kredytowe do wyniku działalności bankowej	13,7	13,4	14,3	14,5	14,8
Tempo wzrostu kredytów (r/r)					
- sektor niefinansowy	5,3	5,7	3,9	4,1	3,9
- gospodarstwa domowe	5,5	5,6	3,5	3,5	3,8
- kredyty konsumpcyjne	9,1	9,0	7,7	7,8	8,1
- kredyty mieszkaniowe	3,8	4,1	1,6	1,7	2,1
- przedsiębiorstwa	5,0	6,0	4,7	5,4	4,0
Wskaźniki kredytów zagrożonych					
- sektor niefinansowy	7,1	7,1	6,8	6,8	6,8
- gospodarstwa domowe	6,2	6,1	5,9	6,0	6,0
- kredyty konsumpcyjne	11,4	11,2	11,1	11,3	11,1
- kredyty mieszkaniowe	2,7	2,5	2,5	2,5	2,4
- przedsiębiorstwa	9,0	9,0	8,6	8,4	8,5
Wynik z tytułu odpisów na oczekiwane straty kredytowe do kredytów netto					
- sektor niefinansowy	0,88	0,86	0,88	0,89	0,92
- gospodarstwa domowe	0,89	0,87	0,99	1,00	1,02
- kredyty konsumpcyjne	2,18	2,22	2,45	2,52	2,72
- kredyty mieszkaniowe	0,21	0,17	0,13	0,12	0,06
- przedsiębiorstwa	0,90	0,86	0,68	0,70	0,76
Luka finansowania	5,1	5,7	2,8	1,7	1,5
LCR	142,7	152,4	156,3	152,0	146,1
Łączny współczynnik kapitałowy	18,1	18,5	18,4	18,4	18,3
Współczynnik kapitału Tier I	16,0	16,4	16,3	16,2	16,2
Współczynnik kapitału podstawowego Tier I	16,0	16,4	16,3	16,2	16,2
Dźwignia finansowa (krotność)	9,7	9,6	10,1	10,1	10,2
Wskaźnik dźwigni finansowej według CRDIV/CRR	9,8	9,9	9,4	9,4	9,4

Uwaga: wskaźniki ROA, RORC, NIM, CTI oraz wynik z tytułu odpisów na oczekiwane straty netto do kredytów netto/wyniku działalności bankowej – dane annualizowane. Wskaźniki kapitałowe oraz zwroty z kapitału obliczone dla krajowych banków komercyjnych bez BGK, LCR dodatkowo z pominięciem banków zrzeszających. Tempo wzrostu kredytów po wyeliminowaniu wpływu zmian kursów walutowych.

Źródło: NBP.

Tabela 2.8. Banki spółdzielcze

w %	6-2018	9-2018	12-2018	3-2019	6-2019
Zyskowość aktywów (ROA)	0,44	0,42	0,48	0,50	0,45
Zyskowość kapitału (RORC)	5,1	5,0	5,7	5,9	5,4
Zyskowość kapitału (ROE)	4,6	4,6	5,3	5,5	5,0
Marża odsetkowa netto (NIM)	2,87	2,86	2,80	2,78	2,76
Wyniki odsetkowe do wyniku działalności bankowej	77,3	77,6	77,3	77,5	77,7
Wyniki nieodsetkowe do wyniku działalności bankowej	22,7	22,4	22,7	22,5	22,3
Koszty operacyjne do wyniku działalności bankowej (CTI)	68,7	69,0	69,8	69,8	69,5
Wynik z tytułu odpisów na oczekiwane straty kredytowe do wyniku działalności bankowej	15,9	15,9	13,0	12,5	13,6
Tempo wzrostu kredytów (r/r)					
- sektor niefinansowy	3,5	2,9	2,3	2,3	2,7
- gospodarstwa domowe	3,5	3,3	3,0	4,2	4,6
- kredyty konsumpcyjne	1,8	1,5	2,2	3,5	3,0
- kredyty mieszkaniowe	15,4	14,6	14,2	12,9	13,1
- przedsiębiorstwa	3,5	1,9	0,4	-2,0	-1,9
Wskaźniki kredytów zagrożonych					
- sektor niefinansowy	8,8	8,8	9,1	8,9	8,9
- gospodarstwa domowe	5,1	5,2	5,4	5,3	5,4
- kredyty konsumpcyjne	5,9	6,0	6,0	6,1	6,0
- kredyty mieszkaniowe	1,8	1,8	1,7	1,7	1,7
- przedsiębiorstwa	17,3	17,5	18,1	17,7	17,6
Wynik z tytułu odpisów na oczekiwane straty kredytowe do kredytów netto					
- sektor niefinansowy	1,18	1,19	1,03	1,01	1,10
- gospodarstwa domowe	0,70	0,70	0,62	0,61	0,67
- kredyty konsumpcyjne	1,01	0,98	0,79	0,80	0,85
- kredyty mieszkaniowe	0,17	0,18	0,13	0,13	0,11
- przedsiębiorstwa	2,36	2,37	2,07	2,00	2,19
Luka finansowania	-54,3	-53,3	-57,8	-58,7	-57,4
LCR na bazie jednostkowej	439,3	444,3	442,2	539,8	479,3
LCR na bazie skonsolidowanej	212,3	214,5	230,9	254,3	245,9
Łączny współczynnik kapitałowy	17,8	17,6	17,6	17,4	17,9
Współczynnik kapitału Tier I	16,9	16,7	16,8	16,6	17,1
Współczynnik kapitału podstawowego Tier I	16,8	16,7	16,7	16,6	17,1
Dźwignia finansowa (krotność)	11,5	11,6	12,1	12,3	11,9
Wskaźnik dźwigni finansowej według CRDIV/CRR	8,5	8,4	8,1	7,9	8,2

Uwaga: wskaźniki ROA, RORC, NIM, CTI oraz wynik z tytułu odpisów na oczekiwane straty netto do kredytów netto/wyniku działalności bankowej – dane annualizowane. LCR jednostkowy – dane dla banków spółdzielczych, które muszą spełniać normę LCR na bazie jednostkowej. LCR skonsolidowany – dane dla banków spółdzielczych, które miały zgodę na spełnianie normy LCR na bazie skonsolidowanej i dla banków zrzeszających

Źródło: NBP.

3. Sektor spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych

3.1.1. Charakterystyka sektora SKOK⁹²

Sytuacja sektora spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych nie zmieniła się zasadniczo w analizowanym okresie. Na koniec czerwca 2019 r. w sektorze skok funkcjonowało 26 podmiotów (tj. o 4 mniej niż na koniec 2018 r.⁹³), których aktywa wyniosły 9,3 mld zł. Działalność kas nadal charakteryzowała niska efektywność, a większość z nich była zobowiązana do realizacji programów postępowania naprawczego⁹⁴. Zaobserwowana na koniec I półrocza 2019 r. poprawa wskaźników sektora była głównie efektem statystycznym - zakończenia działalności przez kasy generujące straty i wykazujące ujemne fundusze własne.

W pierwszej połowie 2019 r. nastąpił niewielki spadek aktywów (o 0,3 mld zł, tj. około 3,5%), głównie w efekcie przejścia jednej kasy przez bank komercyjny (zob. Wykres 3.1). W przypadku kas kontynuujących działalność⁹⁵ spadek ten był nieznaczny (o 0,2%) i towarzyszył mu wzrost ich portfeli kredytowych.

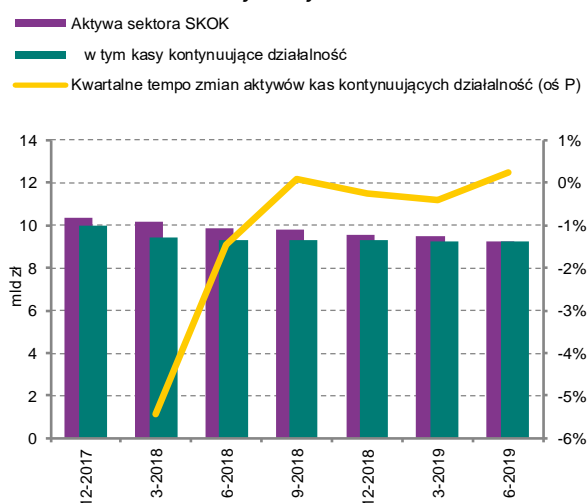
Poziom koncentracji podmiotowej sektora skok pozostaje wysoki – kilka największych kas determinuje wyniki całego sektora (zob. Tabela 3.1). Udział kas dużych w aktywach sektora utrzymuje się na poziomie około 85%. Z kolei pod względem liczebności prawie połowa sektora to kasy z aktywami poniżej 50 mln zł; udział tej grupy kas w aktywach sektora spadł do 2,5% (zob. Wykres 3.2).

⁹² Analizę sytuacji sektora skok przeprowadzono w oparciu o dane sprawozdawcze, które nie zawsze w pełni i na bieżąco uwzględniają wszystkie zastrzeżenia zgłaszane przez KNF w ramach działań nadzorczych. Różnice między danymi prezentowanymi w poprzednich edycjach Raportu są wynikiem korekt sukcesywnie wprowadzanych przez poszczególne kasy oraz zmiany liczebności analizowanej grupy kas. Ponadto, ze względu na obowiązujące od 1 stycznia 2018 r. nowe zasady sprawozdawcze dla sektora SKOK, brak jest pełnej porównywalności między danymi na koniec 2017 r. i pozostałymi okresami.

⁹³ Za zgodą KNF w pierwszej połowie 2019 r. trzy kasy połączyły się z innymi kasami, zaś jedna została przejęta przez bank komercyjny.

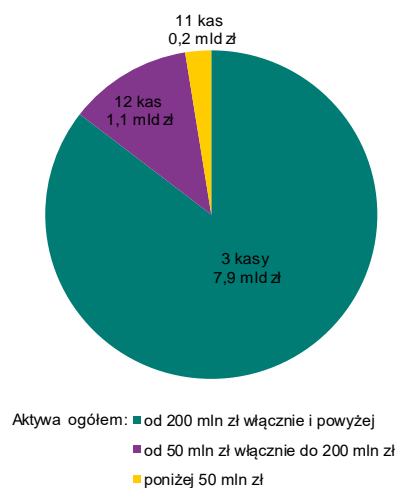
⁹⁴ Według stanu na 30.06.2019 r. 15 kas (93% aktywów sektora skok) było zobowiązanych do przygotowania i realizacji programów postępowania naprawczego, które kilkakrotnie były przedstawiane do akceptacji i w większości przypadków nie spełniały oczekiwań nadzoru. Jedynie 4 programy ostatecznie uzyskały akceptację KNFi.

⁹⁵ W celu wyeliminowania statystycznego wpływu kas, które zaprzestały prowadzenia działalności (tj. kas przejętych przez banki oraz kas, których działalność została zawieszona), na potrzeby Raportu wydzielono grupę „kas kontynuujących działalność”, tj. kas działających na 30.06.2019 r. Tym samym, o ile nie zaznaczono inaczej, analiza i wykresy odnoszą się tylko do tej grupy kas.

Wykres 3.1. Aktywa spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych

Uwaga: wykresy zamieszczone w rozdziale o SKOK odnoszą się do kas kontynuujących działanie – o ile w opisie nie zaznaczono inaczej.

Źródło: UKNF.

Wykres 3.2. Struktura sektora skok wg wielkości aktywów na koniec czerwca 2019 r.

Źródło: UKNF.

Tabela 3.1. Struktura sektora skok według aktywów – stan na 30.06.2019 r.

	Liczba kas w grupie	Aktywa (mln zł)	Udział w systemie	Wynik (mln zł)	FW (mln zł)	WW
Sektor ogółem, w tym kasy o aktywach:	26	9 274,65	100,00%	18,22	495,60	6,02%
▪ poniżej 50 mln zł	11	234,06	2,52%	-0,89	18,30	9,39%
▪ od co najmniej 50 mln zł do 200 mln zł	12	1 114,56	12,02%	4,45	86,98	9,62%
▪ od co najmniej 200 mln zł	3	7 926,04	85,46%	14,66	390,32	5,47%

Źródło: UKNF.

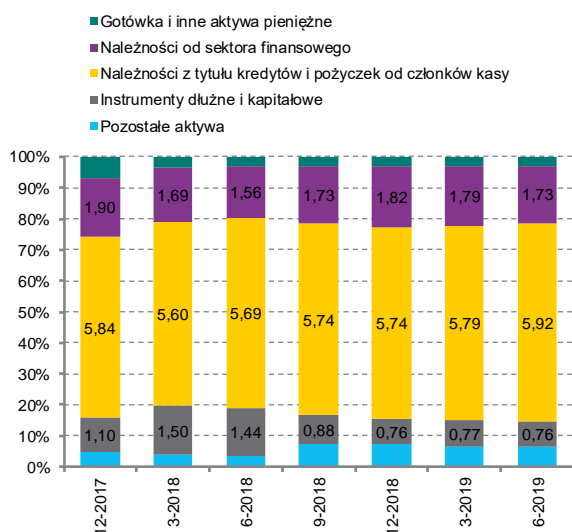
3.1.2. Ryzyko kredytowe

W analizowanym okresie wzrósł udział kredytów w aktywach kas. Wartość należności od członków kas, na koniec czerwca br., wyniosła 5,9 mld zł, tj. o 3,2% więcej niż na koniec 2018 r. (zob. Wykres 3.3). Tym samym udział portfela kredytowego w aktywach zwiększył się o ponad 2 pp. do prawie 64%. Wobec spadku wartości depozytów, akcja kredytowa kas finansowana była również środkami, które do tej pory lokowane były przez kasy w innych instytucjach finansowych – wartość lokat kas na rachunkach w bankach komercyjnych oraz Kasie Krajowej zmniejszyła się w sumie o 5,2% do 1,7 mld zł.

Jakość portfela kredowego kas pozostawała niska. Od kilku kwartałów obserwowana była względna stabilizacja wskaźnika kredytów zagrożonych – na poziomie ok. 14% (zob. Wykres 3.4). Jego spadek

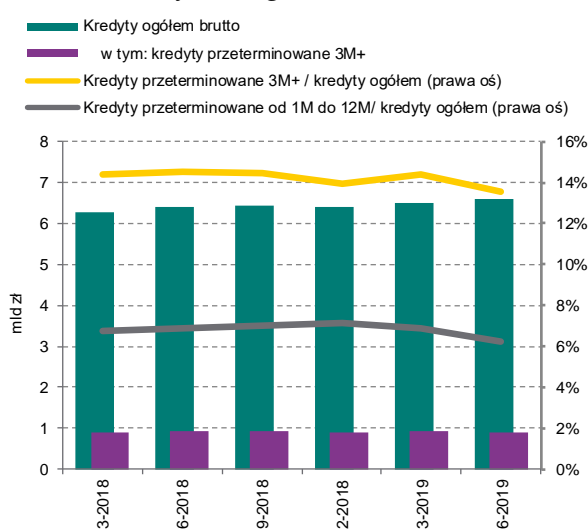
w II kwartale 2019 r. do 13,5% wynikał głównie z rosnącej dynamiki portfela kredytowego oraz kontynuowanych przez niektóre kasy transakcji sprzedaży wierzytelności przeterminowanych⁹⁶. Stabilizacja wskaźnika kredytów zagrożonych, pomimo sprzedaży wierzytelności przeterminowanych, świadczy o utrzymywaniu się podwyższonego ryzyka kredytowego i pojawianiu się nowych kredytów zagrożonych w bilansach kas.

Wykres 3.3. Struktura aktywów sektora skok

Źródło: UKNF.

Wykres 3.4. Kredyty przeterminowane oraz ich udział w kredytach ogółem

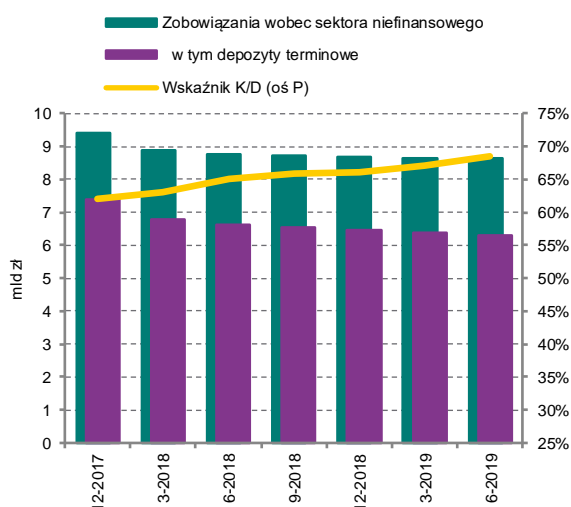
Źródło: UKNF.

3.1.3. Finansowanie i ryzyko płynności

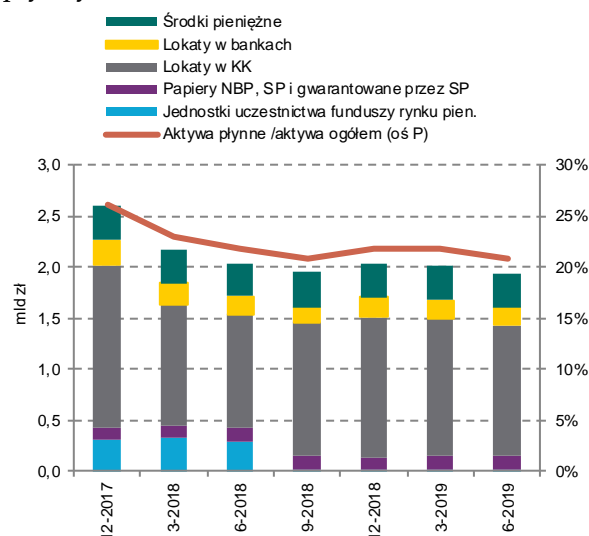
Podstawowym źródłem finansowania działalności kas pozostawały depozyty członków. Na koniec czerwca 2019 r. ich wartość wynosiła 8,6 mld zł (z czego 98% stanowiły depozyty gwarantowane) i od końca 2018 r. zmniejszyła się o niecałe 0,5%. Wobec rosnącej akcji kredytowej spowodowało to wzrost wskaźnika kredyty/depozyty do 69% (zob. Wykres 3.5). W strukturze terminowej przeważały depozyty terminowe (73%), tym niemniej od kilku kwartałów rośnie udział rachunków bieżących w strukturze zobowiązań SKOK-ów wobec ich członków.

Sytuacja płynnościowa sektora skok była stabilna. Wskaźnik rezerwy płynnej utrzymywał się powyżej regulacyjnego minimum 10% i na koniec czerwca wyniósł 11,6%. Aktywa płynne kas o wartości 1,9 mld zł stanowiły nieco ponad 20% aktywów ogółem i udział ten nieznacznie zmalał ze względu na wykorzystywanie nadwyżki środków do rozwoju akcji kredytowej przez kasy (zob. Wykres 3.6). W strukturze aktywów płynnych dominującym składnikiem pozostawały lokaty w Kasie Krajowej (1,3 mld zł). Pozostałe środki utrzymywane były na rachunkach bieżących w KK, na lokatach w bankach komercyjnych oraz inwestowane w instrumenty dłużne Skarbu Państwa.

⁹⁶ W I połowie 2019 r. kasy sprzedały wierzytelności o wartości brutto 181 mln zł.

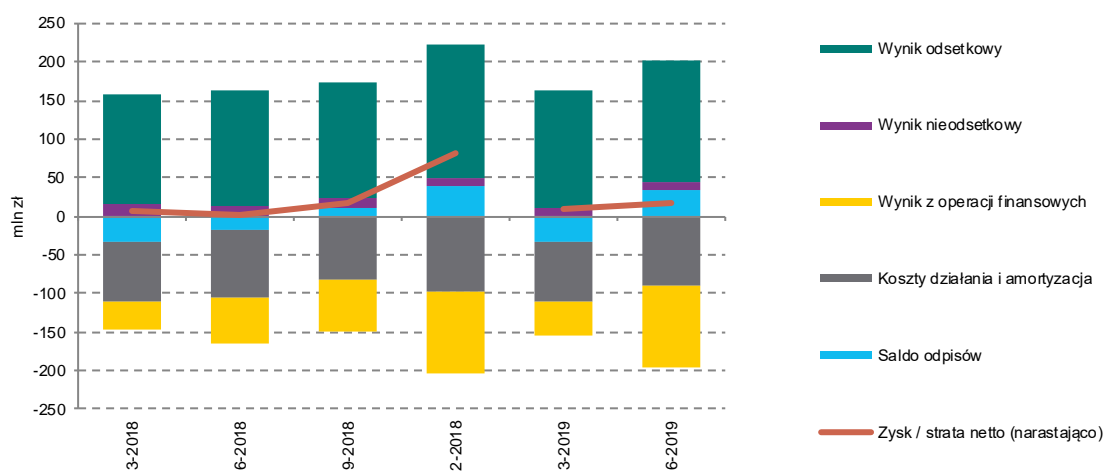
Wykres 3.5. Zobowiązania członków kas i wskaźnik K/D

Źródło: UKNF.

Wykres 3.6. Struktura i wskaźnik aktywów płynnych

Źródło: UKNF.

3.1.4. Efektywność działania

Wykres 3.7. Struktura wyniku finansowego sektora skok w poszczególnych kwartałach oraz wynik finansowy (narastająco w danym roku).

Źródło: UKNF.

Niska efektywność działalności podstawowej kas stanowi ograniczenie dla dalszego rozwoju sektora. Przez dwa kwartały 2019 r. sektor skok wypracował ponad 18 mln zł zysku, na którego złożyły się przede wszystkim rosnące dochody odsetkowe oraz dodatni wynik z tytułu aktualizacji wartości aktywów finansowych (zob. Wykres 3.7). Kasy uzyskują rosnące dochody odsetkowe dzięki utrzymaniu wysokiej marży odsetkowej – NIM dla sektora skok w I połowie 2019 r. znacząco przekraczał

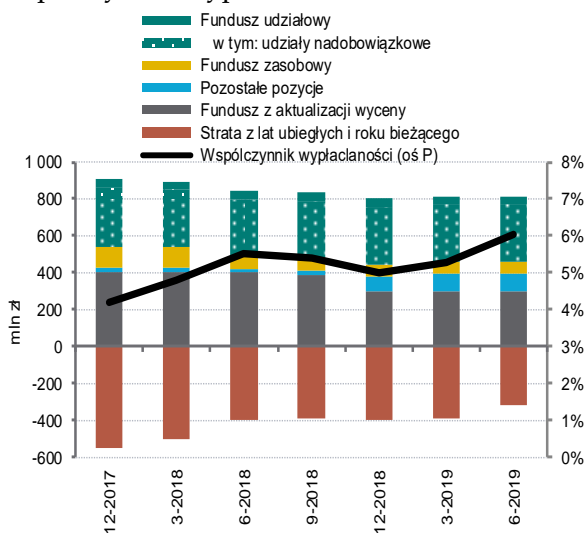
6% wobec niecałych 3% dla sektora bankowego. Z kolei dodatni wynik z aktualizacji wyceny był efektem rozwiązywania odpisów na wierzytelności przeterminowane, sprzedane przez kasy w I połowie roku. Jednocześnie koszty tych transakcji (zaliczane do kosztów operacji finansowych), wraz z relatywnie wysokimi kosztami działania, stanowią znaczące obciążenie kwartalnych wyników kas. W efekcie wskaźnik udziału kosztów działania w wyniku z działalności podstawowej kas na koniec czerwca 2019 r. przekroczył 90%, przy wskaźniku zwrotu z aktywów na poziomie około 1%.

Niższa rentowność charakteryzowała mniejsze kasy. Spośród 26 kas kontynuujących działanie 20 zakończyło I półrocze 2019 r. z dodatnim wynikiem finansowym (ich udział w aktywach sektora przekroczył 90%). Aktywa SKOK-ów, które wykazały stratę nie przekraczały 60 mln zł.

3.1.5. Pozycja kapitałowa

Fundusze własne i współczynniki kapitałowe sektora skok zwiększyły się. Wszystkie kasy działające na koniec czerwca 2019 r. wykazywały dodatnie fundusze własne. Wartość tych funduszy w sektorze zwiększyła się od końca 2018 r. o 91 mln zł do prawie 496 mln zł (zob. Wykres 3.8), głównie dzięki przekazaniu przez niektóre kasy środków pochodzących z zysku za 2018 r. na pokrycie części strat z lat poprzednich⁹⁷ oraz wyemitowaniu obligacji podporządkowanych o wartości 18 mln zł (zakupionych w całości przez Kasę Krajową).

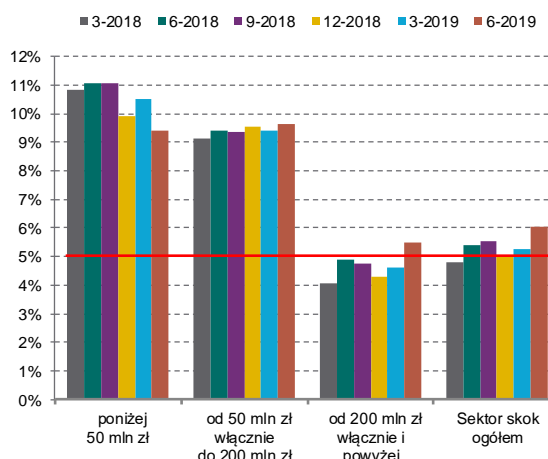
Wykres 3.8. Struktura funduszy własnych i współczynnik wypłacalności sektora skok

Uwaga: „Pozostałe pozycje” obejmują zobowiązania podporządkowane i kwotę dodatkowej odpowiedzialności członków kas (zaliczane do funduszy po uzyskaniu zgody KNF).

Źródło: UKNF.

Wykres 3.9. Współczynnik wypłacalności w podziale na grupy kas według wielkości aktywów

Uwaga: 5% to minimalny, wymagany poziom współczynnika wypłacalności (zgodnie z art. 24 ust. 5 ustawy o skok z 2009 r.).

Źródło: UKNF.

⁹⁷ Pokrycie strat możliwe było dzięki decyzji Walnego Zgromadzenia Członków o wykorzystaniu na ten cel części zysku za 2018 r. (około 78 mln zł), zaliczonego do funduszu zasobowego przez niektóre kasy za zgodą KNF.

Współczynnik wypłacalności sektora przekroczył 6%, jednak nadal pięć kas nie spełniało minimalnego wymogu wynoszącego 5% (wszystkie te kasy realizują programy naprawcze). Należy pamiętać, że pomimo iż najlepszą sytuacją kapitałową charakteryzują się małe i średnie SKOK-i, tym niemniej dominujący wpływ na wskaźniki całego sektora mają kasy największe (zob. Wykres 3.9).

W sektorze skok nadal występował niedobór kapitału, co uniemożliwia absorpcję zrealizowanych przez kasy strat. Dodatkowo, w strukturze funduszy własnych dominowały udziały nadobowiązkowe (zaliczane do funduszu udziałowego) oraz fundusz z aktualizacji wyceny, czyli pozycje niemogące stanowić źródła pokrycia tych strat. Z kolei wykorzystanie funduszu udziałowego (bez udziałów nadobowiązkowych) oraz funduszu zasobowego umożliwiłoby pokrycie jedynie 34% strat wygenerowanych przez kasy w I połowie 2019 r. i w latach poprzednich.

4. Niekredytowe instytucje finansowe

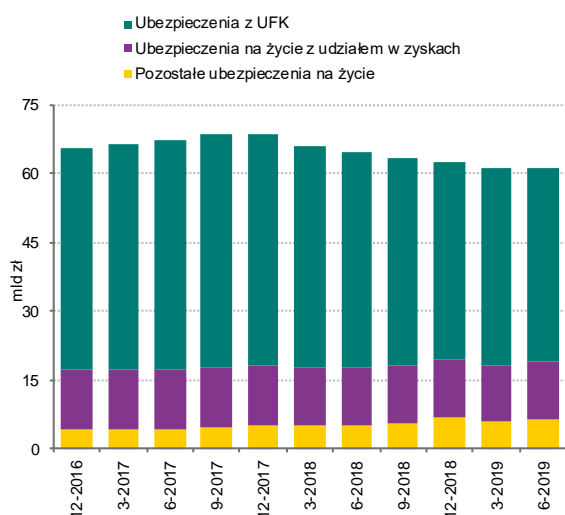
W I półroczu 2019 r. aktywa niekredytowych instytucji finansowych⁹⁸ (NIF) nieznacznie wzrosły. Ich relacja do aktywów banków uległa jednak dalszemu obniżeniu, osiągając najniższy poziom (33,2%) od 2011 r. W I półroczu 2019 r. sektor NIF rozwijał się w tempie wolniejszym (1,1%) niż banki (3,7%), a jego znaczenie pozostawało istotnie mniejsze niż w większości krajów Unii Europejskiej.

4.1. Zakłady ubezpieczeń

4.1.1. Struktura terminowa aktywów i zobowiązań

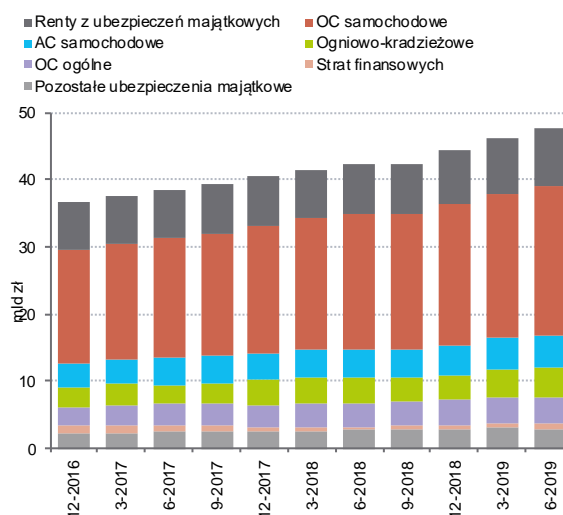
W I półroczu 2019 r. wzrosły aktywa i zobowiązania zakładów ubezpieczeń majątkowych (dział II), podczas gdy w zakładach ubezpieczeń na życie (dział I) nastąpił ich spadek. Nieznaczny spadek rezerw techniczno-ubezpieczeniowych zakładów ubezpieczeń na życie wynikał przede wszystkim z mniejszej wartości zobowiązań z tytułu umów z ubezpieczeniowymi funduszami kapitałowymi (UFK) oraz pozostałych ubezpieczeń na życie (zob. Wykres 4.1). Spadek rezerw ubezpieczeniowych był związany m.in. z trwającym od 1,5 roku odpływem środków z UFK. Na wzrost wartości rezerw działu II najistotniejszy wpływ miały większe prognozowane przepływy z tytułu przyszłych świadczeń wynikających z obowiązkowych ubezpieczeń samochodowych OC oraz z tytułu ubezpieczeń od ognia i kradzieży. Trend wzrostowy w tych grupach ubezpieczeń utrzymuje się od 2016 r. (zob. Wykres 4.2).

Wykres 4.1. Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe – dział I

Źródło: UKNF.

Wykres 4.2. Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe – dział II

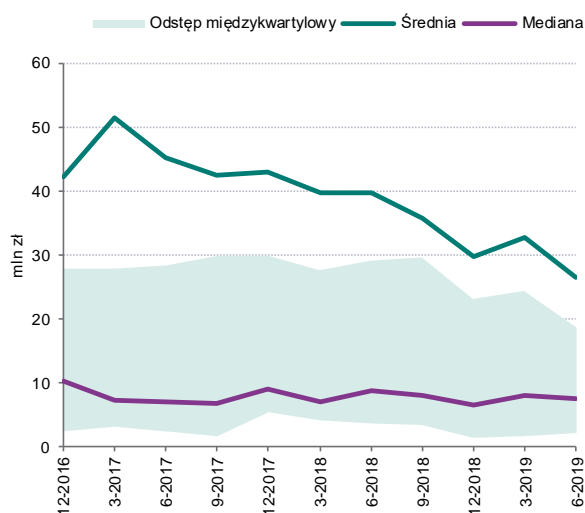
Źródło: UKNF.

⁹⁸ Rozdział ten jest poświęcony krajowym zakładom ubezpieczeń, funduszom inwestycyjnym oraz otwartym funduszom emerytalnym.

Średni termin wymagalności rezerw działu I był w dalszym ciągu dłuższy niż termin zapadalności aktywów zakładów ubezpieczeń na życie⁹⁹. Najdłuższe terminy wypłaty świadczeń dotyczyły zobowiązań z tytułu ubezpieczeń indywidualnie kontynuowanych, zaliczanych do linii biznesowej „pozostałe ubezpieczenia na życie”. Podobnie jak w poprzednich okresach, najkrótszym terminem wymagalności cechowały się natomiast ubezpieczenia związane z UFK. Mimo że ubezpieczenia te mają formę umów długoterminowych, ze względu na możliwość wcześniejszego wypłacenia środków przez klienta, zakłady często klasyfikują je jako dostępne w ciągu najbliższego roku. Szacowana zapadalność rezerw ubezpieczeń na życie, innych niż UFK, była o prawie osiem lat dłuższa niż *duration* aktywów tego działu.

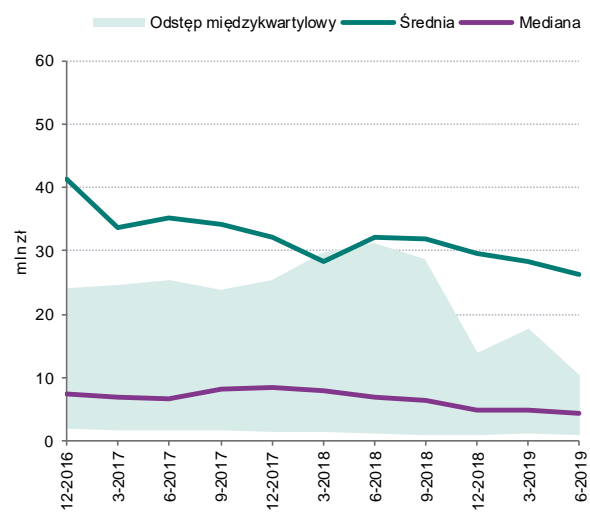
W przypadku zakładów ubezpieczeń majątkowych, rezerwy i aktywa miały zbliżony okres zapadalności. Wpływały na to rezerwy z tytułu rent wynikających z umów ubezpieczeń samochodowych. Na koniec I półrocza 2019 r. ich udział w rezerwach działu II wyniósł około 18%.

Wykres 4.3. Wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka stopy procentowej – dział I

Źródło: UKNF.

Wykres 4.4. Wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka stopy procentowej – dział II

Źródło: UKNF.

W I półroczu 2019 r. struktura zapadalności krajowych papierów skarbowych w portfelach zakładów ubezpieczeń nie zmieniła się istotnie. Średni termin zapadalności tych instrumentów posiadanych przez zakłady ubezpieczeń na życie (bez aktywów UFK) wyniósł 5,5 roku i był wyższy niż w przypadku podmiotów działu II (ponad 4 lata). Wynikało to ze specyfiki działalności podmiotów działu I, których zobowiązania mają charakter długoterminowy. Pozostałe instrumenty finansowe narażone na ryzyko stopy procentowej odgrywały mniejszą rolę, a ich *duration* wyniosły około 3,3 i blisko 4 lata, odpowiednio dla zakładów działów I i II.

⁹⁹ Termin zapadalności został oszacowany na podstawie danych za 2018 r.

Sektor ubezpieczeń w dalszym ciągu pozostawał bardziej wrażliwy na wzrost niż na spadek stóp procentowych. Na koniec czerwca 2019 r. tylko w przypadku trzech zakładów ubezpieczeń na życie spadek stóp wiązał się ze zmniejszeniem środków własnych, a wymóg z tego tytułu stanowił jedynie 11% całego wymogu dla ryzyka stopy procentowej. W dziale II liczba podmiotów wrażliwych na spadek stóp wzrosła do dziewięciu (w porównaniu z siedmioma na koniec 2018 r.), jednakże cały dział cechował się silniejszą wrażliwością na wzrost stóp procentowych. Wymóg z tytułu spadku stanowił jednak 47% całego wymogu dla ryzyka stopy procentowej. W ubezpieczeniach na życie zagregowana wartość wymogu z tytułu ryzyka stopy procentowej na koniec czerwca 2019 r. spadła do 0,65 mld zł wobec 0,75 mld zł na koniec 2018 r. (zob. Wykres 4.3). Podobnie w zakładach ubezpieczeń majątkowych wymóg zmniejszył się z 1,1 mld zł do 0,9 mld zł (zob. Wykres 4.4). Ze względu na wyraźną nadwyżkę aktywów nad zobowiązaniami oraz znaczny udział dłużnych papierów wartościowych w lokatach, w dalszym ciągu zakłady obu działów wykazywały większą wartość aktywów wrażliwych na zmiany stóp procentowych niż zobowiązań narażonych na to ryzyko.

Ryzyko stopy procentowej nie odgrywało istotnej roli w kapitałowym wymogu wypłacalności (SCR) całego sektora. Udział tego podmodułu w module ryzyka rynkowego zmniejszył się do 11,5% (z 13,1% na koniec 2018 r.), a w wymogu wypłacalności nieznacznie spadł poniżej 6%. Ryzyko stopy procentowej zdecydowanie bardziej wpływało na zakłady ubezpieczeń na życie niż majątkowe. W wymogu z tytułu ryzyka rynkowego jego udział wyniósł 24% i 8%, odpowiednio dla działów I i II.

4.1.2. Ryzyko rynkowe i finansowanie gospodarki

W I półroczu 2019 r. wartość lokat zakładów działu I nieznacznie się zwiększyła. Aktywa UFK spadły o 0,65 mld zł, natomiast lokaty¹⁰⁰ niezwiązane z UFK wzrosły o prawie 0,9 mld zł. W dalszym ciągu największy udział w portfelu stanowiły skarbowe papiery wartościowe, których wartość na koniec czerwca 2019 r. dodatkowo wzrosła o 1,3 mld zł. Zmniejszyła się natomiast wartość tytułów uczestnictwa, akcji i udziałów oraz udzielonych pożyczek (zob. Wykres 4.5).

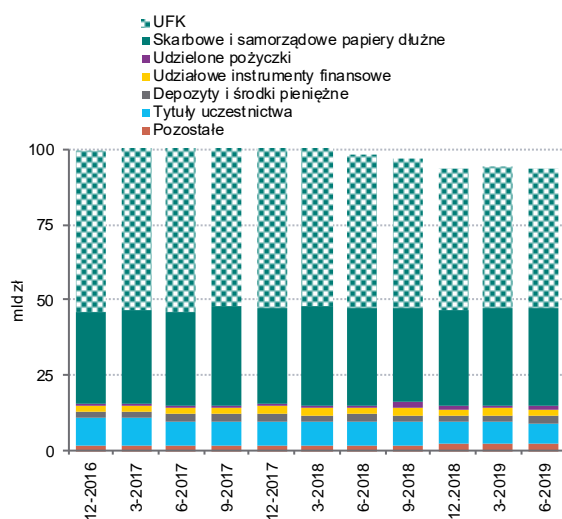
W dziale II wartość lokat się zmniejszyła (zob. Wykres 4.6). Spadek o 1,1 mld zł wynikał z odpływu środków pieniężnych (o 1,7 mld zł) oraz zmniejszenia zaangażowania na rynku obligacji skarbowych (o 1,5 mld zł). Ponadto odnotowano obniżenie wartości udzielonych pożyczek o 0,7 mld zł oraz akcji o 0,6 mld zł. Znacznie wzrosło natomiast zaangażowanie zakładów ubezpieczeń majątkowych w obligacje korporacyjne (o 3,3 mld zł), w tym zwłaszcza emitowane przez podmioty zagraniczne.

W I półroczu 2019 r. nieznacznie obniżył się wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka cen akcji, chociaż skala tego spadku była mniejsza niż w poprzednich okresach. Na koniec I półrocza 2019 r. SCR dla tego ryzyka, w przypadku obu działów ubezpieczeń, nieznacznie spadł, z 1,52 mld zł do 1,47 mld zł w dziale I, oraz z 6,13 mld zł do 6,10 mld zł w dziale II (zob. Wykres 4.7 i Wykres 4.8). Podmoduł ryzyka cen akcji wciąż był najistotniejszym elementem modułu ryzyka rynkowego dla ubezpieczycieli działu

¹⁰⁰ W lokatach zakładów ubezpieczeń uwzględniono również pożyczki, nieruchomości wykorzystywane na własne cele oraz środki pieniężne. Obligacje BGK na rzecz KFD są zaliczane do obligacji skarbowych.

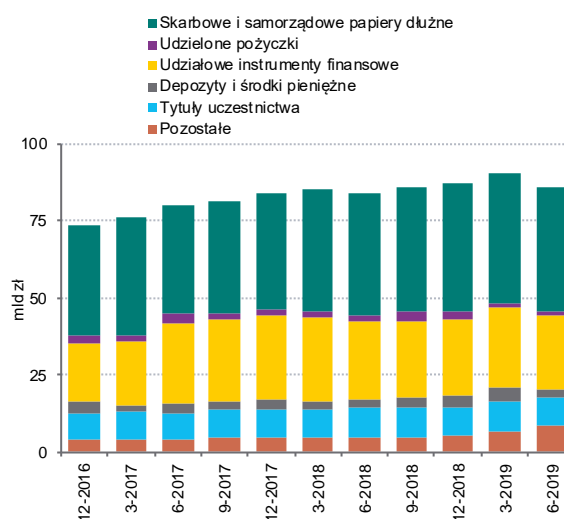
I oraz drugim najwyższym, po podmodule ryzyka koncentracji aktywów, dla ubezpieczeń majątkowych. SCR dla tego podmodułu stanowił ponad połowę wymogu z tytułu ryzyka rynkowego oraz ponad 25% podstawowego, kapitałowego wymogu wypłacalności. W strukturze tego podmodułu przeważał wymóg z tytułu akcji nienotowanych na rynkach regulowanych oraz pozostałych aktywów nieobjętych zakresem podmodułu ryzyka stopy procentowej, ryzyka cen nieruchomości lub ryzyka spreadu kredytowego, w tym dla aktywów, dla których zakład ubezpieczeń nie stosował metody opartej na ocenie ze względu na pierwotne ryzyko.

Wykres 4.5. Lokaty i aktywa UFK – dział I

Źródło: UKNF.

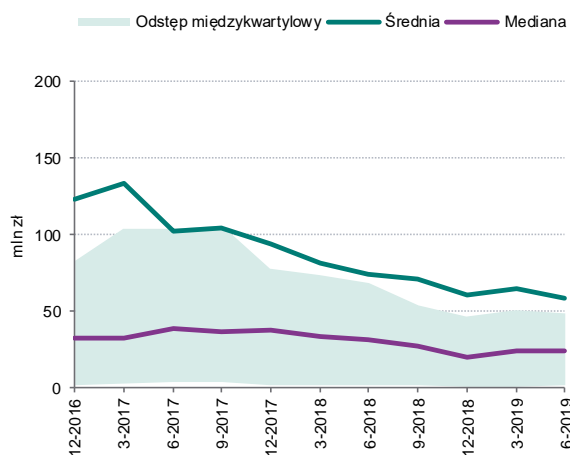
Wykres 4.6. Lokaty – dział II

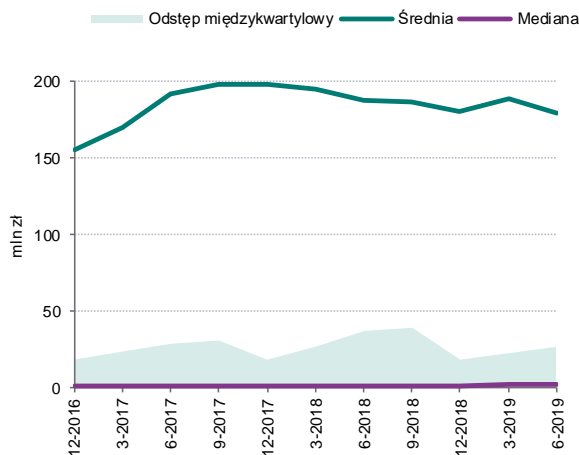
Źródło: UKNF.

Ryzyko koncentracji aktywów oraz ryzyko spreadu kredytowego były istotnymi rodzajami ryzyka w I półroczu 2019 r. W dziale II wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka koncentracji stanowił blisko 39% wymogu dla ryzyka rynkowego, chociaż w ponad 90% generowany był przez jeden zakład ubezpieczeń. W dziale I ryzyko koncentracji odpowiadało za około 25% wymogu z tytułu ryzyka rynkowego, a udział poszczególnych zakładów był bardziej rozproszony. Ryzyko spreadu kredytowego było trzecim, pod względem wartości wymogu kapitałowego, ryzykiem zakładów ubezpieczeń w obu działach. Udział tego podmodułu w module ryzyka rynkowego wyniósł blisko 17% w dziale I oraz 10% w dziale II. Ryzyko spreadu kredytowego było skorelowane z ryzykiem stopy procentowej.

Ryzyko walutowe towarzyszyło głównie zakładom ubezpieczeń majątkowych. Podmioty działu II wykazywały przede wszystkim wrażliwość na spadek kursu złotego. W wymogu z tytułu ryzyka rynkowego, podmoduł ryzyka walutowego był czwartym pod względem wartości podmodułem, przy czym w ponad 82% generował go jeden podmiot. Zakłady ubezpieczeń na życie wykazywały wrażliwość na wzrost kursu złotego, lecz wartość wymogu z tytułu tego ryzyka była znacznie mniejsza niż w przypadku ubezpieczycieli działu II. Blisko połowa wynikała z portfela jednego zakładu ubezpieczeń, którego działalność koncentrowała się na ubezpieczeniach z UFK.

Wykres 4.7. Wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka cen akcji – dział I

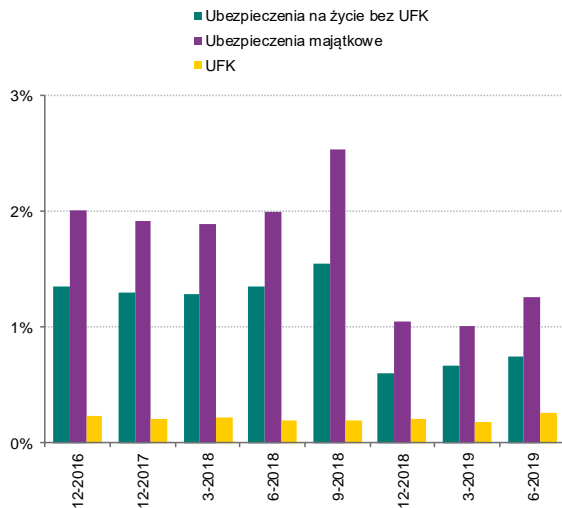
Źródło: UKNF.

Wykres 4.8. Wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka cen akcji – dział II

Źródło: UKNF.

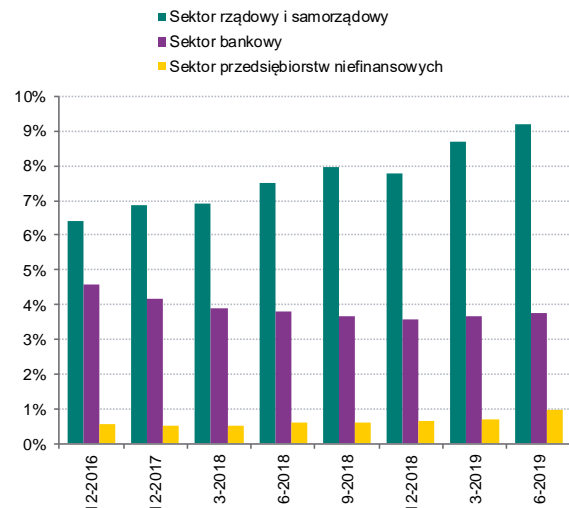
Na koniec czerwca 2019 r. wzrosła skala finansowania dłużnego krajowej sfery realnej przez zakłady ubezpieczeń. Za wzrost odpowiadały w szczególności zakłady ubezpieczeń majątkowych. Na to finansowanie sektor przeznaczył 1 mld zł (0,7 mld zł w 2018 r.), co stanowiło 0,05% PKB. Mimo tego, udzielone pożyczki i dłużne papiery wartościowe przedsiębiorstw niefinansowych nadal stanowiły niewielką część aktywów sektora (zob. Wykres 4.9). O prawie 50% wzrosła wartość portfela dłużnych papierów wartościowych emitowanych przez podmioty sfery realnej, jednak skala zaangażowania zakładów ubezpieczeń na rynku tych instrumentów pozostała znikoma.

W I półroczu 2019 r. zwiększyło się znaczenie zakładów ubezpieczeń jako nabywców skarbowych papierów dłużnych (zob. Wykres 4.10). Nastąpił również wzrost wartości portfela papierów emitowanych przez banki, jednak nie przełożył się na zwiększenie znaczenia zakładów ubezpieczeń jako nabywców tych instrumentów. Wzrost wartości tej klasy aktywów w portfelach ubezpieczycieli był bowiem skorelowany ze wzrostem zadłużenia sektora bankowego z tytułu wyemitowanych papierów dłużnych. Obniżyła się natomiast relacja portfela akcji notowanych na rynkach organizowanych przez GPW, będących w posiadaniu ubezpieczycieli, do kapitalizacji i wyniosła 1,6%.

Wykres 4.9. Finansowanie gospodarki przez zakłady ubezpieczeń (*credit intermediation*)

Uwaga: wskaźnik *credit intermediation* przedstawia wartość papierów dłużnych i udzielonych pożyczek krajowym podmiotom niefinansowym w relacji do aktywów – odpowiednio ubezpieczeń na życie bez UFK, ubezpieczeń z UFK oraz ubezpieczeń majątkowych.

Źródło: UKNF.

Wykres 4.10. Znaczenie zakładów ubezpieczeń dla krajowego rynku dłużnych papierów wartościowych

Uwaga: wykres przedstawia portfel papierów dłużnych w relacji do wartości rynków tych instrumentów.

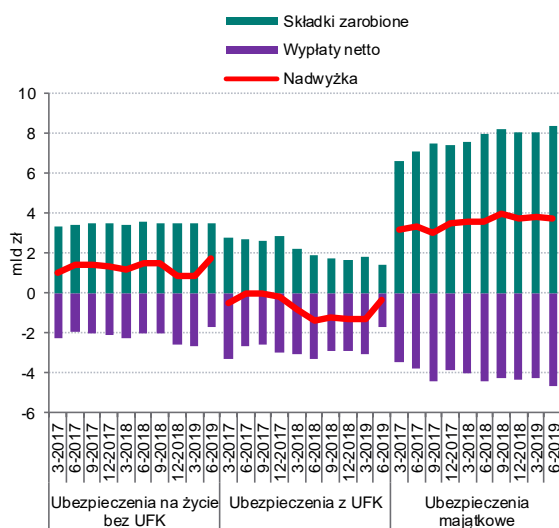
Źródło: UKNF, NBP.

4.1.3. Ryzyko płynności

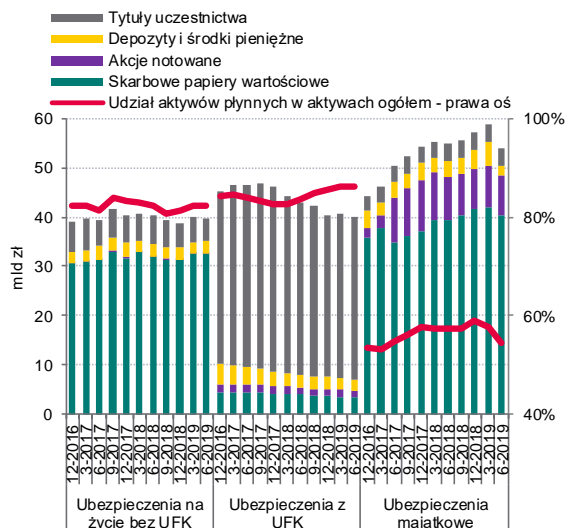
W sektorze ubezpieczeń wciąż występowała nadwyżka środków ze składek nad wypłatami odszkodowań. W ubezpieczeniach na życie (innych niż UFK) oraz w ubezpieczeniach majątkowych odnotowano wzrost składek. Zakłady finansowały zatem koszty działalności z bieżących przychodów. Jedynie w ubezpieczeniach z UFK przychody ze składek spadły (zob. Wykres 4.11). Ograniczenie sprzedaży oraz rozwiązywanie umów przez ubezpieczających przyczyniło się do ujemnego salda przepływów w tej linii biznesowej.

W sektorze ubezpieczeń na życie płynne lokaty stanowiły ponad 80% aktywów podmiotów tego działu. Z kolei zakłady działu II w większym stopniu inwestowały w niepłynne instrumenty finansowe, w tym papiery dłużne emitowane przez przedsiębiorstwa niefinansowe (zob. Wykres 4.12). Aktywa UFK lokowane były natomiast w większości w tytuły uczestnictwa funduszy inwestycyjnych, więc ryzyko płynności wynikające z wycofania środków spoczywało przede wszystkim na podmiotach sektora funduszy inwestycyjnych. Zakłady ubezpieczeń nie są zobowiązane, aby ustalać wymóg kapitałowy z tytułu aktywów, w których profil płynności nie jest dostosowany do przepływów z tytułu wypłaty świadczeń.

Wykres 4.11. Składki zarobione, wypłaty i nadwyżka środków

Źródło: UKNF.

Wykres 4.12. Struktura płynnych aktywów sektora ubezpieczeń

Uwaga: tytuły uczestnictwa nie uwzględniają certyfikatów inwestycyjnych.

Źródło: UKNF.

W I połowie 2019 r. utrzymywała się wysoka nadwyżka aktywów nad rezerwami techniczno-ubezpieczeniowymi w ubezpieczeniach z UFK. Nadwyżka ta wyniosła 4,1 mld zł i miała istotny wpływ na wysokość środków własnych działu I. Jeżeli ubezpieczający zrezygnowałoby z kontynuowania umowy i opłacania składek, zmniejszyłyby się środki własne tego działu. W sytuacji spowolnienia gospodarczego może stanowić to zagrożenie dla tych zakładów, które wykazały wysokie przychody z przyszłych składek.

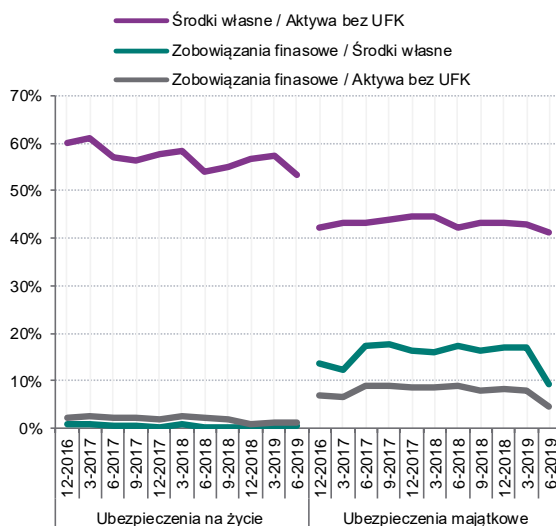
4.1.4. Dźwignia

Sektor ubezpieczeń charakteryzował się wysokim poziomem kapitałów własnych w relacji do aktywów. Relacja ta (bez aktywów UFK) była wyższa w dziale ubezpieczeń na życie niż w ubezpieczeniach majątkowych, co wynikało z niskiego udziału rezerw techniczno-ubezpieczeniowych w pasywach zakładów ubezpieczeń na życie (zob. Wykres 4.13). Wskaźnik dźwigni¹⁰¹ liczony jako relacja zobowiązań finansowych do środków własnych był natomiast wyższy w ubezpieczeniach majątkowych niż życiowych. Wynikało to z emisji obligacji podporządkowanych przez podmioty działu II oraz z ciągniętych przez nie pożyczek. Na koniec I półrocza 2019 r. część zadłużenia została spłacona, dlatego wskaźnik ten spadł i był najniższy od wprowadzenia dyrektywy Wypłacalność II.

¹⁰¹ EIOPA definiuje dźwignię na trzy różne sposoby jako: środki własne w relacji do aktywów ogółem, zobowiązania ubezpieczeniowe w relacji do środków własnych oraz jako zobowiązania pozaubezpieczeniowe w relacji do środków własnych. Zob. *Other potential macroprudential tools and measures to enhance the current framework*, 2018, EIOPA.

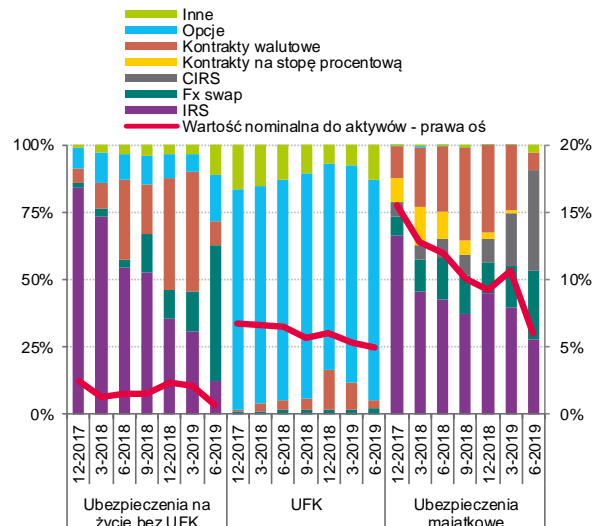
W I półroczu 2019 r. zakłady ubezpieczeń kontynuowały zmniejszanie zaangażowania w instrumenty pochodne. W strukturze portfela dominowały swapy i opcje akcyjne (zob. Wykres 4.14). W analizowanym okresie istotnie wzrosło znaczenie swapów procentowo-walutowych, których wartość nominalna przekroczyła wartość transakcji IRS. Najwięcej instrumentów pochodnych posiadały zakłady ubezpieczeń majątkowych (69% wartości nominalnej instrumentów pochodnych całego sektora). Wykorzystywano je do zabezpieczania portfela inwestycyjnego. W ubezpieczeniach z UFK instrumenty te stosowano natomiast w celu efektywnego zarządzania portfelem. Głównymi kontrahentami w transakcjach instrumentami pochodnymi były banki zagraniczne. Portfel ten był bardzo silnie skoncentrowany w kilku dużych podmiotach obu działów.

Wykres 4.13. Wskaźnik dźwigni w sektorze ubezpieczeń

Źródło: UKNF.

Wykres 4.14. Struktura instrumentów pochodnych wykorzystywanych przez zakłady ubezpieczeń według wartości nominalnej

Źródło: UKNF.

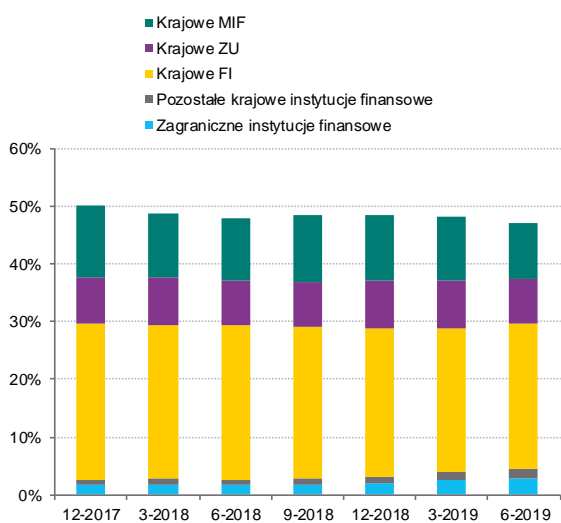
4.1.5. Powiązania z instytucjami finansowymi

Nieznacznie spadła ekspozycja zakładów ubezpieczeń na instytucje finansowe. Z uwagi na duży udział ubezpieczeń z UFK, największe znaczenie dla sektora ubezpieczeń miały relacje z funduszami inwestycyjnymi (zob. Wykres 4.15). Ponad 80% aktywów UFK było ulokowanych w tytuły uczestnictwa tych instytucji. Zakłady inwestowały w te instrumenty również pozostałe aktywa, wybierając najczęściej fundusze utworzone na potrzeby własnych grup kapitałowych.

W I półroczu 2019 r. spadła ekspozycja zakładów ubezpieczeń na krajowy sektor bankowy (z 22 mld zł na 19 mld zł). W strukturze aktywów działu I ulokowanych w bankach przeważały depozyty i środki pieniężne, a w dziale II największy udział miały instrumenty udziałowe. Wartość depozytów i środków pieniężnych w ubezpieczeniach majątkowych spadła o 44% (zob. Wykres 4.16). Zakłady najczęściej deponowały środki w bankach należących do tej samej grupy kapitałowej, co powodowało

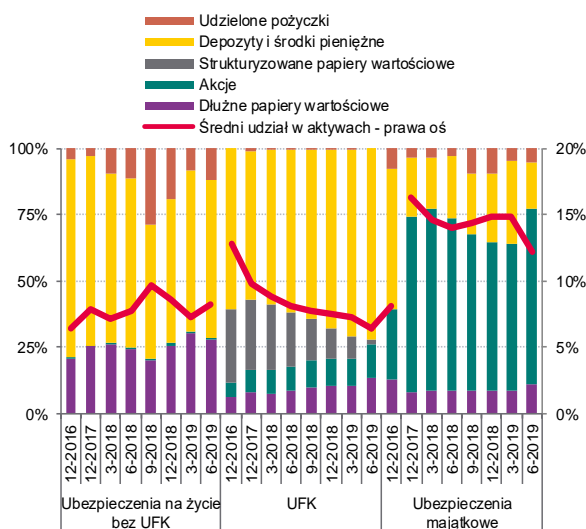
wysoką koncentrację lokat poszczególnych zakładów. O ponad połowę spadło również zaangażowanie podmiotów działu II w transakcje *buy-sell-back*. Powiązanie sektora ubezpieczeniowego i bankowego wynikające z *bankassurance* nieznacznie spadło, ponieważ zmniejszyła się skala dystrybucji produktów ubezpieczeniowych przez sektor bankowy. Dotyczyło to w szczególności ubezpieczeń z UFK oraz ubezpieczeń kredytów hipotecznych.

Wykres 4.15. Ekspozycja zakładów ubezpieczeń na instytucje finansowe

Źródło: UKNF.

Wykres 4.16. Struktura ekspozycji zakładów ubezpieczeń na krajowy sektor bankowy

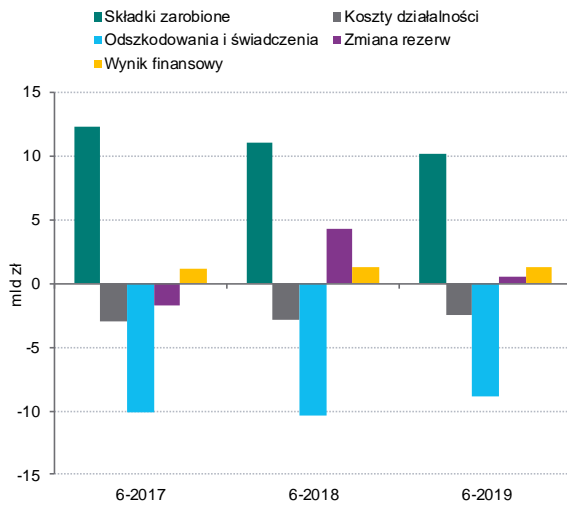
Źródło: UKNF.

4.1.6. Wyniki finansowe

W I połowie 2019 r. wyniki finansowe i techniczne sektora ubezpieczeń nieznacznie wzrosły. Mimo spadku przychodów ze składek, w ubezpieczeniach na życie wynik finansowy się poprawił o 3%. Natomiast w ubezpieczeniach majątkowych wzrosły zarówno przychody ze składek, jak i wypłaty oraz koszty (zob. Wykres 4.17). Dostosowanie składek w ubezpieczeniach samochodowych spowodowało dalszą poprawę wyników technicznego i finansowego. W I półroczu 2019 r. zysk tego działu wyniósł 2,8 mld zł (zob. Wykres 4.18). Na tę wartość w dużym stopniu wpływ miały dywidendy otrzymywane od podmiotów podporządkowanych.

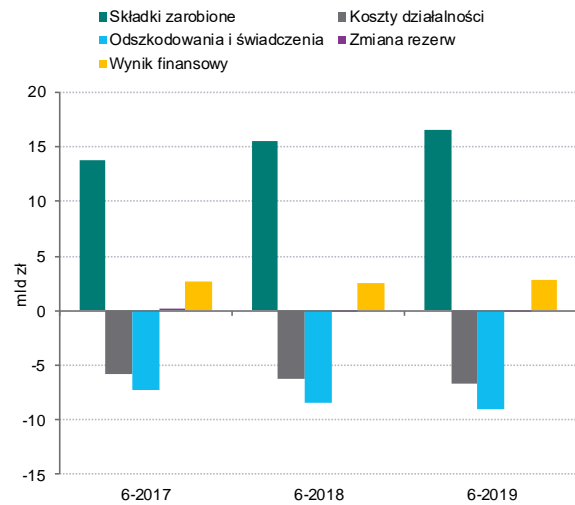
Większość podmiotów sektora ubezpieczeń odnotowała zyski. W dziale ubezpieczeń na życie cztery zakłady poniosły stratę w łącznej wysokości 12 mln zł (zakłady te miały 6,9-procentowy udział w aktywach), pozostałe 22 zakłady – 1,3 mld zł zysku. W dziale ubezpieczeń majątkowych łączna strata sześciu zakładów wyniosła 18 mln zł (zakłady te miały 0,3-procentowy udział w aktywach), a 28 podmiotów odnotowało zysk w wysokości 2,8 mld zł. Na wyniki sektora decydujący wpływ miała największa kapitałowa grupa ubezpieczeniowa. Zysk największych podmiotów w obu działach stanowił około 60% zysków całego sektora.

Wykres 4.17. Wyniki finansowe – dział I

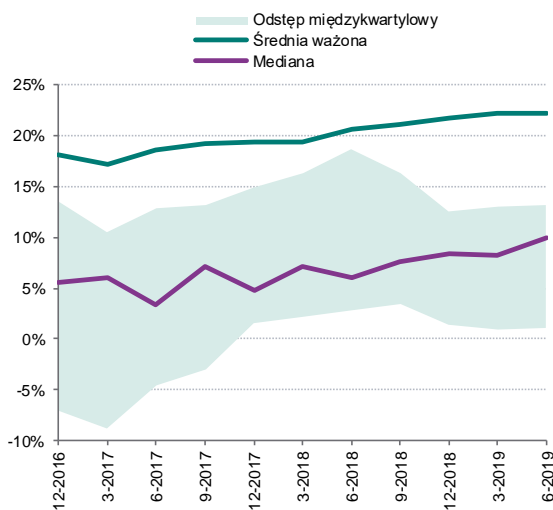
Źródło: UKNF.

Wykres 4.18. Wyniki finansowe – dział II

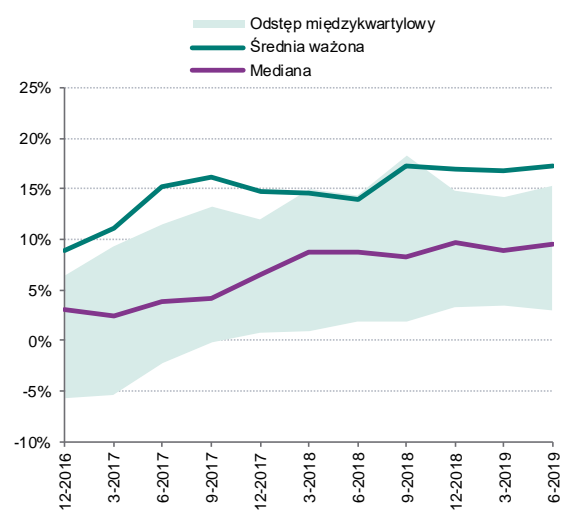
Źródło: UKNF.

Wykres 4.19. ROE – dział I

Źródło: UKNF.

Wykres 4.20. ROE – dział II

Źródło: UKNF.

W I połowie 2019 r. wzrosła rentowność kapitału własnego sektora ubezpieczeń¹⁰². Wskaźnik ROE całego sektora wyniósł około 20% (zob. Wykres 4.19 i Wykres 4.20). W portfelu ubezpieczeń na życie znajdowały się wysokodochodowe pracownicze ubezpieczenia grupowe i indywidualnie kontynuowane, dlatego dział ten odnotował wyższą rentowność niż ubezpieczenia majątkowe. Wartość kapitału

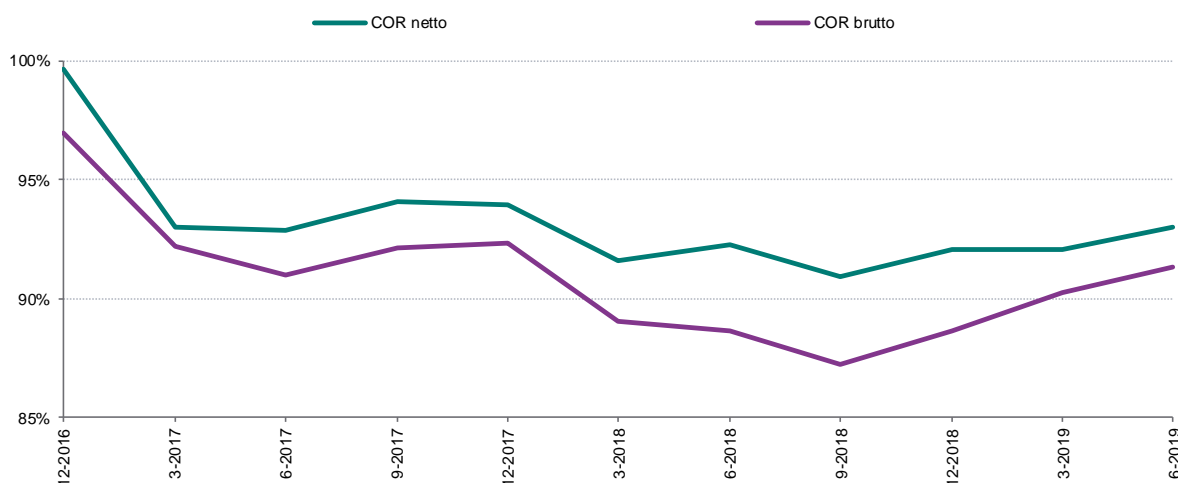
¹⁰² ROE liczone jest na bazie danych statutowych. Wartość środków własnych wyznaczanych zgodnie z Wyłączalnością II jest o 83,5% wyższa niż kapitały własne wykazywane w danych statutowych.

własnego działu II była 2,5-krotnie wyższa niż działu I. Rentowność kapitału własnego sektora przewyższała ROE banków. Wyższym wskaźnikiem ROE wykazał się jedynie sektor zarządzających funduszami inwestycyjnymi (45,5%).

Ryzyko masowego wycofania się ubezpieczających z umów UFK było czynnikiem, który mógłby w przyszłości obniżyć rentowność zakładów ubezpieczeń na życie. Ryzyko to potencjalnie skutkowało utratą dochodów z tytułu zarządzania aktywami oraz prowizji, którymi obciążani są klienci. Dotyczy to przede wszystkim tych podmiotów, dla których ubezpieczenia z UFK są wiodącą linią biznesową.

W dziale ubezpieczeń majątkowych nie został systemowo uregulowany problem ustalania wysokości zadośćuczynień z tytułu szkód osobowych. W ubezpieczeniach samochodowych wciąż występuje duża nieprzewidywalność w zakresie wysokości i liczby roszczeń z tytułu zadośćuczynień. W ostatnich kwartałach zauważalny jest wzrost współczynnika COR (zob. Wykres 4.21). Wzrost tego wskaźnika może wskazywać na wyhamowanie podwyżek składek.

Wykres 4.21. Współczynnik COR

Uwaga: współczynnik COR przedstawia relację odszkodowań wypłaconych i kosztów działalności do składki zarobionej.

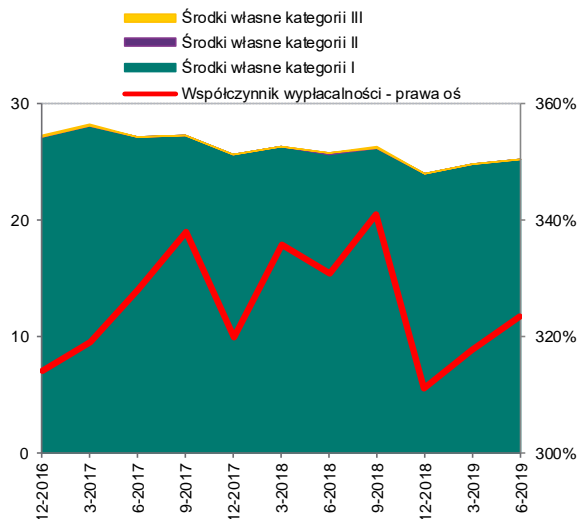
Źródło: UKNF.

4.1.7. Wypłacalność

W I półroczu 2019 r. wartość środków własnych sektora ubezpieczeń nieznacznie wzrosła. Kwota dopuszczonych środków zakładów obu działów zwiększyła się w porównaniu z końcem 2018 r. W dalszym ciągu środki własne zakładów działu II przewyższały (o około 60%) te działu I (zob. Wykres 4.22 i Wykres 4.23). Utrzymywane przez zakłady środki odznaczały się wysokimi kryteriami jakościowymi. W ubezpieczeniach na życie niemal wszystkie zaliczane były do najwyższej kategorii. Jedynie niewielką część stanowiły, w dziale ubezpieczeń majątkowych, zobowiązania podporządkowane. Były to głównie obligacje podporządkowane zaliczane do kategorii II, których wartość pozostawała na tym

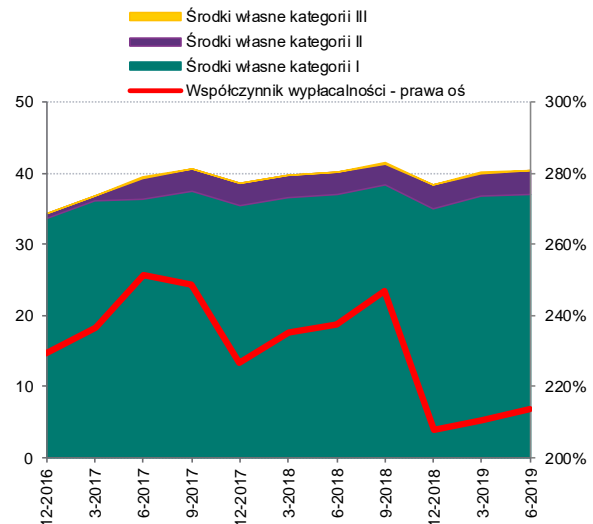
samym poziomie, co na koniec 2018 r. Przyczyną wzrostu środków własnych były mniejsze wartości przewidywanych dywidend oraz obciążeń. Na koniec czerwca 2019 r. wartość tych odliczeń była prawie ośmiokrotnie mniejsza niż na koniec 2018 r.

Wykres 4.22. Środki własne i współczynnik pokrycia kapitałowego wymogu wypłacalności – dział I

Źródło: UKNF.

Wykres 4.23. Środki własne i współczynnik pokrycia kapitałowego wymogu wypłacalności – dział II

Źródło: UKNF.

W I półroczu 2019 r. wzrosła wartość kapitałowego wymogu wypłacalności. Wzrost dotyczył głównie zakładów działu II i był związany ze zwiększeniem wymogu z tytułu ryzyka aktuarialnego spowodowanym rosnącą skalą działalności. W ubezpieczeniach na życie SCR pozostał na zbliżonym poziomie.

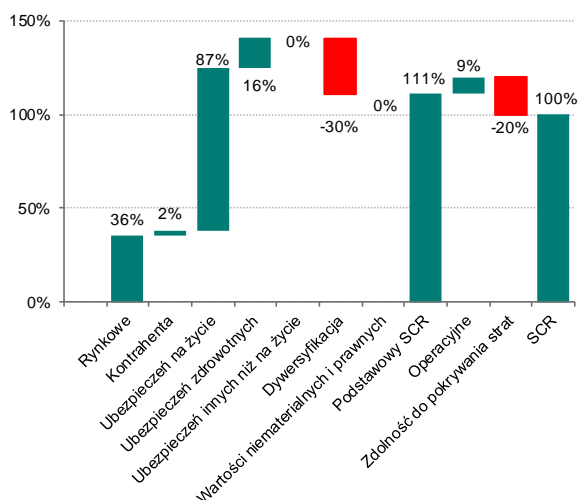
W analizowanym okresie współczynnik pokrycia kapitałowego wymogu wypłacalności wzrósł, głównie w dziale I. Zakłady ubezpieczeń na życie odnotowały wzrost współczynnika o ponad 30 pkt proc., podczas gdy zakłady ubezpieczeń majątkowych – o 2 pkt proc. W konsekwencji dla całego sektora ubezpieczeń współczynnik ten zwiększył się o 7 pkt proc. w porównaniu z końcem 2018 r. i wyniósł 246%. Wzrost wskaźników pokrycia wiąże się jednak z dużą sezonowością środków własnych wynikającą z odliczeń przewidywanych dywidend.

Największy udział w kapitałowym wymogu wypłacalności wciąż stanowił wymóg z tytułu ryzyka ubezpieczeniowego (zob. Wykres 4.24 i Wykres 4.25). Dodatkowo zaobserwowano wzrost wymogu z tytułu tego ryzyka w obu działach. Ryzyko składki i rezerw pozostawało najistotniejszym podmodułem w ramach ryzyka ubezpieczeń majątkowych. Wartość tego wymogu związana była ze skalą prowadzonej działalności. Z uwagi na istotny udział UFK, zakłady ubezpieczeń na życie wykazały natomiast najwyższy wymóg kapitałowy w ramach ryzyka aktuarialnego z tytułu rezygnacji z umów, zwłaszcza tych masowych. SCR z tytułu ryzyka „lapsów” w dziale I był ponad dwukrotnie wyższy niż z tytułu ryzyka śmiertelności. Zakłady ubezpieczeń na życie tylko w marginalnym stopniu były nara-

żone na ryzyko długowieczności z uwagi na nieznaczny udział długoterminowych produktów emerytalnych. Ze względu na renty wynikające z ubezpieczeń OC zdecydowanie większy wymóg z tytułu tego ryzyka wykazały zakłady majątkowe.

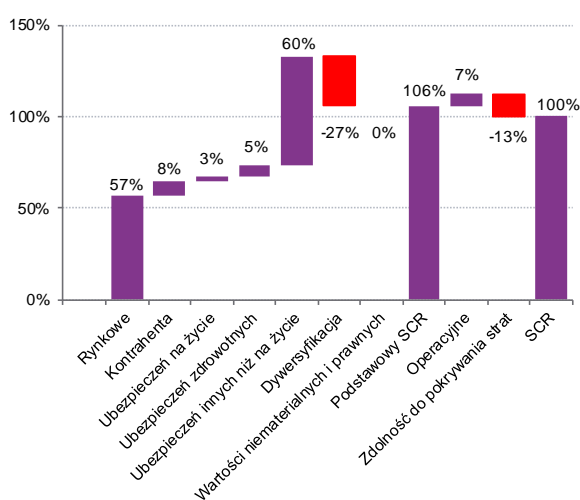
Wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka niewykonania zobowiązania przez kontrahenta generowany był przede wszystkim przez zawarte umowy reasekuracji biernej. Zdecydowanie bardziej narażone na to ryzyko były zakłady ubezpieczeń majątkowych, dla których wymóg ten był 10-krotnie większy niż w przypadku zakładów działu I. Zakłady ubezpieczeń na życie stosowały reasekurację w bardzo ograniczonym zakresie oraz nie były aktywnym uczestnikiem transakcji na rynku instrumentów pochodnych. W porównaniu z końcem 2018 r. nastąpił wzrost wymogu z tytułu tego ryzyka w dziale II oraz spadek w dziale I.

Wykres 4.24. Struktura kapitałowego wymogu wypłacalności – dział I

Źródło: UKNF.

Wykres 4.25. Struktura kapitałowego wymogu wypłacalności – dział II

Źródło: UKNF.

Wszystkie zakłady ubezpieczeń spełniały wymogi kapitałowe. Zakłady powinny posiadać dopuszczone środki własne co najmniej w wysokości odpowiadającej wymogowi kapitałowemu. W ubezpieczeniach na życie zdecydowana większość zakładów posiadała współczynnik pokrycia SCR na poziomie przewyższającym 200% (zob. Wykres 4.26), podczas gdy w ubezpieczeniach majątkowych ponad połowa zakładów wykazała wartość poniżej 200%. Tylko nieliczne podmioty działu II odnotowały wskaźnik wypłacalności wyższy niż 300% (zob. Wykres 4.27), co jednak nie wpłynęło istotnie na wypłacalność całego sektora, ze względu na ich niewielki udział w aktywach.

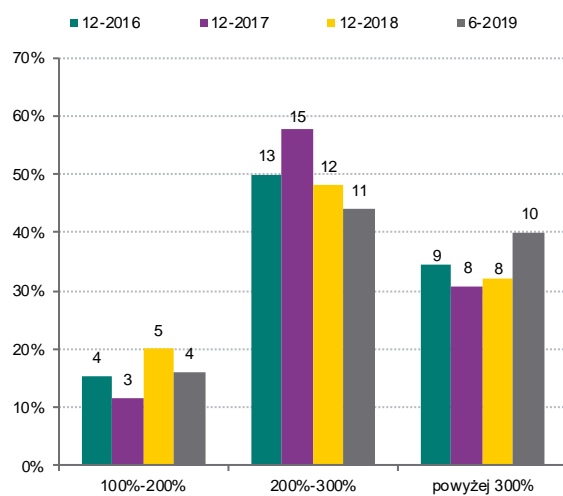
Współczynnik wypłacalności polskich zakładów ubezpieczeń był nieco wyższy od średniej w krajach EOG¹⁰³. Polskie podmioty, w przeciwieństwie do europejskich, nie stosowały środków przejścio-

¹⁰³ Według danych EIOPA za I kwartał 2019 roku, współczynnik wypłacalności europejskiego sektora wyniósł 236%.

wych i narzędzi LTG, które dodatkowo podwyższyły ten wskaźnik. Współczynnik wypłacalności krajowych zakładów ubezpieczeń na życie był wyższy niż majątkowych, mimo że dysponowały one mniejszą wartością środków własnych na pokrycie kapitałowego wymogu wypłacalności niż zakłady działu II. Wynikało to ze specyfiki prowadzonej działalności – podmioty działu I oferowały przede wszystkim produkty ubezpieczeniowe, które generowały niewielkie ryzyko dla ubezpieczycieli. Ubezpieczenia z gwarantowanymi stopami zwrotu stanowiły jedynie margines oferty produktowej.

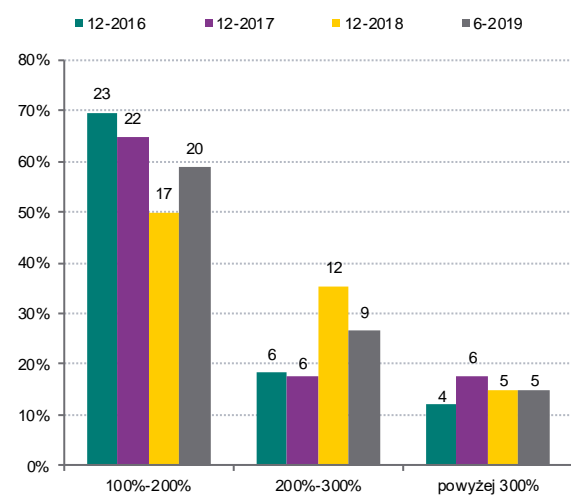
Wykres 4.26. Struktura podmiotowa współczynnika pokrycia kapitałowego wymogu wypłacalności – dział I

Uwaga: lewa oś - udział procentowy liczby podmiotów.

Źródło: UKNF.

Wykres 4.27. Struktura podmiotowa współczynnika pokrycia kapitałowego wymogu wypłacalności – dział II

Uwaga: lewa oś - udział procentowy liczby podmiotów.

Źródło: UKNF.

4.2. Fundusze inwestycyjne

4.2.1. Ryzyko płynności

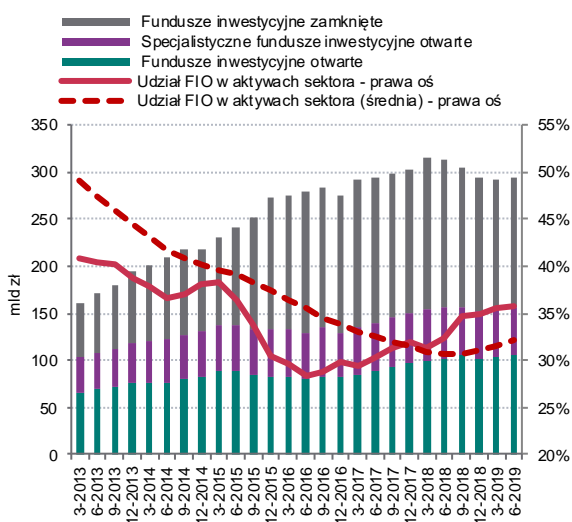
W I półroczu 2019 r. sytuacja płynnościowa sektora funduszy inwestycyjnych się poprawiła. Ryzyko płynności dotyczy w największym stopniu funduszy inwestycyjnych otwartych¹⁰⁴, ponieważ umarzają one jednostki uczestnictwa na żądanie. Udział takich funduszy w sektorze zwiększył się zarówno w wyniku wzrostu wartości ich aktywów, jak i ze względu na spadek wartości aktywów funduszy zamkniętych (zob. Wykres 4.28). Jednocześnie znacznie wzrosła wartość środków płynnych utrzymywanych przez te podmioty (o 6,3 mld zł), głównie na skutek zwiększenia zaangażowania w papiery

¹⁰⁴ Zgodnie z art. 113 ust. 2 ustawy z dnia 27 maja 2004 r. o funduszach inwestycyjnych i zarządzaniu alternatywnymi funduszami inwestycyjnymi (tekst jednolity, Dz.U. z 2018 r. poz. 1355, z późn. zm.) w przypadku specjalistycznego funduszu inwestycyjnego otwartego statut może określać warunki, w jakich uczestnicy mogą żądać odkupienia jednostek uczestnictwa. W przypadku żądań umorzenia jednostek uczestnictwa funduszy inwestycyjnych otwartych nie ma natomiast żadnych dodatkowych warunków.

skarbowe. Na koniec I półrocza 2019 r. poziom płynności funduszy inwestycyjnych otwartych zrównał się z trzyletnią średnią (zob. Wykres 4.29).

Fundusze dłużne istotnie zwiększyły udział płynnych lokat w aktywach. Podmioty tego typu cechowały się najmniej płynnym portfelem, jednak w analizowanym okresie ich wskaźnik płynności przekroczył wartość trzyletniej średniej i był o 5 pkt proc. powyżej najniższej obserwowanej wartości. W I półroczu 2019 r. zmniejszyło się saldo wpłat i wypłat środków do funduszy dłużnych (zob. Wykres 4.30). Wśród funduszy inwestycyjnych otwartych był to jednak jedyny typ funduszy, który odnotował napływ środków w ujęciu netto (1,2 mld zł).

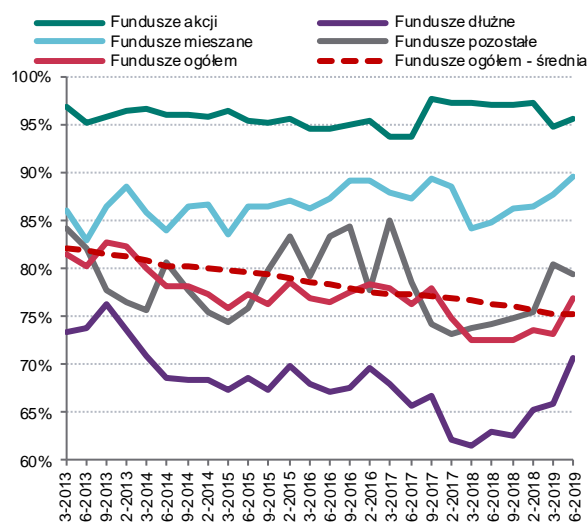
Wykres 4.28. Struktura sektora funduszy inwestycyjnych pod względem możliwości wycofania środków

Uwaga: średnia przedstawiona na wykresie to trzyletnia średnia krocząca.

Źródło: NBP.

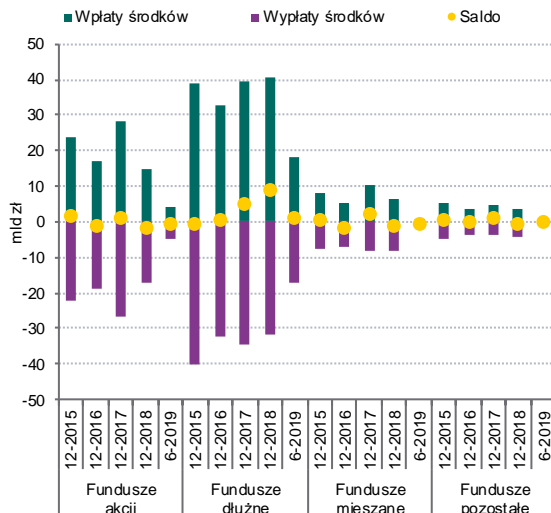
Wykres 4.29. Udział płynnych aktywów w aktywach ogółem funduszy inwestycyjnych otwartych

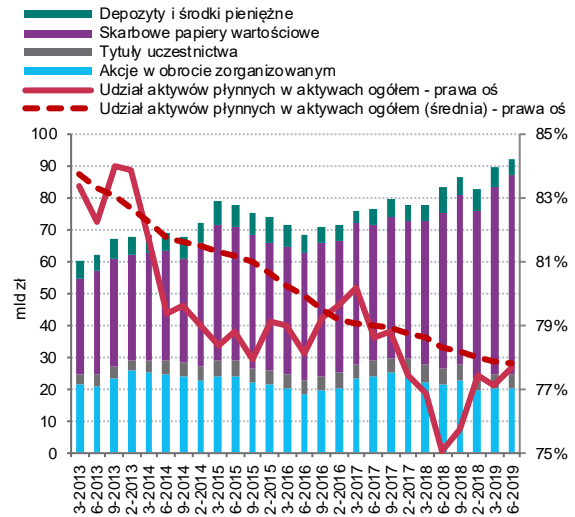
Uwagi: za płynne aktywa uznano: depozyty (w tym środki na rachunkach bieżących i depozyty zabezpieczające), skarbowe papiery wartościowe, akcje notowane na rynkach zorganizowanych, jednostki uczestnictwa funduszy krajowych oraz tytuły uczestnictwa zagranicznych instytucji wspólnego inwestowania. Średnia przedstawiona na wykresie to trzyletnia średnia krocząca.

Źródło: NBP.

Płynne aktywa funduszy inwestycyjnych otwartych składały się w prawie 70% z papierów skarbowych (zob. Wykres 4.31). W analizowanym okresie udział tych lokat istotnie wzrósł i na koniec I półrocza 2019 r. stanowiły one ponad połowę portfela funduszy inwestycyjnych otwartych. Poziom aktywów o największej płynności, tj. depozytów i środków pieniężnych, które fundusze mogły bezpośrednio wykorzystać na realizację zleceń umorzenia jednostek uczestnictwa, zmniejszył się z 6,8 mld zł (6,7% aktywów) na koniec 2018 r. do 5,2 mld zł na koniec czerwca 2019 r. (5,0% aktywów).

Wykres 4.30. Wpłaty i wypłaty środków w funduszach inwestycyjnych otwartych

Źródło: NBP.

Wykres 4.31. Struktura płynnych aktywów funduszy inwestycyjnych otwartych

Uwaga: średnia przedstawiona na wykresie to trzyletnia średnia krocząca.

Źródło: NBP.

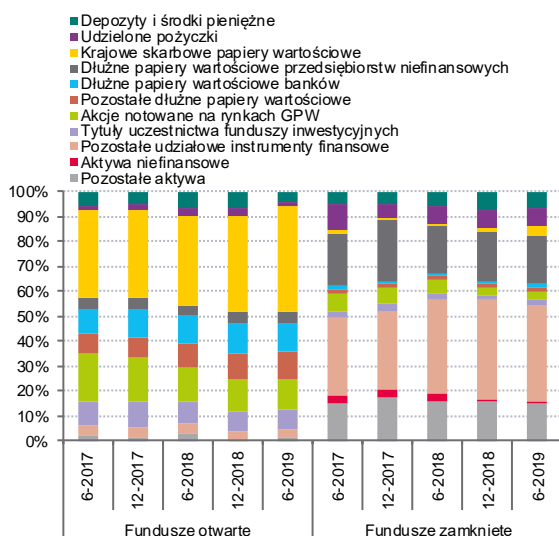
4.2.2. Ryzyko rynkowe i finansowanie gospodarki

W I półroczu 2019 r. istotnie zwiększyła się wartość posiadanych, przez fundusze, krajowych obligacji skarbowych. Zdecydowana większość tych papierów nadal znajdowała się w portfelu funduszy otwartych i stanowiła główny składnik ich lokat (zob. Wykres 4.32). Ponad połowę portfela takich instrumentów stanowiły obligacje o stałym kuponie. Ich *duration*, a tym samym wrażliwość tej części aktywów funduszy na zmiany stóp procentowych, nie zmieniło się istotnie. Blisko połowę aktywów sektora stanowiły papiery dłużne, przy czym fundusze otwarte miały ich trzykrotnie więcej niż fundusze zamknięte. Wśród papierów dłużnych posiadanych przez fundusze zamknięte największe znaczenie miały z kolei te wyemitowane przez przedsiębiorstwa niefinansowe. Najważniejszym składnikiem lokat funduszy tego rodzaju były natomiast akcje nienotowane na rynkach zorganizowanych.

Fundusze inwestycyjne w większym stopniu finansowały krajową sferę realną niż na koniec 2018 r.

Fundusze zamknięte odgrywały przy tym istotniejszą rolę niż fundusze otwarte. Temu celowi służyło 18,2% zgromadzonych w nich środków i 4,8% środków zgromadzonych w funduszach otwartych. Łącznie sektor funduszy inwestycyjnych przeznaczył na finansowanie sfery realnej 35,5 mld zł – o prawie 1 mld zł więcej niż na koniec 2018 r. (zob. Wykres 4.33). Ponad połowę tej kwoty stanowiły instrumenty dłużne przedsiębiorstw posiadane przez fundusze zamknięte. Zwiększenie finansowania było skutkiem wzrostu pożyczek udzielonych przez fundusze krajowym przedsiębiorstwom.

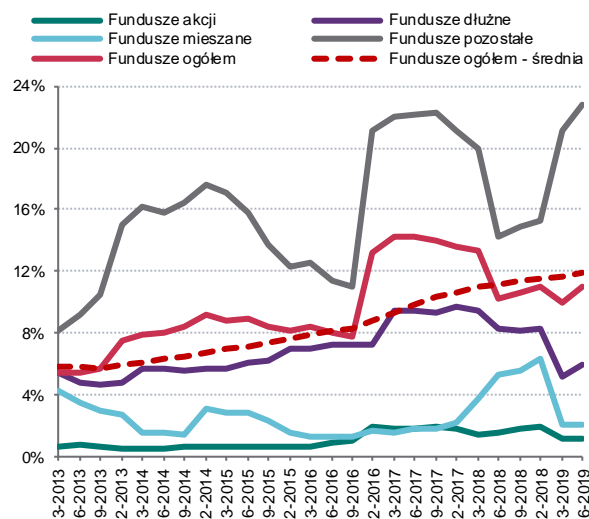
Wykres 4.32. Struktura aktywów funduszy inwestycyjnych

Uwagi: w grupie funduszy otwartych uwzględniono fundusze inwestycyjne otwarte oraz specjalistyczne fundusze inwestycyjne otwarte. Pozycja depozyty i środki pieniężne obejmuje także depozyty zabezpieczające. Pozycja udzielone pożyczki obejmuje również te w ramach transakcji warunkowych. Pozycja dłużne papiery wartościowe banków nie obejmuje obligacji BGK na rzecz KFD, instrumenty te zaliczono do krajowych skarbowych papierów wartościowych. Ze względu na dokonane korekty dane mogą się różnić od zaprezentowanych w poprzednich edycjach Raportu.

Źródło: NBP.

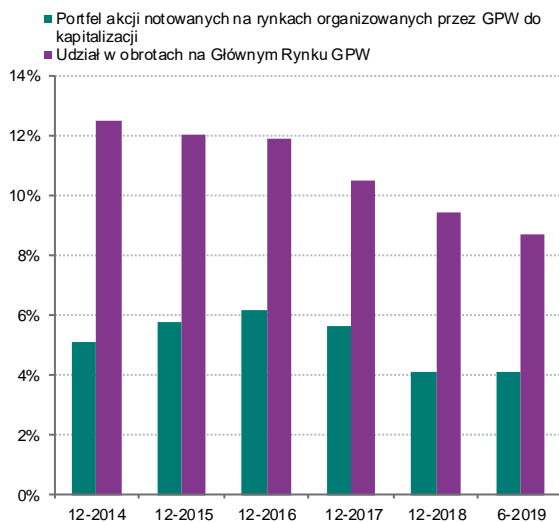
Obniżył się udział podmiotów sektora w obrotach na krajowym rynku akcji. Fundusze inwestycyjne pozostawały dotąd najbardziej aktywnym krajowym inwestorem instytucjonalnym na Głównym Rynku GPW. W I półroczu ich udział w obrotach był jednak niższy od udziału członków giełdy pełniących funkcję animatorów. Wartość portfela akcji notowanych na rynkach organizowanych przez GPW posiadanego przez fundusze, a także portfela dłużnych papierów wartościowych krajowych przedsiębiorstw oraz krajowych banków, kształtowała się na podobnym poziomie jak na koniec 2018 r. Znaczenie funduszy jako nabywców tych instrumentów również nie zmieniło się istotnie (zob. Wykres 4.34 i Wykres 4.35).

Wykres 4.33. Finansowanie gospodarki przez fundusze inwestycyjne (*credit intermediation*)

Uwagi: wykres obrazuje udział instrumentów dłużnych wemitowanych przez krajowe przedsiębiorstwa niefinansowe i instytucje niekomercyjne działające na rzecz gospodarstw domowych, pożyczek udzielonych tym podmiotom oraz gospodarstwom domowym w aktywach ogółem funduszy. Średnia przedstawiona na wykresie to trzyletnia średnia krocząca. Ze względu na dokonane korekty dane mogą się różnić od zaprezentowanych w poprzednich edycjach Raportu.

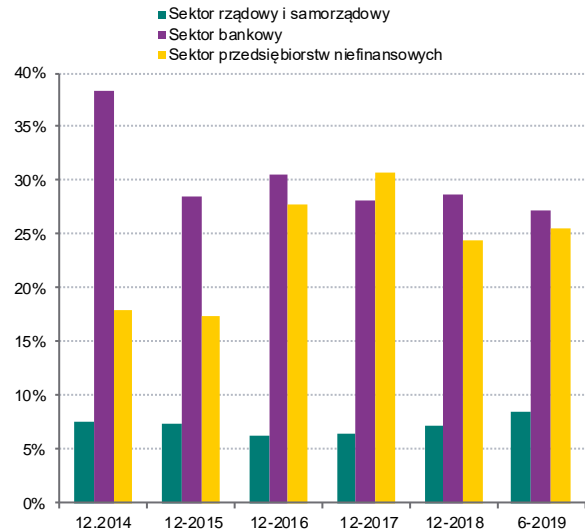
Źródło: NBP.

Wykres 4.34. Znaczenie funduszy inwestycyjnych dla rynków organizowanych przez GPW

Źródło: GPW, NBP.

Wykres 4.35. Znaczenie funduszy inwestycyjnych dla krajowego rynku dłużnych papierów wartościowych

Uwaga: wykres przedstawia portfel papierów dłużnych w relacji do wartości rynków tych instrumentów.

Źródło: NBP.

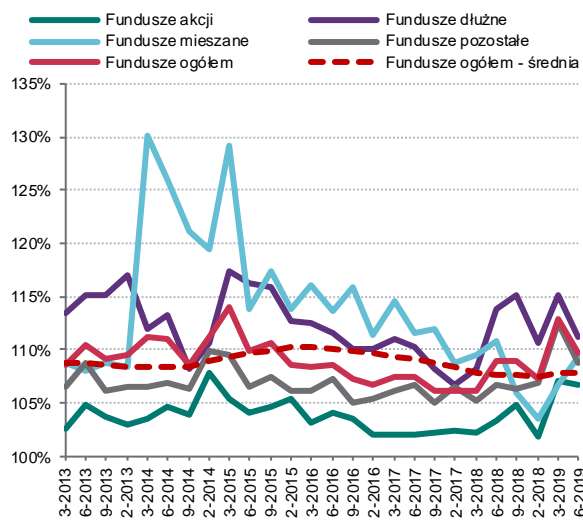
4.2.3. Dźwignia

W I półroczu 2019 r. fundusze inwestycyjne nieznacznie zwiększyły poziom dźwigni finansowej.

W analizowanym okresie wskaźnik dźwigni mierzonej jako relacja aktywów ogółem do aktywów netto wzrósł i na koniec czerwca przewyższał poziom trzyletniej średniej (zob. Wykres 4.36). Fundusze otwarte charakteryzowały się wyższym poziomem tego wskaźnika niż zamknięte. Głównym źródłem dźwigni w sektorze były transakcje warunkowe, przy czym zdecydowaną większość zobowiązań z tego tytułu miały fundusze otwarte. Takie zobowiązania były znacznie wyższe niż wynikające z zaangażowanych przez fundusze kredytów i pożyczek oraz wyemitowanych przez nie obligacji. W strukturze zobowiązań funduszy inwestycyjnych istotne były również te z tytułu nabytych aktywów (wynikające z oczekiwań na rozrachunek), z kolei zobowiązania z tytułu odkupionych jednostek uczestnictwa oraz wykupionych certyfikatów inwestycyjnych nie odgrywały dużej roli.

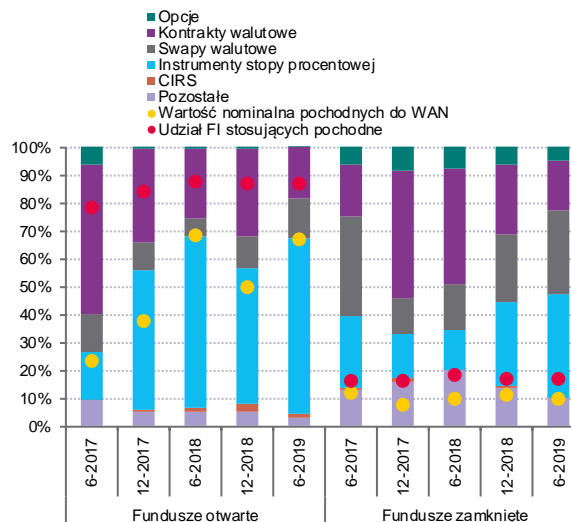
Fundusze otwarte zwiększyły zaangażowanie w instrumenty pochodne stopy procentowej. Skala inwestycji tych podmiotów w instrumenty pochodne była większa niż funduszy zamkniętych. Korzystało z nich prawie 90% funduszy otwartych, a wartość nominalna tych transakcji do aktywów netto stosujących je podmiotów na koniec I półrocza 2019 r. była bliska 70%. W przypadku funduszy zamkniętych było to odpowiednio niemal 20% i około 10%. Fundusze otwarte korzystały głównie z instrumentów stopy procentowej, z kolei zamknięte – z instrumentów walutowych (zob. Wykres 4.37).

Wykres 4.36. Dźwignia finansowa w sektorze funduszy inwestycyjnych

Źródło: NBP.

Wykres 4.37. Struktura instrumentów pochodnych wykorzystywanych przez fundusze inwestycyjne według wartości nominalnej

Źródło: NBP.

4.2.4. Powiązania z instytucjami finansowymi

Instytucje finansowe w znacznym stopniu zwiększyły zaangażowanie w certyfikaty inwestycyjne funduszy zamkniętych. Instytucje te stanowiły ponad połowę nabywców certyfikatów oraz blisko 25% posiadaczy jednostek uczestnictwa (zob. Wykres 4.38). Zagraniczne instytucje finansowe dominowały wśród inwestorów funduszy zamkniętych. Ta sytuacja była jednak spowodowana ulokowaniem znacznych środków w certyfikaty tylko jednego podmiotu. Wśród podmiotów sektora finansowego, będących uczestnikami funduszy otwartych, największe znaczenie miały zakłady ubezpieczeń¹⁰⁵. Instytucje te często lokowały środki w tytuły uczestnictwa funduszy zarządzanych przez TFI należące do tych samych grup kapitałowych. Wartość tytułów uczestnictwa posiadanych przez krajowe banki zwiększyła się w I półroczu 2019 r. ponad dwukrotnie, a przez krajowe pozostałe instytucje finansowe – ponad trzykrotnie. Wzrost ten dotyczył w głównej mierze kilku podmiotów zarządzanych przez dwa towarzystwa funduszy inwestycyjnych (oba należały do grup kapitałowych, w których skład wchodziły również banki).

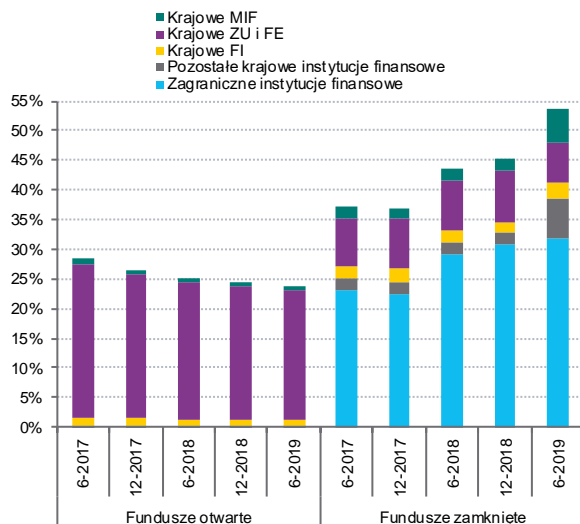
W I półroczu 2019 r. obniżyła się ekspozycja funduszy inwestycyjnych na krajowy sektor bankowy.

Była ona jednak większa niż ekspozycje na inne instytucje finansowe zarówno w przypadku funduszy otwartych, jak i zamkniętych (zob. Wykres 4.39). W I połowie 2019 r. wartość aktywów funduszy inwestycyjnych ulokowanych w bankach obniżyła się do około 46 mld zł (zob. Wykres 4.40). Największy spadek odnotowały fundusze dłużne, przy czym w istotnym stopniu odpowiadał za to jeden podmiot, w przypadku którego zmniejszyła się wartość należności z tytułu transakcji warunkowych z sektorem

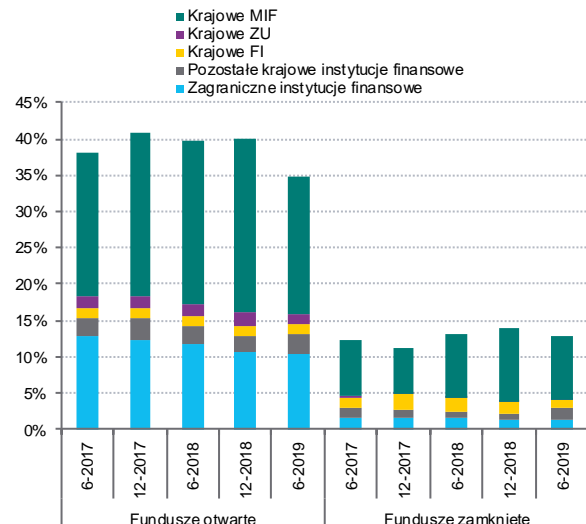
¹⁰⁵ Głównymi inwestorami takich funduszy pozostawały gospodarstwa domowe.

bankowym oraz wartość depozytów złożonych w bankach. Ponad 70% środków funduszy ulokowanych w bankach znajdowało się w portfelach funduszy otwartych. W ich przypadku w strukturze aktywów ulokowanych w bankach dominowały dłużne papiery wartościowe. W funduszach zamkniętych główną pozycję stanowiły natomiast depozyty i środki pieniężne (zob. Wykres 4.41).

Wykres 4.38. Udział instytucji finansowych wśród inwestorów funduszy inwestycyjnych

Wykres 4.39. Ekspozycja funduszy inwestycyjnych na instytucje finansowe

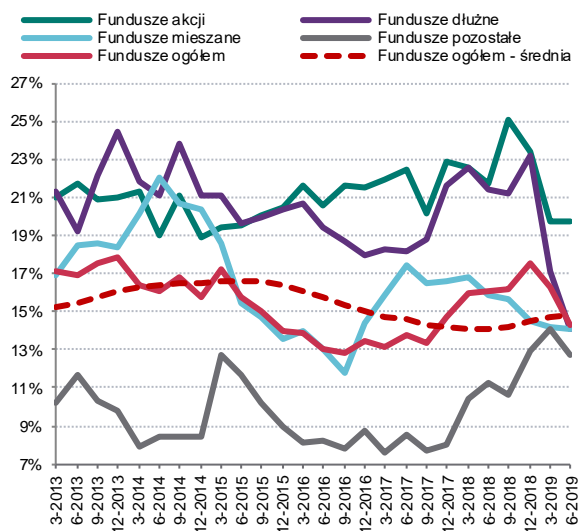
Uwagi: ze względu na dokonane korekty dane mogą się różnić od zaprezentowanych w poprzednich edycjach Raportu. Źródło: NBP.

Źródło: NBP.

Fundusze inwestycyjne w dalszym ciągu nie były istotnym źródłem finansowania krajowego sektora bankowego. Relacja środków funduszy ulokowanych w bankach do pasywów sektora bankowego spadła w I półroczu 2019 r. i na koniec czerwca wyniosła około 2%. Wartość należącego do funduszy portfela instrumentów dłużnych wyemitowanych przez krajowe banki wyniosła na koniec czerwca 2019 r. około 21 mld zł, z czego blisko 20% stanowiły listy zastawne. Krajowe banki były natomiast ważnymi kontrahentami funduszy inwestycyjnych w transakcjach instrumentami pochodnymi. Instytucje te dominowały również wśród dystrybutorów tytułów uczestnictwa oraz depozytariuszy funduszy inwestycyjnych. Powiązania tego rodzaju rodziły z kolei ryzyko reputacji zarówno dla sektora funduszy, jak i sektora bankowego.

Wykres 4.40. Ekspozycja funduszy inwestycyjnych na krajowy sektor monetarnych instytucji finansowych

Uwagi: za aktywa powiązane z sektorem monetarnych instytucji finansowych przyjęto: depozyty (w tym środki na rachunkach bieżących i depozyty zabezpieczające), należności z tytułu udzielonych bankom pożyczek (w tym w ramach transakcji warunkowych) oraz udziałowe i dłużne papiery wartościowe wyemitowane przez banki. Pozycja dłużne papiery wartościowe obejmuje również obligacje BGK na rzecz KFD. Średnia przedstawiona na wykresie to trzyletnia średnia krocząca.

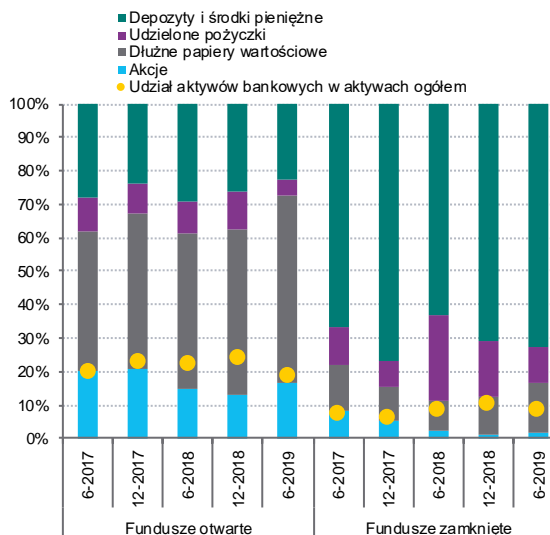
Źródło: NBP.

4.3. Otwarte fundusze emerytalne

4.3.1. Ryzyko płynności

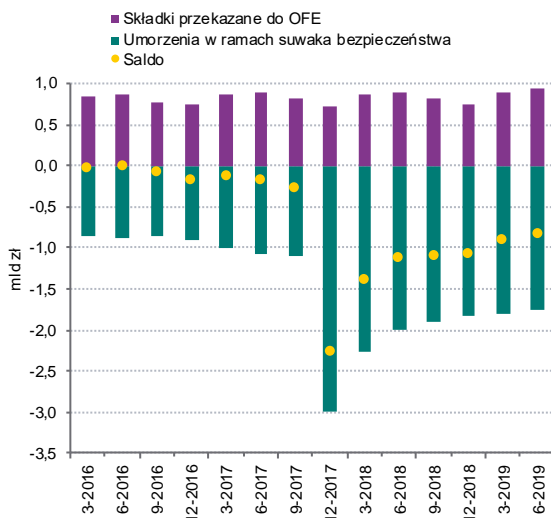
Wobec braku możliwości wcześniejszego wycofania kapitału przez przyszłych emerytów, w sektorze OFE nie występowało ryzyko płynności. W analizowanym okresie żaden z dziesięciu podmiotów tworzących sektor OFE nie odnotował dodatniego salda rozliczeń z ZUS. Wartość umorzeń zrealizowanych w ramach „suwaka bezpieczeństwa” w I półroczu 2019 r. była dwukrotnie wyższa niż składek przekazanych przez ZUS do OFE (zob. Wykres 4.42). Ze względu na posiadany bufor płynności w formie depozytów i środków pieniężnych w łącznej kwocie 11,8 mld zł (zasilany m.in. przez dywidendy i odsetki, które na koniec czerwca 2019 r. wyniosły 1,9 mld zł), OFE nie musiały zbywać składników portfela inwestycyjnego. Udział aktywów płynnych w aktywach netto sektora utrzymywał się na wysokim poziomie (zob. Wykres 4.43).

Wykres 4.41. Struktura ekspozycji funduszy inwestycyjnych na krajowy sektor monetarnych instytucji finansowych

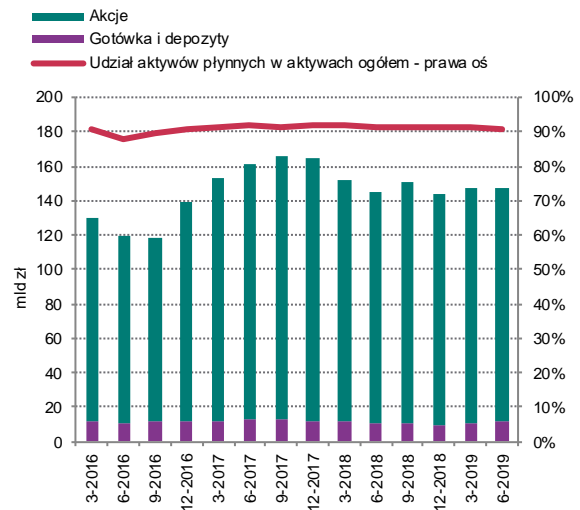

Uwagi: pozycja depozyty i środki pieniężne obejmuje także depozyty zabezpieczające. Pozycja udzielone pożyczki obejmuje również te w ramach transakcji warunkowych. Pozycja dłużne papiery wartościowe nie obejmuje obligacji BGK na rzecz KFD.

Źródło: NBP.

Wykres 4.42. Napływ składek oraz umorzenia w ramach suwaka bezpieczeństwa

Źródło: UKNF.

Wykres 4.43. Płynne aktywa otwartych funduszy emerytalnych

Uwagi: za płynne aktywa uznano: depozyty i środki pieniężne na rachunkach bieżących, akcje notowane na rynkach zorganizowanych (krajowe i zagraniczne), jednostki uczestnictwa funduszy krajowych oraz tytuły uczestnictwa zagranicznych instytucji wspólnego inwestowania.

Źródło: UKNF.

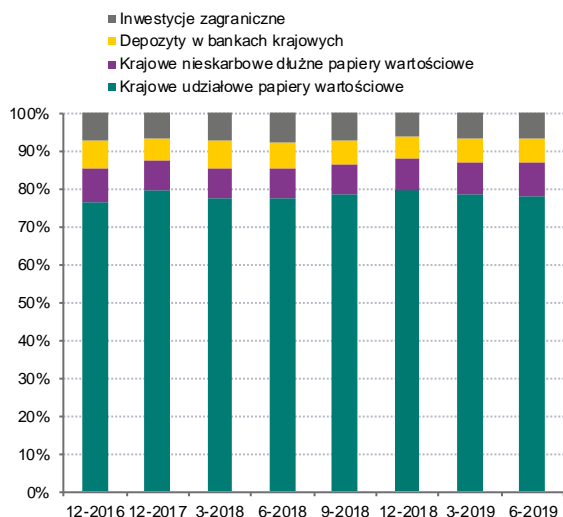
4.3.2. Ryzyko rynkowe i finansowanie gospodarki

Podobnie jak w poprzednich okresach, portfel inwestycyjny OFE charakteryzowała słaba dywersyfikacja pod względem klas aktywów. Obowiązujący fundusze zakaz inwestowania w skarbowe papiery wartościowe oraz niewystarczająco rozwinięty i niedopasowany względem potrzeb inwestycyjnych tych podmiotów rynek nieskarbowych papierów wartościowych powodowały, że w portfelach OFE wyraźnie dominowały krajowe instrumenty udziałowe (zob. Wykres 4.44). Na koniec I półrocza 2019 r. stanowiły one 78% ich portfela inwestycyjnego, natomiast udział krajowych instrumentów dłużnych nadal nie przekraczał 9%. OFE nabywały przede wszystkim akcje spółek o największej kapitalizacji i płynności, a ich portfel akcyjny w znacznym stopniu odwzorowywał strukturę indeksu WIG. Po raz kolejny zwiększyła się relacja zarządzanego przez PTE portfela akcji notowanych na rynkach organizowanych przez GPW do kapitalizacji (zob. Wykres 4.45). OFE pozostały zatem największym inwestorem na krajowym rynku akcji. W tym samym okresie kontynuowany był spadek udziału funduszy w obrotach na Głównym Rynku GPW. Utrzymywanie przez OFE istotnego zaangażowania w akcje krajowych spółek oznaczało znaczną ekspozycję funduszy na ryzyko rynkowe.

W I kwartale 2019 r. saldo transakcji kupna i sprzedaży udziałowych instrumentów finansowych przez OFE było ujemne i wyraźnie odbiegało od poziomów obserwowanych w ostatnich okresach (zob. Wykres 4.46). Podaż tych instrumentów ze strony sektora OFE była w znacznym stopniu wynikiem zmniejszenia zaangażowania dwóch funduszy w akcje dużej spółki w odpowiedzi na wezwanie

publiczne do sprzedaży ogłoszone przez jej głównego inwestora. Szacowana wartość tych transakcji wyniosła około 1,3 mld zł.

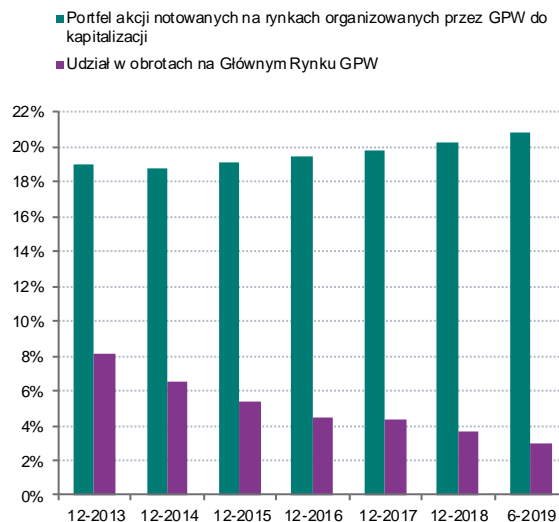
Wykres 4.44. Struktura portfela inwestycyjnego OFE

Uwaga: kategoria krajowe udziałowe papiery wartościowe zawiera krajowe akcje, prawa do akcji, prawa poboru, obligacje zamienne na akcje i certyfikaty inwestycyjne.

Źródło: UKNF.

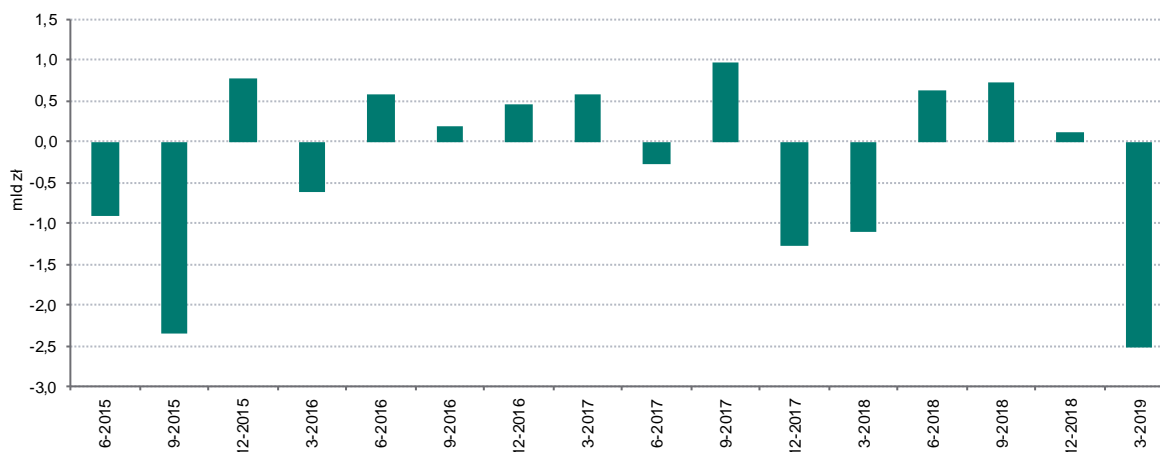
Wykres 4.45. Znaczenie OFE dla rynków organizowanych przez GPW

Uwaga: kapitalizacja obejmuje akcje i PDA spółek krajowych notowanych na Głównym Rynku GPW i NewConnect.

Źródło: UKNF, GPW.

Wykres 4.46. Transakcje OFE udziałowymi instrumentami finansowymi (kupno – sprzedaż)

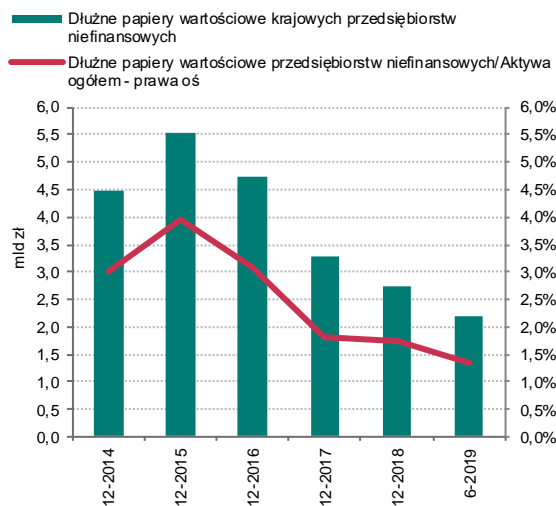

Źródło: UKNF.

Otwarte fundusze emerytalne w coraz mniejszym stopniu finansowały krajową sferę realną. Na koniec czerwca 2019 r. papiery dłużne wyemitowane przez krajowe przedsiębiorstwa niefinansowe stanowiły jedynie 1,4% portfela inwestycyjnego OFE (zob. Wykres 4.47). Zarówno zaangażowanie funduszy w obciążone wyższym poziomem ryzyka inwestycyjnego papiery dłużne przedsiębiorstw, jak

i rola funduszy jako inwestora na rynku tych instrumentów, konsekwentnie malały (zob. Wykres 4.48). Spośród instrumentów dostępnych na rynku nieskarbowych papierów dłużnych największe zaangażowanie OFE nadal dotyczyło papierów emitowanych przez krajowe banki. Mała skala zakupu innych niż bankowe instrumentów dłużnych była związana z ich niską podażą na rynku krajowym oraz charakterystyką emisji, która nie odpowiadała potrzebom inwestycyjnym funduszy.

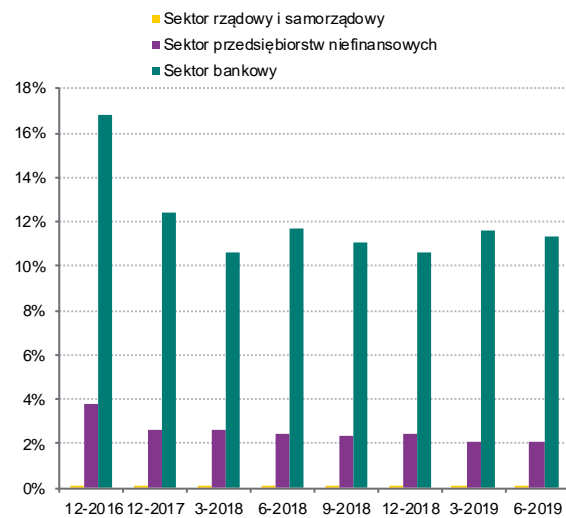
Wykres 4.47. Finansowanie gospodarki przez OFE (*credit intermediation*)

Uwaga: udział dłużnych papierów wartościowych przedsiębiorstw niefinansowych na koniec II kwartału oszacowano na podstawie danych dotyczących I kwartału.

Źródło: szacunki NBP na podstawie danych UKNF.

Wykres 4.48. Znaczenie OFE dla krajowego rynku dłużnych papierów wartościowych

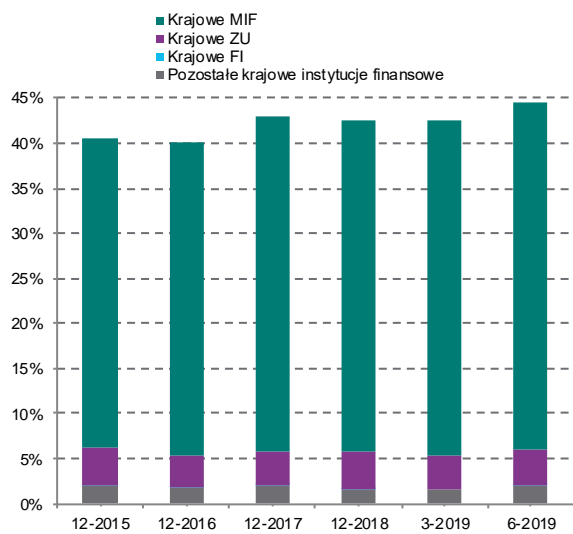
Uwaga: udział dłużnych papierów wartościowych przedsiębiorstw niefinansowych na koniec II kwartału oszacowano na podstawie danych dotyczących I kwartału. Wykres przedstawia portfel papierów dłużnych w relacji do wartości rynków tych instrumentów.

Źródło: szacunki NBP na podstawie danych UKNF, NBP.

4.3.3. Powiązania z instytucjami finansowymi

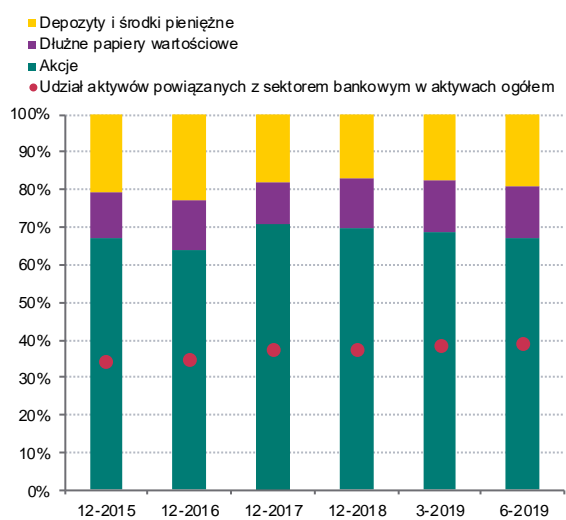
Sektor otwartych funduszy emerytalnych charakteryzowała istotna ekspozycja na krajowe instytucje finansowe. Na koniec I półrocza 2019 r. około 45% aktywów OFE (tj. 72,6 mld zł) stanowiły akcje i dłużne papiery wartościowe wyemitowane przez krajowe instytucje finansowe oraz depozyty i środki pieniężne w krajowych bankach (zob. Wykres 4.49). Największą część stanowiły ekspozycje (około 62,5 mld zł) na banki krajowe, w szczególności akcje notowane na krajowym rynku regulowanym (zob. Wykres 4.50). Źródłem powiązań z sektorem bankowym były także depozyty i środki pieniężne oraz wyemitowane przez krajowe banki papiery dłużne (w tym listy zastawne). Odpowiadały one za mniej niż jedną trzecią całkowitej ekspozycji OFE na krajowy sektor bankowy. W I półroczu 2019 r. relacja środków funduszy ulokowanych w bankach do pasywów sektora bankowego nie zmieniła się istotnie i na koniec czerwca wyniosła około 3,2%.

Wykres 4.49. Ekspozycje OFE na krajowe instytucje finansowe

Źródło: UKNF.

Wykres 4.50. Struktura ekspozycji OFE na krajowy sektor bankowy

Źródło: UKNF.

5. Ocena ryzyka systemowego w polskim systemie finansowym

Proces identyfikacji źródeł ryzyka systemowego w Polsce koncentruje się na sektorze bankowym z uwagi na strukturalne cechy bilansu banków oraz ich dominujące role w systemie finansowym i finansowaniu gospodarki. Ryzyko systemowe związane z innymi instytucjami finansowymi jest ograniczone, ponieważ ich wielkość i modele biznesowe nie kreują, na obecnym etapie ich rozwoju, istotnych zagrożeń dla stabilności całego systemu finansowego.

5.1. Obszary ryzyka

Identyfikacja, ocena i monitoring ryzyka systemowego prowadzone są z perspektywy pięciu podstawowych wymiarów związanych z ryzykiem: (1) nadmiernego wzrostu zadłużenia lub dźwigni finansowej, (2) nadmiernego niedopasowania aktywów i pasywów lub nie płynności rynków, (3) nadmiernej koncentracji ekspozycji i powiązań między podmiotami systemu finansowego, (4) nieadekwatnych zachęt wpływających na zachowania instytucji finansowych lub ich klientów oraz (5) zagrożeń dla odporności infrastruktury finansowej¹⁰⁶.

W ramach obecnej edycji Raportu jako podwyższone oceniono ryzyko związane z powiązaniem i koncentracją ekspozycji, głównie z uwagi na: (1) możliwe konsekwencje systemowe trudnej sytuacji finansowej części instytucji kredytowych, w tym niektórych banków komercyjnych, (2) możliwe konsekwencje materializacji ryzyka prawnego związanego z portfelem kredytów walutowych oraz (3) wysoki udział obligacji Skarbu Państwa w aktywach banków.

W pozostałych obszarach ryzyko zostało ocenione jako umiarkowane lub niskie, ale występują w nich także zjawiska wymagające szczególnego monitorowania. Należą do nich: (1) rosnący udział wysokokwotowych kredytów konsumpcyjnych i (2) rosnąca rola sektora rządowego w systemie finansowym. W średnim horyzoncie źródłem szoków może być przede wszystkim otoczenie zewnętrzne polskiej gospodarki, gdyż perspektywy wzrostu na świecie uległy dalszemu pogorszeniu, a niepewność utrzymuje się na wysokim poziomie. Otoczenie zewnętrzne może być czynnikiem wyzwalającym lub wzmacniającym siłę oddziaływania ryzyka zidentyfikowanego na poziomie krajowym.

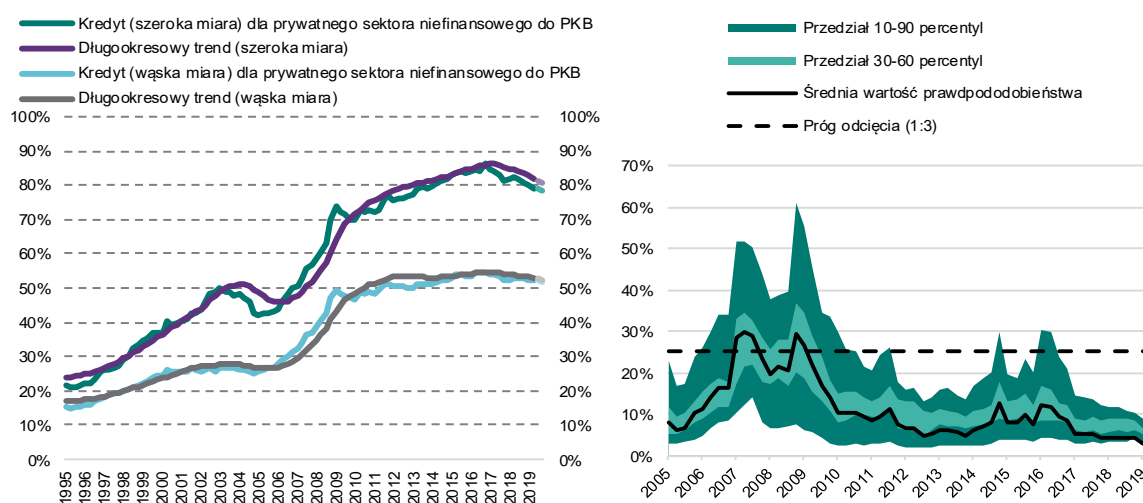
5.1.1. Ryzyko wynikające z nadmiernego wzrostu zadłużenia lub dźwigni finansowej

Z analizy cyklu kredytowego w Polsce wynika, że ryzyko związane z nadmiernym wzrostem zadłużenia ogółem lub dźwignią finansową jest niskie. Odchylenie miar cyklu kredytowego – dynamiki

¹⁰⁶ W obszarze piątego obszaru ryzyka – odporności infrastruktury finansowej – NBP analizuje funkcjonowanie systemów płatności oraz schematów płatniczych, a także systemów rozrachunku i rozliczeń papierów wartościowych. Wyniki tych analiz są przedstawiane w odrębnych publikacjach – „Raport o nadzorze systemowym w zakresie polskiego systemu płatniczego” i w części w „Ocenie funkcjonowania polskiego systemu płatniczego”.

kredytu ogółem, wartości luki kredytowej oraz wskaźnika kosztów obsługi długu – od długoterminowego trendu jest niewielkie. Zadłużenie sektora niefinansowego pozostało umiarkowane i rosło w tempie zbliżonym lub wolniejszym niż długookresowy trend, a jego relacja do PKB utrzymuje się na poziomie ok. 80%¹⁰⁷. W efekcie, luka kredytowa pozostawała ujemna¹⁰⁸ lub bliska zeru (zob. Wykres 5.1 lewy panel). Również modele wczesnego ostrzegania wskazują, że w perspektywie 1-4 lat, ryzyko kryzysu wynikającego z nadmiernej akcji kredytowej jest niskie (zob. Wykres 5.1 prawy panel)¹⁰⁹. W efekcie bufor antycykliczny pozostaje na poziomie 0%.

Wykres 5.1. Pozycja w cyklu kredytowym (lewy panel) oraz wyniki modeli wczesnego ostrzegania dla Polski (prawy panel)

Uwagi: ostatnia rzeczywista obserwacja za II kwartał 2019 r. oraz ekstrapolacja za pomocą modeli ARIMA dla okresu III-IV kwartał 2019 r. (lewy panel). Luka kredytowa to odchylenie wartości relacji kredytu do PKB od długookresowego trendu, który wyodrębniono za pomocą rekursywnego filtra HP z parametrem wygładzania odpowiadającym długości cyklu finansowego w Polsce (tj. od 5,5 do 10,5 lat). Na prawym panelu przedstawiono średnią (ważoną jakością sygnałów) wartość prawdopodobieństwa uzyskaną na podstawie 148 modeli uwzględniających zmienne krajowe i próg odcięcia, którego przekroczenie sygnalizuje zagrożenie kryzysem bankowym (założono, w ślad za opracowaniami ERRS, że koszt braku sygnału ostrzegającego przed rzeczywistym kryzysem jest 3-krotnie wyższy niż koszt błędnego sygnału o kryzysie w sytuacji jego niewystąpienia). Zielonym kolorem oznaczono zakres wartości prawdopodobieństwa (nieważonych jakością sygnałów) dla wszystkich modeli z wyłączeniem tych, które pokazują najniższe i najwyższe prawdopodobieństwo kryzysu bankowego w Polsce w każdym okresie. Średnia wartość prawdopodobieństwa (czarna linia) ważona jakością sygnałów modeli przebiega miejscami poniżej linii 30 centyla prawdopodobieństw (prawy panel wykresu), ponieważ lepsze modele wskazywały w tych okresach na niższe prawdopodobieństwo kryzysu oraz powyżej linii 60 centyla prawdopodobieństw (lewy panel wykresu), ponieważ modele o lepszej jakości sygnałów wskazywały w tych okresach na wyższe prawdopodobieństwo kryzysu.
Źródło: NBP, BIS, Eurostat i GUS.

¹⁰⁷ Tzw. szeroka miara kredytu, która uwzględnia nie tylko zadłużenie wobec instytucji monetarnych (banków i SKOK), ale także zadłużenie wobec podmiotów innych niż krajowe instytucje monetarne (tj. przedsiębiorstwa, fundusze inwestycyjne, zakłady ubezpieczeniowe i nierezydentów).

¹⁰⁸ Standaryzowana luka kredytowa (tj. zgodna z zaleceniem ERRS 2014/1 i obliczona na szerokim agregacie kredytowym z parametrem $\lambda = 400\,000$ odpowiadającym wahaniom trwającym 20 lat i więcej) wyniosła -11,2%.

¹⁰⁹ Analiza historyczna sugeruje, że ryzyko należałoby oceniać jako istotne, kiedy prawdopodobieństwo przekracza 25%, podczas gdy aktualnie nie przekracza ono 5%.

Kredyty konsumpcyjne wciąż są obszarem działalności banków wymagającym uważnego monitoringu. Ich dynamika istotnie przewyższa średnią dla całego agregatu kredytu. Jednocześnie w zadłużeniu wzrasta udział niezabezpieczonych kredytów wysokokwotowych o wieloletnim horyzoncie spłaty, a ponadto obserwowana jest koncentracja tych kredytów w kilku bankach. Dynamika kredytów konsumpcyjnych jest wyższa od tempa wzrostu PKB, a Polska jest krajem o jednym z najwyższych udziałów zadłużenia z tego tytułu w relacji do PKB w UE¹¹⁰. Jakość kredytów wysokokwotowych jest obecnie nieco niższa niż pozostałych kredytów konsumpcyjnych. Wielu kredytodawców nie ma również doświadczeń ze spłacalnością tego typu kredytów w warunkach pogorszającej się koniunktury. Może to utrudniać bankom adekwatną ocenę ryzyka strat na przyszłość. Co więcej, na tle innych kredytów konsumpcyjnych kredyty wysokokwotowe są częściej udzielane osobom prowadzącym działalność gospodarczą lub są wynikiem konsolidacji innych kredytów, co może wskazywać na wyższe ryzyko kredytowe – dochody z działalności gospodarczej mają większą wrażliwość na koniunkturę gospodarczą, a duża liczba kredytów jest jednym ze wskaźników nadmiernego zadłużenia. Biorąc pod uwagę fazę cyklu koniunkturalnego oraz spodziewane obniżenie tempa wzrostu PKB i popytu na pracę prawdopodobieństwo materializacji strat kredytowych wzrasta.

Rosnąca dynamika cen mieszkań i systematyczny wzrost wartości nowych kredytów mieszkaniowych wskazuje na potrzebę uważnego monitorowania ryzyka związanego z finansowaniem rynku nieruchomości. Niski poziom stóp procentowych i szybki wzrost dochodów gospodarstw domowych wpływają na wzrost dostępności kredytu. Wartość nowych kredytów mieszkaniowych systematycznie wzrasta, ale z uwagi na równoczesną spłatę wcześniej udzielonych kredytów (szczególnie walutowych), stan zadłużenia kredytem mieszkaniowym pozostaje stabilny na poziomie ok. 20% PKB. Podjęte w ostatnich latach działania nadzorcze, w tym rekomendacje dotyczące limitów LtV oraz sposobu oceny zdolności kredytowej, ograniczyły ryzyko kredytowe podejmowane przez banki. Potwierdzają to symulacje NBP dotyczące wpływu wzrostu stóp procentowych na jakość portfela¹¹¹. Ponadto, wysoki popyt na rynku mieszkaniowym jest nadal w znaczącym stopniu finansowany ze środków własnych gospodarstw domowych, co ogranicza ryzyko dla stabilności finansowej. Czynnikiem zwiększającym ryzyko byłoby istotne zwiększenie finansowania kredytem zakupów mieszkań, szczególnie w przypadku pojawienia się popytu wywołanego oczekiwaniem wzrostu cen mieszkań (spekulacyjnego).

5.1.2. Ryzyko wynikające z nadmiernego niedopasowania aktywów i pasywów lub nie płynności rynków

Ryzyko związane z transformacją terminów zapadalności przez instytucje kredytowe oraz ryzyko płynności utrzymują się na niskim poziomie. Banki finansują się głównie depozytami sektora niefi-

¹¹⁰ Zob. Raport o stabilności systemu finansowego w Polsce, grudzień 2018 r., ramka pt. „Kredyty konsumpcyjne w Polsce na tle krajów UE”.

¹¹¹ Zob. Raport o stabilności systemu finansowego w Polsce, grudzień 2018 r., ramka pt. „Wpływ potencjalnego wzrostu krajowych stóp procentowych na ryzyko kredytowe portfela kredytów mieszkaniowych”.

nansowego, które w normalnych warunkach stanowią stabilne źródło finansowania. Luka finansowania w skali całego sektora bankowego jest domknięta. Banki utrzymują także wysokie bufora płynnościowe – bufor aktywów płynnych sektora bankowego wyniósł 21% aktywów na koniec czerwca 2019 r. i był istotnie wyższy niż średnia w UE (11%)¹¹². Aktywa płynne składają się głównie z wysokiej jakości papierów wartościowych, tj. obligacji skarbowych i bonów pieniężnych NBP.

Ryzyko rynkowe w bankach pozostaje niskie i wynika głównie z ryzyka stopy procentowej. Większość banków charakteryzuje się dodatnią luką stopy procentowej, co oznacza, że *ceteris paribus* spadek stóp procentowych powoduje obniżenie, a wzrost stóp – poprawę wyników odsetkowych banków. Czynnikiem ograniczającym ryzyko stopy procentowej jest ustalanie poziomu oprocentowania części depozytów na podstawie decyzji samych banków. Jednak zbliżony już do zera poziom oprocentowania rachunków oszczędnościowo-rozliczeniowych zmniejsza elastyczność banków w tym zakresie. Niedopasowanie walutowe, związane z udzielonymi kredytami w walutach obcych, jest zabezpieczane przy użyciu transakcji pochodnych.

5.1.3. Ryzyko wynikające z nadmiernej koncentracji ekspozycji i powiązań pomiędzy podmiotami systemu finansowego

Ryzyko wynikające z nadmiernych koncentracji ekspozycji i powiązań jest obecnie podwyższone z uwagi na: **(1) słabość ekonomiczną niektórych instytucji i możliwe efekty zarażania** innych podmiotów, głównie poprzez system finansowania gwarancji depozytowych i restrukturyzacji, **(2) możliwe istotne skutki finansowe materializacji ryzyka prawnego związanego z walutowymi kredytami hipotecznymi** oraz **(3) wysoki udział obligacji Skarbu Państwa w aktywach banków**. Pierwsze ryzyko wynika przede wszystkim z powiązań pomiędzy podmiotami za pośrednictwem systemu finansowania funduszy gwarantowania depozytów i funduszy przymusowej restrukturyzacji, natomiast dwa pozostałe z koncentracji ekspozycji banków.

Trudna sytuacja ekonomiczna niektórych instytucji kredytowych wpływa na podwyższenie ryzyka wynikającego z powiązań pośrednich pomiędzy podmiotami. Obecnie niektóre banki charakteryzują się niskimi współczynnikami kapitałowymi, co zwiększa ich podatność na szoki. Konsekwencją ewentualnej materializacji ryzyka, i w efekcie wypłat depozytów gwarantowanych lub działań z zakresu przymusowej restrukturyzacji, byłaby konieczność odbudowy funduszy BFG. Wymagałoby to podwyższenia składek wnoszonych przez instytucje kredytowe, co z kolei negatywnie wpłynęłoby na zyskowność sektora bankowego i jego zdolność do budowania kapitału. W sytuacji spowolnienia gospodarczego i już obecnie niskiej rentowności istotnej części banków, ryzyko dalszego obciążenia całego sektora podwyższonymi składkami wzrasta i w ujęciu historycznym jest wysokie.

Istotnym kanałem transmisji potencjalnych szoków wewnątrz sektora bankowego są także bezpośrednie powiązania finansowe (kapitałowe i depozytowe) pomiędzy bankami zrzeszającymi a bankami spółdzielczymi. Banki spółdzielcze mają ekspozycje na banki zrzeszające poprzez posiadane ak-

---

¹¹² Wskaźnik liczony jako stosunek aktywów płynnych do aktywów ogółem.

cje i obligacje tych banków oraz lokowanie nadwyżek płynnościowych w bankach zrzeszających. Dodatkowo podmioty te łączą współzależności w ramach członkostwa w IPS. W tym kontekście znaczenia nabiera siła kapitałowa banków zrzeszających, gdyż ich stabilność jest warunkiem koniecznym dla stabilności sektora banków spółdzielczych. Nałożenie na banki zrzeszające dodatniego poziomu bufora innej instytucji o znaczeniu systemowym (O-SII) powinno docelowo zwiększyć kapitały w tych bankach i poprawić ich odporność.

Ryzyko związane z portfelem hipotecznych kredytów walutowych wzrosło, głównie z uwagi na uwarunkowania prawne. W ostatnim okresie zwiększa się liczba spraw sądowych dotyczących możliwej abuzywności niektórych zapisów umów kredytów hipotecznych w walutach obcych. Wpływ na kształt przyszłych orzeczeń, a także na skalę zainteresowania kredytobiorców zaskarżaniem umów będzie miał wyrok TSUE z 3 października 2019 r. (zob. Ramka 2.1). Niemniej jednak, abuzywność klauzuli indeksacyjnej będzie oceniał krajowy sąd indywidualnie w każdej sprawie podlegającej ewentualnemu zaskarżeniu. Obecnie nie można określić ani przyszłego zainteresowania klientów zaskarżaniem umów kredytowych zawierających klauzule indeksacyjne, ani kształtu orzeczeń sądów w poszczególnych sprawach. Umowy dotyczące kredytów walutowych zawierane przez banki działające w Polsce są bardzo zróżnicowane pod względem stosowanych w nich postanowień. W związku z tym trudno teraz ocenić skalę ewentualnych potencjalnych kosztów dla banków, a koszty te byłyby prawdopodobnie rozłożone w czasie. Niemniej jednak, można się spodziewać, że w warunkach rosnącej liczby spraw już w najbliższych kwartałach zwiększy się wartość odpisów/rezerw zawiązywanych przez banki. Jednocześnie wartość potencjalnych kosztów może być zróżnicowana pomiędzy poszczególnymi bankami i zależeć zarówno od wielkości portfela kredytów mieszkaniowych w walutach obcych, jak i rodzaju zawieranych umów.

Wzrost udziału obligacji skarbowych w aktywach banków sprawia, że rośnie wrażliwość sektora bankowego na ryzyko kredytowe związane z tymi obligacjami. W ostatnich latach banki wyraźnie zwiększyły portfel SPW z 12% aktywów pod koniec 2015 r. do 17% w czerwcu 2019 r. Zmiana ta przyczynia się do wzrostu powiązań pośrednich banków z sektorem rządowym. W konsekwencji, potencjalne pogorszenie wyceny ryzyka kredytowego polskiego rządu miałoby także bezpośredni wpływ na sytuację całego sektora bankowego (zob. Rozdział 5.3.3). Aktualna dobra sytuacja finansowa sektora publicznego, w tym spadająca relacja długu publicznego do PKB, istotnie osłabia to ryzyko.

Aktualną kwestią w obszarze koncentracji ekspozycji krajowego systemu finansowego pozostaje dostosowanie stawek referencyjnych rynku pieniężnego WIBOR i WIBID do wymogów rozporządzenia BMR. Ryzyko dla krajowego systemu finansowego związane z zagrożeniem terminowego dostosowania stawek WIBOR do wymogów rozporządzenia BMR, sygnalizowane w poprzedniej edycji *Raportu*¹¹³, zmalało z uwagi na uzgodnienie w UE przedłużenia terminu na wspomniane dostosowanie oraz zintensyfikowanie przygotowań przez organizatora systemu spółkę GPW Benchmark.

¹¹³ Patrz ramka w: „Raport o stabilności systemu finansowego. Czerwiec 2019 r.”.

5.1.4. Ryzyko wynikające z nieadekwatnych zachęt wpływających na zachowania instytucji finansowych lub ich klientów

Ryzyko wynikające z nieadekwatnych zachęt (pokusy nadużycia) pozostaje umiarkowane i związane jest z: (1) niską rentownością części banków, (2) postępującą koncentracją sektora bankowego oraz (3) rosnącym udziałem podmiotów kontrolowanych przez sektor rządowy.

Obniżona rentowność polskich banków może zachęcać do poszukiwania wyższych stóp zwrotu i podejmowania nadmiernego ryzyka. Rentowność polskich banków nadal kształtuje się powyżej średniej w UE, jednak w ostatnich latach znacznie spadła, m.in. w wyniku dodatkowych obciążeń publicznych i pozostaje poniżej szacowanego kosztu pozyskania kapitału na rynku. W takiej sytuacji wyzwania dla banków w przyszłości mogą być: zdolność do podnoszenia kapitału, spełnienie wymogu MREL, a także finansowanie własnego rozwoju. W tych warunkach presja na zwiększenie rentowności jest znaczna i – poza działaniami na rzecz zwiększenia efektywności – może skutkować także podejmowaniem zwiększonego ryzyka przez banki w poszukiwaniu wyższych stóp zwrotu. Jest to obecnie dostrzegalne np. w rosnącym zaangażowaniu banków w kredyty konsumpcyjne, charakteryzujące się wyższymi marżami.

Na tle innych krajów UE polski sektor bankowy nadal cechuje umiarkowany poziom koncentracji, który pozostawia miejsce na konsolidację mniejszych i średnich instytucji. Zgodnie z teorią i doświadczeniami międzynarodowymi, w przypadku instytucji „zbyt dużych, by upaść”, czy też szerzej – domniemania gwarancji rządowych – pojawiają się bodźce, by podejmować nadmierne ryzyko, gdyż podmioty nie ponoszą w pełni negatywnych konsekwencji swych działań. Ryzyko związane z konsolidacją większych instytucji może być częściowo ograniczane przez nałożenie dodatkowych buforów kapitałowych (tzw. bufor O-SII) oraz obowiązujące przepisy dotyczące przymusowej restrukturyzacji. Zapowiedziana przez głównego inwestora decyzja, dotycząca sprzedaży jednego z większych banków działających na rynku krajowym, może prowadzić do wzrostu koncentracji i zmiany struktury własności polskiego sektora bankowego.

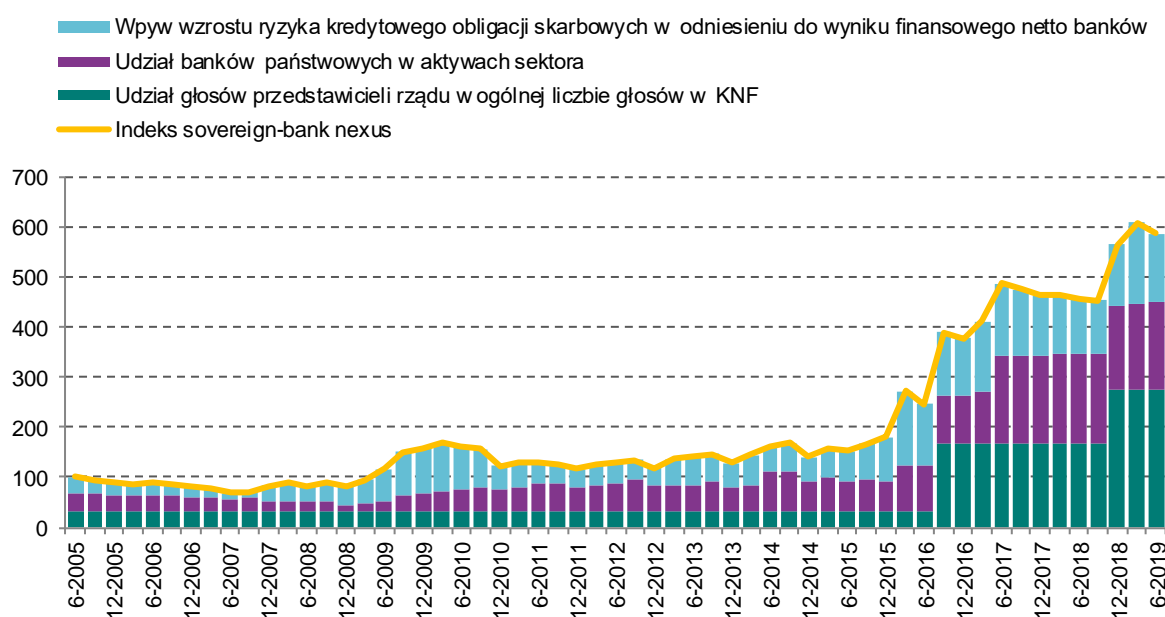
Procesem o długoterminowym charakterze, którego skutki dla stabilności finansowej są obecnie trudne do skwantyfikowania, jest rosnąca rola sektora rządowego zarówno w systemie finansowym, jak i sieci bezpieczeństwa finansowego. Rola ta przejawia się w dominującym udziale właścicielskim w szeregu dużych podmiotów finansowych, w tym w sektorze bankowym i ubezpieczeniowym, oraz równoczesnej, istotnej reprezentacji sektora rządowego w organie decyzyjnym nadzoru finansowego (zob. Wykres 5.2). Sytuacja, w której rząd może pełnić jednocześnie rolę właściciela, wierzyciela oraz nadzorca wobec banków rodzi szereg wyzwań z punktu widzenia stabilności finansowej opisanych w poprzedniej edycji *Raportu*¹¹⁴. Sektor rządowy pozostaje również regulatorem sektora finansowego (Ministerstwo Finansów) i jego dłużnikiem (z uwagi na obligacje skarbowe posiadane przez instytucje finansowe). Kształt opodatkowania instytucji finansowych (ulga w podatku od niektórych instytucji

---

¹¹⁴ Zob. „Raport o stabilności systemu finansowego. Czerwiec 2019 r.”, ramka 5.1.

finansowych) stwarza jednocześnie bodźce dla banków do powiększania ich ekspozycji na sektor rządowy. Wszystko to zwiększa złożoność relacji rządu z systemem bankowym, a silne powiązania między sektorem rządowym i bankowym mogą prowadzić do wystąpienia negatywnych sprzężeń zwrotnych między sytuacją finansową państwa a sektorem bankowym (*sovereign-bank nexus*).

Wykres 5.2. Indeks *sovereign-bank nexus*

Uwagi: indeks oraz jego dekompozycja został obliczony na podstawie wystandaryzowania zmiennych wchodzących w jego skład, przy czym za okres bazowy przyjęto II kwartał 2005 r. W szczególności od wartości każdej ze zmiennych została odjęta jej średnia, a następnie tak otrzymaną różnicę podzielono przez odchylenie standardowe dla tej zmiennej. Zarówno średnią, jak i odchylenie standardowe obliczono na podstawie danych historycznych. Skala wzrostu ryzyka kredytowego obligacji skarbowych jest zgodna ze scenariuszem szokowym wykorzystywanym w Rozdziale 5.3. Przez banki państwowe rozumie się banki bezpośrednio albo pośrednio kontrolowane przez Skarb Państwa.

Źródło: szacunki NBP,

Ramka 5.1. Cyber-ryzyko a ryzyko systemowe w finansach

Cyber-ataki na podmioty gospodarcze stają się coraz częstsze. Szacuje się, że bezpośredni koszt takich ataków dla gospodarki globalnej wynosi ok. 1,5 bln USD rocznie¹¹⁵ i w najbliższych latach może istotnie wzrosnąć. Już kilka lat temu raport Światowego Forum Gospodarczego¹¹⁶ na temat ryzyka globalnego wskazał cyber-ryzyko (ang. *cyber risk* – CR) jako jeden z pięciu najważniejszych rodzajów ryzyka pod względem prawdopodobieństwa wystąpienia. Cyber-ryzyko wskazywane jest również jako istotne źródło ryzyka systemowego w systemie finansowym¹¹⁷. Jest ono definiowane jako ryzyko operacyjne związane z aktywami informacyjnymi i technologicznymi firmy, którego materializacja może oddziaływać negatywnie na poufność, dostępność i integralność informacji lub systemów informatycznych¹¹⁸. Głównym źródłem CR są cyber-ataki, które mogą pochodzić z wewnątrz instytucji lub być zewnętrzne.

Instytucje i infrastruktura finansowa¹¹⁹ są szczególnie wrażliwe na zakłócenia związane z wystąpieniem cyber-ataku z uwagi na pewne wspólne cechy:

- **krytyczną rolę zaufania społecznego** dla sprawnego działania sektora finansowego. Podczas kryzysu zaufanie to może szybko zostać nadwyrężone np. w sytuacji niezdolności klientów do wycofania środków lub spłaty zobowiązań w skutek cyber-ataku¹²⁰;
- **wysoki stopień uzależnienia od informacji** posiadanych przez instytucje finansowe. Utrata w skutek cyber-ataku integralności danych (uszkodzenie danych), poufności danych (nieautoryzowany dostęp) lub autentyczności danych (tworzenie i rozpowszechnianie błędnych danych) mogą mieć istotny wpływ na zdolność instytucji do świadczenia usług finansowych;
- **wrażliwość wynikająca z powszechnego dostępu** (*access vulnerabilities*) klientów i partnerów biznesowych instytucji finansowych do ich systemów informatycznych wykorzystywanych do zdalnego świadczenia usług finansowych;

¹¹⁵ *Managing cyber risk with human intelligence*, Citi Global Perspectives and Solutions, 2019.

¹¹⁶ World Economic Forum (WEF), *Global Risks 2014*. Ninth Edition, 2014.

¹¹⁷ Np. A. Ackerman (2016) *Cyberattacks Represent Top Risk, SEC Chief Says*, *The Wall Street Journal*, 8 May; Bank of Canada (2014) *Cyber security: Protecting the resilience of Canada's financial system*, *Financial System Review*, December; BIS (2014) *Cyber resilience in financial market infrastructures*, BIS Committee on Payments and Market Infrastructure, November.

¹¹⁸ J.J. Cebula, and L.R. Young, *A Taxonomy of Operational Cyber Security Risks*. Technical Note CMU/SEI-2010-TN-028, Software Engineering Institute (2010).

¹¹⁹ ESRB European Systemic Cyber Group, Interim report (2018), unpublished.

¹²⁰ W Korei Pd., w 2014 r., hakerzy skradli nazwiska, informacje kartowe i numery telefoniczne włamując się do firmy oceniającej ryzyko kredytowe. Informacja o tym doprowadziła do tego, że wielu klientów dzwoniło lub odwiedziło swoje banki, aby domagać się informacji czy ich dane są bezpieczne. Wiele osób poleciło zablokowanie swoich kart płatniczych. Run na banki nie wystąpił (zob. Sang-Hun, 2013).

- **wysoką współzależność** pomiędzy podmiotami sektora finansowego i niefinansowymi, wynikającą z wykorzystania wspólnych systemów (np. płatniczego, CCP), wspólnych usługodawców, technologii i aplikacji, a także świadczenia np. usług telekomunikacyjnych, energetycznych, czy technologicznych;
- **wysoką koncentrację/niską substytucyjność** dotyczącą samych usług finansowych (instytucje systemowo ważne), podmiotów infrastruktury (np. CCP) lub podmiotów świadczących usługi na rzecz instytucji finansowych (np. dostawców usług w „chmurze”);
- **ograniczoną transparentność powiązań** zarówno finansowych (np. w ramach infrastruktury krytycznej, np. CCP¹²¹), jak i wspólnych ekspozycji np. na usługodawców niefinansowych.

Dotychczas w żadnym kraju nie wystąpiła sytuacja, gdy cyber-atak spowodował bezpośrednio zagrożenie dla zdolności systemu finansowego do pełnienia jego funkcji (jego stabilności). Działo się tak pomimo, że w ostatnich latach zanotowano wiele przypadków materializacji CR, również w przypadku instytucji finansowych, a niektóre z nich poniosły znaczne straty finansowe.

Siła oddziaływania szoku CR na system finansowy zależy od następujących czynników:

- i. typu atakującego i celu który zamierza osiągnąć;
- ii. funkcji zaatakowanych instytucji finansowych lub dotkniętych jego konsekwencjami;
- iii. zakresu szkód, czyli czasu do przywrócenia ich zdolności do normalnego działania;
- iv. warunków w których atak następuje.

Największe zagrożenie może wystąpić, gdy **celami ataku** są wprost destabilizacja systemu finansowego i gospodarki. Taki atak wymagałby długookresowego planowania i bardzo dużych zasobów finansowych i organizacyjnych, dlatego atakującym najprawdopodobniej byłyby **służby innego państwa**. Cele mogą być osiągnięte np. przez zniszczenie danych instytucji finansowych lub techniczne uniemożliwienie świadczenia usług finansowych. W przypadku innych agresorów, np. złodziei danych, może być on kosztowny, ale nie powinien skutkować powstaniem ryzyka systemowego. Podobnie w przypadku ataku terrorystów, czy „hacktywistów” (anarchistów komputerowych, hakerów ideowych) – ci bowiem nie dysponują wystarczającymi zasobami.

Materializacja cyber-ryzyka może stać się bodźcem lub katalizatorem zagrożeń dla stabilności systemu finansowego¹²², o ile będą spełnione dwa kluczowe warunki:

¹²¹ Zob. IOSCO (2018) Analysis of central clearing interdependencies.

¹²² J.Danielsson, M.Fouché, R.Macrae, *Cyber risk as systemic risk*, VOX, 10 June 2016.

- **cyber-atak będzie precyzyjny** (nastąpi tam, gdzie jest koncentracja systemowego cyber-ryzyka), **szeroko zakrojony** (wiele instytucji) i **zakłócający funkcje krytyczne¹²³ systemu finansowego**. Wymagałoby to dużych zasobów, uprzedniego dobrego rozpoznania systemu finansowego „wroga”, sieci infrastruktury technicznej i finansowej¹²⁴, czyli rozwiniętego cyber-wywiadu, oraz wykorzystania licznych dedykowanych, wyspecjalizowanych narzędzi cyber-ataku.
- **atak nastąpi w sytuacji, gdy osłabione już będą (i) zaufanie do systemu finansowego zaatakowanego państwa lub (ii) zaufanie do zdolności tego państwa do skutecznego reagowania na zagrożenie**. Wybranie takiego momentu wymaga dobrego rozpoznania i identyfikacji słabych punktów gospodarki i systemu finansowego państwa. Po ich identyfikacji, cyber-nieprzyjaciół może zwiększyć poziom niepewności wykorzystując instrumenty ekonomiczne i finansowe – sankcje finansowe, wojnę handlową itp. Wymaga to zazwyczaj znacznej siły ekonomicznej po stronie atakującego.

Ocena ex-ante ryzyka finansowego będącego konsekwencją cyber-ataków jest utrudniona, ponieważ mają one różnorodny, dynamiczny i ewolucyjny charakter. Z uwagi na jego charakterystykę, fakt, że jest to zjawisko stosunkowo nowe, brak doświadczeń z dużymi (systemowymi) incydentami, nieznanymi sposobami transmisji szoków oraz ograniczone dane dot. występowania, skali strat i długookresowych skutków ataków, ryzyko to jest trudne do mierzenia, modelowania i zabezpieczenia.

Niedostateczny zakres informacji o zdarzeniach CR i ich konsekwencjach finansowych sprawia z kolei, że postęp w konstruowaniu modeli pozwalających na ocenę systemowego CR jest ograniczony. Bez danych trudno jest stworzyć standardy/benchmarki dla zarządzania tym ryzykiem, co opóźnia z kolei inwestycje firm w systemy zwiększające ich odporność przed CR. W ostatnim okresie pojawiły się propozycje pozwalające oszacować CR na poziomie przedsiębiorstwa (w tym instytucji finansowej), jak również na poziomie systemowym. Jednym z proponowanych modeli szacowania ryzyka CR na poziomie przedsiębiorstwa jest Cyber Value-at-Risk (CVaR)¹²⁵. Z kolei proponowany¹²⁶ model oceny ryzyka systemowego CR wykorzystuje do oceny zagregowanych strat cyber-ataku metody aktuarialne i metody zarządzania ryzykiem operacyjnym. Krytycznym warunkiem do ich wykorzystania na potrzeby szacowania ryzyka jest dostęp instytucji finansowych i publicznych do danych o poszczególnych atakach i ich skutkach finansowych.

---

¹²³ Financial Stability Board (FSB), *Recovery and Resolution Planning for Systemically Important Financial Institutions: Guidance on Identification of Critical Functions and Critical Shared Services*, July 2013, s. 7.

¹²⁴ Healey J., P. Mosser, K. Rosen, A. Tache, *The Future of Financial Stability and Cyber Risk*, Brookings Institution (2018).

¹²⁵ World Economic Forum (WEF), 2015, *Understanding Systemic Cyber Risk*, Global Agenda Council on Risk & Resilience, October 2016.

¹²⁶ A. Bouveret, *Cyber Risk for the Financial Sector: A Framework for Quantitative Assessment*, IMF Working Paper 18143, July 2018; Ch. Lagarde, *Estimating Cyber Risk for the Financial Sector*, IMF blog, 22 June 2018.

5.2. Czynniki wyzwajające ryzyko

Czynniki, które mogą prowadzić do urzeczywistnienia ryzyka systemowego dotyczą przede wszystkim tendencji w otoczeniu polskiej gospodarki i ich wpływu na sytuację gospodarczą kraju. Czynniki te mogą oddziaływać na krajowy system finansowy poprzez kanał kredytowy oraz kanał rynkowy. Ryzyko prawne związane z portfelem kredytów walutowych nie jest analizowane w ramach testów warunków skrajnych z uwagi na wysoką niepewność dotycząca ewentualnej skali kosztów dla systemu bankowego i ich rozłożenia w czasie.

Z uwagi na kształt systemu finansowego i kształt bilansów banków, kluczowe są czynniki skutkujące istotnym wzrostem ryzyka kredytowego. Wzrost kredytów z utratą wartości jest zazwyczaj skutkiem osłabienia dynamiki wzrostu gospodarczego. Pogorszenie perspektyw wzrostu gospodarczego w UE może w istotny sposób negatywnie oddziaływać na otoczenie gospodarcze polskiego sektora bankowego, a także może negatywnie wpłynąć na dostępność finansowania transgranicznego dla podmiotów w Polsce.

Materializacja ryzyka rynkowego może przejawiać się w postaci osłabienia kursu złotego, wzrostu rynkowych stóp procentowych, spadku cen aktywów finansowych lub zwiększenia kosztów finansowania instytucji finansowych. Deprecjacja złotego oraz ewentualny wzrost stóp procentowych na rynkach globalnych doprowadziłyby do wzrostu kosztów obsługi zadłużenia walutowego zarówno przez banki, jak i ich klientów. Ponadto banki musiałyby zwiększać wartość depozytów zabezpieczających w transakcjach pochodnych zawieranych na rynkach międzynarodowych, co mogłoby zwiększyć koszty tych transakcji. Zakładając że wzrostowi światowych stóp procentowych towarzyszyłby także wzrost rynkowych stóp procentowych w kraju, to negatywnie na wyniki banków wpływałby spadek wartości instrumentów dłużnych utrzymywanych w portfelach banków. Konieczność uzupełniania zabezpieczeń w transakcjach pochodnych mogłaby także oznaczać zwiększone zapotrzebowanie banków na płynność i zwiększoną konkurencję o depozyty klientów. Taka sytuacja miała miejsce na przełomie lat 2008/2009 – po upadku banku *Lehman Brothers*, kiedy oprocentowanie depozytów międzybankowych oraz depozytów oferowanych klientom znacznie wzrosło.

5.3. Odporność sektora bankowego na szoki

5.3.1. Symulacje jednoczynnikowe materializacji ryzyka koncentracji ekspozycji kredytowych

W celu oceny skali ryzyka koncentracji ekspozycji kredytowych przeprowadzono symulacje wpływu na banki jednoczesnej upadłości trzech największych kredytobiorców każdego z banków oraz trzech największych krajowych kredytobiorców w sektorze bankowym¹²⁷.

¹²⁷ Wyniki symulacji i testów warunków skrajnych odnoszone są do norm kapitałowych filarów I i II oraz dodatkowo do wymogów połączonego bufora. Szczegółowo metodykę i założenia symulacji oraz testów warunków skrajnych opisano w załączniku I do „Raportu o stabilności systemu finansowego. Grudzień 2018”, NBP, Warszawa.

Symulacja hipotetycznej upadłości trzech największych kredytobiorców każdego z banków wskazuje, że w większości banków straty z tego tytułu nie zagrażałyby wypłacalności. Wiele banków spółdzielczych miałoby jednak kłopoty z wypełnieniem buforów kapitałowych¹²⁸. Niedobory kapitałów potrzebnych do spełnienia wymogów filarów I i II (1,2 mld zł)¹²⁹ wystąpiłyby w jednym małym banku komercyjnym i kilkudziesięciu bankach spółdzielczych, a niedobory kapitału wymaganego do spełnienia wymogu połączonego bufora (7,6 mld zł) pojawiłyby się w siedmiu bankach komercyjnych i ponad połowie banków spółdzielczych (zob. Tabela 5.1).

W symulacji zakładającej dodatkowo, że ci sami kredytobiorcy zaprzestaliby obsługi całości swoich zobowiązań wobec innych banków, znacznie zwiększa się liczba banków spółdzielczych z potencjalnymi niedoborami kapitałów, co oznacza, że banki mają wspólnych klientów i ryzyko koncentracji portfela kredytowego jest istotne. Niedobory kapitałów niezbędnych do spełnienia wymogów kapitałowych filarów I i II (3,8 mld zł) wystąpiłyby w czterech bankach komercyjnych i 160 bankach spółdzielczych, a niedobory kapitału wymaganego do spełnienia wymogu połączonego bufora (około 16 mld zł) wykazałoby kolejne 11 banków komercyjnych i 344 banków spółdzielczych.

Porównanie wyników symulacji z symulacjami opartymi na danych z grudnia 2018 r. świadczy o wzroście ryzyka koncentracji ekspozycji kredytowych, głównie w bankach spółdzielczych. Wyniki pokazują, że kwota potencjalnego niedoboru kapitału wynikająca z wymogów filarów I i II oraz liczba banków notujących takie niedobory wzrosły¹³⁰.

Realizacja scenariusza jednoczesnego upadku trzech największych niefinansowych dłużników sektora bankowego nie miałaby istotnego wpływu na wypłacalność kredytujących je banków krajowych i możliwość absorpcji szoków przez ich bufor kapitałowe. Zadłużenie tych kredytobiorców jest ciągle relatywnie małe w stosunku do wielkości banków krajowych i ich kapitałów. Tym niemniej zobowiązania tych trzech kredytobiorców znajdują się w portfelach siedmiu banków komercyjnych (o udziale około 64% aktywów sektora bankowego). Straty spowodowane upadkiem tych kredytobiorców (łącznie około 8,3 mld zł) nie spowodowałyby w kredytujących je bankach niedoborów kapitału do spełnienia wymogów kapitałowych z filarów I i II, ale w jednym ze średniej wielkości banków komercyjnych wystąpiłby niewielki niedobór kapitału podstawowego Tier I wymaganego na potrzeby buforów kapitałowych.

---

¹²⁸ Wyniki symulacji nie uwzględniają wsparcia kapitałowego z IPS.

¹²⁹ Wyniki wszystkich symulacji cytowane w tekście uwzględniają niedobory kapitału już istniejące w bankach przed materializacją ryzyka objętego symulacją. W tabeli pokazane są niedobory przed i po symulacji.

¹³⁰ Kwoty niedoboru kapitału podstawowego Tier I wyłącznie na bufor kapitałowe wzrosły głównie za sprawą osiągnięcia przez wskaźnik bufora zabezpieczającego jego docelowego poziomu 2,5% łącznej ekspozycji na ryzyko, w związku z czym ich zwiększony poziom nie stanowi obecnie wyznacznika rosnącego ryzyka koncentracji.

Tabela 5.1. Symulacja wpływu hipotetycznej upadłości trzech największych kredytobiorców każdego banku

	Przed symulacją (czerwiec 2019 r.)	Wyniki symulacji upadku trzech największych kredytobiorców			
		A. w danym banku		B. we wszystkich bankach	
		W symulacji	Łącznie	W symulacji	Łącznie
Banki niespełniające wymogów filara I i II					
- liczba banków	4	59	63	164	168
- w tym banki spółdzielcze	2	58	60	160	162
- kwota niedoboru kapitału (mld zł)	0,7	0,5	1,2	3,1	3,8
- udział w aktywach sektora bankowego (%)	1,5%	2,6%	4,1%	9,0%	10,4%
Banki spełniające wymogi filara I i II, a niespełniające wymogów połączonego bufora					
- liczba banków	17	253	270	191	208
- w tym banki spółdzielcze	14	247	261	184	198
- kwota niedoboru kapitału Tier I (mld zł)	2,7	3,6	6,4	9,5	12,3
- udział w aktywach sektora bankowego (%)	6,1%	14,3%	20,4%	38,6%	44,8%

Źródło: NBP.

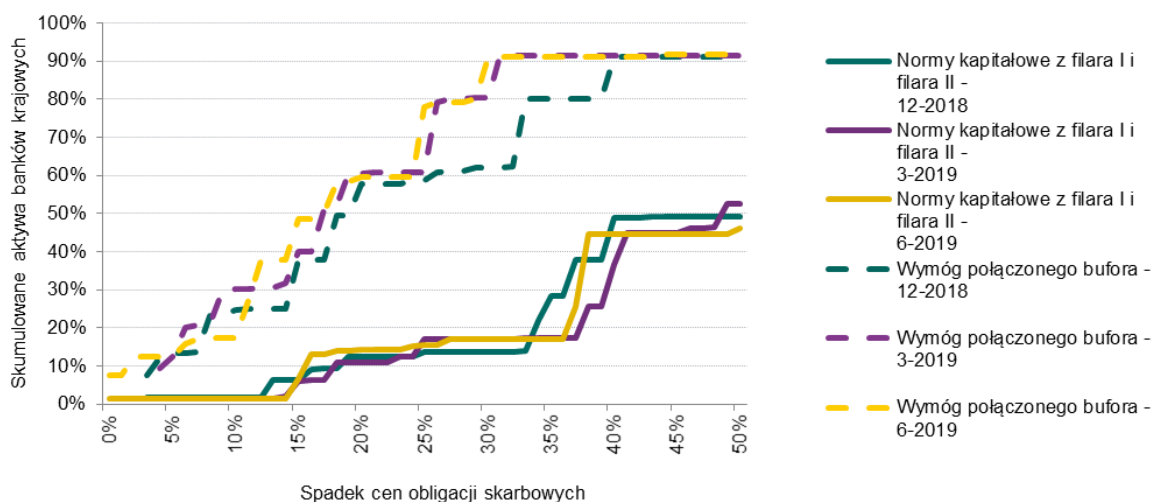
5.3.2. Symulacja jednoczynnikowa materializacji ryzyka wynikającego z istotnej zmiany wartości godziwej obligacji skarbowych

W porównaniu do końca 2018 r., w I półroczu 2019 r. wrażliwość banków komercyjnych na spadek wartości¹³¹ portfela skarbowych papierów wartościowych¹³² nie uległa większym zmianom. Spadek wartości portfela o 10% może spowodować naruszenie wymogu połączonego bufora w bankach posiadających około 10% aktywów krajowego sektora bankowego. Naruszenie norm kapitałowych z filarów I i II zaczyna powodować zmiana wartości portfela o 13% (zob. Wykres 5.3). Historyczna zmienność rentowności obligacji skarbowych sugerowałaby jednak, że prawdopodobieństwo wystąpienia tak głębokiego spadku wyceny jest małe. Wystąpienie 10% spadku wartości obligacji skarbowych w przybliżeniu odpowiada wzrostowi ich rentowności o 300 punktów bazowych, co założono w scenariuszu szokowym testów warunków skrajnych.

¹³¹ Symulacja ilustruje możliwą skalę wpływu spadku wartości portfeli instrumentów banków, na skutek wzrostu rentowności obligacji skarbowych, na wysokość kapitałów regulacyjnych banków przy założeniu braku stosowania przez bank rachunkowości zabezpieczeń.

¹³² Symulacja obejmuje instrumenty dłużne wyemitowane przez instytucje rządowe szczebla centralnego (w przeważającej mierze polskie), zaklasyfikowane przez banki do portfela wycenianego w wartości godziwej przez tzw. inne całkowite dochody (skutki zmiany wyceny tych instrumentów są odzwierciedlane w kapitale podstawowym Tier I).

Wykres 5.3. Niespełnienie norm kapitałowych lub wymogu połączonego bufora na skutek spadku wartości obligacji skarbowych

Uwagi: wykres przedstawia wyniki symulacji dla sektora bankowego w ujęciu jednostkowym. Część banków nie spełnia norm kapitałowych filarów I i II lub wymogu połączonego bufora jeszcze przed symulacją (zob. Tabela 5.1).

Źródło: NBP.

5.3.3. Testy warunków skrajnych

Do oceny odporności krajowych banków komercyjnych na negatywne szoki zastosowano testy warunków skrajnych obejmujące szok makroekonomiczny, rynkowy i płynności. Celem analizy była kwantyfikacja skutków hipotetycznych szoków dla krajowych banków komercyjnych w okresie od III kwartału 2019 r. do końca 2021 r. **Wyników symulacji dla scenariusza referencyjnego ani innych symulacji zawartych w tym rozdziale nie należy traktować jako prognozy sytuacji sektora bankowego.**

Scenariusz referencyjny i szokowy

Testy warunków skrajnych zostały przeprowadzone w oparciu o dwa scenariusze: referencyjny i szokowy. Jako scenariusz referencyjny wykorzystano centralną ścieżkę projekcji makroekonomicznej NBP z „Raportu o inflacji. Listopad 2019 r.”, sporządzoną przy założeniu stałych stóp procentowych. W makroekonomicznym scenariuszu szokowym założono istotne pogorszenie perspektyw gospodarczych spowodowane zdarzeniami wyzwajającymi materializację czynników ryzyka w gospodarce światowej, które zostały omówione w podrozdziale 1.2. W efekcie nastąpiłoby znaczne obniżenie tempa

wzrostu gospodarczego w Polsce¹³³ (zob. Tabela 5.2) oraz wzrost awersji do ryzyka, co skutkowałoby znaczącym pogorszeniem się warunków funkcjonowania banków. Prawdopodobieństwo wystąpienia takiej kombinacji szoków i tak głębokiego spowolnienia tempa wzrostu gospodarczego, jak to wynikające ze scenariusza szokowego, jest jednak niewielkie (zob. Wykres 5.4).

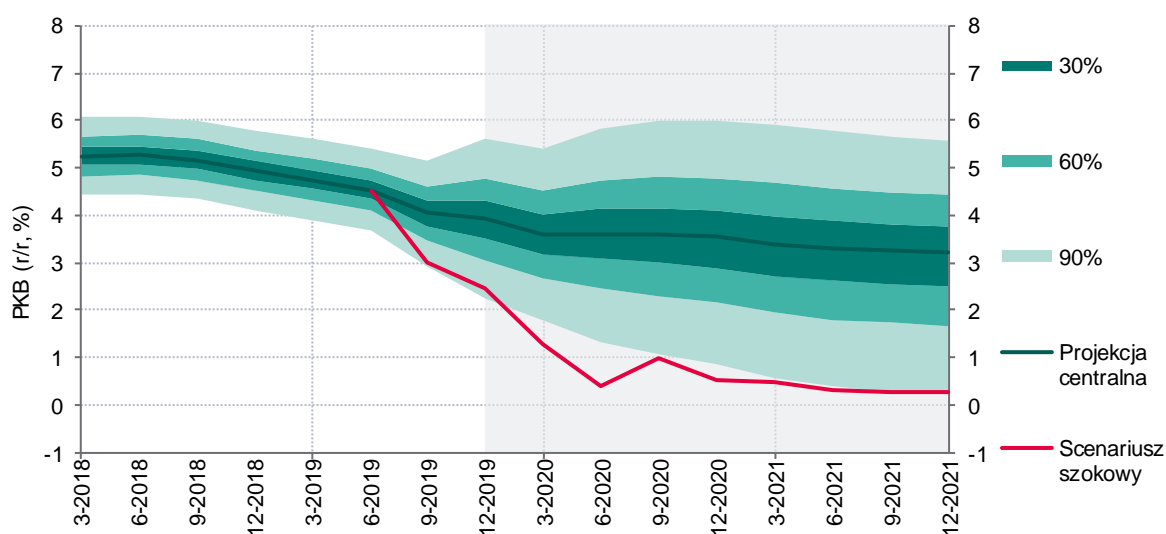
Tabela 5.2. Podstawowe wskaźniki gospodarcze w rozważanych scenariuszach makroekonomicznych (w %)

	2019	2020	2021
Tempo wzrostu PKB (r/r, %)			
scenariusz referencyjny	4,3	3,6	3,3
scenariusz szokowy	3,7	0,8	0,3
Średnioroczna stopa bezrobocia według BAEL			
scenariusz referencyjny	3,6	3,8	4,1
scenariusz szokowy	3,8	5,1	6,7
Inflacja CPI (r/r, %)			
scenariusz referencyjny	2,3	2,8	2,6
scenariusz szokowy	2,3	3,5	1,1
WIBOR3M			
scenariusz referencyjny	1,7	1,7	1,7
scenariusz szokowy	1,6	0,8	0,0

Źródło: NBP.

¹³³ Ścieżka stóp procentowych w scenariuszu szokowym wyznaczana jest na bazie tzw. reguły Taylora (uwzględniającej odchylenie inflacji od celu inflacyjnego i lukę popytową). Ze względu na jej teoretyczny charakter nie należy interpretować ścieżki stóp procentowych w scenariuszu szokowym jako prognozy reakcji władz monetarnych na okoliczności opisane w tym scenariuszu. W scenariuszu referencyjnym zakłada się stałą ścieżkę stóp procentowych.

Wykres 5.4. Szokowy scenariusz makroekonomiczny na tle wykresu wachlarzowego PKB z „Raportu o inflacji. Listopad 2019 r.”

Uwagi: wartości 30%, 60% i 90% odnoszą się do prawdopodobieństwa realizacji zmiennej dynamiki PKB według projekcji NBP zgodnie z opisem pod Wykresem 4.1 z „Raportu o inflacji. Listopad 2019 r.”

Źródło: NBP.

Wyniki

W przypadku realizacji scenariusza referencyjnego zdecydowana większość analizowanych banków posiadałaby wystarczające zasoby kapitałowe do rozwijania działalności. Średni łączny współczynnik kapitałowy obniżyłby się z 18,5% do 17,6%. Współczynniki kapitałowe większości instytucji zmniejszyłyby się (zob. Wykres 5.6) m.in. na skutek wzrostu akcji kredytowej i związanej z tym rosnącej ekspozycji na ryzyko. Dwa banki nie spełniałyby norm współczynników kapitałowych filarów I i II na koniec okresu symulacji, a niedobór funduszy regulacyjnych wynosiłby łącznie około 340 mln zł. Wymogu połączonego bufora nie spełniłoby łącznie sześć banków, mających 11,5% udział w aktywach sektora bankowego (zob. Tabela 5.3). Szacowana wartość brakującego kapitału wyniosłaby około 3,7 mld zł, tj. 20% funduszy własnych tych banków na koniec czerwca 2019 r. Wspólną cechą większości banków niespełniających wymogów połączonego bufora w scenariuszu referencyjnym jest ich relatywnie niski wyjściowy poziom nadwyżek kapitałowych w połączeniu z niską (a niekiedy ujemną) zyskownością, co utrudnia zarówno akumulację kapitału ze źródeł wewnętrznych, jak też pozyskanie finansowania od inwestorów.

Realizacja scenariuszy istotnego spowolnienia wzrostu gospodarczego oraz wzrostu awersji do ryzyka doprowadziłyby do silnego spadku zyskowności banków, a w stosunkowo dużej części instytucji do powstania strat, które musiałyby zostać pokryte z dostępnych kapitałów (zob. Wykres 5.5). W przyjętym na potrzeby testów warunków skrajnych scenariuszu łączne współczynniki kapitałowe większości banków obniżyłyby się, a około 21% banków (pod względem udziału w aktywach sektora

bankowego w czerwcu 2019 r.) poniosłoby stratę. Średni łączny współczynnik kapitałowy dla analizowanej grupy banków spadłby z 18,5% do 15,8%. Na koniec okresu symulacji norm kapitałowych filarów I i II nie spełniłoby sześć instytucji o łącznym udziale w aktywach sektora bankowego wynoszącym 6%. Niedobór funduszy własnych w tych bankach wyniósłby około 4 mld zł (tj. około połowę ich funduszy własnych z końca czerwca 2019 r.). Natomiast kolejnych dziewięć banków, o udziale 16,8% w aktywach sektora bankowego, wykorzystałoby do pokrycia strat część buforów kapitałowych gromadzonych w ramach wymogu połączonego bufora. W przypadku wszystkich 15 banków niedobór kapitału potrzebnego do ponownego spełnienia obecnego wymogu połączonego bufora wyniósłby około 12 mld zł (tj. około 25% ich funduszy własnych). Należy jednak wskazać, że jednym z głównych celów buforów kapitałowych jest zwiększenie zdolności do absorpcji strat przez banki w warunkach skrajnych i ograniczenie prawdopodobieństwa spadku kredytowania gospodarki. Dlatego czasowe wykorzystanie buforów kapitałowych przez banki w okresach kryzysu nie powinno być postrzegane jako zjawisko negatywne, tym bardziej, że banki spełniające w scenariuszu szokowym wymogi filarów I i II mogą kontynuować kredytowanie gospodarki (udział tych banków w aktywach sektora bankowego w czerwcu 2019 r. wyniósł około 74%)¹³⁴, mimo ewentualnego naruszenia wymogu połączonego bufora.

Tabela 5.3. Wyniki makroekonomicznych analiz szokowych NBP

	Dane historyczne za okres III kw. 2018 - II kw. 2019	Wyniki symulacji za okres III kw. 2019 - IV kw. 2021	
		scenariusz referencyjny ¹	scenariusz szokowy
Wartości średnioroczne (jako % aktywów)			
Odpisy z tytułu utraty w wartości kredytów	0,56	0,64	1,01
Wynik odsetków y ²	2,43	2,40	2,22
Wynik finansowy netto	0,80	0,74	0,13
Potrzeby kapitałowe³			
Niedobór kapitału w zględem w ymógów filara I i II (w mld zł)	0,6	0,3	4,0
Niedobór kapitału w zględem w ymógów filara I i II powiększonych o w ymóg połączonego bufora (w mld zł)	3,1	3,7	11,8
Banki nie spełniające wymogów filara I i II			
- liczba banków	2	2	6
- udział w aktywach sektora bankowego (w %)	1,1	1,1	6,0
Banki spełniające wymogi filara I i II, a niespełniające wymogu połączonego bufora			
- liczba banków	3	4	9
- udział w aktywach sektora bankowego (w %)	5,1	10,4	16,8
Dodatkowe informacje – szok rynkowy w okresie symulacji (w mld zł)			
Wpływ w zrostu premii za ryzyko kredytowe (zmiana w wartości obligacji skarbowych)	n/d	n/d	-24,1
Wpływ deprecjacji złotego (odpisy na kredyty w alutach i dla gospodarstw domowych)	n/d	n/d	-1,0

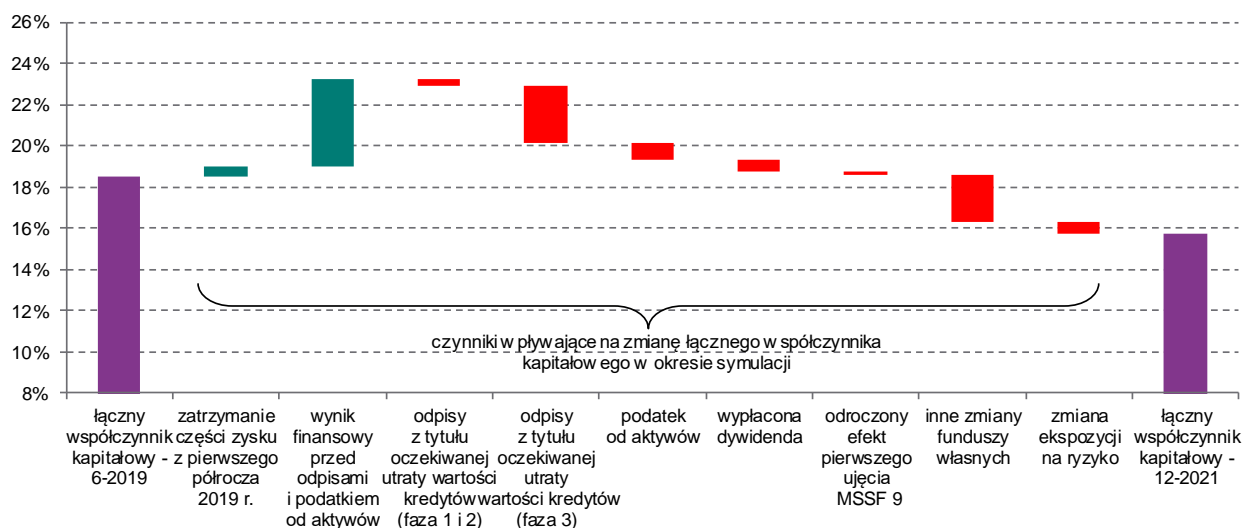
Uwagi: (1) Scenariusz oparty na centralnej ścieżce projekcji makroekonomicznej NBP z „Raportu o inflacji. Listopad 2019 r.” (2) Pozycja „wynik odsetkowy” obejmuje przychody z opłat i prowizji od udzielonych kredytów, a nie obejmuje przychodów odsetkowych od dłużnych papierów wartościowych. (3) Potrzeby kapitałowe są efektem szoku makroekonomicznego i rynkowego oraz efektu domina. Szczegółowy opis minimalnych wymaganych poziomów kapitału (wymogów filarów I i II oraz wymogu połączonego bufora) można znaleźć w „Raportie o stabilności systemu finansowego. Czerwiec 2017 r.”, Ramka 4.

Wyniki symulacji dla scenariusza referencyjnego nie należy traktować jako prognozy sytuacji sektora bankowego.

Źródło: NBP.

¹³⁴ Założenia testów pozwalają na wzrost akcji kredytowej w tempie równym nominalnemu wzrostowi PKB (pod warunkiem, że nominalna kwartalna dynamika jest dodatnia).

Wykres 5.5. Skumulowane zmiany łącznego współczynnika kapitałowego w scenariuszu szokowym (w % całkowitej ekspozycji na ryzyko)

Uwagi: fioletowe słupki oznaczają wysokość łącznego współczynnika kapitałowego analizowanych banków na początku i na końcu okresu symulacji w scenariuszu szokowym. Zielonymi słupkami oznaczono czynniki mające wpływ na zwiększenie przeciętnego łącznego współczynnika kapitałowego w okresie symulacji, a czerwonymi – czynniki wpływające na jego spadek. Wpływ tych czynników przedstawiono w punktach procentowych. „Zatrzymanie części zysku z pierwszego półrocza 2019 r.” to wynikające z przyjętych założeń zwiększenie kapitału banków o część niepodzielonego (na koniec czerwca 2019 r.) zysku wypracowanego przed rozpoczęciem okresu symulacji. „Wynik finansowy przed odpisami i podatkiem od aktywów” to wynik działalności bankowej pomniejszony m.in. o koszty operacyjne. „Podatek od aktywów” to szacowana wielkość podatku od niektórych instytucji finansowych, który zapłaciłyby banki w okresie symulacji. Zakłada się, że bank, który zanotuje stratę w dwóch kolejnych kwartałach, zostaje objęty planem naprawy, co zwalnia go z płacenia podatku przez pozostały okres projekcji.

Źródło: NBP.

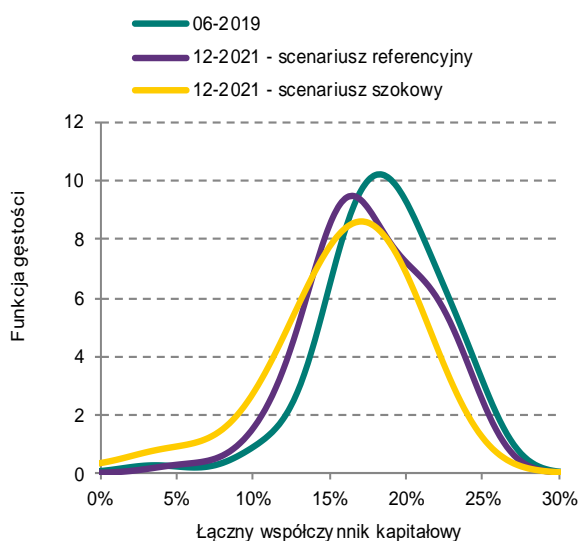
Wyniki dodatkowych analiz wskazują, że nawet w przypadku realizacji scenariusza szokowego nie doszłoby do efektu zarażania między bankami z tytułu wzajemnych transakcji na rynku międzybankowym. W scenariuszu skrajnym tylko w dwóch podmiotach wystąpiłyby założone w badaniu przesłanki do braku spłat zobowiązań wobec innych banków, ale w rzeczywistości inne badane banki nie miały ekspozycji na te podmioty.

Wyniki symulacji szoku płynności wykazały, że odporność krajowych banków komercyjnych jest dobra i nieznacznie poprawiła się w stosunku do oceny przedstawionej w poprzedniej edycji Raportu. Banki posiadają odpowiednie bufory płynnych aktywów¹³⁵, aby sprostać napięciom związanym z ich finansowaniem. Istnieje jednak grupa banków o podwyższonym profilu ryzyka płynności mająca około 3% udział w aktywach sektora. Banki te mogłyby mieć problemy z pokryciem swoich zobowiązań płynnymi aktywami (zob. Wykres 5.7). Łączny niedobór aktywów płynnych w tych bankach wy-

¹³⁵ Do aktywów płynnych zaliczone zostały papiery skarbowe i bony pieniężne NBP oraz należności o terminie wymagalności do 1 miesiąca.

niósłby około 9 mld zł. W symulacji założono dla wszystkich banków scenariusz stresowy o jednako-
wej skali¹³⁶. Warto jednak zaznaczyć, że prawdopodobieństwo i skala potencjalnego szoku płynności-
owego w przypadku poszczególnych banków w rzeczywistości może nie być porównywalna i wynikać
z wielu czynników, w tym niezwiązanych bezpośrednio z profilem płynnościowym banku.

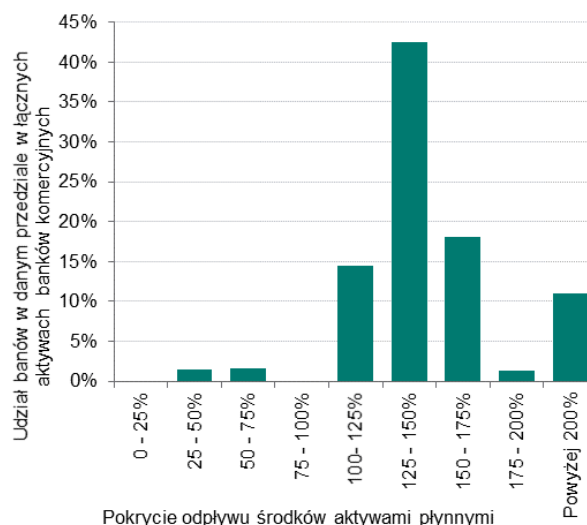
Wykres 5.6. Rozkład banków objętych testami warunków skrajnych według łącznego współczynnika kapitałowego

Uwagi: rozkład przybliżony za pomocą jądrowego estymatora funkcji gęstości (ang. *kernel density estimator*). Obserwacje ważone aktywami. Zakres pokazywanych wartości łącznego współczynnika kapitałowego ograniczony do przedziału od 0 do 30% w celu wyeliminowania obserwacji odstających.

Źródło: NBP.

Wykres 5.7. Aktywa krajowych banków komercyjnych według pokrycia odpływu środków buforem płynnych aktywów w scenariuszu szokowym NBP

Uwagi: symulacje zostały przeprowadzone dla banków komercyjnych z wyłączeniem BGK. W symulacjach przeprowadzonych dla banków zrzeszających aktywa płynne i zobowiązania wobec sektora finansowego zostały pomniejszone o wielkość minimum depozytowego. Aktywa banków komercyjnych, dla których została przeprowadzona symulacja, stanowiły w czerwcu 2019 r. około 81% aktywów sektora.

Źródło: NBP.

* * *

¹³⁶ Scenariusz szokowy zakłada deprecjację złotego, wzrost rentowności polskich obligacji skarbowych oraz odpływ części finansowania z zagranicznych instytucji finansowych (wycofanie 100% depozytów, 10% kredytów i 25% pozostałych zobowiązań) i wycofanie części depozytów podmiotów krajowych na skutek spadku zaufania. W przypadku krajowych instytucji finansowych założono rozliczenie wzajemnych zobowiązań, a w przypadku gospodarstw domowych, przedsiębiorstw i podmiotów sektora rządowego i samorządowego założono odpływ niestabilnej części, tj. niezaliczonej do tzw. osadu, oraz dodatkowo odpowiednio 5%, 10% i 10% pozostałych depozytów.

Wyniki testów warunków skrajnych wskazują, że prawdopodobieństwo urzeczywistnienia ryzyka systemowego i zakłócenia świadczenia usług finansowych przez banki jest niskie. Relatywnie wysokie poziomy wyjściowe współczynników kapitałowych pozwoliłyby większości bankom zabsorbować straty powstałe w wyniku materializacji zewnętrznych czynników ryzyka i kontynuować akcję kredytową. Tylko nieliczna grupa banków o ograniczonym udziale w aktywach banków komercyjnych posiadałaby niedobory kapitałowe w stosunku do norm współczynników kapitałowych filarów I i II. Bezpośrednie powiązania tych instytucji z resztą sektora są niewielkie, ich sytuacja mogłaby natomiast wpłynąć na pozostałe banki kanałami pośrednimi, w tym poprzez wzrost obciążeń publicznych banków (wzrost składek na BFG) i kanał zaufania klientów.

Wyniki przeprowadzonych testów warunków skrajnych nie uwzględniają ewentualnych skutków materializacji ryzyka prawnego związanego z kredytami mieszkaniowymi w walutach obcych ani kosztów związanych ze zwrotem prowizji od przedterminowo spłaconych kredytów konsumpcyjnych. Obecnie nie jest możliwe przyjęcie wiarygodnych założeń dotyczących kosztów dla sektora bankowego m.in. ze względu na brak możliwości oszacowania skłonności klientów do wstępowania na drogę sądową, jak również niepewność co do potencjalnej skali obecności klauzul niedozwolonych w umowach poszczególnych banków oraz decyzji sądów powszechnych w przypadku stwierdzenia występowania takiej klauzuli. Ponadto nie jest znane jeszcze podejście banków i audytorów do kwestii tworzenia ewentualnych odpisów na konsekwencje materializacji ryzyka prawnego lub rezerw na to ryzyko. Na tym etapie można jedynie spodziewać się, że wpływ na zyskowność banków będzie negatywny, choć najprawdopodobniej rozłożony w dłuższym horyzoncie.

Słowniczek

6 miast – sześć miast, stolic województw, z największą liczbą ludności, stanowiących rozwinięte, aktywne rynki mieszkaniowe. Tworzą je: Gdańsk, Gdynia, Kraków, Łódź, Poznań, Wrocław.

10 miast – dziesięć pozostałych stolic województw obejmuje Białystok, Bydgoszcz, Katowice, Kielce, Lublin, Olsztyn, Opole, Rzeszów, Szczecin i Zieloną Górę.

Banki komercyjne – krajowe banki komercyjne oraz oddziały instytucji kredytowych.

Business Confidence Index (BCI) – wskaźnik zaufania przedsiębiorstw.

Collateralized Loan Obligations (CLOs) – zabezpieczone instrumenty dłużne emitowane w procesie sekurytyzacji przez wyspecjalizowaną spółkę. Podstawą emisji oraz zabezpieczeniem CLOs są wierzytelności z tytułu kredytów zakupionych przez spółkę-emitenta. Przedmiotem sekurytyzacji poprzez CLOs są głównie kredyty udzielone przedsiębiorstwom o niskim ratingu i wysokim zadłużeniu.

Customer Confidence Index (CCI) – wskaźnik zaufania konsumentów.

Covenants – warunki umów kredytowych zobowiązujące kredytobiorcę do utrzymywania wybranych wskaźników finansowych na określonym w umowie kredytowej poziomie (np. relacji wartości kapitału kredytu pozostającego do spłaty do wartości kapitałów własnych lub aktywów, relacji wartości odsetek i rat kapitałowych kredytu do zysku brutto powiększonego o odsetki i amortyzację) lub zakazujące podejmowaniu przez kredytobiorcę określonych działań (np. dokonywania płatności na rzecz udziałowców, sprzedaży lub obciążania aktywów; łączenia się z innymi podmiotami).

CRD V (*Capital Requirements Directive V*) – Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/878 z dnia 20 maja 2019 r. zmieniająca dyrektywę 2013/36/UE w odniesieniu do podmiotów zwolnionych, finansowych spółek holdingowych, finansowych spółek holdingowych o działalności mieszanej, wynagrodzeń, środków i uprawnień nadzorczych oraz środków ochrony kapitału.

Credit Default Swap – transakcja pochodna, w której wystawca zobowiązuje się wypłacić nabywcy ustaloną w umowie kwotę rekompensaty w przypadku zajścia zdarzenia kredytowego dotyczącego strony trzeciej (podmiotu referencyjnego), w zamian za wynagrodzenie w postaci jednorazowej lub okresowych płatności (tzw. premii). Wysokość wynagrodzenia płaconego wystawcy CDS jest interpretowana jako miara postrzeganego ryzyka kredytowego podmiotu referencyjnego.

Credit intermediation – relacja wartości papierów dłużnych i udzielonych pożyczek krajowym podmiotom niefinansowym do aktywów niekredytowych instytucji finansowych.

Cross-currency Interest Rate Swap – transakcja pochodna zobowiązująca strony do okresowej wymiany płatności odsetkowych, naliczanych od uzgodnionej kwoty nominalnej przez ustalony czas. Płatności odsetkowe są wyrażone w różnych walutach i obliczane według ustalonej dla każdej z nich

stopy procentowej. Transakcji tej może towarzyszyć wymiana kwoty nominalnej w dniu rozpoczęcia lub zakończenia transakcji (po wcześniej określonym kursie).

CRR II (*Capital Requirements Regulation II*) – Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/876 z dnia 20 maja 2019 r. zmieniające rozporządzenie (UE) nr 575/2013 w odniesieniu do wskaźnika dźwigni, wskaźnika stabilnego finansowania netto, wymogów w zakresie funduszy własnych i zobowiązań kwalifikowalnych, ryzyka kredytowego kontrahenta, ryzyka rynkowego, ekspozycji wobec kontrahentów centralnych, ekspozycji wobec przedsiębiorstw zbiorowego inwestowania, dużych ekspozycji, wymogów dotyczących sprawozdawczości i ujawniania informacji, a także rozporządzenie (UE) nr 648/2012.

Dane annualizowane – w przypadku danych o przepływach – wartość przepływu z okresu poprzedzających 12 miesięcy; w przypadku danych o stanach (zasobach) – przeciętna wartość stanu w okresie poprzedzających 12 miesięcy.

Dźwignia finansowa (banki) – według CRDIV/CRR i przepisów nowelizujących, wyrażony w procentach iloraz kapitału Tier I do miary ekspozycji, która uwzględnia ekspozycje bilansowe i pozabilansowe.

Dźwignia finansowa (fundusze inwestycyjne) – wyrażony w procentach iloraz aktywów ogółem do aktywów netto funduszu.

Efektywne oprocentowanie – relacja przychodów (kosztów) odsetkowych do przeciętnego stanu należności (zobowiązań) w danym okresie.

Forward Rate Agreement – transakcja pochodna, w której strony rozliczają różnicę odsetkową pomiędzy stawką FRA (stopą terminową ustalaną w dniu zawarcia transakcji) a stopą referencyjną obowiązującą dwa dni robocze przed dniem rozrachunku (*fixing date*), naliczaną od ustalonej kwoty nominalnej za oznaczony okres rozpoczynający się w przyszłości.

FX Swap – transakcja pochodna zobowiązująca strony do wymiany walut w wyznaczonej dacie i określonym kursie walutowym oraz do dokonania zwrotnej wymiany otrzymanych kwot w uzgodnionym w momencie zawarcia kontraktu terminie i kursie wymiany.

JPM VXY, JPM EM-VXY – indeksy ryzyka dla rynku walutowego, obliczane przez J.P. Morgan Chase & Co. jako średnia ważona 90-dniowa zmienność implikowana z kwotowań opcji at-the-money na kursy USD względem, odpowiednio, 9 najbardziej płynnych walut krajów wysokorozwiniętych oraz 14 najbardziej płynnych walut rynków wschodzących. Wagi poszczególnych walut wchodzących w skład indeksów są wyznaczone na podstawie danych o obrotach na globalnym rynku opcji walutowych.

Kapitałowy wymóg wypłacalności (SCR) – odpowiada wartości narażonej na ryzyko zmiany podstawowych środków własnych zakładu ubezpieczeń lub zakładu reasekuracji na poziomie ufności 99,5% w okresie jednego roku.

Koszty operacyjne – suma kosztów działania banku i odpisów amortyzacyjnych.

Krajowe banki komercyjne – banki mające siedzibę w Polsce i działające w formie prawnej spółki akcyjnej lub banku państwowego.

Krajowy sektor bankowy – krajowe banki komercyjne i banki spółdzielcze.

Kredytowa dostępność mieszkań – miara określająca liczbę metrów kwadratowych mieszkania, które można zakupić z wykorzystaniem kredytu mieszkaniowego przy przeciętnym miesięcznym wynagrodzeniu w sektorze przedsiębiorstw na danym rynku (GUS), z uwzględnieniem wymogów kredytowych banku i parametrów kredytu (stopa procentowa, okres amortyzacji, minimalne wynagrodzenie jako minimalny dochód po spłacie rat kredytowych) przy średniej cenie transakcyjnej mieszkania (40% z RP i 60% z RW) na danym rynku (BaRN). Znaczenie informacyjne ma tempo zmian indeksu i rozpiętość pomiędzy rynkami.

Kredyty (należności) ze stwierdzoną utratą wartości – w bankach stosujących MSSF – należności z portfela B – dotknięte utratą wartości ze względu na ryzyko kredytowe, jeżeli wystąpiło zdarzenie/zdarzenia mające ujemny wpływ na szacowane przyszłe przepływy pieniężne z tytułu tej należności (faza 3) (do końca 2017 r. – należności z portfela B, w przypadku których zostały stwierdzone obiektywne przesłanki utraty wartości i spadek wartości oczekiwanej przyszłych przepływów pieniężnych); w bankach stosujących PSR – należności z portfela B, które zostały zaliczone do zagrożonych zgodnie z rozporządzeniem Ministra Finansów w sprawie zasad tworzenia rezerw na ryzyko związane z działalnością banków.

Kredyty konsumpcyjne – udzielone osobom prywatnym kredyty o charakterze bieżącym (w tym kredyty w rachunku bieżącym, kredyty z tytułu kart kredytowych), kredyty przeznaczone na zakup dóbr konsumpcyjnych lub na zakup usług oraz pożyczki.

Kredyty mieszkaniowe – kredyty na nieruchomości mieszkaniowe dla gospodarstw domowych.

Loan-to-Value – relacja wartości kapitału kredytu pozostającego do spłaty do wartości nieruchomości, na której ustanowiono hipotekę będącą zabezpieczeniem kredytu.

Luka finansowania – różnica między sumą kredytów dla sektora niefinansowego, rządowego i samorządowego a sumą depozytów przyjętych od tych sektorów, wyrażona jako procent wartości kredytów.

Luka stopy procentowej – różnica między aktywami odsetkowymi i pasywami odsetkowymi w danym przedziale okresu do terminu przeszacowania i w danej walucie.

Maksymalna dostępność kredytów mieszkaniowych na danym rynku to miara wyrażona w tysiącach złotych z uwzględnieniem wymogów kredytowych banku i parametrów kredytu (tj. stopa procentowa, okres amortyzacji wynoszący 25 lat, minimalne wynagrodzenie jako minimalny dochód po spłacie rat kredytowych). Szacunek nie uwzględnia zmian polityki kredytowej banków, w tym kryteriów udzielania i warunków kredytu.

Mała kasa – spółdzielcza kasa oszczędnościowo-kredytowa o sumie aktywów nieprzekraczającej na koniec roku obrotowego 20 mln zł i średniorocznej liczbie członków nieprzekraczającej 10 tys. osób.

Małe i średnie przedsiębiorstwa – zgodnie z definicją GUS są to przedsiębiorstwa zatrudniające mniej niż 250 osób.

Marża odsetkowa netto – relacja wyniku odsetkowego uzyskanego w danym okresie do średniej wartości aktywów w tym okresie.

Marża prowizyjna – relacja wyniku z tytułu prowizji i opłat uzyskanego w danym okresie do średniej wartości aktywów w tym okresie.

MFW – Międzynarodowy Fundusz Walutowy.

MOVE – indeks ryzyka dla rynku obligacji skarbowych Stanów Zjednoczonych, obliczany przez Merrill Lynch Bank of America na podstawie 30-dniowej zmienności implikowanej z kwotowań opcji na te obligacje. Udział w indeksie opcji na obligacje o pierwotnych terminach zapadalności 2, 5, 10 i 30 lat wynosi, odpowiednio, 20%, 20%, 40% i 20%.

MREL (*minimum requirement for own funds and eligible liabilities*) – minimalny wymóg w zakresie funduszy własnych i zobowiązań kwalifikowalnych.

MSCI EM – indeks rynku akcji, obliczany przez Morgan Stanley Capital International na podstawie indeksów akcji z 23 rynków wschodzących, ważony wartością tych instrumentów pozostających w wolnym obrocie na danym rynku.

Narzędzia LTG – narzędzia stosowane do ustalania rezerw techniczno-ubezpieczeniowych zawierających długoterminowe gwarancje ubezpieczeniowe, które zakłady ubezpieczeń mogą stosować zgodnie z przepisami dyrektywy Wypłacalność II. Ich zastosowanie ma służyć łagodzeniu zmienności w bilansach zakładów ubezpieczeń w wyniku stosowania rynkowej wyceny aktywów i zobowiązań. W ramach narzędzi LTG dyrektywa przewiduje korektę dopasowującą do odpowiedniej struktury terminowej stopy procentowej wolnej od ryzyka (*matching adjustment* – MA) oraz korektę z tytułu zmienności do odpowiedniej struktury terminowej stopy procentowej (*volatility adjustment* – VA).

Odpisy netto z tytułu utraty wartości kredytów – różnica pomiędzy wartością dokonanych odpisów z tytułu utraty wartości kredytów/zawiązanych rezerw celowych a wartością odwrócení odpisów z tytułu utraty wartości/rozwiązanych rezerw celowych w danym okresie.

Odstęp międzykwartyłowy – różnica między wartością trzeciego kwartyła a wartością pierwszego kwartyła rozkładu zmiennej.

OECD – Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju.

Osad w depozytach – stabilna część depozytów sektora niefinansowego.

Perspektywa ratingu - opinia agencji ratingowej na temat potencjalnego kierunku zmiany ratingu długoterminowego w średnioterminowej perspektywie (zazwyczaj od 6 do 24 miesięcy). Stosowane przez agencje perspektywy to: Pozytywna, Negatywna, Stabilna oraz Rozwojowa. Reprezentują prawdopodobieństwo, odpowiednio, podniesienia, obniżenia, utrzymania oraz zmiany lub potwierdzenia ratingu.

Podstawowa ocena kredytowa (baseline credit assessment, BCA) – główny wskaźnik agencji Moody's służący do oceny banku. Wyznaczany zgodnie z nową metodyką wprowadzoną w marcu 2015 r., zastąpił rating siły finansowej banku. Reprezentuje prawdopodobieństwo upadku banku pozbawionego zewnętrznego wsparcia i wynika z finansowego profilu jego działalności, czynników jakościowych, tj. m. in. stopnia dywersyfikacji i złożoności biznesu oraz praktyk korporacyjnych, a także ze stanu makroekonomicznego otoczenia, w którym bank funkcjonuje.

Portfel B – wydzielony w sprawozdawczości ostrożnościowej banków portfel aktywów, w skład którego od 2018 r. wchodzi w przypadku banków stosujących bank MSR/MSSF cały portfel „Aktywa finansowe wyceniane według zamortyzowanego kosztu” oraz należności z portfela „Aktywa finansowe wyceniane według wartości godziwej przez inne całkowite dochody”, w przypadku banków stosujących PSR – cały portfel „Kredyty i pożyczki oraz inne należności banku”, „Aktywa finansowe utrzymywane do terminu zapadalności” oraz pozostałe należności z portfela „Aktywa finansowe dostępne do sprzedaży”. Do 2017 r. w skład portfela B wchodziły należności zaliczane do aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży lub utrzymywanych do terminu zapadalności, a także wszystkie instrumenty finansowe (w tym dłużne papiery wartościowe) sklasyfikowane jako kredyty i inne należności.

Purchasing Managers' Index (PMI) – wskaźnik aktywności gospodarczej.

Rating depozytowy (długoterminowy) – miara zdolności instytucji finansowej do spłaty zobowiązań o terminie zapadalności 1 roku lub dłuższym. Odzwierciedla ryzyko niewypłacalności oraz skalę potencjalnych strat w przypadku niewypłacalności instytucji finansowej.

Rating depozytowy (krótkoterminowy) – miara zdolności instytucji finansowej do spłaty zobowiązań o terminie zapadalności poniżej 1 roku. Odzwierciedla ryzyko niewypłacalności oraz skalę potencjalnych strat w przypadku niewypłacalności instytucji finansowej.

Rating indywidualny (Stand-Alone Credit Profile, SACP) – (ocena agencji ratingowej S&P) miara długookresowej zdolności instytucji finansowej do samodzielnego działania bez wsparcia podmiotów

trzecich, obliczona na podstawie oceny ryzyka związanego z funkcjonowaniem w poszczególnych krajach, w których aktywna jest instytucja finansowa oraz indywidualnych charakterystyk ocenianej instytucji finansowej.

Rezerwa płynna SKOK – środki pieniężne, w wysokości nie mniejszej niż 10% funduszu oszczędnościowo-pożyczkowego (na który składają się wkłady i depozyty członków), utrzymywane przez SKOK-i w formie: gotówki w kasie, środków na odrębnych rachunkach w Kasie Krajowej, jednostek uczestnictwa funduszy rynku pieniężnego.

Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe – wysokość zobowiązań zakładów ubezpieczeń z tytułu zawartych umów ubezpieczeń.

Ryzyko systemowe – ryzyko zakłócenia w funkcjonowaniu systemu finansowego, które w razie jego materializacji zaburza działanie systemu finansowego i gospodarki narodowej jako całości (art. 4 ust. 15 ustawy z dnia 5 sierpnia 2015 r. o nadzorze makroostrożnościowym nad systemem finansowym i zarządzaniu kryzysowym w systemie finansowym).

Sektor bankowy – wszystkie banki komercyjne i spółdzielcze oraz oddziały zagranicznych instytucji kredytowych.

Składka zarobiona – składka odpowiednia do ponoszonego ryzyka przez zakład ubezpieczeń w okresie sprawozdawczym.

Skorygowana marża odsetkowa (netto) – relacja wyniku z tytułu odsetek uzyskanego w danym okresie na danym portfelu aktywów pomniejszonego o odpisy z tytułu utraty wartości tego portfela z tego okresu do średniej wartości tego portfela w tym okresie.

Straty kredytowe – w bankach stosujących MSSF – saldo utworzenia lub (-) rozwiązania odpisów na oczekiwane straty kredytowe (do końca 2017 r. odpisów z tytułu utraty wartości kredytów); w bankach stosujących PSR – saldo utworzenia lub rozwiązania rezerw celowych. Straty kredytowe obejmują także wynik z tytułu spisania z bilansu składnika aktywów finansowych w wysokości różnicy pomiędzy wartością spisanego składnika aktywów finansowych a wartością odpisu/rezerwy celowej, jak również odzyski z wcześniej spisanych z bilansu aktywów.

Środki własne zakładu ubezpieczeń – suma podstawowych środków własnych, na które składają się: nadwyżka aktywów nad zobowiązaniami i zobowiązania podporządkowane, oraz uzupełniających środków własnych na które składają się: nieopłacony kapitał zakładowy lub kapitał założycielski, do którego opłacenia nie wezwano, akredytywy i gwarancje, a także wszelkie inne prawnie wiążące zobowiązania otrzymane przez zakład ubezpieczeń (lub zakłady reasekuracji).

Ubezpieczenia samochodowe AC – ubezpieczenia casco pojazdów lądowych, z wyjątkiem pojazdów szynowych, obejmujące szkody w pojazdach samochodowych lub pojazdach lądowych bez własnego

napędu – grupa 3 działu ubezpieczeń majątkowych według klasyfikacji z ustawy o działalności ubezpieczeniowej.

Ubezpieczenia samochodowe OC – ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów lądowych z napędem własnym – grupa 10 działu ubezpieczeń majątkowych i pozostałych osobowych według klasyfikacji zamieszczonej w ustawie o działalności ubezpieczeniowej.

UE – Unia Europejska

USA – Stany Zjednoczone Ameryki

Viability rating – rating indywidualny nadawany instytucjom przez agencję ratingową Fitch, informujący o sytuacji finansowej pojedynczych podmiotów.

VIX – indeks zmienności na rynku akcji wprowadzony w 1993 r. na CBOE (Chicago Board Option Exchange) mierzący zmienność implikowaną na podstawie cen opcji na indeks S&P 500, jeden z głównych benchmarków na rynku akcji w Stanach Zjednoczonych. Wysoki poziom indeksu oznacza podwyższoną awersję do ryzyka.

Wskaźnik cena do wartości księgowej – iloraz ceny akcji spółki do kapitału własnego przypadającego na jedną akcję spółki.

Wynik działalności bankowej – suma wyniku z tytułu odsetek oraz wyniku nieodsetkowego.

Wynik nieodsetkowy – suma wyniku z tytułu prowizji i opłat, przychodów z tytułu dywidend, wyniku wyceny instrumentów wycenianych według wartości godziwej, zysków lub strat z tytułu zaprzestania ujmowania instrumentów finansowych innych niż wyceniane według wartości godziwej przez wynik finansowy oraz różnic kursowych.

Wynik techniczny ubezpieczeń – różnica między przychodami ze składek wraz z niektórymi przychodami z lokat i pozostałymi przychodami technicznymi a wypłaconymi odszkodowaniami, świadczeniami, zmianami rezerw techniczno-ubezpieczeniowych, kosztami prowadzenia działalności ubezpieczeniowej oraz pozostałymi kosztami technicznymi.

Wykaz skrótów

6C	Gdańsk, Gdynia, Kraków, Łódź, Poznań, Wrocław
10C	Białystok, Bydgoszcz, Katowice, Kielce, Lublin, Olsztyn, Opole, Rzeszów, Szczecin, Zielona Góra
AC	auto casco
BAEL	Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności
BEA	U.S. Bureau of Economic Analysis
BFG	Bankowy Fundusz Gwarancyjny
BGK	Bank Gospodarstwa Krajowego
BIK	Biuro Informacji Kredytowej
BIS	Bank for International Settlements
CDS	Credit Default Swap
CIRS	Cross-currency Interest Rate Swap
CLO	Collateralized Loan Obligation
CPI	Consumer Price Index
CCP	kontrahent centralny
CRD	Capital Requirements Directive
CRR	Capital Requirements Regulation
EBA	European Banking Authority
EBC	Europejski Bank Centralny
EIOPA	European Insurance and Occupational Pensions Authority
ERRS	Europejska Rada ds. Ryzyka Systemowego
EURIBOR	Euro Interbank Offered Rate

EURO STOXX 50	indeks grupujący 50 spółek strefy euro o najwyższej wartości akcji pozostających w wolnym obrocie
EURO STOXX Banks	indeks giełdowy największych spółek bankowych strefy euro
FE	Fundusze Emerytalne
Fed	Federal Reserve System
FI	Fundusze Inwestycyjne
FIO	Fundusz Inwestycyjny Otwarty
FOMC	Federal Open Market Committee
FRA	Forward Rate Agreement
GD	gospodarstwa domowe
GPW	Giełda Papierów Wartościowych w Warszawie
GUS	Główny Urząd Statystyczny
IBOR	Interbank Offered Rate
IPS	Institutional Protection Scheme
IRS	Interest Rate Swap
KDPW	Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych
KE	Komisja Europejska
KFD	Krajowy Fundusz Drogowy
KNF	Komisja Nadzoru Finansowego
KSF	Komitet Stabilności Finansowej
KSKOK(Kasa Krajowa)	Krajowa Spółdzielcza Kasa Oszczędnościowo-Kredytowa
LCR	Liquidity Coverage Ratio
LIBOR	London Interbank Offered Rate

LTG	Long Term Guarantees
LtV	Loan-to-Value
MDA	Maximum Distributable Amount
MFW	Międzynarodowy Fundusz Walutowy
MIF	Monetarne Instytucje Finansowe
MREL	Minimum Requirement for Own Funds and Eligible Liabilities
MSP	małe i średnie przedsiębiorstwa
MSSF	Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej
mWIG40	Warszawski Indeks Giełdowy średnich spółek
NBP	Narodowy Bank Polski
NEG	negatywna perspektywa ratingu – oczekiwanie obniżenia
NIF	Niekredytowe Instytucje Finansowe
NIM	Net interest margin
NP.	Not Prime
NSFR	Net Stable Funding Ratio
O/N	overnight
OC	Odpowiedzialność Cywilna
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
OFE	Otwarte Fundusze Emerytalne
OIK	Oddział Instytucji Kredytowej – oddział, o którym mowa w art. 4 ust. 1 pkt 17 rozporządzenia nr 575/2013, niebędący oddziałem banku krajowego ani oddziałem banku zagranicznego
OIS	Overnight Index Swap
O-SII	Other Systemically Important Institutions

PDA	Prawo do akcji
PKB	Produkt Krajowy Brutto
POZ	pozytywna perspektywa ratingu – oczekiwanie podniesienia
PSR	Polskie Standardy Rachunkowości
POLONIA	Polish Overnight Index Average
PTE	Powszechne Towarzystwa Emerytalne
ROA	Return on Assets
ROE	Return on Equity
RORC	Return on Regulatory Capital
ROZ	rozwojowa perspektywa ratingu – oczekiwanie zmiany lub potwierdzenia
RP	Rynek pierwotny mieszkań
RPP	Rada Polityki Pieniężnej
RW	Rynek wtórny mieszkań
RZiS	Rachunek zysków i strat
S&P	Standard & Poor's
S&P500	indeks grupujący 500 spółek z NYSE i NASDAQ o najwyższej wartości akcji pozostających w wolnym obrocie
SACP	Stand-Alone Credit Profile
SCR	Solvency Capital Requirement
SKOK	spółdzielcze kasy oszczędnościowo–kredytowe
STA	perspektywa stabilna ratingu – oczekiwanie utrzymania
STOXX Europe 600	indeks grupujący 600 największych spółek z rozwiniętych rynków europejskich

sWIG80	Warszawski Indeks Giełdowy małych spółek
TCR	Total Capital Ratio
TLTRO	Targeted longer-term refinancing operations
UE	Unia Europejska
UFK	Ubezpieczeniowy Fundusz Kapitałowy
UKNF	Urząd Komisji Nadzoru Finansowego
VIX	Chicago Board Options Exchange Market Volatility Index
WAN	Wartość aktywów netto
WIBID	Warsaw Interbank Bid Rate
WIBOR	Warsaw Interbank Offered Rate
WIG	Warszawski Indeks Giełdowy
WIG20	Warszawski Indeks Giełdowy dużych spółek
WIG-banki	Warszawski Indeks Giełdowy spółek sektora bankowego
ZBP	Związek Banków Polskich
ZU	Zakłady Ubezpieczeń
ZUS	Zakład Ubezpieczeń Społecznych

---

www.nbp.pl

